21. YÜZYIL
Türkiye Enstitüsü

ÖZEL RAPOR
21. YÜZYIL
TÜRKİYE ENSTİTÜSÜ

Özel Rapor 16 Haziran 2013

Hizbullah Devlet Olan Örgüt

Aygül MURAN

Yazar Hakkında

2007 yılında Sakarya üniversitesi Sosyoloji bölümünden mezun olmuştur. 2010'da Beykent üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır.

Akademik Çalışmaları:

Hüseyin Fadlallah'ın Ardından Hizbullah ve Lübnan Şiileri , 21.Yüzyıl Dergisi

3rd International Strategy and Security Studies Symposium-The Energy Security / Reporter

Humeyni ve Ahmedinejad Dönemi İran Dış Politikasının Karşılaştırmalı Analizi, BÜSAM Stratejik Araştırmalar Dergisi

Siyaset ve Devlet Yönetimi Sertifikası - 2009

2nd International Strategy and Security Studies Symposium-The National Defense in the 21st Century / (Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Kaygıları ve Alınacak Önlemler-Irak 2025) Konuşmacı (2009)

12.Sosyoloji Öğrencileri Kongresi/Antalya – (Türkiye'de Tarikat ve Cemaatler) Konuşmacı

Devamı Arkada

Giriş

Lübnan, Ortadoğu'nun Batıya açılan kapısı olarak anılan ve başkenti de Ortadoğu'nun Paris'i diye nitelendirilen ülkesi idi. Ancak 1970'lerden itibaren kamplaşma, çatışma ve iç savaşa sahne olan Lübnan, dini farklılıkları ve buna paralel şekillendirilen idari yapısıyla Ortadoğu labirentinin en karmaşık noktasını oluşturur. Lübnan'da siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkileri şekillendiren kurumsal yapılar ve çıkar grupları, mezhep, bölge, aşiret ve aile düzeyinde oluşan birlikteliklerin bir devamı niteliğindedir. Ülkede hiçbir etnik grup yada mezhep tam anlamıyla çoğunluğu elde edememiştir. Bundan dolayıdır ki her kurumda çatışmayı beraberinde getiren karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Lübnan'da Siyaset, Ordu gibi diğer tüm kurumlarda din ve mezhep ayrışımı hakimdir. Lübnan'ın siyasi, iktisadi ve sosyal hayatı mezhep çizgisinde şekillenmiştir. 19. yüzyıldan itibaren Avrupalı güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale ederek Lübnan içindeki farklı aileleri ve cemaatleri birbirlerine ve Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmaları sonucu kalıcı düşmanlıkların tohumları, 1975'e gelindiğinde iç savaş olarak meyvesini vermiştir. İç savaştan bu yana Lübnan'da gelişen olaylar ile ülkedeki kaos farklı yönlerde kendini göstermiştir. Özellikle ülke içinde İsrail ve Suriye'ye karşı faaliyet gösteren direniş güçleri ülkenin içinde bulunduğu durumu

* 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Bilimsel Danışman

"21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü" (21YYTE)

21.YYTE; Türkiye ve dünyadaki millî güvenlik stratejileri, ekonomi, hukuk, enerji/enerji güvenliği, nükleer enerji/ nükleer silahlanma, enformasyon/bilgi iletişimi, anayasal düzen, hukuk, adalet, düşük yoğunluklu çatışma (terör ve terörizm), teostratejik araştırmaları demokrasi ve sivil toplum arastırmaları gibi işlevsel ana konular ile, çevre/Türk Dünyası ülkeleri ve küresel/bölgesel güçler ile uluslararası örgütlerdeki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeleri Türkiye'nin milli menfaatleri ve ulusal güvenlik gerekleri, doğrultusunda incelemek ve bu alanlarda ciddî çalısmalar yaparak alternatif politika, strateji, program ve projeler üretmek amacıyla 01 Aralık 2005'de kurulmuştur. 21.YYTE'de kurulma amacına uygun olarak aşağıdaki araştırma gurupları kurulmuştur.

- Anayasal Düzen, Hukuk, Adalet Araştırma Gurubu
- Bio ve Gen Teknolojileri Araştırma Gurubu
- Teostrateji Araşırmaları Gurubu
- Millî Güvenlik Stratejileri Arastırma Gurubu
- Enerji ve Enerji Güvenligi Araştırma Gurubu
- Düşük Yoğunluklu Çatısma (Terör ve Terörizm) Araştırma Gurubu
- Enformasyon ve İnternet Teknolojileri Araştırma Grubu
- Ekonomi ve Küreselleşme Araştırma Gurubu
- Rusya Araştırma Gurubu
- Amerika Araştırma Gurubu
- Avrupa Birliği Araştırma Gurubu
- Avrasya-Türk Dünyası Araştırma Gurubu
- Orta Doğu Araştırma Gurubu
- Balkanlar-Kıbrıs Araştırma Gurubu
- Çin-Uzakdoğu Araştırma Gurubu
- Orta Asya Araştırmalar Merkezi
- Rus Slav Araştırmalar Merkezi
- Orta Doğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi
- Balkanlar ve Kıbrıs Araştırmalar Merkezi
- Amerika Araştırma Merkezi
- Avrupa Birliği Araştırmalar Merkezi
- Güney Kafkasya – İran – Pakistan Araştırmalar Merkezi
- Asya – Pasifik Araştırmalar Merkezi

daha da karmaşık ve içinden çıkılmaz hale sokmuştur. Hıristiyan ve Müslüman gruplar arasındaki çatışmalar, Filistinli mülteciler sorunu, Suriye'nin Lübnan'da hakimiyetinden vazgeçmek istememesi ve İsrail'in bitirmeye çalıştığı Hizbullah 'tehdidi'. Tüm bunlar bağımsızlık süreciyle Lübnan siyasetine ve dış politikasına damga vurmuştur.

Şiiler Lübnan'da Müslüman gruplar arasında en kalabalık kesimini oluşturmaktadır. Ancak buna rağmen ülkede ekonomik ve sosyal düzeyleri de en düşük kesimi temsil etmektedir. Lübnan'daki Şiiler arasında en güçlü örgüt olan Hizbullah ve Hizbullah'ın askeri kanadı İslami Direniş Hareketi Lübnan'ın Güney bölgesindeki İsrail kuvvetlerine ve Lübnan ordusunun tampon gücü durumundaki Güney Lübnan Ordusuna karşı mücadele vermektedir. Hizbullah'ın askeri kanadı Lübnan hükümeti tarafından da tanınmaktadır. Başkent Beyrut'un güney kesimi de dahil olmak üzere Lübnan'ın güney bölgesinin önemli bir kısmında güvenlik kontrolü Hizbullah'ın silahlı milislerine verilmiştir. Hizbullah Lübnan'da aynı zamanda bir siyasi parti niteliğindedir. Böyle bir tabloda Hizbullah artık sadece gerilla savaşı yürüten örgütten çok siyasi ağırlığı olan ve en önemlisi ülkenin askeri gücünü oluşturmaya dönüşen örgüt yani Lübnan'daki en güçlü Şii temsilcisidir. İran'ın Şii nüfusu üzerindeki etkinliğini sağlamaya çalışması ve en önemlisi şeriat sisteminin Lübnan'da uygulanmasını istemesinden dolayı Hizbullah'a maddi ve manevi yardımda bulunuyor olması ve Suriye'nin Lübnan topraklarından vazgeçmemesi için Hizbullah'a yardım etmesi ABD ve İsrail için ciddi kaygıları da beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada, Lübnan'da gerilla savaşı yapan örgüt olarak ortaya çıkan ve zamanla ülkenin parlamentosuna girip neredeyse ülke güvenliği için varlığına ihtiyaç duyulan Lübnan Hizbullah Hareketinin Ortadoğu'daki ve Lübnan'daki konumu çözümlenmeye çalışılacaktır. Çalışma, dünyadaki terör örgütleri arasında bu yönleri ile farklı çizgide olan bir hareketi temsil ettiği düşüncesinden doğmuştur ve ulusal çıkar endeksli terör örgütü yaklaşımının Ortadoğu'daki kuramsal yaklaşımlarından biri olduğu savından hareket eder.

Bu çerçevede çalışmanın birinci bölümünde, Lübnan hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Lübnan'ın Ortadoğu'daki konumu, siyasi ve sosyal yapısından kaynaklanan sorunlar ve tarihsel gelişmelerine değinilmiştir. Osmanlı

Devleti öncesi ve sonrası Lübnan tarihi ile ilgili bilgiler verilirken Lübnan sosyal yapısı ve dini gruplar da ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Lübnan Hizbullah Hareketi'nin gelişimi ve yapısı anlatılmıştır. Hizbullah'ın İsrail Ordusuna karşı başlattığı gerilla eylemlerinden ve Lübnan siyasi ve sosyal hayatındaki yerine değinilmiştir. Hizbullah'ın Ortadoğu'daki konumu ve diğer radikal İslam terör gruplarından farklı siyasi oluşumu ve Ulusal parlamentoda yer edinip siyasal sisteme dahil olmasına yer verilmiştir. Hizbullah'ın artan gücü ve ideolojik yaklaşımları perspektifinde İsrail ve Hizbullah sorunu ile İran-Suriye ilişkisi ele alınacaktır. Lübnan sosyal ve siyasi yapısı ortaya konarken Hizbullah'ın da bu süreç içerisinde ki yerinden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Hizbullah'ın Ortadoğu ve uluslararası politikada ki yerine değerlendirilecektir. Ortadoğu bölgesinde bulunan ülkeler ile ilişkileri tarihsel bir süreç ile ele alınmıştır. ABD, AB ve Rusya'nın Hizbullah ile ilgili ilişkileri, yaptırımları ve İsrail ile çatışmasının uluslararası boyutu anlatılacaktır.

I. BÖLÜM

LÜBNAN

1. BAŞLANGIÇTAN BUGÜNE LÜBNAN TARİHİ

Ortadoğu'nun en özel yerlerinden biri olarak anılan, daha sonra da çatışma, kamplaşma ve siyasi örgütlerin merkezi haline gelen Lübnan, dini farklılıkları ve buna paralel şekillendirilen idari yapısıyla Ortadoğu labirentinin en karmaşık noktasını oluşturur. 19. ve 20. yüzyılın ürünü olan karmaşık yapının kökenleri asırlar öncesine kadar gitmektedir. [1] Lübnan dinî, etnik, mezhepsel ve kültürel farklılıkların birlikteliği temelinde kurulmuş bir yapıdır. Ancak ülkenin tarihi boyunca bu nazik durum farklı nedenlerle kırılmalara uğramış, genelde dış dinamik bu tabloyu farklı amaçlarla "zemin" olarak kullanmıştır. [2]

Lübnan'ın siyasal yapısı zayıf ve yapay, sosyal yapısı da oldukça karmaşıktır. Zaman zaman birbirleriyle çatışan etnik ve dini grupları bir arada tutabilecek meşru ve güçlü bir devlet çatısı oluşturulamamıştır. Lübnan zayıf siyasi ve sosyal yapısı ve yapay sınırlarından dolayı dış müdahalelere açık durumdadır. Lübnan'da yaşanan kaotik durum tüm müdahalelere rağmen önlenememektedir ve bu durumdan tüm bölge ülkeleri zarar görmektedir. Lübnan ordusu ve devleti milis güçlerle çatışarak değil, bu güçleri kendi bünyesine katarak ve merkezileşerek güçlenebilir. [3]

Osmanlı Devleti'nin bölgeden çekilmesi sonrasında Lübnan devleti 1920 yılında bugünkü sınırlarında Fransız mandası altında kurulmuştur. Bugünkü Lübnan'ı oluşturan topraklar gerçekte Osmanlı İmparatorluğu'nun otonom bir parçasıydı. İkinci Dünya savaşı sırasında ülkedeki Müslüman ve Hıristiyanlar, Fransızlara karşı işbirliği yapmıştır. Fransa'nın Alman işgali altında olmasından ve karşı çıkmaması sonucu Lübnan, 1943 yılında tam bağımsızlığını ilan etmiştir. Ülkenin etnik mozaiğinin zenginliği ülke tarihi boyunca çeşitli etnik gruplar arasında meydana gelen çatışmalara neden teşkil etmiş, ülke yıllar boyunca siyasi istikrarına kavuşamamıştır. [4] Lübnan'ın bu oldukça karmaşık nüfus yapısı, özellikle 19. yüzyıldan itibaren ardı arkası kesilmeyen huzursuzlukların ve mücadelelerin temel kaynağı olacaktır. [5]

1 .1 Lübnan Tarihine Genel Bir Bakış

Tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Lübnan'a ilk yerleşenler, ticaret ile uğraşan Fenikelilerdir (3000-2500). Daha sonra bölge sırasıyla Mısır (M. Ö. 15. - 13. yy.), Asur (M. Ö. 875-608), Babil (M. Ö. 685-529), Pers (M. Ö. 529-333), İskender ve Selefki Hanedanlığı (M. Ö. 333-64), Roma (M. Ö. 64-M. S. 395) ve Bizans (395-636) egemenliği altına girmiştir. 636'da Hz. Ömer döneminde fethedilerek Müslümanların hakimiyetine geçen Lübnan, sırasıyla Emevi, Abbasi, Selçuklu, Eyyubi ve Memluk idaresi altında kalmıştır. Lübnan coğrafi şartları dolayısıyla tarih boyunca dini azınlıkların sığınağı olmuştur. Maruni kilisesi ve ruhbanları Bizans Ortodoks Kilisesinin zulmünden kaçarak Beka ve Lübnan Dağlarına sığınırken, bu bölge daha sonra İslam'ın Ehl-i Sünnet çizgisine aykırı mezhepleri olarak görülen Dürzi ve Şii gruplara da ev sahipliği yapmıştır. Lübnan 19. yüzyıldan itibaren Fransız ve İngiliz rekabetine de sahne olmuştur. [6]

Lübnan, antik dönemler de dahil olmak üzere, sürekli olarak bir ticaret merkezi olmuş ve Orta Doğu'nun, gerek ticari, gerek siyasi, gerek ekonomik ve gerekse kültürel açıdan kapısı durumunda bulunmuştur. Lübnan, Batı'da Akdeniz, kuzey ve doğuda Suriye ve güneyde İsrail ile komşu, 10. 542 kilometrekarelik bir ülkedir.

Lübnan Fenike'nin M. Ö. 333 yılında İskender tarafından ele geçirilmesiyle coğrafi ve siyasi bütünlüğünü kaybeder. 15. yüzyıla kadar Suriye'nin bir parçası olarak algılanır. Antik dönemlerde Fenikelilerin şimdiki Lübnan ve Suriye topraklarında büyük bir ticaret imparatorluğu kurdukları belirtilmektedir. Lübnan kentleri, sahip oldukları ormanlar ve şimdi artık tüketilmiş bulunan demir ve bakır madenleri nedeniyle, tarih boyunca bir çok gücü cezbetmiş, bu nedenle sürekli işgallere uğramıştır. Bu bölge, Pers imparatorluğunda önemli bir konuma sahip olmuştur. Bölge, M. Ö. 64 yılından itibaren Roma egemenliğine girmiştir ve kısmen Hıristiyanlaştırılmıştır. M. S. 7. yüzyıldan itibaren İslamiyet'in etkisine giren bölgede, Maronite Hristiyanlar varlığını sürdürmüş,

Harita 1. 1. Lübnan

Kaynak: http: //www. dunyadevletleri. com/lubnan_haritasi. html (19. 02. 2010)

bu grubun yanında Lübnan'da Dürzi yerleşimi güçlenmiştir. M. S. 11 yüzyılda ise, bölgeye yönelik Haçlı seferleri gerçekleşmiştir. Selahaddini Eyyubi ve Memluklar tarafından Haçlı egemenliğinden kurtarılan bölge, daha sonra Moğol işgaline uğramış ve ticari altyapısı tahribi ve parçalanması, Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğine girene kadar devam etmiştir. [7]

Günümüz Lübnan mozaiğini oluşturan dini unsurlar 8. yüzyıldan itibaren bölgedeki yerlerini almaya başlarlar. Dini çekişmelerin hakim olduğu 9. yüzyılda Lübnan dağı, bölgedeki muhtelif azınlıklar için korunak haline gelir. Bu dağa ilk olarak Yakubi Ortodoksların baskısından kaçan Maruniler sığınır. Marunileri 9. yüzyılda Şiiler, 11. yüzyılda Dürziler takip eder. Modern Lübnan'ın temel direklerini oluşturan üç dini kesimin yanı sıra farklı din ve mezheplere mensup başka gruplar da azınlıkların doğal korunağı haline gelen bu bölgeye sığınırlar.

Lübnan 1516'da Osmanlıların denetimi altına girer. Çok kültürlü bir geleneğe sahip olan Osmanlılar cüzi bir vergi karşılığında bölgeye özerklik tanırlar. Devlet baskısından kurtulan gruplar bu sefer de birbirleriyle çatışmaya başlarlar. Maruniler ile Dürziler arasında asırlar boyunca sürecek hakimiyet mücadelesi bu yıllarda başlar. [8]

1. 1. 1. Osmanlı Döneminde Lübnan

Lübnan, 1516'da Yavuz Sultan Selim'in Memlüklüleri yenmesiyle doğrudan Osmanlı egemenliğine giren ve yaklaşık olarak 400 yıl kadar Osmanlı topraklarının bir parçası olarak kalan bir bölgedir. İmparatorluktan ayrılana kadar kendi içinde özerk bir yönetim olarak ayrıcalığını korumuştur. [9]

Lübnan'da dağlık bölgelerde Anadolu'dan gelen Hıristiyan istilacılar, İslam denizi içinde bir Hıristiyan adası halinde mevcut oldukları zamandan beri bağımsızlık geleneklerini devam ettiriyorlardı. Önemli bir kısmı Hıristiyan, diğerleri Müslüman ve Dürzilerin kurmuş oldukları yarı bağımsız hanedanlar bu yüksek bölgelerde Osmanlı hakimiyeti altında belirli ölçüde bağımsızlıklarını sürdürüyorlardı. [10]

Lübnan, Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde, önemli derecede otonomiye sahip olmuş ve ülke güçlü aileler tarafından yönetilmiş, istikrar ortam sağlanmış ve Osmanlı'nın atfettiği özel önemle de zenginleşmiş ve Fenikeliler dönemindeki ticari önemini tekrar kazanmıştır. Lübnan, 1516-1918 yılları arasında 402 yıl Osmanlı yönetiminde kalmıştır. Ülkede çok sayıda Osmanlı eseri bulunmaktadır. Bugünkü Başbakanlık binası, Osmanlı döneminden kalma bir yapıttır. [11]

19. yüzyılda bugünkü Lübnan'ın güney kısmı Cebel-i Lübnan özerk mutasarrıflığı olarak doğruda İstanbul'a bağlıydı. Yine Güneydeki Kudüs-ü Şerif ve civarı da merkeze bağlı bir mutasarrıflıktı. Cebel'in ortasındaki Beyrut, güneydeki Hayfa ve Akka, kuzeydeki Lazkiye ve Trablusşam sancaklarıyla birlikte Beyrut vilayetini oluşturuyordu. [12]

1915 senesinde Osmanlı Devleti, bölgenin denetimini bütünüyle eline almış ise de, bu durum uzun sürmedi. İngilizler ile Fransızlar, 1918 senesinde, Osmanlıların bölgedeki hakimiyetine son verdiler. Maruniler ile Fransızlar işbirliğine gittiler. Küçük Lübnan'ı unutup Büyük Lübnan fikrini benimsemeye başladılar. 1920'de San Fransisco'da yapılan konferansta Fransızlar Suriye ve Lübnan'da manda yönetimi kurma hakkını elde ettiler[13].

Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıfladığı son dönemlerinde, 19. yüzyılda bölgeye Batı'dan çok sayıda misyoner grubu ve ticari grup gelip yerleşerek faaliyete başlamıştır.[14] 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan büyük çözülme sürecinde Balkanlar'da görülen Fransız, İngiliz ve Rusların kışkırttıkları milliyetçilik hareketleri Ortadoğu'ya sıçrayınca, ilk etkilerini Lübnan üzerinde göstermiştir. Dürzilerin ve Marunilerin arasındaki etnik ve kültürel farklılıkları kullanan Fransa ve İngiltere günümüze kadar devam eden kanlı iç hesaplaşmaların fitilini ateşlemiştir. Lübnan'da başlayan ilk ayrılıkçı tohumlar hızla büyüyen bir çığ gibi kısa zamanda bölgeyi sarmış, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasında hızlandırıcı bir etki yapmıştır.

1. 1. 1. 1. 1845 Olayları : Maruni – Dürzi Çatışması

Ortaçağda Maruniler güçlü bir birlik kurabilmiş değildiler. Haçlı seferleri esnasında Batı ile kurdukları ilişki günümüze kadar varlığını güçlendirerek sürdürmüştür. Fransızlar ile Maruniler arasındaki ilişki ilk kez 13. yüzyılda tesis edilmiştir. Daha önceleri Bizans Ortodoks Kilisesinden ayrılan Marunilerin, Haçlı idaresi sırasında Katolikliği seçerek, zaman içinde Roma Kiliselerine bağlanmışladır. Burada en büyük rolü Haçlı ordularının en kalabalık grubunu oluşturan Fransızlar oynamıştır. İlk defa bu dönemde başlayan Maruni-Fransız ilişkileri 19. yüzyıldan itibaren meyvelerini verecektir. [15] Haçlı seferlerinden yedincisi esnasında 1250 tarihinde Kral Lois IX'un başı sıkışmıştı. Maruniler 5000 piyade ile yardım ettiler. Bu jest iki ülke arasında samimi bir ilişkinin kurulmasını sağladı. Aynı asrın sonlarında Memluklar, Marunilerin topraklarını işgal etti. Maruniler fazla can kaybı vermeden güneye doğru çekildiler. Müslümanların ve Dürzilerin topraklarını işgal edip yerleştiler. [16]

1860 senesinde Maruniler ile Dürziler arasında çatışmalar başladı. Çok sayıda Maruni katledildi. Maruniler Fransa'dan yardım istediler. Fransızlar yardım için Lübnan'a asker gönderdi. Dürziler Suriye'de bulunan Cebel Druze'a çekildiler. Maruniler durumlarını güçlendirmeye devam ettiler. Fransızlar ve diğer Avrupalılar Osmanlı üzerine baskı yapıp, Suriye'de Lübnan dağının civarındaki bir bölgenin Hıristiyan Maruniler için otonom bir bölge olarak tahsisini istediler. İstanbul Hükümeti bölgeye mutasarrıf olarak Maruni olmayan bir Hıristiyan'ı atadı. Bölge, azınlıklardan birinin diğerine hükmetmesine izin verilmeyecek tarzda yönetildi. Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'dan gelen baskıya dayanamayıp 1862 senesinde Maruniler için otonom bir bölge olarak 'Küçük Lübnan'ın oluşturulmasını onayladı. Bu durum 1915 senesine kadar devam etti [17].

1840'tan sonraki yirmi yıllık dönemde meydana gelen hadiselerin ana sebebi, milletlerarası rekabetin Suriye'deki uzantısı oluşturmaktadır. Lübnan'ı kendilerine nüfuz alanı seçen üç devlet, yerli ahaliden oluşturdukları taraftarlarını kullanarak piyonlar savaşını örgütlemişlerdir. Dış güçlerle çıkar ilişkisine giren Rum, Maruni ve Dürzi toplumları da bu devletlerin bölgede nüfuz kurmalarına öncülük etmişlerdir. Yirmi yıllık devrede meydana gelen her olayın altında görülen dış tahrik, her seferinde bölgeye gönderilen müfettiş raporlarıyla tespit edilmiştir. [18]

1516–1697 yılları arasında Manid emirlikleri, 1697–1841 yılları arasında ise Shihabiler Osmanlı İmparatorluğunun yönetimi altına girdiler. [19] 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İngiltere ve Fransa'nın Osmanlıyı yaşatma çabaları kademeli olarak dönüşüme uğramış ve bütünüyle parçalama politikasına yönelmiştir. Rusya'nın artan askeri ve siyasi başarılarının giderek arttığını gören İngiliz-Fransız ikili ittifakı doğrudan Ortadoğu bölgelerine yerleşmeyi hedeflediler. Bu politikanın ilk adımı 1845 yılında Lübnan'da Fransızların başlattığı Maruni – Dürzi çatışmasıdır. [20]

Abdülmecid döneminde başlayan Maruni-Dürzi çatışması yerel kuvvetlerle bastırılmaya çalışılmış; Abdülhamid iktidarında bu uygulama stratejik bölgelerde askeri garnizonlar bulundurmak şeklinde geliştirilmiştir. Batılı devletlerin Ortadoğu politikalarında görülen dönüşümü öncelikle Lübnan olaylarıyla başlamıştır. Lübnan'da yaşanan gerilim daha 1841 yılında İstanbul'un 55 yıl emirlik yapan Beşir Şihabi'yi azletmesi, yerine oğlu Emir Kasım'ı getirmesiyle başlamıştır.

Merkezi yönetim 1839'da kabul edilen Tanzimat rejiminin esaslarını Lübnan'da da doğrudan yürürlüğe sokmak istemiştir. Böylece Cebel merkezi idareye bağlanacaktı. Ancak Emir Kasım'ın başkanlığında kurulan ve Tanzimat esaslarının uygulanmasını takipte mükellef Divan , Cebel – i Lübnan'da kabul görmedi. Emir Kasım'ın Dürzilere ve Ortodokslara sert davranması yeni olaylara neden olunca o da azledildi. Yerine Macar Ömer Paşa getirildi. Maruni – Dürzi çatışması devam ediyordu. Fransa Cebel-i Lübnan'daki olayları gerekçe göstererek olaylara taraf oldu. İngiltere'de Dürzilere el attı. Bunların yanı sıra Rusya'da Ortodoksların hamisi olarak sahneye çıktı. Fransa ve Avusturya Beşir'in oğlu Emin'in emirliğe getirilmesini istiyordu. Baskılar üzerine Ömer Paşa azledildi. [21]

Ömer Paşanın azledilmesini izleyen süreçte Lübnan için yeni bir rejim kabul edildi. Buna göre Lübnan, Sayda valiliğine bağlı olmak üzere biri Dürzi diğeri Maruni iki kaymakam tarafından yönetilecekti. Ancak bu uygulama da çözüm getirmemiştir. Yabancı devletlerin İstanbul'daki elçiliklerinin işe karışması ve Marunilere saldıran Dürzilerin yakalanması, silahların toplanması, Marunilere tazminat ödenmesi konusunda başkente baskı yapmaları gerginliği daha da arttırmıştır. Yaşanan yeni gelişmelerin hemen ardından Dürziler ve Ortodokslarda Marunilerden şikayetçi oldular. Artık Lübnan olayları içinden çıkılmaz bir hal almıştı. Osmanlı hükümeti Hariciye Nazırı Şekip Efendiyi Lübnan'a gönderdi. Çözüm önerisi tarafların elindeki silahların toplanması, 1844 isyanına karışanların affedilmesi, verginin genel bir değer üzerinden alınması ve isyanlarda malları yağma edilenlere tazminat ödenmesi şeklindeydi. Tüfekleri Kavalalı İbrahim Paşa'nın Lübnan'dan çıkarılması sırasında Osmanlı ve İngiltere dağıtmıştı. İki tarafta silahları teslime yanaşmadı, üstelik yeni olaylar çıktı. Osmanlı hükümeti dış baskıları göğüsleyemedi. 1858'de Fransızların ağır tahriki üzerine bölgede yeniden olaylar çıkmaya başlamıştır. Gerginliğin Şam'a sıçraması üzerine Fransa Beyrut'a asker çıkarmıştır. Maruniler Fransız askerlerini törenle karşıladılar.

Fransa başta olmak üzere beş büyük devletin elçisi İstanbul'da komisyon kurarak Osmanlı hükümeti ile Lübnan sorununu masaya yatırdı. 1861'de Hristiyan bir mutasarrıfın

başkanlığında daha otonom rejim içeren nizamname kabul edildi. Fransız askerleri Beyrut'tan çekilirken Lübnan'da Maruni üstünlüğüne dayanan 'Hıristiyan Mutasarrıflar' dönemi başladı. 1915'e kadar süren yeni dönem içinde İstanbul Birinci Dünya savaşı yıllarında Mutasarrıf Ohannes Paşayı azledip yerine Ali Münif Paşayı atadı. Günümüzdeki Lübnan devlet sisteminin temelini oluşturan esaslar 1861 yılında kabul edilen Cebel-i Lübnan Nizamnamesi'ne dayanmaktadır. Hıristiyan ve Maruni devlet başkanı uygulaması ise halen devam etmektedir. [22]

1. 1. 2. Osmanlı Sonrası Lübnan

Osmanlı Devletinin Birinci Dünya savaşı sonunda parçalanmasını müteakip 1920'de Suriye ve Lübnan'ı içine alan Bilad-i Şam bölgesinde Fransız mandası kurulmuştur. 1920 senesinde Lübnan Suriye Krallığından ayrılarak tarih sahnesindeki yerini aldı fakat kurulan bu devlet alan olarak daha önceki Küçük Lübnan gibi Lübnan dağı ile sınırlı değildi. Geçmişte dağlık bölge ile çok az ilişkisi olan bölgeler de dahil edildi. Bu bölgeler hem tarihsel gelişimleri açısından, hem de mevcut ekonomik ve sosyal şartları itibariyle Suriye ve Kuzey Filistin ile çok daha sıkı bağlara sahiptiler. Dahası, nüfus yapıları da dağlık kesim ile büyük farklılıklar arz etmekteydi. Beka vadisi ve yeni oluşturulan Lübnan devletinin güneyindeki kesimler geçmişte Şam vilayetinin bir bölümünü oluşturmaktaydı ve oralarda yaşayanların büyük bir kısmını Şiiler oluşturmaktaydı. Tripoli ve çevresi ayrı bir Osmanlı vilayetiydi. Ekonomik bağlantılarının büyük bir kısmı Suriye, özellikle de deniz bağlantılarını Tripoli limanı vasıtasıyla gerçekleştiren Homs ve Hama şehirleriyleydi. Sakinlerinin çoğunluğunu Sünniler oluşturmaktaydı. Yine sonradan dahil edilen Beyrut Lübnan Dağı ile sıkı ekonomik ilişkilere sahipti, fakat kendisi bir sancaktı. Beyrut'ta yaşayanların en az yarısı Sünniydi. [23] Fransa himayesinde kurulan Büyük Lübnan Devleti 1926 yılında Cumhuriyet haline getirildi.

Müslüman halkın büyük bölümünün isteği ise Suriye'nin bütünlüğünün korunmasıydı. Gerekçe olarak ise parçalanması düşünülen toprağın çok küçük, nüfusunun çok az ve ekonomik, coğrafi, ırk ve dil özellikleri itibariyle bölünmeyi kolaylaştıracak bir parçalanmışlığın mevcut olmaması gösterilmişti. Ancak, bu istek dikkate alınmamıştır. Lübnan Dağı'nın yanısıra diğer Arap topraklarını Lübnan sınırlarına dahil etmekten maksat, yeni devletin ekonomisine bir canlılık kazandırmaktı. [24]

Büyük Lübnan'ın oluşturulması nüfus yapısını ciddi ölçüde değişime uğratmıştır. 1932 nüfus sayımına göre Hıristiyan topluluklarının nüfusu %80'den %54'e düşmüştür. Yeni devletin çekirdeğini oluşturan Marunilerin ülke nüfusu içindeki oranı%58'den %29'a gerilemiştir. Müslümanların toplam nüfus içindeki oranları ise %48 oranındaydı. [25]

Harita 1. 2. 1911 Tarihinde Lübnan

Harita 1911 tarihlidir.

Kaynak: 19. yüzyıl sonunda Suriye ve Lübnan üzerine Bazı Notlar, İlber Ortaylı, Osmanlı Araştırmaları 4.

1920 yılından 1943 yılına kadar Fransız himayesi altında yaşayan Lübnan 1943'de fiili bağımsızlığını elde etti. Bağımsızlığını kazanmadan önce Fransa ile bir dostluk ve işbirliği Anlaşması imzaladı. Bunun yanında çerçevesi daha önceden çizilip, 1943'te meşruluk kazanan "Ulusal Pakt" gereğince ülkeyi en tepeden yönetme hakkına Maruniler sahip oldular. Cumhurbaşkanlığı Marunilere, Başbakanlık Sünnilere, Millet Meclisi Başkanlığı ve bazı bakanlıklar Şiilere ve Dürzilere, Dışişleri Bakanlığı ise Ortodokslara verilmiştir. [26] Orduyu da bütünüyle yönetimlerinde tutan Maruniler ülke yönetiminde mutlak manada söz sahibiydiler.

Bu siyasi yapı 1932 nüfus sayımının verileri esas alınarak, ülkede yaşayan azınlıkların toplam nüfusa olan oranlarına

göre tespit ediliyordu. 1932'den sonra sayısal çoğunluktan korkulduğu için ülkede nüfus sayımı yapılmadı. Oysa bağımsızlık sonrasında demografik göstergeler Hıristiyanların aleyhine gelişme gösteriyordu. Buna rağmen yönetimsel yapıda bir değişiklik görülmemişti.

Bağımsızlık ortak paydasında bir araya gelen Lübnanlılar, Fransa'ya karşı beraberce mücadele etmişlerdir. Bu mücadele karşısında, İkinci dünya savaşında Alman işgaline uğrayan Fransa, 26 Kasım 1941'de bağımsızlık vermeyi vaat etmiştir. Lübnanlıların 22 Kasım 1943'te bağımsızlıklarını ilan etmelerinin ardından, 1946'da Fransız birlikleri ülkeden çekilmişlerdir.

1945 yılında Arap Birliği'nin kurucu üyesi, takiben Birleşmiş Milletler'in üyesi olmuştur. Bunu takip eden 30 yıllık süre zarfında Lübnan farklı kültürlerin erime potası olmuştur. Komşu ülkelerdeki siyasi istikrarsızlıklar Lübnan'a yönelik büyük göç dalgalarına neden olmuştur. Bu dönemdeki demokratik gelenekler, söz ve ifade özgürlüğü ve yüksek eğitimli nüfus, genç Cumhuriyeti kültürel, akademik ve tıbbi açıdan bir cazibe merkezi haline getirmiştir [27].

Demografik yapı ile yönetimsel yapı arasındaki çelişki ülkeyi 1958'de bir iç savaşa götürdü. 1958 iç savaşı ülkedeki Maruni egemenliğine karşı Arap milliyetçiliğinin tepkisiydi. 1957 seçimlerini ABD desteğiyle kazanan Chamon yönetimine karşı başlayan isyan yine 1958'de ABD müdahalesiyle son buldu. 1960 yılları süresince Hıristiyan ağırlıklı hükümetlere karşı Müslümanların tepkisi artmıştır. Özellikle sosyo-ekonomik faktörler ve Lübnan'ın dış siyasi politikası ve Arap-İsrail çatışması başlıca anlaşmazlık konularını oluşturmuştur. Müslümanlar Filistinli gruplarla işbirliğine gitmişlerdir. 1975 yılından itibaren ise bu kutuplaşma binlerce insanın yaşamını yitirdiği sokak çatışmalarına dönüşmüş, ordu ve hükümet bölünmüştür. [28]

1960'lı yıllar boyunca, Lübnan sakin bir dönem geçirdi ve Beyrut bankacılık ve turizm faaliyetleri sayesinde zenginleşti. Ülkenin diğer bölgeleri, yani güneyi, kuzeyi ve Beka Vadisi Beyrut'la kıyaslanınca oldukça fakir sayılırdı. 1970'lerin başlangıcında, çoğu 1967 Arap-İsrail savaşı, Lübnan'da Filistinlilere ait kamplar kurulmasına izin veren 1969 tarihli gizli Kahire anlaşması ve 1970 yılında Ürdün'de gerçekleşen 'Kara Eylül' çatışmalarından dolayı Lübnan'a gelen Filistinli mülteciler yüzünden sıkıntılar belirdi [29].

1. 1. 3. Lübnan İç Savaşı

Lübnan'da başlayan çatışmalar başlangıçta bir Hıristiyan-Müslüman çatışması gibi görünüyordu. Lübnan dini çizgilerle derinlemesine bölünmüş bir ülkeydi. En büyük tekil Hıristiyan mezhep olan Maruniler, uzun süre nüfustaki yoğunluklarıyla orantısız bir iktidara sahip olmuşlardı. Nüfusun çoğunluğunu oluşturan Lübnanlı Müslümanlar kendileri için eşit haklar istiyordu. Hıristiyanların tümü Marunilerle aynı safta olmamıştı (örneğin Rum Ortodoksların çoğu) ve bütün Müslümanların da çıkarları ortak değildi. Şii Müslümanlar, tarihsel açıdan daha ağırlıklı olan Sünnilere göre oranla hızla artıyorlardı. Savaş sürdükçe Şiiler statülerinin tanınmasını daha sert biçimlerde talep etmeye başladılar. Daha sonraki yıllarda Hıristiyan ve Müslümanlar birbirleriyle savaşırken kendi içlerinde de bölündüler. Lübnan savaşı aynı zamanda statükoyu korumaya çalışan ayrıcalıklı toprak sahipleri ve tüccarlar sınıfı ile daha fazla eşitlik isteyen (esas olarak Müslüman) yoksul halk kitlelerinin de mücadelesiydi. [30] 1970'li yılların başında Falanjist güçler ve Hür Milliyetçiler diye adlandırılan Hıristiyanlar hızla silahlandılar. Bu gruplar Lübnan Ulusal Hareketi'nin uygun bir zamanda vurulması için de İsrail'le işbirliği yapıyorlardı. Bu sırada FKÖ'nün gücü ve itibarı arttığı için Lübnan Ulusal Hareketi'ne bağlı gruplar da FKÖ'nün şemsiyesi altında silahlanmaya başlamıştı. 1974 yılında Hıristiyanlar, Lübnan Ordusu ile işbirliği yaparak FKÖ ve Lübnan Ulusal Hareketi ile silahlı çatışmaya girmiş ve böylece olaylar daha da tırmanmıştı. [31]

13 Nisan 1975 tarihinde Beyrut yakınlarındaki Ayn El-Rumana'da Pierre Cemayel bir kilisesinin açılış törenini yaparken kiliseye yaklaşan bir arabadan açılan ateş 2 Falanjist ile Cemayel'in muhafızlarından birisinin ölümü ile sonuçlandı. Ateşin Filistinlilerce açıldığını düşünen Falanjist milisler aynı gün Tal el-Zatar kampına giden bir Filistin otobüsünü Ayn El-Rumana'da durdurarak içindeki tüm yolcuları öldürdüler. Kemal Canpolat radikal gruplardan oluşan 'Ulusal Cephe' liderlerini hemen toplantıya çağırarak Falanjist Partisinin feshedilmesi ve Kabinedeki iki bakanlarının görevlerine son verilmesi çağrısında bulundu. FKÖ lideri Arafat da harekete geçerek Arap devletlerinin duruma müdahale etmesini istedi. Falanjist ve Filistin askerleri arasında bütün Beyrut ve çevresinde silahlı çatışmalar başladı. Beyrut'un Güney banliyösündeki Şiiler de Filistin saflarına katıldılar. Olaylar, Lübnanlı Hıristiyanlarla, Müslüman ve Filistinliler arasında topyekun bir çatışmaya dönüşmüş, Lübnan iç savaşı da böylelikle başlamıştı. [32]

Bu savaşın diğer bir yönü, Suriye'nin 1976'daki politika değişikliğidir. Bağımsızlıktan beri Suriyeliler bir gün Lübnan ile birleşeceğini umuyordu. Suriye başkanı ülke içindeki hakim muhalefete karşı sert bir politika uygulamıştı. [33] Suriye, Lübnan ve FKÖ üzerinde kontrol kurarak kendi rolünün artmasını sağlamaya çalışmıştır. [34]

Arap milliyetçiliğinin öncüsü olan Suriye, Batı yanlısı Marunileri zayıflatacak her grubu destekleme eğilimindeydi. Doğal olarak Başkan Hafız Esat da Lübnan iç savaşında isyancıları desteklemeliydi. Başlangıçta maddi ve manevi ola-

rak destekledi. [35] Suriye'den yardım gören Müslümanlar ve Filistinliler, 1976 başlarında kesin bir üstünlük elde etti. Tüm bunlar olurken Lübnanlılar Cephesi'nin yenilmesini bölgedeki çıkarlarına aykırı bulan ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'a olaylara müdahale ederek Filistinlileri durdurmadığı takdirde bu işin İsrail tarafından tek başına üstleneceği bildirildi. [36] Ocak 1976'da Franjiyah ve taraftarlarına ateşkesi ve Lübnan'da güç dengelerini bir ölçüde Müslümanlar lehine değiştirecek bir siyasal anlaşmayı kabul ettirdi. Ama FKÖ tarafından cesaretlendirilen Lübnanlı Müslümanlar önerilen uzlaşmayı reddettiler. Esat bu durum üzerine taraf değiştirdi. Suriye titizlikle hazırladığı antlaşmayı kabul ettirmek için tanklarını ve askerlerini Lübnan'a yolladı, Lübnanlı Müslümanlara ve FKÖ'ye saldırdı. Hafız Esat bu adımı atarak FKÖ'nün kendi kontrolünden çıkamayacak ölçüde zayıf kalmasını istiyordu. [37]

Bağımsızlığını yeni kazanan Lübnan'ın kaderini belirleyen en önemli gelişmelerden biri, 1948'deki ilk Arap-İsrail Savaşı sırasında ülkeye akın eden Filistinli mültecilerdir. [38] Lübnan'da, iç yapısındaki din, mezhep ve ekonomik düzey farklılıklarından kaynaklanan sorunlar ve çekişmeler vardı. Bunlar ise, Arap-İsrail çatışması nedeniyle yurtlarından ayrılmak zorunda kalan Filistinlilerin büyük bölümünün Lübnan'a gelmesiyle çoğalmıştır. [39] Ülkede 1970'lerde hızla gelişen Filistin askeri varlığına Lübnanlı Müslüman ve Hıristiyan tarafından farklı biçimlerde bakıldı. Filistinlilerin Müslüman olmaları nedeniyle din faktörü yönünden Lübnanlı Müslümanlara daha yakın olmaları, bu iki grubu bir araya getirdi. Bu nedenle, özellikle siyasal statükoyu değiştirmek isteyen Müslümanlar Filistinlilerin Lübnan'daki varlığı ve silahlanmalarını destekledirler. Buna karşılık, Hıristiyanlar Filistin varlığından endişe duyarak onların silahlanma ve Lübnan'da güçlenmelerini engellemeye çalıştılar. Böylece, Müslüman-Hıristiyan mücadelesini keskinleştiren Filistin askeri varlığının da etkisiyle Lübnan, tarihinin en kanlı iç savaşına sürüklenmiş oldu. [40]

Filistinlilerin varlığına bakıştaki farklılığın yanı sıra, 1956 Süveyş Krizi'nin ardından bir yandan Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki dini mücadele, diğer yandan Arap milliyetçiliği ile Lübnan milliyetçiliği arasındaki ideolojik gerilim, Lübnan Sünnilerinin 1958 şubatında Mısır ile Suriye arasında kurulan Birleşik Arap Cumhuriyetine katılma talebiyle iyice kızışmıştır. Cumhurbaşkanlığı süresi bitmekte olan Şamun'un bu makama yeniden seçilme girişimine karşı Müslüman cemaat ayaklanmıştır. Ordunun olaya müdahale etmemesinden rahatsız olan ve bu sırada Irak'ta Batı yanlısı hükümete karşı yapılan darbeden endişelenen Şamun, Batıdan yardım istemiş ; ABD 15 Temmuz'da 6. filosunu yollayarak Lübnan'a müdahale etmiştir. Ordu komutanı Fuad Şihab'ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle sona eren ilk iç savaş 2000 ile 4000 cana mal olmuştur. [41]

Lübnan'ın siyasi, iktisadi ve sosyal hayatı mezhep çizgisinde şekillenmiştir. 19. yüzyıldan itibaren dış güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda Lübnan içindeki farklı aileleri ve cemaatleri birbirlerine karşı kullanmaları sonucu kalıcı düşmanlıkların tohumları, 1975'e gelindiğinde iç savaş olarak meyvesini vermiştir. Silahlanan tarafları durdurması ve iç savaşı engellemesi beklenen hükümetler bunu yapabilecek durumda ve güçte değildi. 1926-79 yılları arasında 68 ayrı hükümetin kurulduğu göz önüne alındığında, iç savaşa sürüklenen Lübnan'da mevcut siyasi mekanizmayı çözüm aracı olarak görmenin anlamsızlığı ortaya çıkmaktadır. İç savaşı engelleyecek bir diğer kurum olarak görülen ordu, kuruluşunda Fransızlar tarafından bir nevi polis teşkilatı gibi, oldukça küçük ve teçhizat bakımından yetersiz bir kurum olarak tasarlanmıştır.

Ülke de biriken büyük zenginliğe rağmen gelirlerin özellikle Hıristiyanlar lehine adaletsiz dağılımı, mezhepler arasında ayrılığı körükleyen bir başka problemdi. Bütün bu unsurların yanında, özellikle 1970 yılındaki Kara Eylül[42] olaylarının ardından Ürdün'ü terk etmek mecburiyetinde kalan binlerce Filistinlinin Lübnan'a sığınması ve bu ülkedeki siyasi ve askeri etkinliklerini giderek arttırmaları iç savaşın asıl bahanesi olmuştur. Sünniler ve Dürziler Filistinlilerin mücadelelerini desteklerken, özellikle Maruniler ve Şiiler Filistinlilere karşı çıkmaktaydı. Her iki grupta Filistinlileri nüfus dengesini Sünni Araplar lehine değiştiren ve Arap ülkelerinin Lübnan siyasetine müdahale etmelerine yol açan bir unsur ve her şeyden önemlisi kendi bekalarına yönelik bir tehdit olarak görmekteydiler. [43]

Suriye'nin askeri müdahalesini başta Fransa, İsrail, ABD, Mısır ve Ürdün olmak üzere bölgesel ve uluslararası güçler desteklemişlerdir. Sonuçta Suriye-Hıristiyan ittifakının FKÖ-Müslüman-sol güçleri yenilgiye uğratmasının ardından, 16 Ekim 1976'da Arap Birliği'nin girişimiyle Riyad ve Kahire Anlaşmaları imzalanmıştır. [44]Ateşkesin ardından yaşanan bir dizi gelişme iç savaşı yeniden alevlendirmiştir. Marunilerin Suriye'nin çekilmesi için başlattıkları mücadele sonucu 1978'de Suriye-Maruni ittifakı bozulmuştur. Böylece İç savaşın ikinci safhası başlamıştır.

Mart 1977'de Dürzi lider Kemal Canbulat'ın öldürülmesi, Dürzi-Maruni çatışmasını yeniden başlatmıştır. 1978-79'da Doğu Beyrut'ta Hıristiyan gruplar kendi aralarında mücadeleye girmişlerdir. İsrail 'Litani Operasyonu' ile Lübnan'ın %10'unu işgal etmiş ve bu işgalde çoğunluğu sivil 1168 kişi ölmüş, 285000 kişi evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. 19 Martta BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail'in saldırılarını derhal durdurması ve Lübnan topraklarından çekilmesini öngören 425 sayılı kararı uyarınca Güney Lübnan'da 10 ülkenin askerlerinden müteşekkil 7000 kişilik barış gücü UNIFIL kurulmuştur. Çok kısa süren bu işgalin ardından İsrail, geri çekilirken Güney Lübnan'daki Kontrolünü fiili olarak

sürdürmek üzere yerine Hıristiyan Saad Haddad liderliğinde Özgür Lübnan Ordusunu bırakmıştır. [45]

1980'lere gelindiğinde Filistinliler ile İsrailliler, kuzeyde Müslüman cemaatler, Doğu Beyrut'ta Hıristiyanlar, güneyde ve Beyrut'un kenar mahallelerinde ise Şii Emel örgütü ile FKÖ çatışmaktaydı. Bu dönemde yabancı misyonlara yönelik suikastlar ve bombalarda artmıştır. Ancak askeri ve siyasi dengeyi değiştiren en önemli gelişme, 1982 İsrail işgalidir. [46] 6 Haziran'da Savunma Bakanı Ariel Şaron'un emriyle İsrail birlikleri, Londra büyükelçisine yönelik olarak yapılan suikast girişimini fırsat bilerek "uluslar arası terörizmin yuvası" nı temizlemek bahanesiyle ve "Lübnan problemini bir kerede ve tamamen çözmek" hedefiyle Lübnan'ı işgal etmiştir. İsrail'in asıl amacı FKÖ'yü gerek askeri gerekse siyasi ve sosyal olarak tam manasıyla yok ederek Filistinlilerin mücadele azmini kırmak, Suriye'yi ülkeden çıkarmak ve Beyrut'ta kendisine yakın bir yönetim kurarak onunla barış anlaşması imzalamak ve böylece kuzey sınırını güvence altına almaktı. Falanjistlerin sınırsız desteğiyle Batı Beyrut'u kuşatan İsrail'e karşı FKÖ tek başına mücadele etmiştir. Tüm gruplar gibi Suriye'de çatışmaların dışında kalmayı tercih etmiştir. 70 gün süren Beyrut kuşatmasının ardından 7 Ağustos'ta İsrail ve Filistinliler arasında ilan edilen ateşkes uyarınca, Beyrut ve Güney Lübnan'da Filistinlilerin siyasi ve askeri varlığı sona ermiş, Suriye ordusu Beyrut ve Dağlık Lübnan'dan çekilmiştir. [47]

İsrail işgali, Filistinliler arasında çatışmaya kadar giden ayrılıkların tohumlarını atmıştır. FKÖ'nün iç müdahalesinde Suriye, Ebu Musa liderliğindeki radikalleri desteklerken, kendisinden bağımsız olarak Arap ülkeleriyle diplomatik temasa geçen Araft'ı istenmeyen adam ilan etmiştir. Ağustos 1982'de direnişin merkezi Beyrut'tan çıkarılmalarının ardından gittikleri Trablusşam'da yaşanan çatışmalar, 19-20 Aralık 1983'te Arafat ve 4000 taraftarını Tunus, Cezayir ve Güney Yemen'e gitmek zorunda bırakan ateşkes ile sonuçlanmıştır. [48]

18 Nisan'da Şii Direniş grupları tarafından Amerikan Büyükelçiliğine yapılan 50 kişinin öldüğü saldırıların ardından ABD baskısıyla 17 Mayıs 1983'te Lübnan hükümeti ile İsrail arasında tüm yabancı güçlerin çekilmesini öngören bir anlaşma imzalanmıştır. Ancak Lübnan'ın üçte birini kontrol altında tutan Suriye'nin muhalefeti ve İsrail'in de çekilme hususunda ciddi olmaması sebebiyle bu anlaşma uygulanamamıştır. 23 Ekim'de Amerikan üssüne yönelik saldırıda 241 askerin ölmesinden sonra 30 Mart 1984'te ABD ve Çok Uluslu Güç geri çekilmiştir. Batının desteğini kaybeden Lübnan Cumhurbaşkanı Suriye'ninkini de kaybetmemek için 5 Mart'ta İsrail ile yaptığı anlaşmadan çekilmiştir. [49]

1975 yılından itibaren baş gösteren bölgesel istikrarsızlık ve komşu ülkelerde yaşanan çatışmalar Lübnan'ın iç siyasi ve iktisadi durumunu da olumsuz etkilemiştir. Bunun sonucu olarak başlayan iç çatışmalar 1978 ve 1982 yıllarında İsrail'in ülkeyi işgali ile iyice tırmanmış ve bu dönemde devlet otoritesi ciddi şekilde zayıflamış, büyük can kaybı olmuş, altyapı zarar görmüş ve çok sayıda vasıflı iş gücü ülkeden ayrılmıştır.

Daha önce Dini Hürriyetler, toplanma ve ifade hürriyetleri gibi pek çok alanda bölge standartlarının üstünde iken, savaş esnasında yaşanan olağanüstü şartlar temel hak ve hürriyetlere büyük bir darbe vurmuştur. Lübnan insan hakları ve medeni haklara ilişkin pek çok uluslar arası belgenin altına imza koymuş ve bireysel hakları genel anlamda tanınmış olsa da, iç savaşta alışılan bazı uygulamalar, sonraki dönemde de devam etmiştir. İç savaşın bir parçası olan yargısız infazlar, kayıplar, işkence ve kötü muamele, düşünce mahkumları, gerekçesiz yada yargılanmadan gözaltı gibi insan hakları ihlalleri hala Lübnan'da oldukça yaygındır. Bu ihlallerde özellikle 1991'de Suriye ile imzalanan ve iki ülkenin güvenlik kurumlarını birbirine bağlayan Savunma ve Güvenlik Paktı'nın büyük bir rol oynamaktadır. [50]

'Herkesin herkese karşı' mücadele ettiği ve hukuksuzluğun hakim olduğu iç savaş sırasında işlenen suçlardan sorumlu olanların bir kısmı ya hiç yargılanmamış ya da hak ettikleri cezayı almamıştır. 1991 yılında ilan edilen af da bunda etkili olmuştur. Mesela iç savaş boyunca pek çok siyasi ve dini suikasttan sorumlu tutulan ve özellikle Müslümanlara karşı yaptığı katliamlarla öne çıkan Lübnan Kuvvetleri, iç savaşın sonunda silahlarını teslim ederek siyasi bir partiye dönüşmüş, lideri Semir Caca hapse girmiştir. Ancak Caca 2005 yılında serbest bırakılmasının ardından iç savaşta olduğu gibi Hıristiyan militanları yeniden silahlandırmaya başlamıştır. [51]

İç Savaş'ın maliyeti oldukça ağır olmuştur. 144 bini aşan ölümler meydana gelmiştir. İç Savaş'ın toplam maliyeti ise 80 ile 160 milyar dolar arasındadır. İç Savaş, ülkede devletin etkinliğini, düzeni, güvenliği ve ekonomik yapıyı yıkmıştır. Ülkeyi iç savaşa sürükleyen nedenler 1976 yılından sonra da kaldırılamadığından, Lübnan gerçek barış ve güvenliğe kavuşamamıştır. [52]

1. 1. 3. 1. Taif Anlaşması

1989 yılında Lübnan'daki grupların temsilcileri Suudi Arabistan'ın Taif ilinde bir anlaşma imzaladı. Taif Anlaşması, Lübnan'ın çeşitli etnik grupların oluşturduğu bir devlet görüntüsünden çıkarılmasını, laik bir seçim sistemine kavuşturularak laik bir devlete dönüştürülmesini amaçlıyordu. Halkın etnik kökenlere göre değil, politik programlarına bakarak kendi temsilcilerini seçmesini öngörüyordu. Bu söz-

leşme ayrıca tüm yabancı güçlerin Lübnan'dan çekilmesini ve Lübnan'ın gerçek anlamda bağımsız olmasını da içeriyordu. [53]

İç savaş boyunca uzlaşma yolunda yapılan tüm çabalar başarısız kalmıştır. Ancak çatışmalar sürerken 22 Ekim 1989'da Arap Birliği'nin öncülüğünde Suudi Arabistan'ın Taif şehrinde Lübnanlı siyasetçilerin üzerinde uzlaştığı Taif Anlaşması, bir yıl sonra iç savaşın sona ermesinde etkili olmuştur. Bu anlaşma iç savaşın ardından Lübnan siyasetini şekillendiren temel belgedir. [54]

Taif Anlaşması, eski sistemden radikal bir kopuş değil, aksine o sistemin düzeltilmiş halidir. Önemli bazı siyasi düzenlemelerin dışında anlaşma, milis güçlerinin silahlarını bırakmasını, hukuk ve düzenin yeniden tesisinde hükümete yardım etmek üzere Lübnan'da kalmasına izin verilen Suriye birliklerinin 90'ların ilk yarısında önce Bekaa'ya çekilmesini ve ardından da iki hükümetin uzlaşmasıyla birliklerin aşamalı olarak tamamen tahliyesini öngörüyordu. Mart 1991'de meclisten iç savaş döneminde işlenen siyasi suçları kapsayan bir af yasası geçirilmiştir. Taif Anlaşması uyarınca Mayıs 1991'de İsrail'e karşı meşru direniş örgütü sayılan Hizbullah dışındaki tüm milis güçleri dağıtılmış ve Lübnan Ordusu profesyonel bir ordu olarak yeniden tasarlanmıştır. Lübnan hükümeti ülke çapında otoritesini yeniden tesis etmeye başlamıştır. [55]

Taif Anlaşması Suriye'ye Lübnan'da iç güvenliği sağlama yetkisi verdi. Arap Birliği de bunu onayladı. Suriye'nin bu anlaşmanın imzalanmasından önce Lübnan'da 40 bin civarında askeri vardı. Bunlar Lübnan'da kalacak, kurumların oluşturulmasını ve barışı sağladıktan sonra 1992'de ülkeyi terk edeceklerdi. Ama Suriye, Lübnan Ordusunun ve kurumlarının ülkenin yönetimini devralmaya hazır olmadığını öne sürerek çekilmedi. Suriye'de işsiz kalan onbinlerce kişiye Lübnan'da iş olanağı sağlandı.

Siyasi olarak da Lübnan'da kalmakla İsrail'e karşı durumunu güçlendirdi. İsrail birliklerinin Güney Lübnan'dan çekilmesini sağlamak amacıyla Hizbullah'ı destekledi. Hizbullah ile işbirliği yaparak diğer partileri baskı altında tuttu. Taif Anlaşması barışın sağlanması için tüm partilerin silahlarını bırakmalarını da içeriyordu. Hizbullah dışındaki tüm partiler silahlarını teslim ettiler. Hizbullah ise, İsrail'i çekilmeye zorlamak için silahlarını teslim etmedi. Kendilerinin çoğunlukta olduklarını öne süren Hıristiyanlar, egemenliklerini kaybetmiş duygusuna kapıldılar. Hizbullah'ın İran ve Suriye ile ilişkileri bu kesimi korkuttu. Hıristiyanlar uluslararası ilişkilerini kullanarak Hizbullah'ı terörist bir örgüt olarak damgalama çabalarını yoğunlaştırdılar. Liderleri, ABD ve Fransa'ya giderek Kongre ve parlamentoda konuşmalar yaptı. [56]

1989'da iç savaşı sona erdiren Taif Anlaşması ile Lübnan'da yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemin en büyük özelliği yeni rejimin vesayetinin Suriye'ye verilmesidir. Taif düzeni Lübnan'ın iç yapısında da bazı düzenlemelere gitmiştir. Örneğin, Lübnan meclisinde Hıristiyan ve Müslüman temsilci oranlarının yarı yarıya olması, Sünni olmak zorunda olan başbakanın yetkilerinin Maruni olmak zorunda olan devlet başkanına göre arttırılması, Şii olmak zorunda olan meclis başkanının görev süresinin uzatılması gibi. Ancak Taif düzeni daha önceki sistem gibi özünde Maruni-Sünni düzeni olmaya devam etmiştir.

Taif Suriye'nin vesayeti altında iç savaştan yıkılmış ve yorulmuş Lübnan'a istikrar ve barış getirse de, aslında daha önce varolan temel sorunları çözmemiştir. Sonuçta Lübnan'daki siyasi düzen dini kimliklere dayalı, özellikle Şiileri dışlayan ve büyük sosyo-ekonomik eşitsizliklere dayanan yapısını sürdürmüş, dış aktörlerin Lübnan içindeki etkileri farklı araçlarla sürmeye devam etmiştir. [57]

2. LÜBNAN SOSYAL YAPISI

Lübnan, sosyal yapısı itibariyle kendine özgü bir ülke olarak tanımlanabilir. Lübnan'ın bu karakteristiği iki unsura dayanmaktadır. Birincisi Lübnan halkının iki büyük dinin, Hıristiyanlığın ve Müslümanlığın, toplam 22 mezhebe bölünmüş olmasıdır. İkinci unsur ise, Lübnan siyasi partilerin, sosyal yapının bu özelliklerine göre şekillenmesidir. Dolayısıyla siyasi partilerin yapısına önce aile şekil vermiş, ondan sonra da mezhep faktörü ile siyasi fikirler yerlerini almıştır. [58]

MÖ. 3000 yıllarında Fenikeliler'in ana yurdu olarak bilinen bu coğrafya binlerce yıl boyunca "istenmeyen" dinî grupların sığınağı olmuş ve farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Lübnan bugün birbirinden farklı ve çıkarları olan 17'den fazla etnik ve her dinden mezhebin bulunduğu patlamaya hazır bir savaş alanı gibidir. [59]

Dört milyon civarında bir nüfusa sahip olan ve resmi olarak 18 mezhebin tanındığı Lübnan Cumhuriyeti 6 bölgeye (Muhafaza) ayrılmaktadır: Beyrut, Kuzey Lübnan, Dağlık Lübnan, Güney Lübnan, Beka Vadisi ve Nabatiye. [60]

19. yüzyıldan itibaren iç çatışmalar sebebiyle dünyanın çeşitli bölgelerine göç eden Lübnan diasporasının nüfusu [61] ise bugün 10 ile 14 milyon arasında tahmin edilmektedir. 1948'den bu yana Lübnan'da yaşayan ancak bu ülkenin vatandaşı olmayan UNRWA'ne (Yakın Doğu'daki Filistinli Mülteciler için BM Yardım ve Çalışma İdaresi) kayıtlı Filistinli Mültecilerin sayısı ise 400 bini aşmıştır. Ayrıca bu ülkede başta Suriye, Mısır, Sri Lanka ve Filipinler'den olmak üzere yüz binlerce yabancı işçi olarak çalışmaktadır. [62]

2. 1. Etnik Gruplar

Birçok etnik grubun birarada bulunduğu Lübnan'da, bütün Batı Asya ülkesinden insanlar mevcuttur. Bu duruma, Osmanlı Devletine bağlı olarak yaşadığı 402 yıl boyunca sâhip olduğu özel statüsü sebep olmuş denilebilir. Değişik zamanlardaki istilâ ve göçler, Haçlı Seferleri, iç çatışmalar, cihan harpleri, Avrupalıların istilâ emelleri ve günümüzdeki süper güçlerin karmakarışık olan Ortadoğu'yu ellerine geçirme arzuları küçük bir Ortadoğu ülkesi olan Lübnan'ı mozaik taşına çevirmiştir. Bu yüzden nüfusun yarıdan fazlası yabancı kaynaklıdır. [63]

Temmuz 2005 nüfus sayımına göre Lübnan nüfusu 3. 826. 018'dir. Ancak ülkenin tek resmi nüfus sayımı 1932'de yapılmıştır. Siyasi güç, mezhep dengesine dayandığı ve bu da nüfus oranlarına bağlı olduğu için o tarihten buyana dengelerin değişeceği endişesiyle sayım tekrarlanmamıştır.

1932 sayımına göre % 52 Hıristiyanlar arasında %29 Maruniler, %6 Rum Katolikler, %10 Rum Ortodokslar, %4 Ermeniler oluştururken ; %48 Müslümanlar arasında %22 Sünniler, %19 Şiiler, %7 Dürziler oluşturmaktadır. [64] 2005 verilerine göre % 95'i Arap olan halkın %63'ü Müslüman, %8'i Dürzi geriye kalan nüfus ise Hıristiyan Marunilerdir. [65] Bunlara ilaveten kamplarda yaşayan ve vatandaşlık hakkı verilmeyen 200. 000 Sünni Filistinli ile çoğunluğunu Suriyelilerin oluşturduğu 300. 000 göçmen işçi bulunduğu sanılmaktadır. [66]

2. 1. 1. Grekler, Ermeniler, Kürtler

Tarihi Fenikeliler zamanına kadar ulaşan Lübnan'da %12 oranında Grekliler yani Yunan asıllılar yaşamaktadır. Greklerin %59'u Ortodoks, %41'i Katoliktir. Ülke nüfusuna oranladığımız zaman ise Ortodokslar %8, Katoliklerde %4'ü oluşturmaktadır. [67]

Arap, Bizans ve son olarak Osmanlı himayesinde yaşayan Ermenilerden bir kısmı 1915'ten sonra Lübnan'a göç ederek buraya yerleşmişlerdir. Lübnan Ermenilerin yoğun ve aktif olarak bulundukları bir yerdir ve Lübnan'daki dini liderlik Ermeni kiliseleri içinde öncü rollerden birine sahiptir. [68]

Ülke nüfusunun %6'lık gibi bir kısmını oluşturan Ermeniler devlet yönetiminde de etkin olmaktadırlar. Ermenilerin tamamı, Ermeni kilisesi mensubu (Ortodoks) Hıristiyan'dır. [69]Ermeniler Lübnan'da etkin bir grup oluşturmuşken, iç çatışmaların artmasından sonra, pek çok Ermeni Kanada ve Latin Amerika'ya göç ettiler. Belli bölgelerde yaşamakta olan ve110 000 dolayında oyu olan Ermeniler Lübnan'da üç politik formasyon içinde örgütlenmişlerdir ; sosyalist eğilimli Taşnaklar (veya Doğu Ermenicesiyle Daşnaklar), sağ eğilimli Hınçaklar ve Ramgavarlar. [70]

Lübnan iktisadi hayatı tamamen Ermenilerin elinde gibidir. Türkiye'den göç ettikten sonra çok kısa bir zamanda ülkenin ekonomik hayatına hakim olmuşlardır. [71] Lübnan ermeni partilerinin geçmişi 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Lübnan bağımsızlığını kazanınca Ermenilerde mecliste temsil edilmişler ve hükümette de genelde bakan bulundurmuşlardır. Lübnan'da Ermenilerin siyasi güçlerini arttırmalarında diğer etnik ve dini gruplar ile olan karmaşık siyasi ilişkilerin rolü büyüktür. Filistin sorununda Filistinli gruplara sempati duymaları ve zaman zaman diğer Hıristiyan grupların çağrılarına rağmen Filistinlilere destek vermeleri de Ermenilere 1970'li ve 1980'li yıllarda özel bir güç vermiştir. [72] Ermeniler nüfuslarına kıyasla hükümetteki diğer gruplara göre daha fazla oranda temsil edilmektedir. 2005 Nisan ayında kurulan 14 bakanlı hükümetin 2 üyesi Ermeni asıllıdır. Lübnanlı Ermeniler, ülkenin iç politikasında, Hıristiyan Lübnanlılar lehine olmak üzere önemli rol oynamaktadırlar. [73] Lübnan Parlamentosu 2000 yılında aldığı bir kararla sözde Ermeni soykırımını devlet olarak tanımıştır. [74]

Lübnan'daki Kürtlerin sayısının 75. 000 - 100. 000 arasındadır. Genel olarak Beyrut ve çevresinde yaşamaktadırlar. Kürtlerin tamamı Müslümandır. Lübnan siyasetinde de aktif olan Kürtler iki siyasi partiye de sahiptir. Biri Lübnan Kürtleri Kurtuluş Partisi diğeri ise Yurtsever Doğuş Partisi'dir.

2. 2. Dini Gruplar

Grafik 1. 1. Lübnan'da Dini Grupların Dağılımları

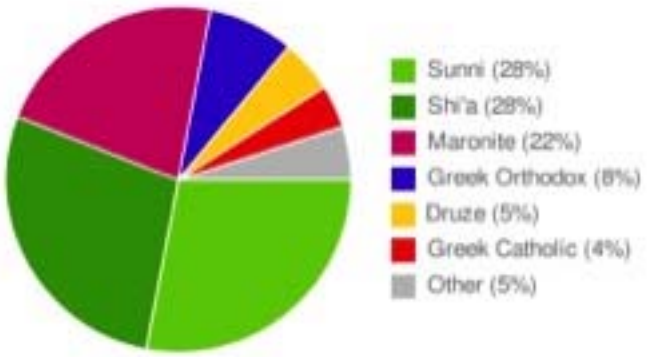

Kaynak: http: //upload. wikimedia. org/wikipedia/commons/f/f8/Religions_of_Lebanon. png

Lübnan topraklarında iki farklı dinî grup öne çıkmıştır: Hıristiyan-Katolik Marunîler ve Müslüman kesim içinde yer alan Dürzîler. Bu iki grup arasında 1840 ve 1861 yılları arasında birçok çatışma meydana gelmiş ve bunun neticesinde Osmanlılar, Lübnan'da din esasına dayalı değişik yönetim şekilleri oluşturmuştur. [75]

Lübnan'ın dine göre grupların istatistik dağılımlarına baktığımızda, % 65 Müslüman olan halkın % 30 Şii, % 30

Sünni, % 5 Dürzi'dir. % 35 Hıristiyan olanların ise %22Maruni, %8 Grek Ortodoks, %4 Grek Katolik geriye kalanları ise Ermeni Ortodoks ve diğerleri oluşturmaktadır. [76]

Nüfusun % 50'den fazlası Müslüman ise de bunun %30'a yakın bir kısmı Şiîlerden meydana gelir. Diğer önemli büyük topluluk Hıristiyanlar olup, çoğunluğu Katoliktir. Arap ırkına mensup olan Marunî Hıristiyanları oldukça fazladır. Ayrıca Melehitler, Ermeniler, Gregoryanlar ve Suriye Ortadoksları da mevcuttur. Üçüncü büyük grup ise, Dürzîler olmaktadır. [77]

Sünni, Şii, Maruni Hıristiyan, Ortodoks Yunan, Katolik Yunan, Dürzi'lerin yanında daha küçük oranlarda Musevi, Bahai, Mormon, Budist ve Hindular da vardır.

2. 2. 1. Müslümanlar

Lübnan'da nüfusun % 50'den fazlası Müslüman ise de bunun bir kısmı Şiilerden meydana gelir. Müslümanlar arasında diğer etkili gruplar ise Sünniler ve Dürzilerdir. Lübnanlı Müslümanlar, farklı mezheplerden olmakla birlikte daha çok Arap idealini savunmaktadırlar. [78] Lübnan Sünnilerle Şiilerin kanlı tarihlerine karşılık en barışçıl yaşadıkları yerlerin başında gelmektedir. [79] Özellikle de İsrail'in Hizbullah'a yönelik saldırılarında Sünniler Şiileri desteklemişlerdi. Ancak İşgalden sonra Hizbullah militanlarıyla Sünni ve Dürzî milisler arasında başlayan sokak çatışmaları gerginliği yükseltmiştir.

2. 2. 1. 1. Sünniler ve Şiiler

Sünniler Nüfusun %20-25'ini oluşturmaktadır. Sünniler'in büyük bölümünün etrafında toplandığı eski Başbakan Hariri'nin Tayyar El Mustakbal hareketi, Suriye karşıtı muhalefet içinde en güçlü konumda bulunun harekettir. [80] Lübnan'da bu hareket elit Sünnileri temsil etmektedir. Ülkede Başbakan Sünnilerden oluşmaktadır.

Sünni Müslümanlar 500 bini geçen nüfuslarıyla Lübnan üçüncü büyük grubudur. Sünni cemaat Kerami, Selam, Sulh ve Hoss gibi feodal aileler aracılığıyla Lübnan siyasetinde etkin olmuştur. Sünni ailelerin liderleri, ılımlı karakterleriyle genellikle Lübnan siyasetinde dengeleyici bir unsurudur. Kerami ailesinin Arap Kurtuluş Partisi ve Selam ailesinin Reform Öncüleri Partisi önemli Sünni siyasi oluşumlardır. Ilımlı Sünni ailelerin dışında Müslüman Kardeşlerin Lübnan uzantısı sayılan İslam Cemaati ve 1982 İsrail işgalinden sonra Şeyh Said Şa'ban'ın liderliğinde kurulan İslâmi Tevhid Hareketi, Sünni Müslümanlar arasındaki radikal örgütlenmelerin en önemlileridir. İslam Tevhid Hareketi, Sünni tabanına rağmen İran yanlısı bir çizgidedir. [81]

Şiiler Nüfusun % 30'una yakın bir nüfusa sahiptir. Lübnan Şiileri'nin kökeni Cebel Amil'e yerleşen aşiretlere kadar uzanmaktadır. Lübnan'da Şiiler ülkenin güneyinde, Beka Vadisi'nde ve 1960'lardaki kırsal alandan başkente yönelik yoğun göç sonucunda güney Beyrut'ta yoğunlaşmışlardır. [82] Şiiler Lübnan'da en büyük grubu oluşturmaktadır. Ülkedeki Şii Nüfusu yaklaşık 1. 7 milyon civarındadır. [83] Lübnan'da Meclis Başkanı şiilerden oluşmaktadır.

1950'li yıllarda itibaren hızla nüfusu artan Şiiler, gün geçtikçe ülke siyasetinde daha fazla etkili olmak istemekte ve sosyo-ekonomik olarak üst sınıflara ulaşma çabası göstermektedir. [84] Hizbullah ve EMEL Lübnan'da tabanını Şiilerin oluşturduğu iki güçlü örgüttür.

2. 2. 1. 2. Dürziler

Osmanlı Devleti idaresindeki Lübnan'da önceleri Dürzî Aileler güçlü ve egemendi. Osmanlı Devleti tarafından Müslümanlığın içinde sayılan Dürzîler, Lübnan Dağları'nda devletin dolaylı egemenliğini sağlayacak yegâne güçtü. [85] Müslümanların bir kolu olarak kabul edilen, ancak kendilerine has dini ibadetleri, geleneklerine bağlı ve içe dönük yapısı ile tanınan Dürziler, daha ziyade Beyrut'un doğusu ile güneydoğusunda bulunan ve 'Şuf' diye bilinen dağlık yörelerde yaşamaktaydılar. 18. yy. 'da Lübnan'daki geleneksel Dürzi üstünlüğü azalmaya başladı. Her şeyden önce Dürzi aileler arasındaki kanlı çekişmeler, bölgedeki nüfuzlarının giderek zayıflamalarına neden olmuştur. [86]Diğer yandan Dürzî toplumu arasında bir birlik yoktu ve önde gelen 6 feodal aile (Canbulat, Şihab, Aslan, Talhuk, Abullam ve Abdulmalik) arasında iç çekişmeler vardı. Önceleri Şihablar, en güçlü Dürzî aileydi ve Lübnan'ın iç yönetiminden sorumlu olan Emirlik müessesesine bu aileden kişiler atanıyordu. 18. yy. dan itibaren Şihab ve Abullam ailelerinin iç bünyesindeki kopmalar, bazı üyelerinin Hıristiyanlığa geçmesi ve Avrupalı güçlerin bölgeye müdahalelerinin artması Dürzi toplumunun Lübnan'daki geleneksel egemenliğini azaltmakla birlikte Canbulat Ailesi'nin 19. yy. ın ortasında iki önemli Dürzi aileden biri haline gelmesini sağladı. [87]

Dürziler genel nüfusta yaklaşık %7 oranında Müslüman olarak kabul edilmektedirler. Dürzilerin inanç sistemi Müslümanlardan biraz farklı olmasına rağmen kendilerini Müslüman olarak ifade etmektedirler. Ancak Lübnan Müslümanları Dürzileri Müslüman olarak kendilerinden görmemektedirler. [88] Dürzîler İsrail topraklarında da yaşamakta ve Yahudiler dışında İsrail'de askerlik yapmalarına izin verilen tek etnik grup oldukları bilinmektedir. [89] Lübnan'da Genel Kurmay Başkanı ve Polis Müdürü Dürzilerden seçilmektedir.[90]

Dürzîler, Lübnan siyasal sitemi tarafından Müslümanlık içinde kabul edilir. Canbulat ve Arslan aileleri de en ünlü Lübnanlı Dürzi ailelerdir. [91]

2. 2. 2. Hıristiyanlar

1958'de ABD Ordusunu bir kurtarıcı olarak karşılayan Hıristiyanlar ise, zaman içinde daha fazla Batı idealini savunmaya başladılar.[92] Lübnan'da Başbakan ve Meclis Başkan yardımcıları, Savunma bakanı Hıristiyan Ortodokslardan oluşmaktadır.

Hıristiyanlar içinde kayda değer topluluklar Grek Ortodokslar ve Grek Katoliklerdir. Marunîlerle sürekli çatışan Grek Ortodokslar, Arap milliyetçiliğine yatkın bir siyasi çizgiye sahiptir. Güney Lübnan'da yaşayan Grek Katolikler ise İsrail ile yakın işbirliği içinde hareket etmektedir. Antone Lahad önderliğinde Güney Lübnan Ordusu adında askeri bir örgüte sahiptirler. Güney Lübnan Ordusu, Hizbullah'ın Güney Lübnan'daki en önemli düşmanı ve İsrail'in bölgeden çekilmesiyle ortaya çıkan önemli bir sorun kaynağıdır. Lübnan'da az sayıda bulunan Ermeniler de Taşnak Partisi altında örgütlenmiştir. [93]

2. 2. 2. 1. Maruniler

Lübnan ve Suriye'de yaşayan, Katolik kilisesinin Doğu ayin usulüne bağlı Hıristiyan bir gruptur. Roma papazlarından Jan Maron veya Suriyeli Keşiş Aziz Marun'a nisbetle Maruniler diye anılan bu topluluğun tarihi M. S. 4. yüzyılın sonlarıyla 5. yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. [94] Lübnan Marunileri, IX. yüzyıldan sonra Kuzey Suriye bölgesinden, Cebel-i Lübnan'a göç etmiş, Arami-Süryani kökenli bir topluluktur. [95]Lübnan'da 16. ve 17. yüzyılda sayıca en kalabalık olan mezhep Maruniler idi. Daha ziyade Beyrut'un doğusu ve kuzeydoğusunda yaşayan Maruniler, Hıristiyan Katolik mezhebini benimsemiş bir topluluktu. Bu yüzyıllarda sayıca kalabalık olmalarına rağmen Marunilerin ülkedeki etkinliği fazla değildi ve dönemin güçlü Dürzi aileleri ile ilişkileri de oldukça iyi idi. 18. yüzyılda Lübnan'da geleneksel Dürzi egemenliği zayıflarken, din faktörü nedeniyle Avrupa devletleri ile de yakın ilişki kurmuş olan Marunilerin ekonomik ve siyasi güçleri artmaya başladı. [96]

Marunilerin büyük çoğunluğu Lübnan'da yaşayan inançları bakımından Katolik Arap ve Süryani Hıristiyanlardan oluşmaktadır. Ancak bu Hıristiyanlar Katolik kiliselere bağlı olmayıp kendilerine ait ayrı bir liderlikleri bulunmaktadır. Günümüzde Patrik Nasrullah Sefir, bu grubun dini lideridir. Hıristiyan Marunilerin ülkedeki toplam nüfusa göre oranı %20'lerde olmasına rağmen parlamentoda %27'ye ulaşan bir oranla temsil edilmektedir. [97]

Maruniler ile Yahudiler 659 yılında aralarındaki anlaşmazlıkları sona erdirmek için her ne kadar Muaviye b. Ebu Sufyan'ın hakemliğine başvurmuşlarsa da söz konusu anlaşmazlıklar sürüp gitmiş, o yüzden aralarında intikam savaşları çıkmış, sonunda Maruniler sürekli vatan edinecekleri Lübnan'ın kuzey bölgesine göçmüşlerdir. [98]

Marunîler Avrupa devletleriyle geliştirdikleri ticarî, dinî ve kültürel ilişkiler neticesinde, Lübnan içerisindeki gücünü hissedilir şekilde arttırmaya başlamış, böylece 18 ve 19. yüzyıllarda Dürzî hâkimiyeti yavaş yavaş Marunîlere geçmiştir. 20. yüzyılla birlikte, Marunîler ekonomik ve siyasal bakımdan güçlenerek, bölgenin en etkili mezhebi konumuna gelmiştir. Dürzîlerin etkinliği azalarak, Müslüman kesimde Sünniler güçlü duruma gelmişlerdir. [99]

Lübnan'da Cumhurbaşkanı Marunilerden seçilir. Marunilerin ana dili Arapça olmakla birlikte, kilisede batı Süryani ayin usulü uygulanır. Son zamanlarda Arapça da kilise dili olarak kullanılmaya başlanmıştır. Roma kilisesiyle her zaman yakın ilişkileri bulunmasına rağmen II. Vatikan Konsilinden sonra hür olarak kendi ayin usullerini uygulama hakkını elde ettiler. [100]

3. LÜBNAN SİYASİ VE ASKERİ YAPISI

Lübnan birçok bakımdan Ortadoğu bölgesinde istisnayı oluşturur. Birinci Dünya Savaşından sonra Fransız mandası altında kurulan, 1943 yılında da bağımsızlığını kazanan Lübnan'ın en önemli özelliklerinden biri kurumları ve pratiğiyle dini kimliklere dayalı bir siyasi yapı üzerine kurulmasıdır. Bu çerçevede Lübnan anayasası 18 mezhebi resmi olarak tanımış, bu mezheplerin Fransız mandası döneminde 1932 yılında yapılan nüfus sayımına dayanarak genel nüfusa oranları saptanmış ve bütün siyasi sistem bu oranlara göre mezhepler arasında bölünerek oluşturulmuştur. [101]

Lübnan askeri yapısında da din faktörü kendisini hissettirmektedir. Ordu yapılanması da tıpkı siyasi otorite gibi parçalı ve dağınık olduğundan tarafsız bir ordu kurulması mümkün olmamıştır. [102]

3. 1. Lübnan Siyasi yapısı

Lübnan parlamenter cumhuriyet rejimi ile idare edilir. Ülke Beş idari bölgeye ayrılır. Dört yılda bir seçilen 99 üyeli bir meclis bulunur. Devlet Başkanı, Marunî Hıristiyanlarından olmak üzere altı yıllığına seçilir. Hükümeti kuran başbakan, Sünni Müslümandır. Meclis başkanı ise Şii'dir. Her ne kadar meclis sandalyeleri kontenjana tabi ise de, milletvekilleri oldukça karışık dini topluluklarca seçildiğinden mecliste belli bir dini topluluğun çoğunluğu elde ettiği pek görülmez.

Lübnan'da siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkileri şekillendiren kurumsal yapılar ve çıkar grupları, mezhep, bölge, aşiret ve aile düzeyinde oluşan birlikteliklerin bir devamı ni-

teliğindedir. Lübnan'da birbirlerine karşı güven eksikliği ve tarihsel düşmanlıklarla beslenen bu yerel birliktelikler, siyasetin doğal ve kültürel tabanını oluşturmaktadır. Lübnan iç siyasetini şekillendiren iki etken, mezhepsel gruplar ve feodal geleneklere sahip köklü ailelerdir. Lübnan'daki mezhepsel temelli ailelere bölünmüşlük, ülke siyasetinde kişiselliği beraberinde getirmiş ve bu durum bölünmüş olan toplumu daha da parçalamıştır. [103] Cemaatler dışında Lübnan siyasetinin diğer önemli bir unsuru, liderliğin çoğunlukla babadan oğla geçtiği ailelerdir. Siyasette etkin olan aileler şunlardır : Maruni aileler Cemayel, Şamun, Huri, Edde, Bustani ve Franjiye ; Sünni aileler Karami, Selam, Sulh ve Hoss ; Şii aileler Berri, Asad ve Hamadeh ; Dürzi aileler Canbulat ve Arslan'dır. [104] Politik partiler din farklılıklarını göz önüne alarak hareket etmektedirler. Bugün Lübnan'da Sağcı Falanjistler (Hıristiyanlar), sağcı Müslüman Kardeşler, Yoksunlar Hareketi, Sosyalist Parti, Baasçılar, Iraklı Baasçılar, Nasırcılar, Komünistler, Sünnîler, Şiîler olmak üzere çok sayıda grup vardır.

Lübnan siyasal sistemi din ve mezhep esasına göre şekillendirilmiş ve Meclis 6 Hıristiyan, 5 Müslüman oranına göre tertip edilmişti. 1989 yılında Taif Antlaşması ile meclisteki sandalye sayısı eşit hale getirilmişti. Meclis ve kabinede her mezhebin temsilcisi bulunmaya başlamıştı. Lübnan siyasi yapılanması din ve mezhep ayırımı üzerine oturtulduğu için, ülkede yaşayan topluluklar arasında eşitlik ve adalet ilkeleri tesis edilememiştir. Mezhep esasına dayalı sistem, siyasi istikrarın önünde sürekli bir engel teşkil etmiştir.

Toprak ve mezhebe dayanan karmaşık bir sosyal yapıda, siyasi dengeyi kurarak sağlam bir devlet sistemini oluşturmanın güçlüğü ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Fransızlar Lübnan'a bağımsızlık verirken kuvvetli bir Suriye'nin ortaya çıkmasını önlemek amacıyla Lübnan gibi bir yapay yapı kurmayı kendi açılarından tercih etmişlerdir. [105]

Lübnan on yedi değişik etnik ve mezhebi farklılığın olduğu bir ülkedir. Lübnan'daki büyük partilerin tümü mezhebe dayalı partiler olduğu için, Lübnan parlamentosunu oluşturan 128 sandalyenin nasıl paylaşılacağı seçimlerden önce az çok bilinmektedir. Lübnan Müslümanlarının meclisteki temsillerine baktığımızda; Lübnan kuzeyi ile başkent Beyrut'ta Sünnilerin, Lübnan'ın güneyi ile Beka vadisinde Şiîlerin orta dağlık Şuf bölgesinde Dürzîlerin meclis üyeliklerini aldıkları görülmektedir. Bunun doğal sonucu olarak merkezi yönetimin yanı sıra, lokal yönetimin de mezheplere göre dağıldığını söyleyebiliriz.

Lübnan iç savaşı nedeniyle gerçekleşen göçler sebebiyle ülkedeki Hıristiyanların genel nüfusa oranı en iyimser rakamla % 35 olmasına rağmen, parlamentodaki sandalyelerin yarısı onlara verilmektedir. Yani Hıristiyanlar siyasal sistem içinde nüfuslarının üzerinde bir ağırlığa sahiptir. Hıristiyanlara verilen 64 sandalyenin dağılımı şöyledir: 34 Maruni, 14 Grek Ortodoks, 8 Grek Katolik, 5 Ermeni Ortodoks, 1 Ermeni Katolik, 1 Anglikan, 1 Küçük Azınlıklar. Müslümanlara verilen 64 sandalyenin dağılımı ise, 27 Sünni, 27 Şiî, 8 Dürzî, 2 Nusayri şeklinde olmaktadır. Lübnan siyasi örgütlenmesi din temeline dayandığı için ülke yöneticileri de ona göre şekillenmiştir. [106] Buna göre; Cumhurbaşkanı Hıristiyan Maruni, Başbakan Sünni, Yardımcısı Hıristiyan Ortodoks, Meclis Başkanı Şii, Yardımcısı Hıristiyan Ortodoks'tur. Yine Ordu Komutanı Maruni, Genel Kurmay Başkanı Dürzi, Savunma bakanı Hıristiyan Ortodoks, Emniyet Genel Müdürü Sünni, Jandarma Komutanı ve Askeri İstihbarat başkanı Marunî, Polis Müdürü Dürzî, Merkez Başkanı Marunî'dir. Hükümet için de aynı durum geçerlidir.

Son Lübnan kabinesinde; Başbakan, Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı, Çalışma Bakanı, Gençlik ve Spor bakanı Sünni; Sağlık Bakanı (Emel), Sosyal Güvenlik Bakanlığı(Emel), Tarım Bakanlığı (Emel), Dışişleri Bakanlığı (Hizbullah), Enerji Bakanlığı (Hizbullah) Şiî; Eğitim Bakanlığı ile İletişim Bakanlığı Dürzi; Maliye Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı, Sosyal İşler Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı, Turizm Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı Maruni; Başbakan Yardımcılığı, Savunma Bakanlığı, İdari Kalkınma Bakanlığı ve Çevre Bakanlığı Ortodoks; Parlamento işlerinden Sorumlu Devlet Bakanlığı ve Göçmen Bakanlığı Katolik; Ekonomi Bakanlığı ve haberleşme Bakanlığı Ermenidir. [107]

Ülkede ki siyasi oluşumların başta gelenleri ise[108];

Falanjist Parti : Maruni Hıristiyanların partisidir. 1936'da Pierre Cemayel tarafından kurulmuştur. Lübnan Kuvvetleri adında bir milis gücü mevcuttur. Falanjist partisi milis gücü ile Lübnan iç savaşında katliamlara imza atan bir parti ve çevre. Bu katliamların en bilineni Sabra ve Şatila katliamı. [109]

EMEL Hareketi : 1975'te Musa Sadr tarafından kurulmuştur. Günümüzde Emel Örgütü, Lübnan Meclis Başkanı Nebih Berri öndeliğinde laik ve Suriye yanlısı bir yapıya sahiptir. [110]

İlerici Sosyalist Parti : Dürzilerin partisidir. 1949'da Kemal Canbulat tarafından kurulmuştur.

Lübnan Cephesi : Sağcı Hıristiyanların Partisidir.

Ulusal Cephe : Müslüman kökenli solcuların partisidir.

Taşnak Partisi : Ermenilerin partisidir. [111]

Hizbullah : Hizbullah 1982 yılında İslami Emel, Müslüman Ulemalar Birliği, Lübnan Davası ve Müslüman Öğrenciler Birliği'nin çabalarıyla kurulmuş İran ve Suriye'nin zaman zaman desteklediği bir örgüttür. Lübnanlı Şiilerin ülke içindeki çıkarları ile İran ve Suriye'nin dış politika amaçlarını

örtüştüren bir yapı içerisinde faaliyet göstermektedir. Örgütün kuruluş yıllarındaki öncelikli iki amacı, İsrail'i Lübnan'dan çıkarmak ve İran'ı model alan bir devlet yapısını oluşturmaktı. 1980'li yıllarda özellikle Beyrut'ta ABD ve Fransız temsilcilikleri hedef alan terörist saldırılarla adını dünyaya duyurmuştur. Hizbullah'ın ruhani lideri Hüseyin Fadlallah, siyasi lideri (Örgüt Genel Sekreteri) ise Şeyh Seyyid Hasan Nasrallah'dır. Lübnan ordusundan sonra ülkedeki en büyük silahlı güç Hizbullah'dır. [112]

Müslüman topluluk birbirine yakın yüzdeleriyle Sünniler ve Şiilerden oluşmaktadır. Maruni, Rum (Ortodoks ve Katolik), Ermeni gibi farklı mezheplerden oluşan Hıristiyanlar siyaseten ortak hareket edebilmekte iken Sünniler ve Şiiler farklı bloklarda yer almaktadır. Sünniler, genellikle batı taraftarı olan 14 Mart Hareketi'nde yer alırken, Şiiler bunun karşıtı olan 8 Mart Hareketi içindedir. [113]

3. 1. 1. Lübnan Anayasal Sistem ve Parlamento

Lübnan Anayasası, Lübnan'ın demokratik ve parlamenter bir Cumhuriyet olduğunu vurgulamaktadır. Anayasa; yasama, yürütme ve yargı sistemlerinin ayrılığına dayanır. [114]

Lübnan'da devletin idari ve hukuki sisteminde, Fransız sistemi esas alınmıştır. [115]İlk Lübnan Anayasası 1926 yılında Lübnanlı ve Fransız hukukçular tarafından oluşturulmuştur. 1929 yılında ise ilk parlamento seçimleri gerçekleştirilmiştir. Söz konusu seçimlerde bütün etnik grupları temsil edilmekle birlikte Hıristiyanların lehine bir tablo ortaya çıkmıştır. [116] Anayasa ülkedeki farklı dini grupların parlamenter cumhuriyette eşit şekilde temsil edilmesini öngörüyordu. Ama Anayasa da idari ve siyasi sorumlulukların gruplar arasında nasıl dağılacağı konusunda hiçbir ibare bulunmuyordu. [117]

Uluslararası anlaşmalarda ise Lübnan Anayasasına göre devlet içerisindeki hiçbir memur, bir anlaşma imzalayamaz. Anayasanın 52. Maddesine göre uluslar arası anlaşmalar, Cumhurbaşkanı tarafından imzalanır. Anlaşma sonra da Lübnan Meclisi tarafından onay alır. 52. Maddeye göre imzalanan anlaşmanın her sene yeniden gündeme alınması gerekmektedir. Lübnan'da dokunulmazlık hakkı sadece Meclis'in onayıyla diplomatlara tanınmaktadır. [118] Başbakanın görevi, ölümü, istifası, parlamentonun 2/3'ünün istifası ya da parlamentodan güvensizlik oyu alması ile son bulabilmektedir. [119]

Lübnan Anayasasına göre 21 yaş ve üzeri her Lübnan vatandaşı seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptir. Ancak 2009 Lübnan seçimlerinde sonra yapılacak yeni bir seçimde bu durum değişecek, 18 yaş ve üstü uygulanacaktır. Meclis 4 yıllık görev süresi için seçilmektedir. 128 kişilik Meclis, Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında eşit olarak paylaştırılmış durumdadır. Müslümanlar ve Hıristiyanlar da kendi içinde toplam 11 ayrı mezhebe bölünmüştür. Mezhepler siyasal sistemde kendilerine ayrılan kotalar ile temsil edilmektedir. Meclis koltukları mezheplere göre dağıtılmakla birlikte seçmenler genel seçim hakkı çerçevesinde oy kullanmaktadır. Bu hak gereği her seçmen kendi seçim bölgesine ayrılan tüm mezhep koltukları için oy verebilmektedir. Dolayısıyla örneğin bir seçim bölgesindeki Hıristiyan aday Sünniler ya da Şiilerin de desteğine ihtiyaç duyabilmektedir. Seçim ittifakları bu yüzden büyük önem taşımaktadır. [120]

Lübnan'da çoğu Batılı parlamenter demokrasilerde olduğu gibi güçlü partiler bulunmamaktadır. Parti olarak adlandırılan grupların çoğu sadece o bölgenin önde gelen bir isminin liderliğinde oluşturulan aday listelerinden ibarettir ve ilgili seçimle sınırlı olabilmektedir. Bu aday listeleri yerel ya da ulusal düzeyde ittifaklara dâhil olarak seçimlere girmektedir. Son iki seçime 14 Mart ve 8 Mart İttifakları şeklinde giren partiler ilgili seçim bölgesindeki kotalara göre aday listeleri oluşturmaktadır. Seçmenler bu aday listelerine oy vermektedir. [121]

Parlamentodaki toplam sandalye sayısının Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında eşit paylaştırılmaktadır. 128 üyeli mecliste, 34 üye ile en yüksek sandalye sayısına sahip grup Maruni Hıristiyanlardır. Hıristiyanlara ayrılan diğer sandalye sayıları ise şu şekilde oluşmuştur : Rum Ortodoks 14, Rum Katolik 8, Ermeni Ortodoks 5, Ermeni Katolik 1, Anglikan 1, Azınlıklar 1. Müslümanlara ait sandalye dağılımları ise : 27'şer tane Sünni ve Şiilere, 8'i Dürzilere ve 2'si Nusayrilere ait olacak şekilde paylaştırılmıştır. [122]

Tablo 1. 1. Taif Anlaşması Öncesi ve Sonrasında Meclisteki Müslüman-Hıristiyan Dağılımı

	Maruni	Grek Ortodoks	Grek Katolik	Ermeni Ortodoks	Ermeni Katolik	Protestan	Diğer Hıristiyanlar	Toplam Hıristiyan
Taif öncesi	30	11	6	4	1	1	1	54
Taif sonrası	34	14	8	5	1	1	1	64

	Sünni	Şii	Dürzi	Alevi	Toplam Müslüman
Taif öncesi	20	19	6	0	45
Taif sonrası	27	27	8	2	64

Kaynak : http: //www. usakgundem. com/yorum/236/-yorum-analiz-l%C3%BCbnan-parlamento-se%C3%A7imleri-. html

Tablo 1. 2. Meclis'in Eyalet ve Mezheplere Göre Dağılımı

Mezhep	Beyrut	Lübnan Dağları	K.Lübnan	G.Lübnan	Bekaa
Maruni	1	19	9	2	3
Sünni	6	2	11	3	5
Şii	2	3	-	14	8
Dürzi	1	5	-	1	1
Rum Ortodoks	2	3	6	1	2
Rum Katolik	1	2	-	2	3
Ermeni Ortodoks	3	1	-	-	1
Ermeni Katolik	1	-	-	-	-
Evanjelik	1	-	-	-	-
Arap Alevi	-	-	2	-	-
Hıristiyan Azınlıklar (Protestan)	1	-	-	-	-
Toplam	19	35	28	23	23

Kaynak : http: //www. orsam. org. tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009730_oytunorpp99. pdf

3. 1. 1. 1. 2005 - 2009 Lübnan Seçimleri

Lübnan'da 2005 yılında gerçekleşen Meclis seçimleri Hariri suikastının[123] gölgesi altında gerçekleşmişti. O dönemin temel ayrışımı Suriye'nin Lübnan'daki askeri varlığının sona erdirilmesi veya sürdürülmesi konusundaydı. Lübnan 2005 yılının Mayıs ayında gerçekleşen Meclis seçimlerine, iç savaş sona erdikten sonra ilk kez Suriye vesayeti olmadan giriyordu. Seçim bir anlamda Suriye'nin Lübnan'daki varlığını savunanlar ile karşı olanlar arasındaki yarışa dönüşmüştü. 14 Mart 2005 tarihinde düzenlenen gösterilerden adını alan 14 Mart İttifakı Lübnan'daki Suriye vesayetine son verilmesini savunuyordu. Refik Hariri'nin oğlu Saad Hariri başında bulunduğu Gelecek Hareketi'nin önderlik ettiği ittifakta, Dürzî toplumu temsil eden ve Velit Canpolat'ın lideri olduğu İlerici Sosyalist Parti ve Hıristiyanların desteklediği Lübnanlı Güçler ile Ketaib gibi partiler bulunuyordu.

8 Mart İttifakı 2005'te Hizbullah'ın Beyrut'ta organize ettiği kitlesel eylemlerin ardından silahsızlanmaya karşı çıkan, Suriye'yi destekleyen ve İsrail'e karşı direnişi savunan bir hareket olarak ortaya çıktı. Koalisyon esas olarak Hizbullah, Nabih Berri'nin Emel Partisi ve Michel Aqun'un liderliğini yaptığı laik Özgür Yurtsever Hareketi (FPM)'den oluşuyor. Nasrullah ve Berri Şii olmasına rağmen, Aqun Maruni Hıristiyanlarından ve bu yüzden hem kendi mezhebinden hem de diğer Hıristiyan mezheplerine ait seçmenlerden destek görüyor. [124]

Bu ittifak Suriye'nin askeri varlığının devamını, Lübnan'ın istikrarı ve İsrail'e karşı direniş açısından savunan partilerden oluşuyordu. Suikastın yarattığı duygusal ortam ve halkın çoğunluğunun Suriye'nin etkinliğine son verilmesi noktasında birleşmesiyle seçim 14 Mart Bloğu'nun kesin zaferi ile sonuçlanmıştı. Seçimler sonrasında 128 sandalyeli meclise 71 milletvekili sokup ipi önde göğüsleyen taraf 14 Mart Hareketi oldu. [125] 2005 Lübnan seçimlerinin sonuçları, bölgesel ölçekte İran ve Suriye açısından yenilgi anlamı taşıyordu. Buna karşılık, 14 Mart İttifakını destekleyen Suudi Arabistan, bölgede İran etkinliğinin sınırlanması açısından önemli bir başarı kazandığını düşünüyordu. [126]

Seçimlerden yaklaşık bir yıl sonra Hizbullah ile İsrail arasındaki II. Lübnan Savaşı, bir kez daha Lübnan'daki güç dengelerinin değişmesine neden oldu. Savaş Hizbullah'ın zaferi ile sonuçlandı ve bunun Lübnan iç politikası ve bölgesel açıdan önemli sonuçları oldu. Hizbullah o savaşa kadar hem içeri hem de dışarıdan silah bırakması yönünde yoğun baskı altındaydı. Uzun yıllar Güney Lübnan'da İsrail'e karşı silahlı mücadeleyi başarı ile yürütmüş örgüt Lübnan'da bazı kesimler tarafından istikrarsızlık unsuru olarak görülmeye başlamıştı. Suriye'nin askerlerini çekmesi, 2005 seçimlerini 14 Mart'ın kazanması hep Hizbullah aleyhine gelişmelerdi. Bütün bunlara Birleşmiş Milletler kararları ve artan ABD baskısı da eklenmekteydi.

İkinci Lübnan Savaşı bu süreci tersine çevirdi. Her şeyden önce Hizbullah bir kez daha Lübnan halkının gözünde kahraman ve İsrail'e karşı Lübnan'ı koruyabilecek tek ulusal güç olarak görülmeye başlandı. Aralık 2006 tarihinde, Hizbullah önderliğindeki 8 Mart, hükümeti istifaya zorlamak ve erken genel seçim kararı alınması için hükümet binasının hemen yanı başında oturma eylemleri başlattı. Muhalefet çok önemli bir topluluğun temsil edilmediği gerekçesiyle hükümetin geçersiz olduğu savını dile getirmeye başladı. Aylar boyu süren gösteriler Lübnan Devlet Başkanı'nın bir türlü seçilememesi ile yeni bir aşamaya ulaştı. Bir yıla yakın devam eden kriz zaman zaman küçük çaplı çatışmaları da beraberinde getiriyordu. Kamplaşmanın arttığı, tam bir siyasal çıkmazın yaşandığı sürecin son ve şiddetli ayağı 2008 yılının Mayıs ayı içinde yaşandı. Lübnan Hükümeti, 5 Mayıs

tarihinde gerçekleştirdiği uzun toplantının sonucunda iki karar aldı. Bunlar, Hizbullah'ın devletten ayrı kendine ait iletişim sisteminin kaldırılması ve Beyrut havaalanı güvenlik şefinin görevinden alınmasıydı. Hizbullah'ın kararlara itirazı ile baş gösteren ve 7 Mayıs olayları olarak bilinen kriz örgütün çok kısa süre içinde Batı Beyrut'u işgal etmesi ve Saad Hariri'nin evini kuşatması ile sonuçlandı. [127]

İsrail'in Temmuz 2006'da Lübnan'a saldırmasından sonra 8 Mart ve 14 Mart koalisyonları arasındaki gerilim ve karşılıklı ithamlar dramatik bir şekilde arttı. Bu durum tarafların 18 ay boyunca siyasi arenadan uzak kalmasına ve ülkenin cumhurbaşkansız kalmasına neden olduğu gibi ülkede yeni bir iç savaşın patlak vereceği korkusunu da yarattı. [128]

Birçok ülkenin arabuluculuğu ile krize Doha'da varılan uzlaşı ile çözüm üretildi. Doha uzlaşısı ile taraflar; Genelkurmay eski Başkanı Mişel Süleyman'ın Devlet Başkanı seçilmesi, yeni hükümetin kurularak muhalefete 11 koltuk verilmesi (Muhalefet böylece hükümetin kararlarını veto edebilmek için yeterli sayıya ulaşmış oluyordu), seçim sisteminde bazı ufak değişiklikler yapılması ve ülkenin barışçı bir ortamda seçimlere götürülmesi konusunda anlaşıyordu. Muhalefete 11 bakanlık verilmesi kararı, bir yılı aşkın süre devam eden siyasi krizin kilit konularından birini oluşturuyordu. Siyasi tepkiler ve sivil eylemler aracılığı ile amacına ulaşamayan Hizbullah güç yoluyla ülkede yeni bir düzenin kurulması önündeki yolu açmış oluyordu.

Doha uzlaşısı ile ülke bir anda rahatlamış, seçimlere barışçı bir ortamda girilmesini sağlamıştır. Lübnan her zaman dış gelişmelere aşırı duyarlı olmuştur. Bu süreçte sadece ülke içi gruplar değil tüm bölgesel aktörler sorumlu davranarak Lübnan istikrarına katkıda bulunmuştur. Bölgesel gerilimin yumuşamış olması Lübnan'ın rahatlamasına neden olmuştur. Obama'nın seçilmesi ile Ortadoğu'da esen yeni hava, Suriye-Suudi Arabistan gerginliğinin karşılıklı üst düzey ziyaretlerle yumuşaması Lübnan'ı doğruda etkilemiştir. Lübnan işte böyle bir ortam içinde Haziran 2009 meclis seçimlerine girmiştir. [129]

2006 yılında İsrail ile giriştiği 34 günlük savaşta önemli başarılar elde eden Hizbullah bir anda Arap dünyasında çok popüler oldu, örgüt lideri Nasrallah da kahraman ilan edildi. Ancak Hizbullah'ı İran'ın Lübnan'daki uzantısı olarak gören Arap rejimleri, örgütü Lübnan'ı felakete sürüklemekle eleştirdi. Suudi Arabistan'la birlikte Hizbullah'ı en sert eleştiren ülkelerden Mısır da Hizbullah mensubu bazı kişilerin kanun dışı faaliyetlerde bulunurken tutuklandıklarını ve rejimi devirmeye çalışmakla suçlanacaklarını duyurdu. [130]

7 Haziran 2009 tarihinde gerçekleşen Lübnan Meclis seçimlerinde 587 aday 128 sandalye için yarışmıştır. Toplam 3. 257. 224 kayıtlı seçmen yer almış, yaklaşık 1. 760. 000 Lübnanlı seçimlerde oy kullanmış, katılım yüzde 54 civarında olmuştur. Seçimler, gerginlik beklentisinin aksine sakin, demokratik bir ortamda gerçeklemiştir. Seçimlere Avrupa Birliği, Carter Center ve NDI'nın (National Democratic Institute for International Affairs) yanı sıra ulusal olarak göz-

lemci gönderen ülkeler sadece Türkiye ve RF olmuştur. [131]

Seçim öncesi beklenti seçimi Hizbullah'ın kazanacağına işaret ediyordu. [132]Ancak beklenenin aksine seçimler neredeyse bir önceki Meclis'in aynısı bir dağılım yarattı. Önceki Meclis'te 14 Mart İttifakı'nın 72'ye 56'lık üstünlüğüne karşı son seçimler yine 14 Mart'ın 71'e 57'lik üstünlük kurmasını sağlamıştır. [133]

Seçimlerde Sünni, Şii ve Dürzilerin tercihleri az çok tahmin edilmesine rağmen Hıristiyanların oyları daha önemli bir konuma gelmiş ve seçimlere katılımın en yüksek oranlarda gerçekleştiği Hıristiyan bölgelerinde alınan sonuçlar 14 Mart grubuna katkı sağlamıştır. 8 Martçılar içinde eskiden Suriye karşıtı olmasına rağmen şu an Suriye yanlısı çizgi izleyen Mişel Aun'un güç kaybetmesi ve 2008 Mayıs ayında Batı Beyrut sokaklarında Hizbullah tarafından alevlenen şiddete tanık olunması 8 Martçıların Hıristiyanlardan beklediklerı oyların kaybedilmesinde önemli bir sebep olmuştur.[134]

3. 2. Lübnan Askeri yapısı

Lübnan'ın Hıristiyan – Müslüman ikilemi ordu da var olmuştur. Çünkü askerlerin çoğu Müslümanken, subayların üçte ikisi Hıristiyan'dı. Ordunun bu yapısı iç savaşta olduğu gibi onun kriz dönemlerinde de etkili bir kuvvet olarak harekete geçmesini zorlaştırmıştır. [135]

Ordunun iç yapılanması komutanlık görevlerinde Maruni, büyük kısmı Şii olmak üzere askerlerden oluşacak şekilde düzenlenmiştir. Bu yapılanmanın sonucu olarak da mezhepler arası çatışmalarda, ordu tarafsızlığını koruyamamış, askerler müdahalelerinde mensubu bulundukları mezheplere göre farklı davranışlar göstermişlerdir. Ordunun bu yapılanma biçimi merkezi otoritenin etkin olmayıp, egemenliği mezhep grupları ve milis kuvvetlere bırakmış olmasının temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Lübnan Ordusunun güvenlik alanını en yüksek seviyede tuttuğu bölge ise Birleşmiş Milletler'in Lübnan ve Filistin arasına koyduğu sınır çizgisi olan Mavi Çizgi'dir. [136] İsrail'in olası saldırılarını engellemek için özellikle hassasiyetle yaklaşılan bu bölgede, İsrail'in tatbikatları bile Lübnan hükümeti tarafından endişe ile takip edilmektedir.

Bugün Lübnan'da 7 ayrı ordu vardır; bunlar (50 bin kişilik) İsrail, (20 bin kişilik) Hıristiyan Falanjist, (12 bin kişilik) Lübnan, (30 bin kişilik) Suriye (2005 yılında geri çekildi), (7 bin kişilik) Hür Lübnan, (15 bin kişilik) Filistinli gerillalar ve (7 bin kişilik) Amal ordularıdır. Ayrıca BM Barış Gücü de mevcuttur (1993). Hizbullah gibi Şii kökenli militarist grupları kaçınılmaz olarak ülkesinde barındırmakta ve onları Lübnan ordusunun bir parçası olarak kabul etmektedir. [137] Özellikle 2006 Lübnan savaşından sonra askeri gücünü ortaya koyan Hizbullah, 2009 Parlamento seçimleri sonrasında kurulan yeni hükümet ile Lübnan Ordusunun bir parçası olarak kabul edilmektedir.

II. BÖLÜM

LÜBNAN HİZBULLAH HAREKETİ DOĞUŞU VE İDEOLOJİSİ

1. HİZBULLAH'IN DOĞUŞU

Terör ve terörizm kavramlarının herkesçe kabul edilen ortak bir tanımının yapılamamış olması nedeniyle bir çok yerli ve yabancı kaynaklarda yer alan birden fazla farklı tanım ortaya konulmuştur. Buradaki sorun, sadece terör kavramının sınırlarının çizilmesinin zor olması ve evrensel bir tanımlamaya henüz ulaşılamamış olmasıdır. [138] Hizbullah'ta bu nokta da terör listesinde yer alıp almaması gerektiği tartışmalara bırakılan istisna gruplardan biridir.

Hizbullah'ın Lübnan'daki yapılanma biçimi ve hareketin oluşumuna baktığımızda, ülkede bulunan diğer parti, örgüt ve organizasyonlardan çok farklı olduğu görülmektedir. Kuruluşundan itibaren sadece birkaç aylık süre içinde hızlı bir biçimde geniş kitlelere ulaşan örgüt Müslüman Ulemalar Birliği, Lübnan Davası ve Öğrenci Birliği Hareketi adlı grupları da bünyesine katmıştı. Lübnan İç savaşı nedeniyle eski gücünden tamamen uzaklaşan EMEL Örgütü üyeleri de liderlerini takip ederek Hizbullah'a katıldılar. İran'da gerçekleşen İslam Devrimi'nin üzerinden daha sadece üç yıl geçmiş olmasına rağmen, İsrail'in yayılmacı politikalarına karşı kin ve nefret besleyen herkes, İslam Devrimi'nin de verdiği heyecan ve coşkuyla gruplar halinde Hizbullah'a katılıyordu.[139]

Hizbullah'ın gücünün ve dolayısıyla Lübnan'daki otorite boşluğunun temel nedenlerinden biri kuşkusuz, Şiilerin sistemin dışına itilmiş olmasıdır. 1943 yılında yapılan Ulusal Anlaşma ile oluşturulan çoğulcu siyasal sistemde Şiiler iktidarın uzağında kalmıştır. 1989 yılında yapılan Taif Anlaşması ile de Şiiler gerektiği şekilde dikkate alınmamış, Suriye'nin desteğiyle ülkede yeni bir Maruni-Sünni düzeni kurulmuştur. Şii nüfusun, hem ülke nüfusu içindeki hem de Müslüman toplum içindeki çoğunluğu dikkate alınmaksızın yeni bir siyasal düzenleme getirilmiştir. Bu gelişmeler, Şiilerin beklentisinin siyasal arenada karşılanmasının zor olacağı ve bu nedenle Hizbullah etrafında örgütlenilmesi gerektiği düşüncesini doğurmuş ve beslemiştir. Lübnan devleti, özellikle Güney Lübnan'da yerleşik Şiileri İsrail'in saldırılarına karşı koruyamamıştır. İsrail'in saldırılarına karşı yerleşim yerlerinden koparak kaçan Şiilerin devlet tarafından ekonomik açıdan desteklenmemesi Şii nüfusunun yoksulluğunu daha da

arttırmıştır. Ekonomi, siyaset ve güvenlik konularında Şiilerin beklentilerine karşılık veremeyen ve ülkede otoritesini kuramayarak egemenliğini koruyamayan Lübnan devleti karşısında, Şiiler Hizbullah'ın etrafında örgütlenme gereğini duymuş ve örgütü desteklemişlerdir. [140]

Harita 2. 1. Güney Lübnan

Kaynak: http: //www. strategicstudiesinstitute. army. mil/ (25. 09. 2008).

Lübnan'ın güneyindeki Baalbek ve Bekaa bölgelerinde İran'ın gönderdiği devrim muhafızları ve EMEL'den kopan radikallerin desteğiyle kurulan Hizbullah, ilk zamanlar kolektif bir yönetime sahipti. Örgütün güney kanadını örgütleyen Nasrallah, fikri yapısını şekillendiren Fadlallah'ın yanı sıra Abbas Musevi ve Suphi El Tufeyli gibi isimler, teşkilatın her kademesine büyük çaba harcamış , köylerden tek tek savaşçı toplamış ve onları yönlendirmişti. 1948'de Beka bölgesinde bulunan Berital köyünde doğan Suphi El Tufeyli, Necef'te aldığı yedi yıllık İslami eğitimden sonra Kum'a geçmiş ve eğitimini orda tamamlamıştır. Hizbullah'ın ilk lideri (genel sekreter) sayılır. Abbas Musevi ise EMEL'den 1982 yılında ayrılmıştı ve o da diğer arkadaşları gibi Lübnan'da İslami bir devlet kurulmasını istiyor, örnek olarak İran'ı görüyordu. 1952 doğumlu olan Musevi, Necef'te sekiz yıl İslami eğitim görmüştü. İran ile sıkı ilişkileri olan Tufeyli ve Musevi'nin yanında örgütün kurucuları olarak belirtebileceğimiz Şeyh Hasan Nasrallah ve Fadlallah, Beyrut'ta bir İslami Enstitüsü kurucusu olan Muhammed İsmail Halik, Hizbullah taraftarı din adamlarının sözcüsü ve lideri Şeyh Züheyr Kenc, aynı gruptan Şeyh Mahir Hammud ve Baalbek'te bir İslam Enstitüsü kurucusu olan Muhammed Yazbek sayılabilir. [141]

Hizbullah, çok çeşitli din ve mezhep dolayısıyla zengin ve fakat bazılarına göre de çok karmaşık bir etnik dağılıma sahip olan Lübnan'da 1980'li yılların başında etkisini hızla arttıran Şii radikalizmin getirdiği bir örgütlenmedir. İleride silahlı bir direniş haline gelecek olan bu Şii örgütlenmesinin ilk çıkış noktası olarak 1974 yılında Şii mollası olan İmam Musa Sadr'ın kurmuş olduğu EMEL örgütü'nü gösterebiliriz. [142]

Musa El Sadr' ın kurmuş olduğu Yüksek Şii Konseyi, Mahrumlar Hareketi, Emel vb ise Şiilerin radikalleşmesine ivme kazandırmıştır. Ancak İmam'ın esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolması sonucu Emel'in başına Nebih Berri' nin geçmesi ve Musavi'nin bu hareketten kopması örgütün gücünü ve Şiiler üzerindeki itibarını azaltmıştı. Bunun üzerine bir çok Şii din alimi Emel dışında başka bir örgüt oluşumunu tartışmaya başlamışlardı. Bu durumdan faydalanan İslami Emel Lideri Hüseyin Musavi bazı örgüt ve İslami grupların temsilcilerini bir araya getirerek görüşmelerde bulundu. Bu görüşmeler sonucunda anlaşarak içlerinde dokuz kişiyi temsilci tayin ettiler ve "Dokuzlar Belgesi" olarak bilinen metin üzerinde anlaştılar. Bu dokuz kişinin üçü Beka bölgesindeki ulema topluluğundan, üçü İslami komitelerden üçü de İslami Emel hareketindendi. Yeni kurulacak İslami örgütün ideolojisini içeren Dokuzlar Belgesi temel olarak şu fikirler üzerinde yoğunlaşmıştır:

1) İslam, daha iyi bir hayat için en uygun kuşatıcı ve mükemmel bir sistemdir. Teşkilatın üzerine dayanacağı fikri, itikadi, imani ve ameli temeli de budur. 2) Ülkenin bugünü ve geleceği için en büyük tehdidi oluşturan İsrail işgaline direnmek. Kurulacak teşkilatın önceliği düşmanla yüzleşmektir. Zira bunun gerek Lübnan, gerekse bölge üzerinde etkileri olacaktır. Böyle bir yüzleşme ve görevi layıkıyla yerine getirebilmek için bütün potansiyellerin emrine verilmesi gereken bir mücadele yapısının inşası zorunludur. 3) Hz. Muhammed'in ve büyük imamların halifesi sıfatıyla Velayet-i Fakih[143]' in dini önderlik ve komutasını kabul etmek ümmet için öngörülen faaliyetin ana hatları onun tarafında çizilmeli, emir ve yasakları daima ölçü olmalıdır. [144]

İçlerinde Huseyin Musevi'nin de bulunduğu üç kişi bu belgeyi İran İslam Devriminin önderi İmam Humeyni' ye sundular. Humeyni' nin belgeyi onaylamasıyla Dokuzlar Belgesi meşruiyet kazanmış oldu. Belgeyi hazırlayan gruplar daha sonra kendi mevcut teşkilatlarını lağvettiler ve sonra "Lübnan İslami Örgütü " adıyla bilinen yeni teşkilata katıldılar. Bu isim altında başka bir örgütün faaliyet gösterdiği anlaşılınca aşağıdaki ayetlerden esinlenilerek örgütün ismi "Hizbullah" olarak değiştirildi. [145]

1. 1. Hizbullah'ın Ortaya çıkışına Zemin Hazırlayan Nedenler

Allah'ın partisi olarak nitelendirilen Hizbullah, günümüzde faaliyette bulunan[146] en önemli Şii örgüt olarak bilinmektedir. Lübnan'da Hizbullah'ın oluşumunun İran'da İslam Devrimi'nin zaferi ve Güney Lübnan'ın İsrail tarafından

işgaliyle açık bir bağlantısı vardır. İsrail'e karşı savaşmak için gelen ve Baalbek şehrini kendilerine üs edinen, Haziran 1982'de 1. 000 civarında olan İslam Devrim Muhafızları'nın ulaşmasına kadar Hizbullah Muhammed Hüseyin Fadlullah'ın yazılarında sadece bir fikir olarak vardı. Fadlullah, başlıca siyasi eseri 'İslam ve Gücün Mantığı' (İslam and Logic of Force, Mayıs 1976) adlı kitabının son paragraflarında, eserinin Hizbullah gibi bir örgütün kurulması için bir temel oluşturması ümidini vurguluyordu. En azından 'yeni çalışmalar ve fikirler için yol açmak ümidinde idi. [147]

Hizbullah, İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesine tepki olarak kurulmuş radikal İslamcı bir Şii grubudur. Lübnan'da ortaya çıkan sosyal ve siyasal dengesizlikler, bu ülkede yaşayan kimi Şii Müslümanları, mevcut siyasi ve sosyal sistemi değiştirmek üzere silahlı bir mücadeleye girişmelerine sebep olmuş ve buna bağlı olarak Molla Musa Sadr'ın liderlik ettiği 'Şii Umut Örgütü' kurulmuştur. 1975 İç Savaşından itibaren bu örgüt siyasi faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. İsrail hükümetinden kaçan El Fetih Örgütü'ne mensup Filistinlilerin Güney Lübnan'a sığınmasıyla birlikte, Filistinlilerle işbirliği içine giren Lübnanlı Şiiler, İsrail'i hedef alan saldırılara başlamıştır. İsrail'in 1978 yılında Lübnan'ı işgal etmesi, Lübnan'da faaliyet gösteren Şii güçlerin şiddet yöntemlerini daha da artırarak onlara Lübnan'da da bu tür bir rejim kurma cesaretini vermiştir. Öte yandan İran'da Şii bir yönetimin kurulması, Lübnan'daki Şii grupları daha da yüreklendirmiştir. Bununla birlikte, 'Şii Umut Örgütü' ilk girişimlerini İsrail'in 'Celile Eylemi' adıyla ikinci defa işgal ettiği Lübnan'dan çekilmesine yönelik silahlı saldırılarıyla 1982 yılında başlatmıştır. İsrail askerlerinin, Lübnan'ı işgal etmesi sırasında başvurduğu şiddet ve Hıristiyan Falanjistlerin çok sayıda sivil insanın katledilmesine ilgisiz kalmaları, İsrail'in Lübnan'ı işgalini uluslar arası ilişkilerin en önemli gündem maddelerinden biri haline getirmiş ve İsrail'in gerçekleştirdiği şiddete dayalı eylemler, o dönemde Lübnanlı Şii militanlardan çok daha fazla dikkat çekmiş ve dönemin Savunma Bakanı Ariel Şaron'un tavizsiz politikaları ciddi eleştiriler almıştır. Bu noktada İran İslami Devrimi'nin lideri İmam Humeyni, İsrail askerlerinin Lübnan'dan çekilmesini sağlamak amacıyla Lübnan'daki Şii gruplara destek verme kararı almış ve böylelikle dünya politikasında önemli ölçüde ön plana çıkmıştır. [148]

İsrail'le Hizbullah arasındaki karşılıklı saldırılar Hizbullah'ı temelli militanlaştırdı. Hizbullah'ın kökleri 'yoksul Şiilerin yoğun bir şekilde bulunduğu Beyrut'un güney gecekondu bölge'leridir. Lübnan'daki Hizbullah, 'Şii nüfusun iç savaşı kamçılayan eşitsiz ekonomik ve siyasal yapılaşmalara reaksiyonlarıyla beslenen radikalleşme' olgusunun eseridir. [149]

1. 2. İsrail'in Ortadoğu ve Filistin Politikaları

İsrail'in kuruluşundan itibaren sürdürdüğü politikalarının en önemli bölümünü Filistinliler oluşturuyordu. Filistin topraklarına yerleşmelerindeki ısrarı-ki bu konuda Herzl'in Filistin için "Bizim her zaman hatırlayacağımız tarihi evimiz"[150] nitelemesi 1948'den önce Filistin topraklarına iskan politikası uygulandığını ortaya koymaktadır-ve sonucunda gelişen olaylar Ortadoğu'da istenmeyen devlet olmasına neden olmuş, Filistinlilerin ise uluslar arası kamuoyunda direnişi meşru kılınacak halk olarak görülmeye çalışılmıştır. Bu neden ile İsrail, 1948 savaşının ürünü olan Filistinli göçmenlerin ateşkes sınırı civarından uzaklaştırılmasını ve Arap dünyasına dağıtılmasını sağlamak üzere baskı yapılmasını istemiştir. O yılarda örgütlü bir Filistin Direniş Hareketi'nin varlığından söz edilemezdi. Arap rejimlerince sürdürülmesine izin verilen gerilla benzeri eylemler, Filistin halkını bağımsızlık mücadelesine hazırlayıcı nitelikte değildi. Arap hükümetleri, bu eylemlere, Filistinli göçmenlerin varlığının ülkelerinde yol açtığı gerilimleri azaltmak ve uluslar arası alanda sorunu gündemde tutmak amacıyla izin veriyordu. [151] 1982 yılında Lübnan'ı işgal eden İsrail'in amacı, buraya yerleşik bulunan Filistin Kurtuluş Örgütü'nün askeri alt yapısını sona erdirmekti. Böylelikle, İsrail karşıtı direniş sona erdirilecek, işgal altındaki Filistin topraklarının Kuzey İsrail sınırında güvenlik sağlanmış olacaktı. İsrail, Lübnan halkından fazla endişe etmiyordu. Çünkü İsrail'e göre Lübnan direnişi, Filistin direnişinin bir parçasıydı. [152]

Krizler ve İsrail'in ülkeye saldırıları, direnişin gelişmesine neden olan yeni bir durum yarattı. İran ve Filistin vakalarında düşmanın kim olduğu konusunda bir ittifak yoktu. Birçok Hıristiyan, İsrail Ordusunun Lübnan'ı işgalinin ülkeyi Filistinlilerle İran ve Suriye destekli Şiiler tarafından yaratılan parçalanma tehlikesinden koruduğuna inandı. Lübnanlı Müslümanlar içinse, bir milis kurarak onu doğrudan para yardımıyla destekleyen bu işgal ordusu bir numaralı halk düşmanıydı. [153]

1973 savaşından sonra bölgedeki Arap Devletleri İsrail Ordusunun konvansiyonel savaş yöntemleri yenilgiye uğratmanın zor olduğunu anlayarak başta Suriye ve Mısır olmak üzere Lübnan'da ki Filistinli gerillalara destek vererek bu yolla İsrail'in bölgedeki hem askeri hem de siyasi gücünü azaltma stratejisini uygulamaya başladılar. Fakat İsrail ilk önce kısmi olarak 1978 yılında güvenlik kaygılarını bahane göstererek Lübnan topraklarına girdi. Buna rağmen bu sınırlı askeri harekatla Filistinlilerin yürüttüğü gerilla faaliyetlerini engelleyemedi. Bunun üzerine 1982 yılı haziran ayında, İsrail, Lübnan'a denizden, karadan ve havadan geniş çapta bir askeri harekatla saldırıya geçti ve pek zorlanmadan Beyrut yakınlarına kadar işgal etti. İsrail bu işgalin amacını Lübnan'da faaliyet gösteren Filistinli militanlar için gerçekleştirdiğini ilan ediyordu. Görünen sebep bu olsa da, İsrail yönetiminin diğer bir amacıda Lübnan'da kendisine yakın bir cumhurbaşkanı seçilmesini sağlayıp, Suriye yönetimine uzak, kendine yakın bir hükümet kurulması idi. [154]

Dönemin İsrail Savunma Bakanı Ariel Şaron, Güney Lüb-

nan'da ki Filistinleri bu bölgeden çıkarıp İsrail'in sınır güvenliğini sağlamak istiyordu. Şaron, güçlü bir askeri saldırı ile bu amacına ulaşabileceğini düşünüyordu ve bu bağlamda ordunun önemli bir kısmını Lübnan topraklarına soktu. Filistinli silahlı gruplar İsrail'in tahmin ettiğinden daha hızlı bir şekilde geri çekilmesiyle İsrail ilk saldırıda ki umduğu imha planını gerçekleştirememiştir. Fakat ilk önemli çatışma ve direniş Beyrut yakınlarındaki Halide bölgesinde başlamış, silahlı Şii milisler etkili bir direniş göstermişlerdir. İsrail kuvvetlerine zayiat verdirmeye başlayan bu grup daha sonraları kendilerine İmam Humeyni'nin takipçileri olarak ilan etmişlerdir. Daha önceleri mescitlerde siyasi ve dini olarak faaliyet veren bu grup, İsrail'in Lübnan'ı işgali ile çalışma alanlarını genişletmiş ve silahlı direnişe başlayıp adlarını duyurmaya başlamışlardır. Şiilerin yoğun olarak bulunduğu Zahiye olarak bilinen Güney Huma bölgesindeki direniş 1 aydan fazla sürmüş, havadan, karadan ve denizden bombalama yapılmasına rağmen İsrail ordusu Zahiye bölgesine girememiştir. Şii milislerin Halide'den sonra Zahiye bölgesinde de güçlü bir direniş gösterip İsrail birliklerine ağır zayiat verdirmesi halk üzerinde büyük etki yaratmıştır. İsrail'in Celil için Barış operasyonu olarak adlandırdığı bu işgalde binlerce sivil ölmüş, İsrail hem dünya kamuoyunda hem kendi kamuoyunda çok zor duruma düşmüştür. Dönemin Amerikan Başkanı İsrail ile Lübnan arasında barış sağlanması için Arap Hıristiyanlarından Philip Habib'i görevlendirmiş, Lübnan'da oluşturulan ulusal kurtuluş heyeti ile İsrail yetkilileri görüşmeler başlamıştır. Emel hareketi lideri Nebih Berri de bu görüşmelere katılmış, Lübnan'da ki Şii Milisler Emel hareketinin bu görüşmelerden çıkmasını istemişler ve Nebi Berri'nin Emel hareketinin asıl amacı olan İsrail ile mücadele amacından saptığı içeren bir bildiri yayımlamışlardır. Dönemin Suriye ve Lübnan'da ki İran büyükelçisi, bu muhalif grubun lideri konumundaki Hüseyin Musevi'yi destekledikleri açıklamış ve bu gelişmelerden sonra Hüseyin Musevi Emel hareketinden ayrılmıştır. [155]

Lübnan, İsrail açısından kritik bir önemdedir. Lübnan'ın İsrail için önemi uzun bir süre Lübnan-dışı aktörlerin bu ülkede etkin olması ve İsrail'le savaşları için bu ülkeyi neredeyse bir üs olarak kullanmalarından dolayı olmuştur. İç savaş sırasında FKÖ'nün buradaki etkinliği İsrail'le çatışmalara yol açmış ve bu dönemde İsrail iki kere (1978 ve 1982) Lübnan'ı işgal etmiştir. 1982 işgali daha öncekinin aksine sadece Güney Lübnan'la sınırlı kalmamış, İsrail askerleri Beyrut'a girmişler ve işgal 1985 yılına kadar sürmüştür.

1985 yılında İsrail Lübnan'dan çekilirken güneyde yaklaşık 9 km'lik bir 'Güvenlik Kuşağı' oluşturmuş ve bu bölge İsrail askerleri ve İsrail tarafından kurulan, eğitilen Lübnanlılardan oluşan Güney Lübnan Ordusu tarafından kontrol edilmiştir. Bu durum 2000 yılında İsrail'in bu bölgeden çekilmesine kadar sürmüştür. 1990'lı yıllar boyunca İsrail ve Hizbullah bu bölgede çatışmış ancak iki taraf arasındaki yazılı olmayan anlaşma ile çatışmayı yönetmişlerdir. [156]

Hizbullah Lübnan içindeki siyasi tutumunun zorluğuna rağmen Filistin topraklarının işgal eden güç olarak kabul ettiği İsrail'in peşini bırakmama gibi ideolojik prensiplerden ödün vermedi. Uluslararası baskılara rağmen İsrail toplumunu hedef alan fedai eylemlerine desteğini açıklamakta ve özgürlüğün en önemli araçları olarak görmekte tereddüt etmedi. [157]

1 .1 Musa El-Sadr ve EMEL

Dünya üzerinde Şii nüfusunun en yoğun yaşadığı üç ülkeden birisi olan Lübnan'da savaşla beraber hızla gücünü arttıran EMEL Örgütü, Hizbullah'a doğru giden örgütlenmenin ilk ve önemli bir adımını oluşturmaktadır. Lübnan'daki Şiilerin radikalleşmeye doğru götüren süreçte;1978 yılı Ağustos ayında EMEL lideri Musa Sadr'ın örgüt işi için gittiği Libya'da esrarengiz şekilde kaybolması ve yine 1978 yılında İsrail devletinin Filistinli militanları etkisiz hale getirme bahanesiyle Lübnan'ı işgal etmesi bu sürecin hızlanmasında doğrudan etkilidir. [158]

Lübnan'da siyasi akımların ortaya çıkması ve yaygınlaşması 1960'lı yıllara kadar uzanmaktadır. 1960'lı yılların başında Irak'ın Necef kentinden Lübnan'a gelen birçok din adamı burada bir dizi faaliyet yürüttüler. Bu kişiler Lübnan'ın çeşitli bölgelerinde dersler, konferanslar ve kültürel diyaloglar aracılığıyla insanları dini anlamda eğitmeye başladılar. Bu dönemde birkaç din alimi dikkatleri üzerine çekiyordu. Bunlardan biride Musa el-Sadr'dı.

Kayıp imam olarak anılan Musa Sadr (1928-1968) İran'da doğmuştu. Necef ve Kum gibi önemli şehirlerde öğrenim görmüş iyi bir örgütçüydü. Sadr'ın ataları 16. y. y. 'da Safevi hükümdarı tarafından İran'ı Şiiliğe dönüştürmek amacıyla Lübnan'ın Cebel bölgesinden getirilmiş mollalardı. Musa Sadr kamu oyunu kısa sürede kendi fikri etrafında toplayabilme ve ikna edebilme yeteneğine sahiptir. Siyasal ve sosyal çalışmalarla oldukça erken bir dönemde ilgilenmeye başlamış, bu amaçla birçok görüşmelerde bulunmuş ve 1967 yılında "Yüksek Şii İslam Konseyi" ni kurmuştur. Bu konsey Lübnan'daki Şii cemaatlerin hususi işleriyle meşgul olacak, resmi bir dini kuruluştur. Siyasal nüfuz sahibi bazı kimselerin bu konuda kendisiyle mücadele etmesine rağmen Sadr, konseyin görevinin Şii cemaatinin işlerinin tek çatı altında toplanması olduğunu söyledi ve halkın sorunlarıyla uğraşacak başka bir halk hareketinin kurulmasının şart olduğunu belirtti. [159]

1975'te politik durumu barışçıl yollarla değiştiremeyeceğini anlayan Sadr EMEL kısaltmasıyla bilinen Afwaj Al-Mu-

qawama Al-Lubnaniyya isimli bir milis grup kurmuştur. EMEL sosyal ve politik reform amaçlayan aktivist (eylemci) bir hareketti ama gündemindeki birinci madde Güney Lübnan'ı İsrail birliklerinden kurtarmaktı. Hareket el- Mahroumin'in aksine EMEL'in askeri bir kanadı vardı. Sadr EMEL'i zulme ve yozlaşmış bir devlete karşı mücadele ederek Şiilerin daha adil temsil edilmelerini sağlamanın yanı sıra Güney'de güvenliği sağlamak için kurduğunu bildirmiştir. Kalabalık bir taraftar topluluğuna yaptığı bir konuşmada Sadr, "Askeri eğitim namaz gibi bir görevdir ve silah kuşanmak Kuran'a sahip olmak gibi bir görevdir" demiştir. Diğer bir ifadeyle, Sadr'ın Şii toplumunda sahip olduğu karizmatik liderlik izlenecek yolun isyan ve sosyal protestoya dönüşmesinde de etkili olmuştur. EMEL'in kuruluş nedenlerinden biri de Güney Lübnan'ı saldırılarının hedefi haline gelen İsrail'in yarattığı tehlikeydi. [160]

Emel'in toplumsal temeli Lübnan Şii topluluğunun yekpare olmadığını, Güney ve Kuzey Bekaa ve Beyrut -ki örgüt banliyölerde (dış mahallerde) kuvvetlidir- olmak üzere üç bölgeye ayrıldığı gerçeğini yansıtır. Bu üç bölge Şii olmayan bölgeler tarafından -Sünni, Hıristiyan ve Dürzi- bölündüğü için, bazı bölge liderlerinin kendi yerel alanlarında Berri ve vekili Akif Haydar'dan daha kuvvetli olduğu merkezsiz bir yapıdan daha fazlasını beklemek zordur. Emel Politbürosu bir dereceye kadar bölge patronlarının örgütsel yapısını temsil eder. Bölge patronları Emel'in gelişiminde büyük pay sahibidir.

Emel'in ideolojik eğilimi kurucusu Musa Sadr'ın devam eden etkisini yansıtan, hareketin dini temelleri üzerine bir vurgu ile özünde reformisttir. Birinci ilke Emel'in beyan edildiği gibi Allah'ın varlığı, O'nun bazı sıfatları, Allah'a inanan nazari ve ameli yönü ve ilahi yasanın ölçüsü olarak insan gibi meselelerle ilgilidir. ikinci ilke, dünya ülkelerinin deneyimlerinden faydalanmaktır. [161]

El-Sadr güneylileri savunmak ve korumak istiyordu çünkü Lübnan'ın İsrail'le kıyaslandığında arada uçurum olduğu için bunu yapamayacağını biliyordu. Aynı zamanda İsrail'in silahlı saldırılarına karşı Filistinlilere de yardım etmek istiyordu. Dolayısıyla EMEL İsrail saldırılarını önleyecek güçte bir Lübnan ordusu olmadığı için bu işi yapacak bir milis örgüt kurmuştur Sadr, eşitlik ve sosyal adaleti sağlamak için politik sistemin reform edilmesi gerektiğini düşünmesine rağmen çok toplumlu Lübnan Devletinin yasalarına uygun olarak hareket etmekteydi. Sadr'ın bu tutumu kendi topluluğunun dışında da destek kazanmasını sağladı. Konuşmalarının çoğunda Lübnan'daki farklı grupların barış ve refah içinde bir arada yaşaması gerektiğini ifade etmişti. Şiileri olduğu kadar diğer Lübnanlıları da korumak istemekteydi. 1975'te iç savaş patlak verince EMEL de müdahil olmuş ve İsrail'e karşı verdiği mücadeleyi de devam ettirmiştir. İç savaş esnasında Doğu Beyrut'ta Müslümanlara yapılan işkencelere Beka vadisindeki bazı Hıristiyanlara işkence yaparak karşılık vermeye çalışan milisleri durdurmak için Sadr çaba sarf etmiştir. [162]

1978 yılında Sadr ortadan kaybolduktan sonra Şiilerin liderlik makamı boş kaldı ve Nebih Berri ile Hüseyin El-Hüseyni Sadr'ın karizması ve liderliğini arattılar. Dolayısıyla Şiiler bir lider ihtiyacı içindeydiler ve bu taleplerinin karşılığını İmam Humeyni'de buldular. 1979 yılında İran'da gerçekleşen İslam Devrimini hoş karşılayan tek Arap ülkesi Lübnan'dı. Birçok Şii Lübnanlı İmam Humeyni'nin devrim ideolojisinden etkilenmişti ve bu etki onların aktif olarak harekete geçip Lübnan politik sisteminde daha aktif bir role sahip olmak için mücadele etmelerine yol açmıştı[163]

EMEL'de ılımlılarla daha radikal bir yaklaşım benimseyenlerin bölünmesine yol açan temel olay EMEL'in lideri olan Nebih Berri'nin İsrail'in Lübnan'ı işgali ve Beyrut'u kuşatmasıyla mücadele etmek için Cumhurbaşkanı Elias Sarkis tarafından kurulan MKK (Milli Kurtuluş Komitesine) katılarak Lübnan Hükümetiyle işbirliği yapmaya karar vermesiydi. Humeyni'nin devrim doktrinlerinden etkilenen radikal EMEL üyelerine göre Berri'nin izlediği yol yapması gerekenin tam tersiydi. Davranışı ayrıca İslam dışı olarak değerlendirilmişti.

Bunu protesto etmek için EMEL'deki önemli kişilerden bazıları rakipleri olan Hizbullah'a geçmiştir. Örneğin Hizbullah'ın Genel Sekreteri olan Nasrallah bu partiye geçmeden önce EMEL'in Bekaa sorumlusuydu. Böylece bölünen Şii elitleri EMEL'de de bir bölünmeye ve Hizbullah'ın ortaya çıkmasına sebep oldular. EMEL'in lideri ve Lübnan Parlamento Sözcüsü olan Nebih Berri EMEL'in Hizbullah'ın menşei (kökeni) olduğunu ve Hizbullah'taki kardeşlerinin organik olarak EMEL'e bağlı olduklarını ifade etmiştir. Yani Nasrallah dahil, Hizbullah'ı oluşturanların çoğu EMEL kökenlidir ancak EMEL'in uzlaşmacı tavrına karşıydılar ve hareket ve devrim tercih etmişlerdir. Dolayısıyla, bu radikaller EMEL'i terk edip Lübnanlı Müslüman Öğrenciler Birliği ve Dava Partisinin taraftarları gibi zaten var olan Şii gruplarla aynı saflara katılıp

İsrail'in işgaline karşı Hizbullah'ı bir cihat hareketi olarak kurmuşlardı[164] Lübnan, İsrail ve Batı varlığı ile savaş boyunca, Hizbullah Lübnan'da EMEL'in yerini alan Şii örgütü oldu. [165]

2. HİZBULLAH'IN İDEOLOJİSİ

Hizbullah, Lübnan'da kendini gösteren bir örgüt olmasına rağmen kökeni tahmin edileceği gibi İran'a uzanıyor. Örgütün isim babası Muhammed Gaffari'dir. Şah rejimine karşı savaşan bir molla olan Gaffari, hapiste bulunduğu sırada işkence edilerek öldürüldü. Çok partili rejime, demokrasiye Batılı kurumlara şiddetle karşı olan Gaffari, hapiste yazdığı yazılarında "*Tek parti vardır: O da Allah'ın partisidir(Hizbullah)*" diyerek hem Batı tipi demokrasiye karşı çıktı, hem de kitleleri yanına çekmeye çalıştı. İşkence edilerek öldürüldüğü, Tahran'daki Şii radikalleri arasında yayılınca adı efsaneye dönüştü. Gaffari'ye göre Hizbullah bilinen anlamda bir parti veya Örgüt değildi. Onun yazdıklarına göre Hizbullah bir halk hareketi, cihad yolunda yürüyenlerin gönül birliğiydi. [166]

Zaman içinde Hizbullah misyonunu değiştirerek, tek başına Müslüman bir grup olarak Lübnan'da İsrail'e karşı mücadeleden çıkıp diğer dini ve etnik gruplarında desteğini alarak İsrail'e karşı ortak hareket etme çabasına girmiştir. Hizbullah'ın kurucusu Musavi'nin Emel' den ayrılmasının sebebi; örgütün lideri Nebih Berri'nin 1982 deki İsrail'in Lübnan'ı işgalinden kısa süre sonra diğer dini gruplarla ittifak anlamına gelen "Ulusal Selamet Komisyonu'na" katılmayı kabul etmesiydi. Yani Musavi Hıristiyanlarla iş birliğini bile içine sindiremezken, Hizbullah'ın şimdiki genel sekreteri Hasan Nasrallah ise Lübnanlı Hıristiyanlardan kardeşlerimiz diye bahsediyor ve birlikte kardeşçe yaşayabileceklerini her fırsatta dile getiriyor. Hatta Nasrallah döneminde Hizbullah'ın bünyesinde birçok Hıristiyan da bulunmaktadır. Lübnan Direniş Tugaylarının kurulmasında da sadece Müslümanların değil diğer gruplarında Lübnan için mücadelesinin gerektiği düşüncesi etkin olmuştur. Ancak Hizbullah'ın kesin bir amacı var ki oda İsrail işgali bitene kadar direnişe devam etmektir. [167]

Hizbullah'ın ideolojisinde İslami krallara uygun sosyal adalet düzenini sağlama[168] ve İslami yaşam düzenine geçilmesine genel olarak yer verilirken, siyasallaşma sürecinde bu misyon yerini her din ve mezhepten herkesi kucaklayan anlayışa dönüşmüştür. Örgütün resmi düşünürlerine bakıldığında Lübnan Hizbullah'ının temellerini İran'dan aldığı ve ideolojisinin de bu ülkeden ihraç edildiğini görmekteyiz. İsrail işgaline karşı Lübnan halkını eğitmek ve yardımda bulunmak, İsrail saldırı ve suikastlarına karşı direnişi sağlamak, İsrail himayesinde bulunan Güney Lübnan Ordusu'nu bölgeden uzaklaştırmak, Savaştan etkilenen sivil halka sağlık hizmetleri vermek ve tıbbi yardımda bulunmak, bölge halkının güvenini kazanmak amacıyla ihtiyaç sahibi ailelerin çocuklarına destek olarak okumalarını sağlamak ve yetimlere sahip çıkmak Hizbullah'ın ana prensiplerini oluşturmaktadır. [169]

2. 1. Genel Boyutlarıyla Lübnan Hizbullah'ının İdeolojisi

Hizbullah'ın ideolojisi hakkında bir çok kaynakta farklı ifadeler yer almaktadır. Bazı kaynaklar Hizbullah'ın öncelikli amacının Lübnan' da İslami bir devlet kurmak istediğini öne sürerken bazıları ise Hizbullah'ın böyle bir amacının olmadığını ve Hizbullah'ın sadece Lübnan'ı İsrail işgalinden kurtarmak için var olduğunu belirtiyor. Aslında bu konudaki yazarlar arası tutarsızlık 1985 yılında yapılan Hizbullah'ın ilk genel kurulunda alınan kararlar ile zamana göre Hizbullah liderlerinin verdiği mesajlar arasındaki tutarsızlıktan kaynaklanıyor. 1985 yılında Hizbullah'ın ilk genel kurulunda alınan kararlardan bazıları ise şöyledir :

1- Lübnan' ı problemlerden kurtarmanın ilk yolu İslami bir devlet kurmaktan geçer. Ancak İslami bir sistem, Lübnan halkı arasında eşitliği ve adaleti sağlayabilir.

2- Hizbullah batılı emperyalist güçlerin Lübnan'ı terk etmesi için elinden geleni yapacaktır

3- Ülkenin İsrail tarafından işgal edilmesi asıl problemdir ve işgal sona erinceye kadar direniş sürecektir.

4- Bütün dünya müslümanları bu mücadelede Hizbullah'ın yanındadır.

Hizbullah liderlerinin açıklamalarına göre amaçlar ise şu şekilde sıralanıyor:

1- Lübnan'ı İsrail işgalinden kurtarmak

2- İsrail saldırılarına ve suikastlerine karşı direnişi sağlamak

3- İsrail işgaline karşı Lübnan halkını eğitmek ve onlara yardımda bulunmak

4- İsrail tarafından kurulan ve finanse edilen Güney Lübnan Ordusunu bölgeden sürmek

5- Tıbbi yardımlarda bulunmak, savaştan zara gören halka sağlık hizmetini götürmek

6- İhtiyaç sahibi ailelerin çocuklarını okutmak, yetimlerini gözetmek.

Lübnan Hizbullah'ı kendi cemaatleriyle beraber ya da karşısında olan cemaat Müslümanlarıyla sınırlı kalmayıp bütün Müslümanlara yönelik olarak ulema yönetiminde, mescid eksenli, kitlesel çalışma olarak kalması için her türü örgütsel kural ve teşkilata dayalı çerçeveye dayanmayı red-

detmiştir. Fakat buna rağmen bazı kesimler Hizbullah'ı diğer İslami gruplar ve teşkilatlar gibi teşkilat çerçevesine sahip bir grup olarak tasavvur ediyor. Çünkü Lübnan siyasi ortamı, grup ve teşkilatların çokluğu, insanları her geçen gün bir yenisinin eklenmesine alıştırmıştır. [170]

Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın 1992 seçimleri sonraları yaptığı açıklama:

"*Biz hiçbir zaman Lübnan İslam Cumhuriyeti kurma projesini, ne yazılı ne de sözlü bir şekilde önermedik, gündeme getirmedik. Buna karşılık bu mezhepçi sistemin zalim ve bozuk olduğunu ve değişmesi gerektiğini söyledik, alternatif sistem ise Lübnan halkının belirleyeceği bir sistem olması. Önemli olan eşitlik, adalet, barış ve huzur getirmesidir. Bu düzlemde komünist partisi bile, 'böyle bir düzeni sadece ve sadece Marksizm sağlayabilir' diye bir söylemde bulunabilir. Yeter ki dediği gerçekleşsin biz onların seçimine saygı duyup yardımlarına koşarız ama bize göre de Lübnan'ın sorunları sadece islami temelde çözülebilir. Biz zor yoluyla islami devleti kuramayız Lübnan'da. Ülkenin doğası buna aykırı.*"[171]

Hizbullah'ın asıl amacı bir darbe yapmak ya da Beyrut'u tamamen ele geçirmek değildir. Hükümeti devirerek iktidarı gele geçirmek ve Beyrut'u kontrol etmek isteseydi; şehri bir kez kontrol altına aldıktan sonra Beyrut'u Lübnan ordusuna vermezdi. Hizbullah, askeri bir darbeyle işbaşına gelmenin onu hem uluslararası alanda yalnızlaştıracağının hem de Lübnan'ı kontrol etmekte büyük bir güçlük yaratacağının farkındadır. Bu tür bir girişim, Hizbullah'ın Şiiler dışında kalan gruplardan aldığı desteği de ortadan kaldırabilir. [172]

Bir yandan Hizbullah, siyasal bir araç olarak şiddete başvurmaya devam ederken, diğer yandan da parlamentoda siyasi bir parti olarak temsil edilmektedir. Hizbullah, böylelikle Lübnan hükümetinin program ve politikalarına alternatifler sunmaya başlamıştır. Bu konu militan grupların siyasallaşması ve ulusal parlamentoda temsil edilmelerinin, zaman zaman silahlı çatışmalara siyasi çözümler bulunması bakımından büyük önem taşımaktadır. Öte yandan militan grupların siyasi kanatları hükümetlerle kendi grupları arasında arabulucu rol oynayabilmektedir. Bununla birlikte hükümetler militan grupların hedeflerine ulaşmalarına yönelik girişimlere çoğu zaman rıza göstermezken, güvenlik tehdidi devam etmekte ve bu grupların siyasi kolları şiddeti ancak belli bir süre için durdurabilmekte;silahlı grupların istekleri tam manasıyla kabul edilmediğinde ise şiddet kaldığı yerden yeniden başlamakta, böylelikle güvenlik sorunu fasit bir daire şeklinde yeniden sirayet etmektedir. Ayrıca, meşru ve demokratik bir hükümetin militan grupların isteklerine boyun eğmesi, son tahlilde, temel görevi vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini korumak ve güvenliklerini sağlamak olan hükümetlerin meşruiyetlerini kaybetmelerine sebebiyet verecektir. Nitekim Hizbullah da, şiddete başvurmakta ve böylelikle bir grubun siyasileşmesi ancak askeri faaliyetlerini durdurması halinde mazur görülebilmektedir. Ancak militan grupların iki yönlü bir politika gütmeleri ve aynı zamanda hem siyasi faaliyetlerini hem de şiddet eylemlerini sürdürmeleri, mevcut tansiyonu daha da arttırmakta ve güvenlik sorununun çözülmesine engel olmaktadır.

İfade edilen eğilimleri güçlendirecek şekilde, tarihi ve siyasi koşullardan doğan bir örgüt olan Hizbullah, sadece Lübnan'da bir Şii devleti kurmayı hedeflememekte, aynı zamanda Ortadoğu'daki ABD, Batı ve İsrail'in etkisini bertaraf etmeyi amaçlamakta;bu hedefini gerçekleştirmek için de 300-500 savaşçıdan ve binlerce aktif katılımcıdan yararlanmaktadır. Hizbullah, anılan bu faaliyetlerini gerçekleştirirken, gerek bir yöntem olarak ilk defa kendisinin tercih ettiği 'intihar saldırılarına' gerekse yeni şiddet ve saldırı şekillerine başvurmaktadır. Geçmişte daha ziyade Beyrut'taki Amerikan üslerine saldırılar düzenleyen örgüt, temel olarak İsrail'in Lübnan'dan çekilmesini ve Amerikan güçlerinin bölgeyi terk etmesini amaçlamakta ve Amerika'nın bölge üzerindeki etkisini azaltmaya çalışmaktadır. [173]

Hasan Nasrallah Hizbullah'ın amaçlarını, Lübnan'ın akıbeti ve geleceği ile ilgilenmesi, daha adil ve özgür bir toplum kurma noktasında Lübnanlı diğer siyasi güçlerle dayanışma içine girilmesi ve Lübnan'da bir İslam devleti kurma hedeflenmesi olarak sıralamaktadır.

2. 1. 1. Hizbullah Üzerinde İran ve Suriye Etkileri

Özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra İsrail, Amerikan yönetiminde desteğiyle Hizbullah'ı AB terör örgütleri listesine aldırmak istemiş fakat bunda başarılı olamamıştır. İsrail'in temel çıkmazı Hizbullah'ın Lübnan'da yasal bir siyasi parti olarak faaliyet göstermesi ve Lübnan'da İsrail'e karşı savaşan yasal silahlı direniş örgütü olduğunun kabul edilmesidir. Amerikan Yönetimine sunulan bir çok Pentagon ve CIA raporlarında Hizbullah Örgütünün Amerika Birleşik Devletlerinin Ulusal Menfaatleri için bir tehdit olduğu vurgulanmaktadır. Amerikan Yönetimi İran İslam Cumhuriyeti'ne Nükleer Çalışmalarını öne sürerek yaptığı baskılarda temel sebeplerden biri Hizbullah gibi bölgede İsrail aleyhine faaliyet gösteren silahlı gruplara verdiği siyasi ve lojistik destek yatmaktadır. İran ve Suriye'ye yapılan siyasi baskılarda ki temel sebep Ortadoğu Barış Sürecine engel olmaması ve bu örgütlere destek vermemesidir. Her ne kadar lojistik ve mali olarak esas yardım İran'dan gelse de bu yardımların bölgeye Suriye üzerinden ulaştırılması bakımından Suriye önemli bir konum teşkil etmektedir. Buna bağlı olarak Amerikan yönetimi, Suriye'nin bu konumuna dayanarak bu ülkeye baskı yapmaktadır. Hizbullah Amerika, İsrail, İran ve Suriye arasında bir nevi etkileşim unsuru olmuştur. [174]

İsrail'in Lübnan sahnesinde kendince çıkarları vardır ve hem Suriye'yi hem de İran'ı Hizbullah'ı desteklemekle suçlamaktadır. 21 Şubat 2008 tarihinde İsrail Radyosu, İsrail Savunma Bakanı Ehud Barak'ın T. C. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ü ziyaret ederek kendisinden Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'a Lübnan'da Hizbullah'a karşı daha yoğun faaliyetler gerçekleştireceği yönünde bir mesaj iletmesini istediğini bildirdi. [175]

Hizbullah'ın içinde bulunduğu şartlar özellikle İsrail işgaline karşı askeri direniş şartı sebebiyle Hizbullah en azından Arap dünyasında bir benzeri görülmemiş tartışmalı ilişkiler içinde Suriye'den siyasi ve manevi destek bulmuştur. İran'da ise Hizbullah kadrolarını temsil eden Lübnanlı Şiiler, İran dini mercisine manevi bağlarla bağlıdırlar. Kendileri açısından Ayetullah Hamaney en büyük dini mercidir ve Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah, Hamaney'in Şer'i vekili olarak isimlendirilir. Bu durum bazı dönemlerde sertleşen tartışmalara kapı açtı ancak Hizbullah hiçbir zaman İran merciiyle irtibatının dışına çıkmadı. [176]

2. 1. 1. 1. İran İslam Devrimi Sonrası Etkileri

Hizbullah'a giden yol, İran İslam Devrimi'dir. 1979'da gerçekleşen ve tüm dünyada Müslümanları etkileyen İran Devrimi'ne Şii devrimi de denebilir İran İslam Devrimi, Lübnan'daki Şiilerin siyasallaşmasında çok etkili oldu. Çünkü Lübnan'daki Şii toplumunun siyasal ve toplumsal çıkarlarıyla İran'ınkiler örtüşüyordu. [177] Hizbullah İran devrimi gerçekleştirildikten sonra, devrimden esinlenerek kurulmuş Şiî bir örgüttür. Devrim sonrası İran'dan 1000 kadar askeri eğitim almış militan Lübnan'a getirilerek var olan Şiî Emel Örgütü ikiye ayrıştırılmıştır. Örgütün açık bir şekilde İran ile organik bağı vardır ve bunu gizlememektedir. Liderliğini Hasan Nasrallah yaptığı örgütün amacını; kurulduğu dönemde, Lübnan'ın güneyini işgal etmiş olan İsrail'i Lübnan'da çıkarmak olarak açıklamıştı. Bir başka amacının ise Lübnan'da İslam devletini vücuda getirmek olduğunu söyleyebiliriz. [178] İranlı Generaller, Lübnan Hizbullah'ının teşkilatlanmasında[179] önemli roller üstlenmişlerdi.

İran Devrimi'nin İran tarihinden gelen sebepleri vardır. Şiilikteki çok güçlü mağduriyet ve mazlumiyet duygusu ile zalimlere isyan psikolojisi, Mehdi-İmam bekleyişi bu devrimin önemli sebeplerinden biridir. Civar ülkelerdeki Şiileri politize etmek, İran'ın 'devrim ihracı' politikasındaki en önemli araçlardan biridir. Bunda Hizbullah'ın rolü önemlidir, fakat Hizbullah sadece Lübnan'da bir güç haline gelmiştir. Irak ve Körfez ülkelerindeki Şiiler ise 'Tahrancılık' bile yapmamışlardır.

İran'ın sadece kendi adına değil, genel olarak tüm İslam Dünyası adına egemenlik kavramı ile ilgilenmiştir. Egemenlik kavramı devrimin ideolojik mirasıdır ve İslami bir vurgu taşımaktadır. [180]İran İslam Cumhuriyeti kendisine belirlediği misyonla kendisini Dünya Müslümanlarının koruyucusu olarak belirlerken, bu ifadeyle aynı zamanda kendisini Dünya İslam Cumhuriyetlerinin önderi, tüm Dünya Müslümanlarının da temsilcisi olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda İran devrimi ihraç etmenin peşinde olmuştur. [181] İran bölgede, devrim ihracı için terör gruplarına destek olmuştur. [182] Lübnan, İran devriminden önce dinlerin ve mezheplerin etnik gruplar haline dönüştüğü, bu kimliklerin ileri derecede politize olduğu ve yıllarca iç savaşın sürdüğü bir ülkedir. Burada Hizbullah, hazır bir terör mirasının üzerine konmuştur. Ayrıca, Lübnan Şiilerinin eğitim merkezi, İran'daki Kum kentidir, mollaları yetiştiren okullardır. [183]

Şii gruplar Lübnan'da kendi aralarında birkaç parti adı altında faaliyet göstermekteydi, İran ise bu dağınıklığın İsrail karşısında direnişi zayıflattığını düşünüyordu. Bu zafiyeti gidermek için, İran'ın Şam büyük elçisi aracılığıyla Velayeti Fakih fikrine ve İmam Humeyni'ye bağlı olmak kaydıyla, Şii gruplar bir şura altında toplanıyordu. İçinde bulunun hassas mücadele düşünülerek bu şura üyelerinin adı açıklanmadı ve başkan seçilmedi. Fakat Kur'an'ı Kerimde de geçen Hizbullah kelimesi halk arasında sıkça kullanılmaya başlanmıştı. Bu ilk İslami direniş birlikleri, İsrail askeri istihbaratına karşı kendini korumak için ayrı hücreler şeklinde savaşıyor, hiçbir açıklama ve ilanda bulunmuyordu. 1984 yılında Şii İslami direniş grubunun kendini ortaya koymak için siyasi bir büro kuruldu ve haftalık El-Ahd gazetesi çıkarılmaya başlandı. Bu faaliyetlere rağmen sonradan Hizbullah'ın çekirdek kadrosunu oluşturacak bu grup, direniş çalışmalarını gizli olarak yürütmekteydi. [184]

Son gelişmeler hep İran'a yaramıştır. İran'ın düşmanı olan Saddam gitmiş, Irak'ta Şiîler en güçlü grup konumuna gelmiştir. Filistin'de Hamas, Lübnan'da ise Hizbullah tahminlerin de ötesinde güçlenerek İran'a lojistik güç sağlamıştır. ABD operasyonlarıyla İran'ın bölgedeki güçlü konumu pekiştirilmiştir. İran artık Ortadoğu'da Amerikan politikalarına karşı duran bir numaralı ülke olmuştur. Bölgedeki ABD karşıtlığı İran'a olan sempatiyi de artırmıştır. Şu anda Irak'ta ABD'nin askeri gücüne rağmen, İran, ABD'den daha güçlü konum gelmiş durumdadır. [185]

2. 1. 1. 2. Suriye'nin Hafız Esad Sonrası Dönemi Gelişmeleri

Hizbullah bölgedeki yenilmez ve güçlü İsrail Ordusu psikolojisini yıkmış, İsrailli askerleri esir almaya başlamış, Filistinli ve Lübnanlı gençler için büyük bir motivasyon kaynağı olmuştur. Lübnan'da Hizbullah Şiilerin en güçlü temsilcisi konumuna gelmiş, Lübnan Yüksek Şii Meclisi ve Emel örgütü hızlı bir şekilde itibar kaybetmeye başlamıştır.

Bu durum Laik bir yönetime sahip ve Emel örgütünün destekçisi konumunda ki Suriye'yi son derece rahatsız etmiştir. Hizbullah Örgütünün o dönem bir nevi kuruluş bildirisi niteliğinde olan açık mektubunda Ayetullah Humeyni'yi lider olarak gördüğünü belirtmesi, İran'ın Lübnan'da ki siyasi gücünü son derece arttırmaktaydı. Yine aynı mektupta ana hedefin İslam Cumhuriyeti kurmak olduğu vurgulanıyor buda Suriye laik rejimi için ayrı bir tehdit unsuru oluşturuyordu. Bu bağlamda Suriye askeri birlikleri Beyrut'a girerek Hizbullah'ın Fetullah karargahına saldırıp 23 kişiyi öldürmüştür. Bunun üzerine katılımın çok yüksek olduğu bir cenaze töreni düzenlenmiş, Suriye bu bölgeye askeri birlik sevk etmiş fakat İran'ın devreye girmesi ile çatışma büyümemiştir.

Güney Lübnan, Şii örgütler için stratejik bir öneme sahipti. Şii nüfusunun burada yoğun olması ve İsrail karşı direnişin merkez noktası olması konumundan dolayı Emel Örgütü de burada etkin olmak istiyordu. İsrail işgali ile bölgeyi terk eden Emel örgütü, İsrail'e karşı direnişte başarılı olamamış fakat Suriye'nin desteği ile Emel Hareketi lideri Nebih Berri bakan olmuş ve bu konumundan yararlanıp tekrar Güney Lübnan'a yerleşmek istemiştir. Hizbullah ve Şii ruhanilerin Güney Lübnan'da ki etkisini ve gücünü kıramamış, Emel Hareketinin Suriye'nin kuklası olarak görülmesi bu bölgede hakimiyet sağlamasını engellemiştir. Suriye, Emel Örgütü aracılığı ile Lübnan'da ki Filistinlileri de etkisiz hale getirmek istiyordu. Emel hareketi ve Filistinliler arasında başlayan çatışmalarda Hizbullah Filistinlilerin yanında yer aldı. Bu çatışmalardan sonra Suriye desteği ve muhtemelen direktifi ile Emel Örgütü Hizbullah ile çatışmaya girdi. Emel Örgütü Suriye desteği ile, başta Hizbullah kalesi konumunda ki Zahiye olmak üzere, Hizbullah'ın güçlü olduğu şehirlere saldırdı. Bu yapılan saldırılar sonucu Emel Hareketi Güney Lübnan'da açık bir yenilgiye uğramıştı. Yaklaşık 2 yıl süren bu Emel-Hizbullah çatışması, İsrail'e karşı direnişe büyük bir darbe vurmuştu. Bu süre zarfında İsrail Ordusu birliklerini daha güvenli bir şekilde Güney Lübnan sınır bölgesine yerleştirmişti. İran'ın tekrar devreye girmesi ile Şam'da iki örgüt arasında görüşmeler başlamış, Emel Örgütü Hizbullah'ın Siyasi ve Kültürel faaliyetlerde bulunmasını kabul etmiş, Fakat İsrail'e karşı silahlı saldırılarını kabul etmeyeceklerini belirtmiştir. Şam görüşmeleri olarak bilinen Bu görüşmelerde Hafız Esat ilk defa Resmi olarak Hizbullah yöneticileri ile görüşmüştür. Hizbullah, silahlı direnişten vazgeçmeyeceğini belirterek, İsrail ordusuna karşı saldırılarına devam etmiş. Emel Örgütü ile Hizbullah arasında ki çatışmalar tekrar başlamıştır. [186]

Taif anlaşması uyarınca tüm silahlı milisler Beyrut'tan çıkacaktı, Mişel Avon bu silah bırakmaya itiraz edip kendi bölgesinde ki hakimiyetinden vazgeçmek istemese de, Irak'ın işgalinden sonra oluşan konjonktürden istifade eden Suriye, Mişel Avon'un bölgesini bombalamış, bunun üzerine Mişel Avon Lübnan'ı terk etmiştir. Emel hareketi lideri Nebih Berri Parlamento başkanı olmuş, Hizbullah ise artık kendi tek silahlı resmi direniş hareketi olarak kabul ettirmiştir.

Gerek Hizbullah gerekse Suriye yönetimi birbirleriyle çatışma içine girmek istemiyorlardı. Seyid Hasan Nasrallah genel sekreter olduğundan beri izlediği siyaseti devam ettirmekte ve Suriye ile İran arasında ki dengeyi korumaya çalışıyordu. Nasrallah, Güney Lübnan'da ki silahlı direniş konumlarının zarar görmemesi için Suriye ve Emel Hareketi ile çatışmaktan kaçınmıştır.

Suriye, İsrail işgali sonucu bölgede güçlenen Sünni ve Şii İslami hareketler ile doğrudan ve dolaylı olarak çatışmış özellikle kendisine Hizbullah'ı bir çok yönden tehdit olarak algılaması, SSCB'nin dağılması, Körfez savaşından sonra ABD'nin bölgede artan siyasi ekonomik gücü karşısında, Hizbullah'ı kendisi için stratejik bir denge unsuru olarak görmeye başlamıştır. Hizbullah aynı zamanda bölgede İsrail'e aleyhine karşı istihbarat çalışması yapmakta bir çok İsrail ajanını yakalayıp sorgulamakta bazılarını Suriye'ye teslim etmekte bazılarını da takas için kullanmaktadır.

2. 2. Şia Mezhebi

Avrupa'da Ortadoğu'da ekonomik ve kültürel yayılmaları sonucu İslam dünyasının düşünürleri kendi siyasal amaçlarını batı kültür ve uygarlığı ile mücadele olarak belirlerler. Oryantalistlerin dünyayı 'Doğu-Batı', 'İslami Dünya' ve 'Avrupa' ayrımını kabul ederek bu çerçeve içinde siyasal mücadeleye girmektedir. Oryantalistler coğrafi, yapısal, kültürel vs. nedenlere dayanarak Batının üstünlüğü, Doğu ve İslami ülkelerin değişmezliği ve geri kalmışlığı sonucuna varıyorlardı. İslam dünyası düşünürleri ise Batının giderek çöktüğüne, onun çeşitli ideolojilerinin (Darwinizm, Liberalizm, Pozitivizm, Marksizm, Emperyalizm …) başarısızlığını savunuyorlar ve aynı zamanda Doğunun insanlığı kurtarma misyonuna inanıyorlardı. Radikal İslami gruplar ise bu problematik tartışma içinde yer alırlar. Onlara göre tarihin asıl yeri Doğu dünyası yani İslam'dır. [187]

Şiilik İslam'da ana bünyeden ayrılan yahut başka bir ifade ile yine İslam cemaatinin içinde vücut bulan bir zümreleşme hareketidir. İslam dünyasının ikindi kalabalık mezhebi olmasına ve çok zengin bir kaynağa sahip olmasına rağmen, Şiilik tarihte birçok mezhebe yapıldığı gibi bazı kesimler ve bazı Sünni mezhepler tarafından 'kafir, batıl' gibi sıfatlarla tanımlanabilmiştir. [188] Şii mezhebi her zaman muhalefette olduğu için itiraz etme ve karşı koyma özelliğine sahipti. [189]

Şia'nın ayırıcı özelliklerinden biri beklide en başta geleni kendilerine mahsus ve diğer insanlarda bulunmayan birtakım özel ilimlere sahip olduklarını söylemeleridir. Bu ilimleri

bazen Hz. Ali'ye nisbet ederler. Çünkü onlara göre Hz. Ali dinin sırlarına sahiptir ve diğer Müslümanlara açmadığı bilgileri Hz. Peygamber ona açmıştır. Bazen Hz. Fatıma ve Hz. Ali'nin çocukları olan imamların ilimlerine sahip olduklarını, bu imamların gaybı bildiklerini, hata ve unutmaktan masum bulunduklarını İslam'ı imamların yolu dışında kimsenin anlayamayacağını Kuran ve sırlarını ve din hakikatinin sadece imamlarda bulunduğunu iddia ederler. Bazen de 'Fatıma Mushafı' adını verdikleri özel bir kitaba sahip bulunduklarını ve bunun Müslümanların elindeki Kuran'ın üç katı kadar olduğunu ileri sürerler. Kimi dini bilgilere sahip olduklarını iddia ettikleri gibi bazı Şia ekolleri Kuran ayetlerinin gerçek tefsirine de kendilerinin sahip olduklarını söylerler. [190]

Şiilik, Hz. Muhammed'in meşru halefi konusunda süren bir anlaşmazlık nedeniyle 17. yüzyılda Sünnilikten tamamen ayrılmıştır. Zaman içinde bu iki mezhep, Ortaçağ'dan bu yana Hıristiyanlıktaki Katolik ve Protestan mezhepleri arasında süregelen ayrılık gibi, kendilerine özgü farklı İslami öğreti ve uygulama anlayışlarını geliştirmiştir. 140-150 milyonluk Şii nüfusu, bütün dünyadaki 1. 3. milyarlık Müslüman nüfusun yüzde 10-15'lik bir bölümünü oluşturmaktadır. Şiilerin büyük çoğunluğu Lübnan ve Pakistan arasındaki bölgede yaşamakta olup İran, Irak ve Azerbaycan'da nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Lübnan'da ise en büyük topluluk konumundadırlar. [191]

2. 2. 1. Şia Mezhebi Tanım ve Tarihi

Arapça bir kelime olan Şia yandaş anlamına gelmektedir. Hz. Ali yandaşlığı anlamında kullanılmaktadır. Birçok yoruma karşın Şia sözcüğünün ilk kez ne zaman kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Şiilik sözcüğü ise Şia kelimesinden türetilmiştir. Her iki kelime de aynı anlama gelmektedir. [192] Terim olarak Şia, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'in halifelik için en layık kişi olarak gören ve onu meşru halife kabul eden, ondan sonraki halifelerinde onun soyundan gelmesi gerektiğine inanan toplulukların müşterek adı olmuştur. [193]

Olay, Hz. Muhammed'in 8 Haziran 632 yılında ölümünden sonra kimin halife olacağı konusunda Ömer ve Ali çekişmesine kadar uzanır. O dönemde meşru halef tayin etme fikri Araplara yabancıydı. Hz. Muhammed'in kendisine bir halef belirlemeden ölmesi ciddi bir anlaşmazlığı da beraberinde getirdi. Söz konusu anlaşmazlık Müslümanlar arasında ilk siyasal mücadelenin ve ayrılığında başlangıcı oldu. İslam tarihi için büyük önem taşıyan bu dönemin iki özelliği vardı. Birincisi Arap fetihlerinin başlaması, İkincisi ise iç çatışmaların boy göstermesidir. Bu çatışmalar giderek bütün İslam tarihinde yüzyıllarca sürecek mezhep kavgalarının tohumlarını atmıştır. [194]

Medine'nin yerlisi olan Müslümanlar Hz. Muhammed'in toprağa verilmesini bile beklemeden Beni Saide gölgeliğinde toplanarak peygamberin yerine geçecek kişinin kim olacağını tartışmaya başlarlar. Ömer'inde baskın tavrıyla Hz. Muhammed'in kayınpederi Ebu Bekir halife seçilir. Durumu öğrenen Ali ile Mekkeliler seçime itiraz ederler. Çünkü Ehli Beyt yani Peygamber ailesinden olanlar hilafetin kendilerinin hakkı olduğunu savunmaktadırlar. Ebubekir halife olarak ancak iki yıl yaşadı. Ömer bir cinayete kurban gitti. Osman'da 656 yılında Medine'ye gelmiş olan Mısır ordusunun serkeşleri tarafından katledildi. Halifelik sırası Ali'ye gelmişti. Hz. Muhammed'in eşi Ayşe ile cennetle müjdelendiğine inanılan Talha ve Zübeyr, Osman'ın katillerini bulamadığı gerekçesiyle Ali'ye düşman olmuşlardı. Bunlar muhalefetin çekirdeğini oluşturuyorlardı. [195]Medine'deki isyancılar Ali'nin halifeliğini kabul ettiler. Muhalefet, Mekke'ye çekilen ve orada Osman'ın katilinin intikamının alınmasını isteyen Ayşe, Talha ve Zübeyr etrafında toplanıyordu. Ali'ye karşı birlik topladılar ve Basra'ya çekildiler. Ali Ekim 656 tarihinde ordusunun başında Basra'ya gitmek üzere hareket etti. Bu olay iki bakımdan önemlidir. Birincisi, İslam imparatorluğunun merkezi olarak Medine'nin sonunu işaret etmedir. Çünkü hiçbir halife artık orda oturmayacaktır. İkincisi ise, ilk defa halifenin, Müslüman bir orduyu yine

Müslüman bir orduya karşı sevk etmiştir. Cemel savaşı adı verilan bu savaştan sonra Ali Küfe'ye döndü. Osman'ın katillerini bulamadığı gerekçesini öne süren Şam valisi Muaviye de Ali'ye düşman olmuştu. Muaviye, Ali'nin kendi yerine gönderdiği valiyi kabul etmedi. Harekete geçmek zorunda kalan Ali bir orduyla birlikte Suriye üzerine yürüdü. Ali'nin ordusu tam galip geleceği zamanda Muaviye askerlerinin mızraklarının uçlarına Kuran sayfalarını astırıp 'Bu konuda Allah karar versin' diyerek yeni bir çözüme başvurdular. Her iki taraf halifelik için hakem tayin etme konusunda anlaştılar. Bu konuda İslami kaynaklar net olmamakla birlikte hakemler Muaviye'nin halifeliğine karar verdi. Ali doğal olarak bu kararı kabul etmedi. Bu olay, bir yandan Ali'yi kafirlikle suçlayan Hariciler akımının doğmasına yol açarken diğer yandan Ali'nin halifeliğinin elinden alınması, Şia denilen mezhebin ortaya çıkmasına neden oldu. Ali 661 yılında bir harici olan İbni Mülcem tarafından öldürüldü. Ali öldürüldükten sonra oğlu Hasan ikinci imam oldu. Muaviye Hasan'ı da öldürttü. [196]

Muaviye 680 yılında öldü. Ölmeden önce oğlu Yezid'i halef olarak atadı. Medine'ye Hüseyin'i Küfe'ye gelmeye ve kendilerine liderlik yapmaya zorlayan mektuplar ve haberler geliyordu. Küfeliler Hüseyin'den yanlarına gelmesini ve başlarına geçerek Emevi egemenliğine karşı ayaklanmasını istediler. Hüseyin Küfe'den gelen çağrıları değerlendirmeye karar verdi. Kayıtlara göre 10 Eylül 680 yılında İmam Hüseyin Medine'den ayrıldı. Hüseyin en yakın arkadaşlarından Abdullah bin Cafer'in oğulları, kadınları ve çocuklarını yanına alarak yola çıktı. Yanında yalnızca elli silahlı adamı vardı. Hüseyin'in yola çıktığını haber alan Küfe valisi onu şehre sokmadan ortadan kaldırma yolarını arıyordu. Çünkü bu Şam'daki Halife Yezid'in emriydi. Başında Ebu Vakkas'ın oğlu Ömer'in bulunduğu 4 bin kişilik kuvvet, Kerbela yakınlarında bekliyordu. Yezid, kumandan Ömer'e Rey valiliği sözü vermişti. Hüseyin'e boyun eğdirdiği takdirde onu hemen oraya gönderecekti. Hüseyin'e su kenarında konaklama izni verilmedi. Hüseyin'de susuz bir alanda Kerbela'da konaklanmaya zorlandı. Ömer bin Sad, Hazar Denizi kıyılarında ayaklanmış Daylemlileri bastırmak için Küfelilerden oluşturduğu 4 bin kişilik ordusuyla aldığı emir üzerine Hüseyin ve adamlarını kuşattı. Ömer bin Sad Rey valiliği elinden gideceği endişesiyle saldırı hazırlıkları yaptı. Hüseyin Yezid'in egemenliğini tanımayacağını kesin bir dille söylemişti. Daha sonra Hüseyin yakınlarına Yezid'in istediğinin kendisinin olduğunu herkesin gidebileceğini söyledi. Ancak kimse onu terk etmedi. 10 Muharrem Çarşamba günü şafakla birlikte saldırı başladı. Bu karşılıklı iki gücün vuruşması değil, bir yok etme savaşıydı. Bir yanda 5 bine yakın ordu diğer yanda 72 savaşçı. Hüseyin 'in akrabaları ve sadık adamlarının hepsi de öldürüldü[197]. Bu olay tarihe Kerbela olayı olarak geçti. Hüseyin'in öldürülmesinden sonra onun öcünü almak amacıyla toplanan ve yardımına gelemedikleri için tövbe edenlerin başlattığı Tevvabun (Tövbe edenler) hareketi Şiiliğin kitleselleşmesi yolundaki ilk adımıydı.

2. 2. 1. 1. İmamiyye Şiası

Şia, ortaya çıktığı ilk dönemden itibaren, her ne kadar kendi içinde farklılaşma ve dönüşümler yaşamışsa da, imâmet meselesini daima kendi anlayışında vazgeçilmez bir unsur olarak kabul ede gelmiştir. Zeydiyye, İsmailiyye ve İmâmiyye şeklinde üç ana grupta ele alabileceğimiz Şianın diğer İslâmî fırkalardan en temel farklılığı hilafet ya da imâmet meselesinde görünmektedir. [198] Hz. Ali'nin imametini savunmak tüm Şia gruplarının genel yaygın anlayışı olmuştur. [199] Sünnî anlayışta imâmet ve hilafet kavramları her ne kadar aynı anlamda kullanılıyorsa da, Şia bu iki kavramı birbirinden ayırmış; imâmı nass ve tayinle belirlenmiş lider; halifeyi ise nass ve tayinin dışında bir yolla Müslümanların başına geçen lider anlamında kullanmıştır. İmâmiyye ekolü, insanların önüne geçen kişi anlamına gelen imâm kelimesine çok daha geniş bir anlam yükleyerek topluma dinî, siyasî ve ictimaî alanlarda önderlik yapan ve aynı zamanda nass ile tayin edilmiş olan lider anlamında kullanmıştır. İmâmet meselesi, İslâm tarihi boyunca Müslümanların başını ağrıtan en önemli problemlerden biri olmuştur. Nitekim imâmet tartışmaları, Hz. Peygamberin vefatının hemen akabinde ortaya çıkan, Hz. Ebû Bekir'in seçimiyle halledilmiş gibi gözüken, ancak Hz. Ali-Muaviye mücadelesinde tekrar nükseden ve özellikle Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinin ardından onun taraftarlarınca hep gündemde tutulan ve günümüze kadar uzanan canlı bir süreç takip etmiştir. Sünnîler, hilafetteki tarihi sırayı öngörerek dört halife döneminde ortaya çıkan uygulamaları, siyasi anlayışın bir gereği olarak mütalaa etmiş ve imamet konusunu ısrarla inanç alanının dışında tutmaya özen göstermiştir. Şiîler ise, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'den hemen sonra nas ve tayinle halife olduğunu ve imametin kıyamete kadar onun Fatıma'dan olan soyundan çıkmayacağını iddia etmiş ve böylece imameti bir inanç esası olarak kabul etmişlerdir. Şia, imâmetin insanların tercihine bırakılmayacak kadar önemli bir iş olduğunu ileri sürmüş ve imâmların bizzat ilâhî iradenin tecellisiyle tayin edildiğini savunmuştur. Bu anlayışa göre onlar, hem âyetler hem de hadislerin açık beyanı ile Hz. Peygamberden sonra Hz. Ali'nin imâm olduğunu iddia etmişlerdir. Tıpkı Hz. Peygamber kendisinden sonra Ali'nin imâm olacağını açıkladığı gibi, Hz. Ali de kendisinden sonra Hz. Hasan'ın, o da Hz. Hüseyin'in imâmetini açıklamıştır. İmâmiyye Şiası, imâmların sayısını on ikiyle sınırlandırmış; on ikinci imâm olan Muhammed el-Mehdî b. Hasan'ın gaybete girdiğini, Allah'ın dilediği bir vakitte zuhur edeceğini ve dünyayı adaletle dolduracağını kabul etmektedir. [200]

On iki imam, Hz. Ali, ondan sonra oğlu İmam Hasan,

ondan sonra kardeşi İmam Hüseyin ve onun soyundan gelen dokuz kişidir. Bu dokuz kişi sırası ile İmam Ali, İmam Muhammed'ül Bakır, İmam Ca'fer'us-Sadık, İmam Musa'l-Kazım, İmam Aliyy'ür-Rıza, İmam Muhammed'üt-Takıy, İmam Aliyy'ün-Nakıyy, İmam Hasan'ül-Askeri ve İmam mehdi'dir. Her imamın kendisinden sonraki imamın imametini bildirdiğine, on ikinci imamınsa Mehdi olup hayatta bulunduğuna ve zuhur edeceğine inanılır. [201]

Geleneksel olarak On iki İmamcı Şii cemaatleri, inancın temel gereği olan İmama inanmalarının yanı sıra, kişisel çıkarlarını korumak için mütevekkil bir uygulama olarak takiye (doğru olmayan fakat uygun bir çare olarak gerçeği gizleme) yapmanın ve çıkarlarını savunmak için eylemci bir uygulama olarak daha sonraki bir aşamada tabia (seferberlik) yapmanın gereğine de inanırlar. Bu üç ilke Şii ideolojisinin iç yüzünü oluşturmaktadır. Şiiler Allah'ın Peygamber'e halef olarak Ali'yi seçmesini ve onun iki oğlu Hasan ve Hüseyin'i İmam olarak belirlemesini bildirdiğine inanırlar. Bu durumda Peygamber İmamlıkta Ali'den sonra gelecek on bir İmam'ı belirleyecektir. Şii öğretisine göre, İmamlıkta haleflik yalnızca vahiy yoluyla belirlenir. Vahiy, imamın kendisinden önceki imam tarafından özel olarak belirtilmesidir. [202]

İmamiyye için imama inanmak şarttır ve On İkinci İmam'ın gaybeti sırasında işlerin onun 'hucceti' durumundaki naibleri tarafından yürütülmesi gerekmektedir. [203]Bugün İmamiyye Şia'sını siyasi ve dini anlamda tam bir devlet haline sokma mücadelesini Ayetullah Humeyni vermiştir. İmamiyye Şia'sı, Şah'tan sonra siyasi ve dini hüviyetli İran İslam Cumhuriyeti'ne kavuşmuştur. [204]

İmamiye Şia'nın fiili bir siyasal güç haline dönüşmesi ilk kez 16. yüzyılın başında Safevilerin İran'ı merkezi bir otorite çevresinde bütünleştirmeleri ile gerçekleşti. Safeviler 15. yüzyılda Doğu Azerbaycan'da yaşayan Türk asıllı aşiretlerden biriydi. Safeviler, bu dönemde Anadolu'da Bektaşilik gibi bünyelerinde Sünni, Şii ve hatta Hıristiyanlıktan esinlenen unsurları barındıran tarikatların etkisiyle 15. yüzyılın ikinci yarısında Mehdici unsurları ön plana çıkaran aşırı ve militan bir Şia yorumu benimsediler. Safevi devletinin kurumsallaşması aynı zamanda Fars etkenini güçlendirmiştir. Dikkat çekici bir değişim de devletin ideolojisinde yaşanmıştır. Safevi devleti göçer Türkmen aşiretlerinin bir federasyonu halindeyken Şii motifli bir Anadolu Aleviliği hakimdi. Yerleşik ve nizami kurumsallaşma aşamasında On iki İmam Şiiliği, İran'da ortak bir milli inanç ve hukuk sistemi haline geldi. [205]

2. 2. 2. Lübnan'da Şia ve Hizbullah

Lübnan'daki Şii varlığı dokuzuncu yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu tarihte Şiiler Jabal Amil ve Bekaa Vadisinin kuzeyinde yaşamaktaydı. Şiiler Lübnan'daki diğer gruplarla kıyaslandığında oldukça yoksul ve alt sınıf olarak tanımlanmaktadır. Nüfuslarına oranla politik etkileri sınırlı olan Şiiler, siyasi sisteme ve kendi liderlerine karşı her zaman sosyopolitik ve ekonomik şikayetler dile getirmişledir. 1960'larda, Şii toplumunun şehirleşmesi ve ülkenin farklı yerlerindeki Şiilerin birbirleriyle olan irtibatlarının gelişmesi, ülke zenginliklerindeki ve siyasi sistemdeki sınırlı paylarını fark etmelerini sağladı. [206]

1918 yılında Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasıyla, Fransa, İngiltere ile 1916 yılında yaptığı Sykes-Picot anlaşmasının bir sonucu olarak kendi manda yönetimi altında Lübnan devletini kurmuş ve dikkatini eski bir müttefiki olan Marunilere çevirmiştir. Bu, Suriye'yle birleşmeyi tercih eden Şiilerin pek hoşlandığı bir gelişme olmamıştı Fakat Lübnan devletinin azınlıkların sayılarına göre temsil edileceği bir devlet olması Şiiler için yeni bir fırsat yaratmıştır. Ancak bu temsilin başarılamamış olması Lübnan'daki problemlerin temelini oluşturmaktadır. Şii zu'ama'sı bu durumda politik etkinlik sahibi olabileceklerini düşünerek ayrı bir Lübnan devleti fikrini benimsemiş ve Suriye'yle birleşme fikrine karşı çıkmıştı.

Lübnan topraklarını iki katına çıkarmayı başarmıştı ama böylece geleceğini de daha karmaşık hale getirmişti. Hiçbir topluluğun diğerlerinden üstün olmaması ittifakların kurulması ve dış desteğe başvurulması sonucunu doğurmuştur. Ancak hiçbir topluluk homojen olmadığı için ittifaklar pek uzun ömürlü olmamaktaydı. Bu durum Şiiler için de geçerliydi.

23 Mayıs 1926'da yazılı bir anayasaya ve uluslar arası alanda tanınmış sınırlara sahip olan Lübnan Cumhuriyeti ışığı gördü. Fransız çizgileri taşıyan Lübnan anayasası Lübnanlı parlamenterler tarafından kaleme alınmıştı ve bir Grek Ortodoks olan Charles Debbas ilk Cumhurbaşkanı olarak seçilmişti. Şiiler bu anayasada Sünnilerden ayrı bir topluluk olarak kabul edilmişti. [207]

Lübnan'da Hıristiyan Maruniler ve Sünni Müslümanlardan sonra Şiiler üçüncü sıradaki dini ve etnik gruptur. Şiiler 'gelir düzeyi, yaşam standardı ve eğitim seviyesi en düşük toplum kesimini oluşturuyordu. Bu sosyal altta olma durumu devam ettiği halde, hızlı nüfus artışı sebebiyle 1980'lerde nüfusça cemaatlerin önüne geçmişlerdir. Lübnan iç harbi süresince bilenmişler, radikalize olmuşlardı. İşte böyle bir ortamda Şii İran Devrimi Lübnanlı Şiileri daha da politize etti, İran bunu Hizbullah olarak örgütledi. [208]

Ülkede dini grupların dağılımını etkileyen demografik değişim Şii toplumundaki iç gelişmelerle eşzamanlı olarak gerçekleştirildi. Yüksek doğum oranlarından dolayı Şiiler nüfusu en hızlı artan gruptu ve dolaylısıyla 1970'lerde gücün dağılımı ile ilgili bir revizyona gidilmesi gerektiğini düşünmeye başladılar. İmam Musa Sadr 1970'lerde Şii toplumunu Hareket El-Mahrumin (Mahrumların Hareketi) ile tanıştırdı. [209]

Hizbullah'ın, kuruluş yılı olan 1983'ten bu yana İsrail'e karşı yürüttüğü direniş, Lübnan'ın Şii nüfusu içindeki desteğinin artmasında büyük rol oynamıştır. Direniş hareketi, Şii toplumunun kendi içindeki bütünleşmesini teşvik etmiş ve bu durum Hizbullah'a daha güçlü destek verilmesine ve örgütün kapasitesinin gelişmesine hizmet etmiştir.

Hizbullah, 1982'de İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesine karşı direniş gösteren İslami örgütlenmenin içinde yer almıştır. Emel örgütünün direniş hareketinde önemli bir rol oynamayarak muhafazakâr bir partiye dönüşmesi Hizbullah'ın lehine olmuş, Emel örgütünü destekleyen Şiilerin bir kısmı Hizbullah'ı desteklemeye başlamışlardır. Hizbullah, kuruluşundan hemen sonra GL'daki Şii nüfusu üzerinde Komünist Parti ile çekişme yaşamış ve tek direniş gücü olarak hâkimiyetini kabul ettirmek için uygulamaya koyduğu siyasi ve sosyal programlarla istediği halk desteğine kavuşmuştur. Örgüt, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra dinsel ağırlıklı ideolojik eğilimlerin güçlenmesinden de yararlanmıştır.

Güney Lübnan'da İsrail askerlerine karşı sürekli saldırılar düzenleyerek bu ülke üzerinde baskı kuran örgüt, Mayıs 2000'de İsrail kuvvetlerinin Lübnan'dan çekilmesinde büyük rol oynamıştır. Bu başarı, örgüt ile Şii nüfus arasındaki bağın güçlenmesini sağlamıştır.

İşgal edilmiş Güney Lübnan, Hizbullah ve onun direnişinin faaliyetlerinin esas bölgesiydi. Beyrut, Beka vadisi ve Kuzey direnişi için destek ve yardım rolünü görüyordu. Güneyin nüfusunun çoğunun Şii olması dolayısıyla pratikte öyle olmamasına rağmen Hizbullah Şia'ya mahsus olduğu anlayışı doğdu. [210]

Hizbullah'ın İsrail'e karşı başlattığı direniş hareketi, örgütün diğer Lübnan güçleri ve özellikle Şii rakipleri karşısında nispi bir avantaj sağlamasına yol açmıştır. Bu durum, hem seçimlerde oya dönüşmüş hem de Şii nüfus içinden daha fazla militan temin etmesinde büyük rol oynamıştır. Hizbullah'ın sürdürdüğü direniş, gerek ülke içinde gerek ülke dışında örgüte meşruiyet kazandırma çabalarının dayanak noktası olmuştur. Lübnan'da Şiilerin büyük bir kısmının ve Müslüman toplumun bir bölümünün desteğini kazanarak siyasallaşması da direnişin getirdiği meşruiyetten kaynaklanmaktadır.

Hizbullah, uyguladığı sosyal hizmet programları ve direniş hareketi ile Lübnan'da, özellikle Şii nüfus içinde köklü bir yer edinmiş durumdadır. Örgütün siyasi kanadı, bilgi mekanizması ve yaygın eğitim sistemini güçlendirmiştir. [211]

Hizbullah temel Şii ideolojisini uygulamasını ve inancını şu şekilde açıklayabiliriz;

İmamlık öğretisi: Hizbullah, On iki İmamcı Şiiler olarak, on iki İmamı tanır ve onların yerleşik dini otoritelerine saygı gösterirler. fakat Şiilikte ölmüş bir merciyi taklit etmek ilke değil sapma olarak görüldüğü için Hizbullah hata yapmayan ve Kuran, hadisler ve şeriat hakkında tam bilgi sahibi olan yaşayan İmamı tanımanın kesinlikle gerekli olduğunu vurgular.

Takiye: Hizbullah'ın Genel Sekreteri Nasrallah, takiyenin belirli dönemlerde Şiilere karşı alınan sıkı siyasi önlemler nedeniyle uygulanmış bir gereklilik olduğunu savunur. Bu durumda zulme uğrayan Şiiler, adaletsiz yöneticilerle çatışmamak için takiyeye başvurdular. Nasrallah, Hizbullah'ın liderlerinin ve kadrosunun bu nedenle ayakta kalmak için bir yöntem olarak siyasi takiye uyguladıklarını ve 1984 yılına kadar yeraltında çalıştıklarını bildirdi.

Tabia (Seferberlik): Hizbullah Kerbela olayını seferberlikte insanları kendine bağlayarak ve eyleme karatarak destek ve taraftar kazanmak için kullanır. Hizbullah, İmam Humeyni'ye uyarak Şiilerin büyük bir çoğunluğunun yüzyıldır uyguladığı siyasi tevekküle karşılık genel bir eylemci çizgi izledi. [212]

2. 2. 3. Lübnan ve İran Şiileri

Lübnan ve İran'daki Şiiler arasındaki ilişkiler 12. yy. 'a dayanmaktadır 14. yy. 'da Şiiler Memluk baskısı altında merkezden uzak yaşayan bir azınlıktı. 16 yy. 'da Safeviler İran'da iktidarı ele geçirip Şiiliği resmi dinleri olarak kabul edince, İranlılar ile Lübnan Şiileri arasında sıkı bağlar oluştu. Lübnanlı ulemaların İranlıların büyük kısmını Sünnilikten Şiiliğe geçirmesiyle bu bağlar daha da sıkılaşmış ve bu ulemalar Safevi devletinde önemli mevkilere getirilmiştir.

1516 yılında Memlukların Osmanlılara yenilmesiyle diğer Şii topluluklar gibi Lübnan Şiileri de kendilerini Sünnilere karşı korumak zorunda kalmışlardır. Bu dönem zu'ama'nın (idareyi ellerinde tutan elitler) hakimiyetine tanıklık etmiştir. Bu dönemde Şiiler liderleri olmasına rağmen kendilerini Osmanlı baskısına karşı korumak zorunda kalmışlardır Safeviler ve Osmanlılar arasındaki anlaşmazlıkların artması sonucu Lübnanlı ulemalar İran'a gitmek suretiyle kendilerine güvenli bir sığınak bulmuşlardır. İran'a giden ulemalar vakitlerini kitap yazmaya ve yayınlamaya ayırmışlardır ve bu kitaplar günümüzde bile dini okullarda okutulmaktadır. Böylece İranlılar ve Lübnanlılar arasındaki ilişkiler ideolojik bir dönüşüm geçirmiş ve kültürel ve dini etkileşimler ortaya çıkmıştır. [213]

Ali'nin hilafetinin gecikmesi ve çocuklarının öldürülmesi Şia mezhebinin doğumuna yol açtı. Şia yayıldıkları ülkenin kültür ve inanç yapısına uygun olarak farklı özellikler gösterdi. Bu çerçevede İran merkezli Şia, Ali ve sırasıyla onun soyundan gelen 12 imamı önder olarak kabul ediyordu. [214]

Şiilik doğası itibariyle ne radikal ne de itaatkar bir inanç sistemidir. İran'ın 1501'de resmi olarak Şii bir devlet haline gelişinden 100 yıl kadar sonra din adamları devlet yapısının içine tamamen sızmıştır. 16. yüzyıl İran'ında Şiilik, Elizabeth dönemi İngiltere'sinde Protestanlığın yerine getirdiği işlevi görüyordu: Krallığın topraklarını diğer devletlerden, İran'ın durumunda Osman Türkiye'sinden ayıracak devlet dini işlevi. Ancak bu düzenleme 18. yüzyılda çöktü ve o dönemden sonra devlet ile en azından bazı ulema arasında çatışma yaşanmaya başladı. Bu çatışma 20. yüzyılın sonlarında patlak verdi. [215] Humeyni, İran Şiiliğinde Şii ikileminin pasif olmayan çözümünü savunan azınlık gruptandı: Monarşiyi eleştiriyordu ve din adamlarının hükümette önemli bir rol oynaması gerektiğini savunuyordu. Humeyni'nin çoğu düşüncesi gibi İslam Cumhuriyeti kavramı da tüm geçmişe dönüş çağrılarına karşın, Kuran'daki ifadelerle modern temaların ve Şiilerin bir gün geri döneceğine inandıkları İmam'ın dünya üzerinde yaratacağı adil toplum düzenini görme arzusunun beceriyle kaynaştırılmasından ibaretti. [216]

3. HİZBULLAH'IN SOSYAL HAYATTAKİ YERİ

Hizbullah ve İsrail arasında İsrail'in 1993 ve 1996 operasyonlarından sonra varılan yazılı olmayan mutabakat gereği, aslında iki taraf arasındaki silahlı mücadele de kontrolden çıkmıyordu. Bu mutabakata göre İsrail Hizbullah'ın güvenlik kuşağında İsrail hedeflerine saldırı hakkını kabul ediyor ve iki taraf da karşılıklı olarak sivil hedeflere saldırmayacaklarını taahhüt ediyorlardı. Dolayısıyla 1990'lı yıllarda Hizbullah biryandan siyasallaşırken bir yandan askeri gücünü muhafaza etti. Ancak bu gücü hem Suriye'nin müzakerelerdeki elini kuvvetlendirmek hem de Lübnan politikasında kendi gücünü ve meşruiyetini sürdürmek için gerekli olduğu ölçüde kullandı. [217]

Hizbullah, İran'ın finansman yardımı sayesinde Lübnan'daki Şiiler için sosyal hizmet programlarını yürütmektedir. Örgüt, eğitim ve kültürel kurumlar ağı ve sosyal yardım hizmetleri oluşturmuştur. Sağlık ve sosyal yardım hizmetleri çerçevesinde oluşturduğu "İslami" bir sağlık otoritesi sayesinde eczaneler, klinikler ve her gün binlerce kişiye hizmet veren hastaneleri işletmektedir. Güney Lübnan'da, Bekaa vadisinde ve Beyrut'un güney banliyölerindeki hastaneleri oldukça faaldir.

Örgüt, eğitime önem vermiş ve bu nedenle camiiler, okullar inşa ederek hizmete açmıştır. Beyrut'un güney banliyölerinde, Bekaa Vadisinde ve Güney Lübnan'da yoğunlaşan bu hizmetlerin yanında yardım kuruluşları oluşturmuş, bir de radyo istasyonu kurmuştur. Belediye hizmetlerinde de aktif olan örgüt, asfaltlamadan su teminine, Şiilerin köylerine kadar ulaşan bazı çalışmalar yürütmektedir. Bu çerçevede İsrail'in Güney Lübnan'a düzenlediği saldırılarda evleri yıkılan binlerce Şii'nin evlerinin yeniden inşasında örgütün büyük yardımları olmuştur. [218]

Hizbullah Lübnan siyasi hayatında da söz sahibi olmaya başlamıştır. 1992'deki Lübnan meclisi seçimlerine katıldı, daha çok sosyo-ekonomik bakımdan dışlanmış Şiilere yönelik sosyal ve ekonomik politikalar geliştirmeye ağırlık verdi ve Lübnan ve Suriye'nin İsrail'le barış yapmasını kabul edeceğini ima etmeye başladı. Bu çerçevede Hizbullah Lübnan'da bir İslam devleti kurma projesinden de vazgeçti. Böylece Hizbullah'ın siyasallaşma sürecide başlamış oldu. [219]

Örgütün amacı, bu alanlarda ki etkinliğini devlete kaptırarak halk ile arasındaki bağların ortadan kalkmasını engellemektir. Zira Hizbullah liderliği, ülke içindeki etkinliklerinin sadece askerî kapasiteye indirgenmesi hâlinde halkın gözündeki itibarının önemli ölçüde gerileyeceğinin bilincindedir. [220]

3. 1. Örgütsel Yapısı

Bazı gözlemciler Hizbullah'ın yapısının özellikle de direnişle ve örgütün Lübnan dışındaki ilişkileriyle irtibatlı kısmının hala gizliliğini koruduğunu ancak partinin çalışmalarını organize eden, genel sekreterlik, siyasi ve şura konseyleri yanı sıra planlama konseyi, milletvekilleri kütlesi ve bir çok danışma kurumlarını içeren iskeletinin bilindiği kanaatinde. Örgüt içinde kararlar oyların çokluğuyla alınıyor. Örgüt Güney Beyrut'un Dahiye bölgesi, Beka ve Güney Lübnan gibi Şiilerin yoğunlukta olduğu bölgelerde faaliyetlerini sürdürüyor. Bu çalışmalar halkçılığını arttırırken mezhep sahiplerini etrafında toplatıyor. Örgüt içindeki kurumlarının çoğunluğu İran'daki kurumların uzantısıdır. Çoğunluğu sosyal kalkınma, direnişi destek ve Menar televizyonu gibi medya sahasında faaliyet gösteriyor. [221]

Parti liderliğiyle ilgili tercih, bireysel liderlik değil de kolektif liderlikten yana yapıldı ve bu kolektif liderliğe Şura adı verildi. Şura tercihi, partinin asli unsurlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda kesinlik kazandı. Şuraların üye sayıları zaman zaman farklılıklar göstermiştir. Şura'da başkan veya genel sekreter gibi bir makam yoktu. Bu örgüt şekli ilk yedi yıl devam etti. Fakat, 1985 yılında yayınlanan Açık Mektup ile birlikte, Resmi Sözcü makamı oluşturuldu. Partinin siyasal açılımını tamamlaması ve tavrını resmen ifade edebilmesi için artık yeni bir aşamaya girilmiştir. Çalışmaların hızla gelişmesine bağlı olarak Şura'nın yapılanma ve seçim şeklinin değişmesi gereği ortaya çıktı. Öncelikle Şura üyelerinin sayısı dokuzla sınırlandı ve bir yıllığına seçilmeleri karara bağlandı. Bu üyelerin seçimi, ilçe ve daha yüksek düzeydeki parti birimlerinin sorumluları aracılığıyla gerçekleşiyordu. Şura da kendi üyeleri arasından bir genel sekreter seçiyor, diğer yetkiler de iç tüzüğe uygun olarak kalan Şura üyelerine

dağıtılıyordu. Seçilen ilk ve tarihsel sıralama olarak dördüncü Şura 5 Kasım 1989 tarihinde Şeyh Suphi Tufeyli'yi Genel Sekreterlik makamına getirdi. Bu arada yaşanan EMEL-Hizbullah çatışması ve Tuffah bölgesine yönelik kuşatma yüzünden seçim kongreleri zamanında yapılamadı. Bu nedenle Şeyh Tufeyli'nin görev süresi altı ay uzatıldı. Daha sonra örgüt tüzüğünde bazı değişikliklere gidilerek Şura üye sayısı yediye düşürüldü. Bu sayı, Şura'nın üstlendiği asli görev sayısıyla da uyumluydu. Ayrıca Şura üyelerinin faaliyet dönemleri de iki yıla çıkarıldı. İlk defa Genel Sekreter Yardımcılığı makamı oluşturuldu. 1991 Mayıs ayında toplanan Şura, Seyyid Abbas Musevi'yi Genel Sekreter olarak seçti. [222]

İran'daki Hizbullah örgüt yapısı, yerel camilere (Takıyye) dayanıyordu. Muharrem aylarında genellikle bir Molla'nın yönettiği bu takıyyelerdeki sorumlulara Mesul denirdi. Mesul çevresinde ise bir grup gönüllü olur ve bunlar, üyelerin Hizbullah ile bağlantısını sağlardı. Büyük kentlerde Takıyye yetki alanı içine 3 bin kişi giriyordu. Yardımcılar Takıyye alanındaki ev, işyeri, apartman vs. girip, gelişme ve bilgileri Mesul'e rapor ederler. Haftalık toplantılar sırasında alınan bu raporlar Mesul tarafından genellikle Humeyni'nin atadığı Nemadiye İmamlara (İmam temsilcisi) sunulur. Bu temsilcilerin ülke ve Ortadoğu çapındaki sorumlusu ise Hiccetül İslam Hadi Gaffari'dir. Hizbullah örgütlenmesinde iki kilit anlayıştan biti liderliktir. Ayetullah Humeyni, kelimenin basit anlamıyla siyasal lider değil, mutlak irade ve gücü temsil eden Allah'ın yeryüzündeki temsilcisidir. Emirleri resmi parti hiyerarşisi aracılığıyla değil, radyo ve TV mesajlarıyla iletirdi. Bunlara anında ve gözü kapalı itaat etmek gerekirdi. Humeyni mesaj hakkında ayrıntı vermek zorunda değil, ima yoluyla da anlatabilirdi. Gerisi İmam temsilcileri ve Mesullerin işiydi. İkinci önemli kavram ise şehitliktir. İslam, intiharı yasakladığı için Hak yolunda öldürmek ve öldürülmek ön planda tutulur. [223]

3. 1. 1. Sivil Toplum Kuruluşlarında Hizbullah

Hizbullah'ın, İran'dan aldığı yardımla tüm sosyal hizmet programlarını yoksulların yararına kullanarak halkın gönlünü kazanıp desteğini almakta başarılı olduğu görülmektedir. Örgüt, şehit olarak nitelendirdiği Şii ölülerin, yaralı ve hapiste tutuklu olan binlerce Şii militanın ailelerine, bir şehit fonu aracılığıyla destek vermektedir. Lübnan'daki devlet kurumlarının iyileştirilmesinde gelişme kaydedildikçe Hizbullah'ın eğitime, sağlığa ve sosyal refaha ilişkin konularda daha titiz bir çalışma içine girmesi dikkat çekmektedir. [224]

Hizbullah'ın yardım kurumları arasında yoksul ve sakatlar için tıbbi yardım ve eğitim hizmeti veren 'İmdad' ve İsrail'e karşı savaşta ölenlerin ailelerine yardım sağlayan 'Şehitler Müessesesi' bulunuyor. Hizbullah sosyal hizmetlere büyük önem veriyor ve bir kolu sivil toplum örgütü gibi çalışıyor. Lübnan'da hastaneleri, okulları ve yardım kuruluşları var. Yeniden İnşa Programı adlı programı çerçevesinde Lübnan'daki birçok yeniden yapılanma programını yürüttü. Yeniden İnşa Programı 2006'daki İsrail saldırısı sırasında evleri yıkılan Lübnanlıların kimisine nakdi yardımda bulunurken, birçok evi de yeniden inşa etti. Geçmişte de Hizbullah seçimlere girerken sadece silahlı mücadele söyleminde bulunmadı. Eğitim ve sağlık sisteminin düzeltilmesi Hizbullah'ın seçim manifestolarında hep önemli bir yer tutu ve son dönemlerde daha da arttı. BM de belirttiği üzere Hizbullah çok yoğun bir eğitim ve sosyal yardım programı düzenlemiştir ve başarısının önemli bir kısmı bu faaliyetlerine bağlıdır. [225] Hizbullah, Beyrut'un, yaklaşık yarım milyon insan yaşayan Güney banliyösünün çöplerini transfer etmektedir. Bunun sayısal karşılığı günlük ortalama 65 ton çöpün transferidir. Parti, bu çalışmasıyla devletin bölgeye yönelik ihmalini telafi etmiş, çevrenin temiz kalmasına katkıda bulunmuştur. Hizbullah'ın bu hizmeti karşılığında vatandaştan herhangi bir vergi veya harç talep etmemiş, bu faaliyetlerini partinin yöre halkının temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmetlerinin bir parçası olarak devam ettirmiştir. Güney banliyösüne ulaşmayan içme suyunu da yine Hizbullah temin etmektedir. Bunun için bölge çapında 110 su deposu inşa edilmiştir. Bu depolara, pompalar vasıtasıyla günde üçyüz bin litre su doldurulmakta ve bununla onbeş bin ailenin temiz su ihtiyacı karşılanmaktadır. 1990 yılı Mayıs ayından itibaren sağlanan bu hizmet için de ücret istenmemektedir. [226]

Örgüt, okullar açma, yaralı ve şehit aileleriyle ilgilenen hayır cemiyetleri alanlarında faaliyet göstermektedir. Bu kurumlardan bazıları ise şunlardır[227]:

-İnşaat Cihadı Kurumu: 1988'de kuruldu ve birçok mühendis, tekniker ve işçiyi kapsayan kuyuların kazınması, tarım ve hayvancılık alanında eğitim seansları düzenlemekle uzmanlaşmış bir kurumdur.

-İslami Uyanış Kurumu: Bu kurumun Beka ve Güney Lübnan yanı sıra Beyrut'a yayılmış 47'nin üzerinde şubesi bulunuyor.

-Karzı Hasene Cemiyeti: İhtiyaç sahiplerine faizsiz kredi vermek amacıyla 1982'de kuruldu.

-İslami Hayır Cemiyeti: 1987'de kuruldu ve ailelere kendilerine yetecek kadar yardımda bulunma, yetim, yaşlı ve dulları gözetme alanlarında faaliyet gösteriyor.

-Şehit Kurumu: Misyonu şehit ailelerine eğitim ve pedagojik destek vermek.

-İslami Eğitim Kurumu: 1993'te kurulmuştur. Lübnan'ın çeşitli bölgelerinde okullar inşa ediyor ve bu okullara şehit çocuklarının gönderilmesine öncelik veriyor.

-İslami Direnişi Destekleme Kurumu: Bu kurum direnişe yapılan yardımları topluyor ve direnişin önemine dair bilincin artması içim sempozyumlar ve fuarlar düzenliyor.

Hizbullah'ın spor, kültürel ve medya sahasında da kurumları var. İmam Humeyni Merkezi, El Ahd dergisi ve Menar televizyonu. Menar televizyonu savaş sırasında Hizbullah'ın İsrail'e karşı yaptığı operasyonlardan canlı görüntüler sunmuştu.

3. 1. 2. Taif Anlaşması ve Hizbullah'ın Lübnan Siyasetindeki Konumu

1990'lı yıllardaki Lübnan'daki siyasi sistem, Suriye ve onun Lübnan'daki farklı dinsel ve mezhepsel kesimlerden müttefikleri tarafından yönetiliyordu. Suriye Lübnan'daki etkinliğini yaklaşık 30. 000 civarındaki askeri varlığı ve istihbarat gücü ile sağlıyordu. Suriye'nin Lübnan'daki varlığını sürdürmesini sağlayan bir başka araç da Taif Anlaşması sonrası düzende yeniden başlayan parlamento seçimlerini manipüle etmesi olmuştur. Bu amaçla Suriye zaman içinde çeşitli teknikler geliştirmiş ve bu sayede Suriye yanlısı grup ve kişilerin siyasi sistem içinde mutlak hakimiyetini garanti etmiştir.

Şii kesim Taif Anlaşması sonrası dönemde de Hizbullah ve Emel örgütleri tarafından temsil edilmeye devam etti. Hizbullah'ın ortaya çıkmasıyla Şiiler arasındaki etkinliğini büyük ölçüde kaybeden Emel ve lideri Nebih Berri, reform istekleri ile birlikte temelde Şiilerin entegrasyonunu savunan fikirleriyle Taif sonrası dönemde Şiilerin siyasi sistemdeki en önemli temsilcisi oldu. Ancak özellikle Hizbullah ve temsil ettiği Şiiler, Taif düzeninde tam da istediklerini alamadılar. Lübnan politikasında 1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgali sırasında ortaya çıkan ve hızla özellikle yoksul Şiiler arasında etkinliğini arttıran Hizbullah Taif sürecinde dışlandı.

Hizbullah'ın Taif Anlaşması'na ilk tepkisi politik boyutunu reddedip güvenlik boyutunu kabul etmek yönünde olmuştur. 13 Ağustos 1989 tarihinde Hizbullah Taif Anlaşmasını mezhepsel ayrıcalıkların özüne dokunmayan, bunun yerine bölgede Marunilerden oluşan İsrail benzeri bir devlet olgusu yaratan cılız bir reform hareketi olarak kabul eden politik bir deklarasyon yayınlamıştır. Hizbullah Taif Anlaşmasının 1943'te işlenen (Ulusal Pakt) ve Lübnan devletinin parçalanıp mahvolmasına (iç savaş) yol açan ölümcül bir günahın tekrar edilmesi olarak yorumlamıştır. Hizbullah önerilen politik reformların yüzeyselliğini eleştirmiş fakat güvenlik koşuluna milis ve direniş arasındaki ayrıma dikkat çekerek uymayı kabul etmiştir. Hizbullah'ın askeri kanadı olan İslami Direniş de Lübnan devleti tarafından yasal bir ulusal direniş hareketi olarak kabul edilmiş ve Hizbullah güneydeki ve Beka'daki İsrail işgaline karşı direnmek için silahlarını teslim etme şartından muaf olmuştur. Hizbullah işgal altında olmayan bölgelerde askeri üniforma giymeme ve silah taşımama şartına da uymuştur. Bu imtiyaz Hıristiyan milislerin liderlerini öfkelendirmiştir. Sonuç olarak Hizbullah'ın Taif Anlaşmasını istediği için değil, şartlar bunu gerektirdiği için kabul ettiği söylenebilir. [228]

1991'de başlayan Ortadoğu barış süreci ile de Hizbullah, gücünü ve meşruiyetini yitirme tehlikesi ile karşılaştı. Bu ortamda Hizbullah, ideolojisinde ve politikalarında yumuşama sinyalleri vermeye başladı. Taif Anlaşması'ndan sonra 1992 yılında yapılan ilk seçimlerde Hizbullah 128 sandalyeli mecliste 8 sandalye elde etti. [229] 1980'lerden bu yana Hizbullah, İsrail ile mücadelesinde başarı elde ederek cesaretini gösterdi ve Lübnan'ı İslami bir devlete dönüştürme talebini bir kenara bırakmasına rağmen yine de Ulusal Birlik Hükümetinin oluşturulması konusunda Kasım 2006'dan bu yana EMEL hareketi ve General Michael Aun'un Özgür Yurtseverler Hareketi ile birlikte ısrarcı olmuştur. [230] Sonuç olarak Hizbullah'ın Taif Anlaşmasını istediği için değil, şartlar bunu gerektirdiği için kabul ettiği söylenebilir. [231]

Lübnan'da 1992 yılında parlamento seçimleri gündeme geldiğinde Hizbullah içinde yoğun tartışmalar yaşanmaya başladı. En son parlamento seçimleri 22 yıl önce yapılmıştı. Parlamento seçimlerine girip girilmemesi konusunda partide net bir tablo yoktu. Bunun doğal sonucu olarak konuyla ilgili kapsamlı bir tartışmaya ihtiyaç duyuluyordu. Şura meclisi, partinin etkin üyelerinden 12 kişilik bir komisyon oluşturarak seçimlere katılmayla ilgili son öneriyi şekillendirmelerini istedi. Çalışmalarını tamamlayan komisyon, konunun Velayet-i Fakih makamına sorulmasını talep etti. Komisyonun görüşüne göre, konu tamamen fıkıhçılar arası bir tartışma konusuydu. Buna muhalefet eden bazıları ise seçimlere katılmanın İslam dışı bir düzene meşruluk kazandırmak anlamına geleceğini ileri sürüyorlardı. Tartışmaların sonunda komisyonun 12 üyesinden 10'u seçimlere katılmanın yararlı olduğunu belirtti. Bu üyelere göre seçimlere katılmak, Hizbullah'ın Lübnan halkının siyasi hayatla bağlantılı sorun ve yararlarına bakışındaki bütüncüllükle uyumlu bir adımdı. Bu adımın, Lübnan'ın işgalden kurtarılmasının önceliğiyle çelişmemekte olduğunu söyleyen bu üyeler, aksine bunun yepyeni siyasi kazanımlar sağlayacağına dikkat çektiler. Parlamento seçimleri kararı alındıktan sonra sıra, parti programı ve diğer teknik konulara gelmişti. Hizbullah Genel Sekreteri Nasrallah 3 Temmuz 1992 günü bir basın toplantısı düzenleyerek 23 Ağustos 1992 günü Beka bölgesinde yapılacak ilk dönem parlamento seçimlerine katılma kararını kamuoyuna ilan etti. Artık Hizbullah siyasi bir parti olarak Lübnan siyasetinde[232] yer alacaktır. Hizbullah yoğun olarak bulunduğu Beka, Güney Lübnan, Beyrut ve Güney Beyrut seçim bölgelerinde hayli renkli bir seçim propagandası yürütmüştü. Direnişe Vefa adını verdiği seçim bloğu milletve-

kili çıkarmayı başarmıştı. Hasan Nasrallah seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra yaptığı açıklamada, beklentilerin tersine kazandıklarını belirterek zaten kendilerine hep güvendiklerini söyledi. [233]

Hizbullah, Lübnan siyasetinde en fazla yaptırımı Fuad Sinyora dönemi hükümetle yaşamıştır. Lübnan Hükümeti 7 Mayıs 2008 tarihinde aldığı iki kararla, Hizbullah hareketine ait bir haberleşme kanalını yasa dışı diye ilan ederken, Beyrut Güvenlik Organı Başkanı Vefik Şakir'i de görevden almıştı. [234] Özellikle 2009 seçimlerinden sonra hem Lübnan'da hem de bölgede açıklamaları dikkatle beklenen kesimi oluşturmuş oldu. [235]

Hizbullah siyasi işleyişi kanalıyla İslam'ın diyalog ve ikna yoluyla tatbik edilmesine çalışıyor ve iktidara gelmek için şiddetin araç olarak kullanılmasına karşı çıkıyor. Aynı zamanda medeniyetler arasında uzlaşma çağrıları yaparak çatışmayı kesinlikle reddediyor. Bu yüzden Hıristiyan ruhani şahsiyetleriyle diyaloglar tertipliyor, solcu ve ulusalcı akımlarla eşgüdüm kurmaya çalışıyor. Hizbullah askeri çalışmanın üstünde bir siyasi ve sosyal çalışmaya sahiptir. Siyasi çalışmayla yetinecek güçte ancak Suriye İsrail'le anlaşma yapsa dahi faaliyetlerini sürdürecektir. [236]

3. 2. Hizbullah'ın Askeri Gücü

Hizbullah'ın Lübnan halkıyla kurduğu güçlü diyalog askeri gücünden önce gelmektedir. Ancak Hizbullah yine de İsrail'e direnmek için birtakım askeri tedbirler almak zorunda kalmıştır. Hizbullah'a göre Lübnan Ordusu yeterli donanımda değildir. [237] Bunun için İsrail saldırılarına karşı kendi birliklerinin olmasının doğal bir sonuç olduğunu belirtmektedirler. Lübnan'da pek çok bölgeye hava saldırıları düzenleyen, donanımlı İsrail Ordusuna roketlerle karşılık veren, Hayfa'yı hatta bir İsrail gemisini vuran Hizbullah'ın askeri gücü özellikle dikkat çekmektedir. [238] Eski bir İngiliz M16 istihbarat subayı olan Alastair Crooke'e göre 2006 Beyrut saldırısında da Hizbullah savaşçıları, disiplinli ve adanmış olduklarını kanıtladılar. İstihbarat bilgilerini kullanarak İsrail Ordusu'nun karadan giriş noktalarını tespit ederek İsrail in en iyi savaşçı birliklerine denk olduklarını ispatladılar. Bazı durumlarda İsrail birlikleri savaş alanında yenildiler ani geri çekilişlere veya askerlerin yok edilmelerini engellemek için oluşturulan hava savunmasına güvenmek zorunda bırakıldılar. Hatta savaşın sonuna doğru 9 Ağustos 2006'da İsrail savunma kuvvetleri Marjayoun, Khiam ve Kila köylerindeki çatışmada 15 özel askerinin öldürüldüğünü ve 40'ının yaralandığını ilan etti- bu çok özel olan birlikler için şok edici bir ölüm oranıdır. [239]

Hizbullah'ı son savaşta avantajlı konuma getiren onun özellikle sahip olduğu füzelerdi. Hizbullah'ın elindeki bu füzeler genel bir adla anılıyorlar: Katyuşa ya da Katyuşha. Katyuşaların menşei Sovyetler Birliği'dir. İlk denemeleri 1938 yılında yapılan ve daha sonra geliştirilen Katyuşalar İkinci Dünya Savaşı sırasında 1941 yılında Kızılordu tarafından Alman Ordusuna karşı kullanılmaya başlandı. İkinci Dünya Savaşı görüntülerinde görülen çok namlulu bataryalardan atılan bu füzelerle Kızılordu Alman Ordusuna çok zayiat verdirmişti. Savaş sonrasında Katyuşaları daha da geliştiren Sovyet silah sanayii, bu füzelerin en başarılı modeli olan 122 milimetrelik BM-21 Grad'ı Kızılordusunun başlıca silahlarından birisi olarak 1963 yılında envanterine aldı. Bugün de bu model birçok ülke tarafından hala kullanımda tutulurken bazı ülkeler de bu modelden esinlenerek kendi Katyuşalarını imal etmişlerdir. İran, Kuzey Kore, Çin, Güney Afrika ve İsrail bugün kendi Katyuşa modellerine sahip ülkelerden bazıları. İsrail LAR denen ilk Katyuşa modelini 1967 Arap-İsrail savaşı sırasında Arap ordularından ele geçirdiği Sovyet modelini örnek alarak geliştirmişti. Hizbullah bu füzeleri zaman zaman atıyordu ama bunlar sınıra çok yakın Kiryat Şimona gibi küçük yerleşim birimlerine düşüyor, İsrail'e fazla zarar vermiyorlardı, ama bugün durum çok farklı. Çünkü füzeler bugün Hayfa'yı bile hedef alabiliyor. Hayfa'ya düşen iki füze ile demiryolu deposunda çalışan 8 İsrailli işçi ölmüştü. Hizbullah'ın füzelerinin bugün İsrail'in büyük bölümüne ulaşabilecek menzillere sahip oldukları anlaşılıyor. Hizbullah'ın geçmişte 10- olan füze menzilini bugün en azından 40-45 kilometreye çıkarmayı başardığı belli oluyor. İsrail Hizbullah'ın kullandığı birçok füzenin İran menşeli olduğunu iddia ediliyor ve bunlar Fecr-3, Fecr-5 olduğunu, Hizbullah'ın elinde muhtemelen menzilli Zelzele füzelerinin bulunduğunu iddia ediyor. [240] Hizbullah'ın özellikle 2006 savaşından sonraki askeri başarıları ABD ordusunda da dikkatle takip edilmiştir. 2008 yılında ABD Kara Kuvvetleri raporunda, geleneksel ordu haricinde bir gerilla örgütü ile mücadele Hizbullah önemli bir örneklemeyi oluşturmuştur. [241]

3. 2. 1. Lübnan Direniş Tugayları

Lübnan'da faaliyet yürüten bazı çevreler, işgale direnen birçok dağınık grubun bulunduğunu, bunlardan yararlanması gerektiğini gündeme getirdiler. Bazı gruplar savaş ortamında hiçbir sorumluluk yüklenmeden direniş boyutunda bir varlığa ve isme sahip olmak istiyorlardı. Bu gruplar direnişi sloganlarla yapmayı daha kolay buluyorlardı. Bazı gruplar ise Hizbullah'ın kendilerine belli alanlar tahsis etmesini, sonra da buralara sabit üsler kurmayı istiyorlardı. Sonunda Hizbullah yetkilileri bu gruplarla ilişkiye geçip belli çalışmalar yürüttüler. Ancak yinede istenen düzeyde etkin ve kalıcı bir işbirliği gerçekleştirilemedi. Bunun üzerine Hizbullah, kendi görüşlerini benimsemeyen bu nedenle de örgüte katılmak istemeyen gençlere de bireysel planda bir imkan sunmaya karar verdi[242]. Genel Sekreter Nasrallah Cebel-i Şefi Şehitleri

Haftası dolayısıyla düzenlenen törende yaptığı konuşmasında bu sorunu gündeme getirdi. Nasrallah konuşmasında parti üyesi olmamasına karşın cihat faaliyetlerine katılmak isteyenlerin isteklerini karşılamak üzere bir formül bulunması çağrısında bulundu.

Nasrallah daha sonra düzenlediği bir basın toplantısıyla İsrail ile savaşmak isteyen Lübnanlıların siyasal, dinsel, ideolojik ve mezhebi aidiyetine bakılmaksızın kabul edileceği "Lübnan Direniş Tugayları'nı" kamuoyuna ilan etti.

Bu yapılanmaya katılabilmenin askeri şartları güvenlik soruşturmasından olumlu çıkmak, İsrail ile herhangi bir ilişkide bulunmamış olmak ve fiziksel bakımdan savaş eğitimi almayı engelleyecek özrü bulunmamaktı.

Kabul edilen ilk grubun eğitim çalışmaları gayet titiz ve ağır bir tempoda sürdürüldü. Partiye sızma endişesi nedeniyle güvenliğe olağan üstü önem veriliyordu. Katılanların %38'i Sünni, %20'si Şii, %20'si Dürzî, %17 'si ise Hıristiyandı. Gerekli eğitimi alan tugayların ilk eylemleri 14 Mart 1998 günü gerçekleştirildi. 15 Kasım 1999 tarihine kadar tugayların katıldığı eylem sayısı 175'ti. [243]

Hizbullah Genel Sekreteri Naim Kasım 'Hizbullah' adlı kitabında Lübnan Direniş Tugayları ile ilgili şu verilerden bahsetmiştir;

"*Tugaylara katılanların yüzde 75'i 25 yaş ve üzeridir. Bu, mücahitlerin büyük bölümünün bedensel ve akli olgunluğa sahip ve bu tercihi bilinçli olarak yapmış kimseler olduğunu gösterir. Yaklaşık yüzde 58. 5'i lise ve üstü eğitimden mezundur. Yüzde 5. 9. 'u master sahibidir. Büyük bölümü üniversite gençliğindendir. Bu oranlar toplumda en çok hangi kesimin cihadı faaliyete daha arzulu olduğunu da göstermektedir. Yüzde 51'i geçmişte siyasi faaliyette bulunmuş, yüzde 6, 8'i halen bir gruba mensuptur. Klan%42'lik kesim hiçbir siyasal ve hiçbir hizbi tecrübe yaşamamıştır. Bu oranlarda Tugaylara mensup direnişçilerin Hizbullah'ın cihadı kapasitesine duydukları güveni kanıtlamaktadır. Katılımcıların ortalama %38'i Sünni, %20'si Şii, %20'si Dürzi, %17'si ise Hıristiyan'dır. Müslümanların yoğun ilgisi genel olarak İsrail düşmanlığının ne kadar yaygın olduğunu gösterirken Hıristiyan katılımı da asla hafife alınmayacak bir orana sahiptir. Lübnan gibi inanç ve kanaatlerin, dinsel ve mezhebi ayrılıların derin yaşandığı bir ülke için bu bile çok yüksek bir rakamdır.* "[244]

4. MODERN GERİLLA VE DÜŞÜK YOĞUNLUKLU ÇATIŞMADA HİZBULLAH

Askeri alanda gerek kara savaşında vur kaç taktiği uygulayan savaşçılarının başarısıyla gerekse de havadan İsrail'deki hedeflerinde tam isabet sağlayan füzeleriyle dünya gündemine oturan Hizbullah'ın bölgedeki dengeleri altüst ettiği bir gerçektir. [245] Hizbullah gerilla stratejisini kendine has devrimci coşkunluğuyla kurmaktadır: İslam devrimi. Kaynağını cihad ideolojisinden almakta ve tüm dünyadaki gerilla hareketlerinin benimsediği AK-47 Kaleşnikof ve bunu havaya kaldırılan sıkıtı bir yumruk şeklindeki amblemi ile evrensel devrim imajına sahip çıkmaktadır. Hizbullah gerillaları kararlılıklarını sert bir disiplinle birleştirmiştir. Savaşçıları özel askeri kamplarda sıkı bir eğitimden geçerler. Selamlama ve topuk çarpıştırma gibi klasik askeri tarzda formalitelere pek itibar etmeseler de, gerillalar derin bir sorumluluk ve disiplin bilincine sahiptirler.

Gerilla savaşı, her şeyden önce, güçsüzün -en azından mevcut hal itibariyle- daha güçlülere karşı verdiği cevaptır. Savaşçıları ne kadar kararlı olursa olsun Hizbullah; kara kuvvetlerini uzun menzilli silahları, helikopterleri, savaş uçakları ve savaş gemileriyle destekleyebilecek İsrail Savaş Makinesine açık savaş meydanında cevap veremez. Bu yüzden Hizbullah yıpratma savaşını kazanmanın yollarını aramak durumundadır. Bu askeri dengesizlik karşısında gerillanın cevabı, düşmanın ikmal yollarını kesmek ve haberleşme hatlarını korumaya mecbur ederek elini kolunu tutarak düşmanı uğraştırmaktır. Bu yönden Hizbullah, hareket avantajına sahipken İsrail Ordusu ve GLO (Güney Lübnan Ordusu) dikenli tellerin ve gözleme kulelerinin arkasında beklemek zorundadırlar. Bununla birlikte Güney Lübnan'daki "Güvenlik Bölgesi"nin varlığı İsrail'in Hizbullah'ı, işgal ettiği toprakların kalbine yönelmekten alıkoymakla nisbeten başarılı olmaktadır. Hizbullah operasyonlarının çoğu 'güvenlik bölgesi' sınırlarında yapılmaktadır. Genelde bir gerilla örgütünün lojistiği düzenli bir ordudan çok daha gevşektir. Hizbullah ise diğer gerilla hareketlerinden farklı olarak, savaşçılarını silahlandırmada düşmandan elde edebileceği silaha dayanmak zorunda değildir. Cephane için de öyle. Bunlar için İran'dan destek aldığı resmen olmasa da açıkça bilinen bir konudur. [246]

Hizbullah için gerilla yapılanmasını yani cihadi faaliyeti Hizbullah Genel Sekreter Yardımcısı Naim Kasım şu şekilde belirtmektedir ;

"*Cihadi faaliyette gizlilik, cephede başarının esasını oluşturur. Düşmanı gafil avlamak, en az kayıpla hedefe ulaşmasını sağlar. Düşman da kendisine yönelik eylemde bulunacak mücahitlerin muhtelif hedeflerini öğrenmeye yönelik istihbarat çalışmaları yapar. Bu keşif faaliyetlerini havadan gözleme, muhtemel hücum hazırlıklarına işaret eden verileri tarayan askeri radar sistemiyle yürütür. Bu nedenledir ki gizlilik, savaşta düşmanın istihbarat ve radar faaliyetlerini saf dışı etmek açısından zorunlu, hatta olmazsa olmaz bir kuraldır. Direniş, eylemleriyle ilgili bilgi dairesini de, onları planlayan ve uygulayanlarla sınırlı tutmayı esas almıştır. Askeri liderliğin konuyla ilgili planlarının tümünde geçerli olan*

prensip budur. Bu hassasiyette bir de eylem yapacak kişilerin seçiminde gösterilen titizliği ilave ettiğimizde düşmanın eylemleri önceden veya hazırlık safhasında haber alma konusunda düştüğü çaresizliği anlamak hiç de zor olmayacaktır. Tabii bu titizlik sayesinde direniş eylemleri de ansızın ve çok başarılı olacaktır. Hizbullah, direniş yapısının oluşumu için gereken operasyon mantığında düzenli ordudan farklı bir sistem benimsemiştir. Direniş, çatışma alanında gizli timler vasıtasıyla hareket eder. Bu, direnişe hareket esnekliği kazandırır. Bu timlerin mensupları, cephede veya cephe gerisindeki eylemlerini tamamladıktan sonra kasaba ve köylerdeki gündelik hayatlarına geri dönerler. Bu noktada gösterişe gerek yoktur. Aksi halde halkın pek de hoşlanmadığı gövde gösterilerine ve düşman için açık hedeflere dönüşmektedir. Eğitim kampları dahi bu yaklaşımdan müstesna tutulmamıştır. İsrail'in hava saldırılarına maruz kalmamak için bu kampların yerleri sürekli değiştirilir ve olabildiğince gizlenmeye çalışılır."[247]

Gerilla ile düzenli ordu arasındaki şiddetli mücadelede halkın sadakatini -en azından pasif kabulünü- kazanmak önemli bir adımdır. Gerilla için mesajını yaymada propaganda hayati bir öneme sahiptir. Bu bağlamda Hizbullah'ın televizyon kanalı el-Menar, örgütün siyasi görüşlerini yaymada önemli bir araçtır. TV kanalı halkın desteğini muhafaza etmeye çalışıyor. İsrail'in Güney Lübnan'ı işgalinin zalimce ve kabul edilmez bir olgu olduğunu sürekli vurguluyor. Hizbullah halk desteğini korumak İçin okullar, hastaneler ve yeniden imar projeleri içeren geniş ve iyi organize edilmiş sosyal refah programı yürütmeye çalışıyor.

İsrail de güvenlik bölgesi içinde halkın desteğini kazanmak için girişimlerde bulunuyor. GLO üyelerinin ailelerine maaş dışında genellikle aylıkların daha yüksek olduğu İsrail'de çalışma izni gibi ek yardımlarda bulunuyor. Ayrıca İsrail, sosyal hizmetler veren "bölge" yönetimine ek yardımlarda bulunuyor ve okul, hastane gibi yerlerde çalışan Lübnan hükümetinden maaşlı memurlara ek maaş veriyor.

4. 1. Düşük Yoğunluklu Çatışma ve Gerilla-Terörizmin Teorik Temelleri

Dilbilim bakımından İspanyolca kökenli olan "Gerilla" (Guerilla) sözcüğünün yine Napolyon'un ordularına karşı savaşan İspanyollarca askeri literatüre kazandırıldığı bilinmektedir. [248] Gerilla Savaşı tarih boyunca, taarruz halindeki büyük bir kuvvete karşı küçük, hareketli ve düzensiz kuvvetlerin; sistematik vur–kaç eylemleri yapmak suretiyle uyguladıkları, taktik ve stratejik savunmayı amaçlayan askeri ya da paramiliter etkinlik olmuştur. Gayri Nizami Harp ile

Gerilla Savaşı birbirleri ile ilintili ancak farklı kavramları ifade etmektedir. Gerilla Savaşı yöntem olarak Gayri Nizami Harbin unsurlarından birisidir. Daha büyük ve genel bir kavram olan Gayri Nizami Harp, Gerilla Savaşı da dahil olmak üzere; istihbarat faaliyetlerini, sabotajları, örtülü operasyonları, kaçırma/kurtarma faaliyetlerini, yıkıcı faaliyetleri, terörizmi, kontr–terörizmi, enformasyon savaşını, kitle imha silahlarının üretim ve satışını engellemeye yönelik faaliyetleri içeren, konvansiyonel olmayan askeri ve paramiliter savaş türüdür. Gayri Nizami Harp; daha dar çerçeveli ele alındığı Amerikan ve daha geniş kapsam kazandığı İngiliz yaklaşımlarında, Düşük Yoğunluklu Çatışma kullanımı ile akademik bir ifade kazanmaktadır. [249] Düşük Yoğunluktu Çatışma doğası gereği askeri değil politik bir mücadeledir. Düşük yoğunluklu çatışmalarda askeri galibiyet her zaman siyasi zaferi güvence altına almamaktadır. Askerî galibiyet devletlere kendi koşullarını yaşama geçirmek için sadece bir fırsat ani sunmaktadır. Bu ani doğru değerlendiren devletler askeri zaferi siyasi zafere dönüştürürken değerlendiremeyen ülkeler ise muharebeleri kazanıp savaşı kaybederler. [250]

Düşük Yoğunluklu Çatışmanın kavramsallaştırılması 1980'lerden buyana önemli ölçüde gelişme göstermiş olsa da hala mükemmel olmaktan çok uzaktır. DYÇ propagandada ve bir devleti çökertici faaliyetlerden mücadele içerisindeki devletler yada gruplar arasında silahlı kuvvetlerin gerçek anlamda kullanılmasına kadar çeşitlilik gösteren, politik, askeri bir savaştır. Konvansiyonel savaş düzeyinin altında;ancak devletlerarası rutin ve barışçıl rekabet düzeyinin üstünde bir yerlerdedir. Çoğu kez birbiri ile rekabet halindeki prensiplerin ve ideolojilerin uzun süreli mücadelelerini gerektirir. [251]

Bir ordu için DYÇ mücadelesi vermek her zaman kolay değildir. Ordular ordularla savaşmak üzere eğitilirler. Gerilla savaşında mücadele vermek için gerekli olan güç yapısı silahlar ve stratejiler konvansiyonel savaşın gerektirdiklerinden başkadır. DYÇ'ler ile mücadele etmek için eğitilen kuvvetler ya özel operasyon kuvvetleri olmalı yada karşı isyan ve anti-terörizm teknikleri üzerine;özel operasyon kuvvetleri tarafından eğitilmiş ve komuta edilen kuvvetler olmalıdır. DYÇ'nin siyasi yönü göz ardı edilmemelidir. Konvansiyonel bir savaşta ulusal gücün bütün unsurlarının orduyu desteklemesi gerekir. Oysa DYÇ bir çatışmada ulusal gücün siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal unsurlarını destekleyen ordudur. Burada DYÇ'nin esas hedefinin özünde askeri değil de siyasi olduğu anlamına gelir. Sivil güç askeri destekle erişilebilecek siyasi hedefler geliştirmelidir. DYÇ bir savaş değildir;ne var ki askerler ve siyasiler tarafından aynı kararlılıkla adanmışlıkla ve felsefe ile yürütülmesi gerekir. DYÇ kısa süreli bir politik askeri çatışma değildir. Özü yıpratmak ve zayiat vermek olan bir çatışmadır. DYÇ'de zafere çabuk erişilmez. Bir ülkenin düşük yoğunluklu bir çatışmadan galip çıkma doğrultusundaki kesin kararı uzun sürecek gayretler göze alınarak verilmiş sadakatli bir karar olmalıdır. [252] Çatışmanın süresini uzatan isyancıların yada teröristlerin askeri kabiliyetleri değil kararlılık ve yenme iradesidir. Demokratik ülkelerin terörist örgütlerle aynı seviyede kararlılıklarının olması neredeyse imkansızdır. Bunun bir sonucu olarak demokratik ülkeler kendilerini mücadeleyi finanse etmek için giderek daha fazla kaynak tahsis etmeye mecbur bırakacak uzun süreli DYÇ'lerden kaçınma eğilimindedirler. [253]

Gerilla problemi kendisini modern dünyada çeşitli şekillerde ve dünyamızın hemen her memleketinde göstermektedir. Şehir ve kır gerillası, büyük şehirlerde kadro gerillası ve uçak kaçırma gerillası gibi ayrımlar yapılmakla beraber kökleri bir memlekette olduğu halde bu memleketin sınırlarını aşıp sistem düşmanlarına veya politik rakiplerine şimdiye kadar tahayyül edilmemiş sahalarda darbeler vuran terörist gerilla harekatları da bilinmektedir. Halklarının milli kurtuluşunu amaçlayan gerilla hareketleri olduğu gibi sosyal yapı değişikliği yaratmak isteyen gerilla hareketleri vardır. Bunların haricinde modern endüstri toplumlarında hedefi sadece mevcut olanı yıkmak olan, herhangi yapıcı bir konsepti mevcut olmayan, sadece terörist ve anarşist gerilla grupları da ortaya çıkmaktadır. Bunlar ayrımsız olarak terör yaparlar. Terör, artık yapıcı prensipleri olduğu iddiasındaki gerilla hareketlerinin, politikalarının özellikle patlayıcı güce sahip aleti olarak geçici şekilde kullandıkları vasıta değildir. Modern gerilla hareketleri, temeli politika, toplum, ekonomi, davranış araştırması ve psikolojide yatan karmaşık bir problem görünümündedir. [254] Bugün dünyanın geldiği nokta itibariyle, Düşük Yoğunluklu Çatışmaların uluslararası sistemde Etnik Temizlik, Terörizm, Vekaleten Savaş ve Asimetrik Tehdit gibi alanlarda çok önemli belirleyenler olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla DYÇ ve gerilla hareketlerinin uluslar arası sistem içinde salt askeri değil demografik bir mahiyet taşıyan ve ekonomik sonuçları haiz faktörler olduğu ve bu nitelikleri ile davranış modellerini etkiledikleri söylenebilir. [255]

Terörizm ve gerilla hareketleri özellikle günümüzde aynı köklere sahiptirler. Psikologların, sosyologların, davranış ve çatışma araştırmacılarının araştırmalarına göre bu kökler büyük ölçüde modern sanayi cemiyetlerinin yapısında ve zengin milletleri ile Üçüncü Dünya'nın fakir milletleri arasındaki gerilimde yatmaktadır. Özellikle modern sanayi toplumlarında gerilla hareketleriyle bağlantılı olarak terörizm, ciddi hatta varoluşla ilgili bir tehdit meydana getirebilir. [256]

Terörizm ile gerilla savaşı ve savaş arasındaki en önemli farkı terörizm niteliğindeki fiillerin sembolik olmasıdır. Terörizmin simgeselliğine karşılık gerilla savaşında ve savaşta fiil öncelikle neticeye yöneliktir. Gerilla savaşının düzensiz olması ise onu savaştan da ayırmaktadır. Bununla birlikte

Fransız ihtilalinden bu yana terörizmi gerilla savaşından ayırt etmek her zaman kolay olmamıştır. Teröristler sık sık gerilla savaşçıları ile karıştırılmıştır. Çünkü gerilla savaşçıları da benzer amaçlar için benzer taktikleri kullanmaktadırlar. Üstelik hem teröristler hem de gerilla savaşçıları genellikle ne üniforma giymekte ne de tanınmalarını sağlayacak işaret taşımakta ve böylece savaşçı olmayanlardan ayırt edilememektedirler. [257]

Gerilla savaşçısı en yaygın kabul gören kullanımı içinde askeri birim gibi çalışan, düşman askeri güçlerine saldıran ve toprak ele geçiren ve elinde tutan, tanımlanmış bir coğrafi bölge ve bu bölgenin nüfusu üzerinde bazı egemen yetkiler yada kontrolde icra eden silahlı bireylerin sayısal olarak daha büyük bir grubunu ifade etmek için kullanmaktadır. Gerilla savaşçısının genel amacı şiddeti askeri hedeflere yöneltmektir. [258] Bu bağlamda Hizbullah Örgütünü terör eylemleri gerçekleştiren gerilla gurubu içerisine dahil edebilmekteyiz.

Düşük Yoğunluklu Çatışma ve Gerilla Savaşının salt askeri konular değil uluslararası ilişkiler açısından da büyük önem taşıdığı değerlendirilmektedir. Uluslar arası İlişkiler kuramcısı Morton Kaplan, uluslararası davranış örneklerinin askeri, ekonomik, teknolojik ve demografik unsurlara bağlı olduğunu öne sürmüştür. Bugün dünyanın geldiği nokta itibariyle, Düşük Yoğunluklu Çatışmaların uluslararası sistemde Etnik Temizlik, Terörizm, Vekaleten Savaş ve Asimetrik Tehdit gibi alanlarda çok önemli belirleyenler olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla DYÇ ve gerilla hareketlerinin uluslar arası sistem içinde salt askeri değil demografik bir mahiyet taşıyan ve ekonomik sonuçları haiz faktörler olduğu ve bu nitelikleri ile davranış modellerini etkiledikleri söylenebilir. [259] Düşük Yoğunluklu Çatışmanın ana unsuru olan gerilla stratejisinin her an ciddi bir teyakkuz durumunda bulunmayı, üstün bir hareket ve yer değiştirme anlayışını ve baskınlara karşı dayanma kabiliyetini gerektirdiği bilinmektedir. Pratiğe bakıldığında çatışmanın asimetrik unsurunun temel hareketinin, sürekli yer değiştirme ve gizlenme şeklinde iki sütun üzerine oturduğu görülmektedir. Bu nedenle gerilla faaliyetlerinin en önemli dayanak noktalarından birisi arazi ve iklim şartlarının maksimum verimlilik ile kullanılabilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. [260]Gerilla birliğinin giriştiği ilk savaş hareketi, bulunduğu bölgedeki demiryolu ve karayollarını mümkün olduğu kadar çok tahrip edip bozmaktır. Böylece düşman birlikleri hiçbir ulaştırma aracı kullanmayacak hale getirilir. Aynı zamanda gerilla birliklerinin manevra yetenekleri düşmanınkinden daha yüksek olmalıdır. [261] Bu duruma örnek olarak son zamanlarda Hizbullah'ta olduğuna dair iddia edilen Scud füzelerinin var olmadığının ispatı olarak da hızlı hareket etmek zorunda olan bir gerilla örgütünün kullanması için uygun bir silah olmadığı belirtilmişti. [262]

4. 2. Hizbullah ve Eylemleri

Özel konumuna binaen Hizbullah'ın Güney Lübnan'daki savaşında ayırıcı özellikleri var. Zaman zaman gerçekleştirdiği geniş çaplı cephe saldırıları, donanım ihtiyacını kolaylıkla karşılayabilmesi, dini ve siyasi motivasyonu ve karmaşık jeopolitik denge hesaplarının içinde olması onun ayırt edici yanlarıdır. Aynı zamanda Hizbullah yoğunlaşma yerine yayılma, çabuk galibiyet yerine yıpratma, meydan savaşı yerine taciz etmeye yönelik eylemler de onun savaşının ayırıcı özelliklerindendir. [263]Batılı istihbarat birimleri ve Mossad, 80'li yılların başında Lübnan'da Hizbullah adıyla İran güdümlü bir örgütün İsrail'e karşı silahlı mücadeleden başka ne yapacağını kimse kestiremiyordu. Lübnan İç savaşında ABD ve Batılı ülkeler taraf durumundaydı. Ancak Lübnan'da 80'li yılların başına kadar devam eden Fransa ve ABD etkisi, Müslümanların askeri ve siyasi alanda dengeyi lehlerine çevirmesiyle değişmişti. Reagan yönetimi Lübnan'dan çekilmeyi tartışmaya bile başlamıştı. Ortadoğu'nun hiçbir ülkesinde Batılı güçleri istemeyen İran, artık Hizbullah aracılığıyla Lübnan'da 'Batılı emperyalistlerle' karşı karşıyaydı. Batı dünyası, Hizbullah'ın nasıl bir örgüt olduğunu ve neler yapabileceğini 23 Ekim 1983 günü dehşetle sarsılarak öğrendi. [264]

Beyrut'ta bulunan Amerikan Deniz Piyade Karargahı'na 1983 yılında Hizbullah tarafından intihar saldırısı düzenlenerek 241 ABD askeri ve 58 Fransız askeri ölmüştür. Eylem Batı dünyasında çok büyük yankı uyandırmıştı. Bu saldırının akabinde yine Hizbullah tarafından Beyrut'taki ABD konsolosluğuna düzenlenen intihar saldırısı sonucu, konsolosluk binası yerle bir edilerek ABD'nin Lübnan'dan çekilmesinde etkili olmuştur. Bu arada Hizbullah sadece ABD güçlerine değil, İsrail işgaline karşı da şiddetli bir direniş hareketi başlatmıştı. Bu direniş Lübnan'ın güneyinde bulunan Şeba bölgesindeki İsrail kuvvetlerinin geriye çekilmelerini sağlamıştır. Hizbullah örgütünün Lübnan'da bulunan ABD ve İsrail işgalci güçlerine karşı düzenlemiş olduğu saldırılar Lübnan halkının yanı sıra bölge halklarının da büyük desteğini almıştır. Dolayısıyla örgütün halk üzerindeki etkinliği ve itibarı artmıştır. 1982 yılının başlarında Lübnan'ı işgal eden İsrail, 17 Mayıs 1982 tarihinde zamanın Lübnan hükümeti ile işbirliği anlaşması yapmıştı. Ancak, ülkede bulunan özellikle Hizbullah'ın başı çektiği grubun ayrıca diğer silahlı Müslüman milislerin Lübnan hükümetine yaptıkları yoğun baskı sonucu anlaşma, 5 Mart 1984 yılında geçersiz ilan edilmiştir. [265]

Hizbullah, İsrail istihbaratı için hedef çoğaltmak için kurduğu İslami Cihad ile Batılı ülkelere ait hedeflere ilk saldırısını 24 Mayıs 1982'de Beyrut'taki Fransız Büyükelçiliği'ni bombalayarak gerçekleştirdi. Hizbullah'ın gerçekleştirdiği büyük eylemler sırası ile şöyledir;

19 Temmuz 1982'de Suriye-Lübnan sınırındaki Lübnanlı askerlere saldırdı.

15 Mayıs 1983'te Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nde görev yapan İtalyan askerlerine baskın düzenlendi.

16 Mart 1983'te ABD askerlerine saldırıda bulundular.

9 Nisan 1983'te Fransız askerlerine saldırı düzenlediler.

18 Nisan 1983'te ABD'nin Beyrut Büyükelçiliğinde bomba yüklü otomobil ile saldırı düzenlendi. Patlayan bombayla aralarında CIA ileri gelenlerinden Robert Annes'in de bulunduğu 9 istihbaratçı ve 63 kişi hayatını kaybetti.

23 Ekim 1983'te ABD Deniz Piyadelerine bombalı kamyonla saldırı düzenlendi.

Kasım 1983'te İsrail'e ait bir askeri bina kundaklandı.

17 Ocak 1984'te Beyrut Amerikan Üniversite'sinin Rektörü Malcolm Kerr kaçırıldı. Bu eylemi peşi sıra başlayan yabancıları kaçırma eylemleri izledi.

Haziran 1985'te 847 sefer sayılı TWA yolcu uçağının kaçırılması ve içindeki yolculardan Robert Stethem adlı deniz komandosunun öldürülmesi.

Hizbullah'ın Batılı ülkelere yönelik saldırılarının dikkat çekici olanları bunlardır. Örgüt, 1982'den beri İsrail ile yaptığı silahlı mücadeleye aralıksız devam etmektedir. Ancak Hizbullah, İsrail ile yaptığı savaşı zaman zaman Lübnan sınırları dışına da taşımıştır. Şubat 1992'de örgütün genel sekreteri Abbas Musevi'nin öldürülmesine misilleme yapan Hizbullah, Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te İsrail Büyükelçiliği'ni havaya uçurdu. Bu eylemi açıkça üstlenen Hizbullah, Temmuz 1994'te de Arjantin-İsrail İşbirliği ve Yardımlaşma Derneği binasını bombaladı. Saldırıda 100 kişi öldü. [266]

Hizbullah'ın Güney Lübnan'da İsrail kuvvetlerine ve İsrail'in yerel askeri müttefiki Güney Lübnan Ordusu(GLO)'na karşı sürdürdüğü gerilla savaşında diğer tüm gerilla mücadelelerinde görülen ortak özellikler olduğu gibi istisnai özellikler de var. Hizbullah en bariz gerilla yöntemini kullanıyor: Pusu kurmak. Gerillalar, yol kenarına konan uzaktan kumandalı bombalan kullanarak birçok kez İsrail ve GLO devriyelerini pusuya düşürdüler. Hizbullah ayrıca GLO'nun tepe üstü karakollarına yaptığı geniş çaplı saldırılarla da daha cüretkâr, kendinden emin hücumlar düzenleyebileceğini gösterdi. Bu tip operasyonlar bir düşman mevzisine koordineli saldırılar düzenleyebilecek iyi organize olmuş bir savaşçı yapılanmaya işaret ederken, Hizbullah'ın basit ve zayıf donanımlı bir oluşum olmadığını ortaya koymaktadır. [267]

ABD Hizbullah'ı Lübnan savaşı sırasında Batılı rehineleri kaçırmakla ve Beyrut'taki 1983 yılında gerçekleştirilen saldırıda Fransız güçleri karargahını havaya uçurmakla suçlamaktadır. Hizbullah kendisine halk nezdinde meşruluk kazandıran silahlı eylemleriyle Lübnan sahasındaki diğer siyasi partilerden ayrıldı. Hizbullah bu eylemlerinin İsrailliler için güvenlik endişesi oluşturduğu kanaatindedir. Hizbullah İsrail'e karşı askeri operasyonlarında çete savaşını ve şehadet eylemlerini kullandı. Hizbullah'ın askeri eylemlerinde nokta hedeflere isabetteki ustalık ve sürprizler göze çarpıyor.

Hizbullah'ın başarılı operasyonları İsrail ordusuna yıllık ortalama 22-23 kayıp verdirmiştir. Hizbullah kaynakları 1989 ve 1991 yılı arasında 292 askeri eylem gerçekleştirildiğine işaret ediyor. 1992 ve 1994 yılları arasında operasyon sayısı 465 iken 1995 ve 1997 yılları arasında bu rakam 936'ya çıkıyor. İsrail kaynakları ise sadece 1988 yılında 36 askerini kaybettiğini 64'ünün yaralandığını ve 2 askerinin kaçırıldığına işaret ediyor. 18 yıl boyunca İsrail'in kayıplarının sayısı ise 1200 civarında. [268]

5. İSRAİL'E DİRENİŞİ VE TARİHİNDEKİ ÖNEMLİ OLAYLAR

İsrail dünya ülkeleri arasında en çok gelişmiş silaha sahip ülkedir ve silah ihraç eden ülkeler arasında yer almaktadır. Nükleer başlık taşıyan füzelere ek olarak büyük bir balistik füze cephanesine sahiptir. ABD'den sonra komşu Arap ülkelerine karşı önleyici savaşlara giren ve Körfez bölgesi ile İran'ı acımasız bir savaşla tehdit eden tek ülkedir. Tüm bunlara rağmen Lübnan'da özellikle Hizbullah'ın silahlanmasını ciddi tehlike olarak görmekte ve Hizbullah tehdidini ortadan kaldırmak için her türlü mücadeleyi yürütmektedir.

İsrail ordusu hareketli bir düşmanla karşı karşıyadır. İsrail bunu telafi etmek için demir yumruk politikası uygulamaktadır. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki diğer ordular gibi gerilla direnişi karşısında belli bir hedef bulamayan İsrail, Güney Lübnan'daki sivil halka yüklenmektedir. İsrail tarafından sivil hedeflerin bombalanması Hizbullah saldırılarına karşı hüsranın bir göstergesi. Bombardımanların İsrail'in gücünden çok zayıflığını gösterdiği ortadadır. [269]

İsrail Ordusu 1982'de FKÖ'nün askeri altyapısını bitirmek için Lübnan'a yönelik başlattığı işgalde ortaya çıkan Lübnanlı militanları önemsememişti. Filisin direnişi kırıldığında bu direnişçilerinde ortadan kalkacağını düşünen İsrail, zamanla bölgenin en güçlü gerilla örgütü olacak olan Hizbullah'ın doğuşuna önemli katkı sağlamıştı. Sabra ve Şatilla katliamlarının da eklenmesiyle Lübnan'da İslami Direniş grupları oluşmaya başladı. Böylece 1982 yılından itibaren Hizbullah İsrail'e karşı oldukça tehlikeli ve ciddi operasyonlara başlamıştı.

5. 1. Abbas Musevi ve Hasan Nasrallah Dönemleri

Şeyh Muhammed Hüseyin Fadlallah, Hizbullah'ın asıl ku-

rucusu (ruhani lideri) olarak görülüyor. Güneydeki Şii saflarında yaptığı davet çalışmalarının 1982'de sahneye çıkan ve 1985'te resmen ilan edilen Hizbullah'a gösterilen sevginin hız kazanmasında büyük etkisi oldu. Örgütün ilk genel sekreteri El Tufey'lidir. Ancak Lübnan hükümetine karşı tek taraflı sivil isyan etmesi sonrası istifaya zorlandı. Göreve Şeyh Abbas Musevi geldi ancak dokuz aydan fazla kalamadı. İsrail 1992'de Musevi'ye suikast düzenledi ve Hizbullah'ın genel sekreterliği görevine Hasan Nasrallah getirildi. [270]

Abbas Musevi EMEL örgütünden 1982 yılında ayrılmıştı ve o da diğer arkadaşları gibi Lübnan'da İslami bir devletin kurulmasını istiyordu. 1952 doğumlu olan Musevi, Necef'te sekiz yıl İslami eğitim görmüştü. Edebiyat öğretmenliğinden emekliye ayrılmıştı. Hizbullah'ın ilk lideri olan Suphi El Tufeyli'den sonra liderliğe seçilen Musevi 16 Şubat 1992 yılında İsrail helikopterlerinin nebatiye kenti yakınlarında giriştikleri saldırı sırasında öldürüldü. Musevi'nin öldürülmesinden sonra Hizbullah'ın liderlik şurası 31 yaşındaki Seyyid Hasan Nasrallah'ı hareketin yeni genel sekreteri olarak seçti. Abbas Musevi'nin ailesiyle birlikte İsrail tarafından öldürülmesi Lübnan halkında, özellikle de Hizbullah savaşçılarında çok derin bir etki yarattı. [271]

Bu aşamadan sonra Hizbullah'ın mücadelesi ve savaşı yeni bir boyut kazandı. Lübnan halkının Hizbullah'a olan desteği genişledi ve tabana yayıldı. İsrail de 1993 ve 1996 yıllarında Lübnan'a karşı geniş çaplı operasyonlar yaparak Hizbullah'ı ortadan kaldırmaya çalıştı fakat kendinden çok daha az askeri imkanlara sahip olan Hizbullah'ın direnişiyle karşılaştı. [272]

1960 yılında doğan Seyyid Hasan Nasrallah, 1978'de EMEL hareketindeki siyasi faaliyetlere katıldı ve EMEL hareketinin Beka bölgesindeki siyasi sorumlusu oldu. [273]Tufeyli'den sonra örgütün genel sekreterliğine seçilen Abbas Musevi'nin İsrail tarafından öldürülmesinden sonra Hasan Nasrallah, İran'ın da icazetiyle Hizbullah'ın üçüncü lideri seçildi. 1992'deki genel kurulda örgütün başına gelen Nasrallah, tıpkı diğer iki liderin yaptığı gibi Hizbullah'ın çizgisinde değişiklik olmayacağını bildirdi ve İran ile gönül bağlarının devam edeceğini duyurdu. Tufeyli ve Musevi ile aynı ekolden gelen radikal Şii mollasıydı. Örgütün Güney Lübnan'daki Baalbek ve Bekaa bölgelerinde tutunması ve örgütlenmesinde büyük emeği geçen Nasrallah, bugün kendine direk bağlı 3 binden fazla savaşçının(mücahidin) sahip olduğu bir örgütün başında bulunuyor. İsrail gizli servisi Hizbullah'ın lideri Nasrallah'ı ortadan kaldırmak için fırsat kollamaktadır. [274]

1993 yılında yapılan seçimde Nasrallah Genel Sekreterliğe seçilmişti. Bu yıllar içinde Şura sistemini üzerinde iki önemli tadilata gidildi. Bunlardan ilki, Şura görev süresinin üç yıla çıkarılması, diğeri de aynı kişinin seçiminin iki dönemle sınırlandırılması kararının iptal edilerek bir sonra dönemlerde aday olabilmesinin önü açılmasıdır. Genel örgüt şemasına gelince, bunda da Hizbullah'ın talepleriyle uyum sağlayacak şekilde birkaç tadilata gidildi. Sonuçta kurul sayısı beşle sınırlandırıldı;Cihat Kurulu, Siyasal Kurul, Yürütme Kurulu, Parlamento Faaliyetleri Kurulu ve Yargı Kurulu. Bu kurulların başkanlıklarını ise Şura üyeleri yürütmekteydi. [275]

5. 2. Hizbullah Tarihindeki Önemli Olaylar

1982 İsrail'in Beyrut kuşatmasından sonra Hizbullah'ın işgal güçlerine yönelik saldırıları ve örgüt içinde birçok önemli olayın yaşanması süreci başlamıştı. Hizbullah tarihindeki önemli olayları şu şekilde sıralayabiliriz;

Hizbullah'ın tarihindeki ilk eylemi Kasım 1982'de Ahmet Kusayr tarafından Sur şehrinde bulunan İsrail Ordu Karargahına yönelik eylemdir. O yıllarda eylemin ayrıntıları açıklanmadı. İslami Direniş, 1985 yılında gerçekleşen İsrail'in çekilmesinin ardından bu eylemin detaylarını büyük bir gösteriyle açıkladı.

İsrail, sınırlarını korumaya yönelik tedbirler çerçevesinde hem güvenliğini garanti altına almış, hem de askeri üstünlüğünden istifade ederek FKÖ'nü Lübnan'dan çıkarmıştı. Artık İsrail süngülerinin altındaki Lübnan ile barış görüşmelerine girişebilirdi. Nitekim müzakerelere 28 Aralık 1982 tarihinde başlandı. ABD gözetiminde 35 turu bulan müzakere süreci 17 Mayıs 1983 tarihindeki anlaşmayla sona erdi.

Hizbullah'ın kuruluş aşamasında 'İslami Direniş' olarak tanınan etkin direniş faaliyetinin netlik kazanması açısından iki yıl yeterliydi. Direniş, İsrail'in 1985 yılında Lübnan'ın bir bölümünden çekilmesinde önemli katkıya sahipti. Aynı süreçte yeni teşkilatın adı da 'Hizbullah' olarak şekillenmişti. Cihadi, siyasal ve sosyal perspektifini ilan ederek açık eylem ve siyasal çalışmaya başladığını 'Açık Mektup' ile kamuoyuna duyurdu. Açık mektup ile Hizbullah siyasi manifestosunu[276] da ortaya koymuş oldu. Bu duyuru ile birlikte Hizbullah'ın hayatında yeni bir dönem başlamış oldu. Muhtelif basın ve siyasal çevrelerle iletişimin kurulamadığı gizli direniş faaliyetinden, direnişi birincil önceliği ve kalkış noktası kabul eden açık siyasal faaliyete dönülmüştü. Artık Hizbullah kendi bakış açısını ve metodunu serbestçe anlatan bir hareket olacaktı. [277]

Başkan Emin Cemayel zamanında Lübnan ordusu istihbaratından bir grup Mart 1985'te Hüseyin Fadlallah'a yönelik bir suikast eylemi düzenledi. Bomba yüklü bir araç evinin yakınlarında patlatıldı ve bu suikasttan kurtuldu. Çünkü Cuma namazından dönen başka bir aracı Fadlallah'ın aracına benzeterek bombayı patlatmışlardı. Bu olayda 80 kişi hayatını kaybetmişti.

Hizbullah ve EMEL hareketlerinin aynı bölgede faaliyet

göstermeleri, iki büyük hareket arasındaki sürtüşmeyi beraberinde getirdi. Rekabet giderek kutuplaşmaya dönüşmüştü. İki teşkilat arasında bazı önemli siyasal meselelere bakışta ayrılık yaşanıyordu. Örneğin, BM kararı, İsrail'e uygulanacak güvenlik tertibatı konusunda içerdiği kapalılık ve İsrail'i devlet olarak tanımayı gerektirmesi Hizbullah tarafından reddedilmişti. Sürtüşmeler birkaç Güney köyünde münferit olaylar şeklinde başladı. Fakat her geçen gün giderek artmıştı. Tehlikeli tırmanışta son hamle 1988'de gerçekleşti. EMEL bir karar alarak haddine aştığına inandığı Hizbullah'ın silahtan arındırılması gerektiğini ilan etti. Hizbullah yönetimi çatışmaya girilmemesi yönünde bir karar aldı. Güney'deki milislere silahlarının alınması pahasına da olsa direnmemeleri talimatı verildi. Hizbullah yönetimi, siyasal bağlantılar ve alimlerin aracılığıyla sorunun halledileceğini düşünüyordu. Hizbullah silahtan arındırılmış ancak görüşmelere bir netice doğurmamıştı. Başlayan çatışmalardan sonra Hizbullah, varlığını müdafaa sloganıyla savaş kararı aldı. Sonunda EMEL hareketi Güney Beyrut'taki mevkilerinden çekilmek zorunda kaldı. Bölge tamamen Hizbullah'ın denetimine geçti. [278]

Direnişin İsrail işgaline yönelik gücündeki artış, EMEL-Hizbullah anlaşmasının ardından aşamalı olarak Güney'e inmesiyle paralel gelişiyordu. Lübnan Dışişleri Bakanı Faris Buveyz o dönemlerde meşhur olan şu ilkesini ortaya attı " *Devlet ile Hizbullah aynı dili konuşmaldır.* "Buna göre İsrail'e karşı gerçekleştirilen eylemlerin sorumluluğunu Lübnan Hükümetinin üstleneceğiydi. Fakat Hizbullah farklı bir bakış açısına sahipti. Ona göre direniş, devlet idaresine tabi olduğu zaman hürriyet için savaşma gücünü yitirir, devletin siyasal katkılarıyla bağlı hale gelirdi. Hizbullah, devlet ile örgüt arasında bir çatışma yaşanmaması için iki çizgide yürüme sloganını ortaya attı. Çizgilerden biri müzakere ve görüşme yoluna girmeye ters bakan silahlı direniş, diğeri ise İsrail'in Lübnan'dan tamamen çekilmesini içeren 425 sayılı BM kararının uygulanmasının takipçisi olan siyasi mücadele çizgisi. Bu çizgi ile ilgili olarak da Hizbullah'ın tek şartı, karar metnine kayıtsız şartsız ifadesinin eklenmesiydi. Böylelikle kakarın yorumundan çıkabilecek İsrail lehindeki güvenlik önlemleri endişesi de bertaraf edilmiş olacaktı.

Hizbullah şurası, 1991'de Musevi'yi parti genel sekreterine seçti. Fakat Genel Sekreterlik görevi fazla uzun olmadı. 1992'de ölenleri anma töreninden dönen Musevi, Tufeha kasabasına vardıkları sırada İsrail'in hava kuvvetleri aracını hedef alıp öldürdüler. Genel Sekreter Abbas Musevi suikastı, direniş faaliyetlerinde de yeni bir sürece girilmesine de yol açtı. Bu olayın ardından İslami direniş ilk kez Filistin'in kuzey kesimindeki Yahudi yerleşkelerine yönelik Katyuşa saldırılarında bulundu. Bunlar, suikasta karşı bir tepkiydi.

Bu gelişmelere karşısında İsrail, Lübnan'a yönelik bir harekete karar verdi. 25 Temmuz 1993'te başlayan operasyon yedi gün kesintisiz devam ederek 31 temmuz 1993'de sona erdi. İsrail bu operasyona 'Hesapların tasfiyesi' adını vermiş ve Dışişleri Bakanı Şimon Peres'in ifadesiyle hedefleri şöyle belirtmişti "*Saldırıların iki hedefi vardı biri bize doğrudan saldıranlar özellikle Hizbullah idi. Diğeri ise Lübnan halkı ve ilgili hükümetlerin Hizbullah'ın faaliyetine durdurma zarureti noktasında dikkatlerini çekmekti.* " İsrail Genel Kurmay Başkanı Ehud Barak ise Lübnan hükümetini uyarmış ve şöyle demiştir "*Lübnan hükümetinin Hizbullah'ın elinden silahlarını almalıdır aksi takdir de bunu bizzat İsrail yapacaktır.* " İsrail bu saldırısında Hava kuvvetlerini, topçu birliklerini ve bahriyesini kullandı. Saldırının hedefi, Beka, Batı Beka, Kuzeydeki Barid mülteci kampı ve başkent Beyrut yakınlarından Na'ime bölgesiydi. İsrail'in askeri istihbaratı, Hizbullah'ın sadece beş yüz Katyuşa füzesine sahip olduğunu, bunların da birkaç günde biteceğini hesaplıyordu. Ondan sonra tüm askeri kontrol İsrail ordusuna geçecek, Hizbullah'ta bu süreçten sonra boyun eğecekti. Fakat çok geçmeden İsrail, Hizbullah'ın uzun bir vadeli savaş için hazırlık yapmış olduğunu anladı. Direnişi tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildi. Ayrıca Kuzey Filistin'deki Yahudi yerleşkelere yönelik yoğun füze atışıda sürüyordu. Öte yandan yedi günde direnişçi gruplar en az 30 eylem gerçekleştirmiş, İsrail'i ve Güney Lübnan Ordusunun mevzilerini asla rahat bırakmamışlardı. Bu eylemlerden bazıları, aynı anda on noktayı birden kapsayabiliyordu. Sınır bölgesinde gerçekleştirilen Şeyhayn operasyonu, o günlerin en etkili eylemi oldu. İslami direniş Ağustos 1993'te Şeyhayn'da bir İsrail devriyesine yönelik bombalı bir saldırı düzenlemiş ve bizzat İsrail'in açıkladığı rakamlara göre yedi İsrail askeri ölmüştü.

Oslo anlaşması kamuoyuna açıklanıp 13 Eylülde tarafların belgeyi imzalamaları kararlaştırıldığında Hizbullah o gün bu anlaşmayı kınamak üzere bütün Lübnanlı güçlerin ve Filistinli grupların katılacağı bir miting düzenleme çağrısında bulunmuştu. Miting yeri Güney Beyrut seçilmişti. Fakat Lübnan hükümetinin güvenlik sebebiyle Lübnan toprakları üzerinde miting düzenlenmesini yasaklayan kararı gerekçe gösterilerek mitingin yapılmamsı yönünde yoğun girişimlerde bulunuldu. Miting komitesi toplantının düzenlenmesinde ısrarlıydılar. Ancak biryandan da Lübnan hükümeti ile uzlaşmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Güzargahın değiştirilmesi ve mesafenin daha kısa tutulması şartıyla mitinge izin verildi. Hizbullah, Oslo anlaşmasına duyulan tepkiyi ifade etmek için bu değişikliğe itiraz etmedi. Havaalanı yolu önünde Lübnan ordusundan bir grup asker yoğun ateş açtı. Mitinge katılanlardan 9 kişi ölmüştü. Yaşanan tatsız olay sebebiyle Hizbullah ile hükümet arasında oluşan gerginlik yirmi ay devam etti.

İsrail, Nisan 1996'da Baalbek şehrine bağlı Telletu'l-keyyal'a saldırı düzenledi. Daha sonra Sur şehri civarındaki Lübnan ordu birliğine saldırıldı. Ardından Güney Beyrut'un

Hared-i Hurek semtinde Hizbullah Şura merkezine birkaç metre uzaklıkta bir binaya saldırıldı. İsrail bu operasyona 'Gazap Üzümleri' adını vermişti. Temmuz 1993 saldırısından daha şiddetliydi ve daha geniş bir coğrafyayı kapsıyordu. On altı gün süren operasyonda 250'ye yakın kişi öldü. "Gazap Üzümleri"nde İsrail, yaklaşık 600 hava taarruzu düzenlemiş, 23 bin top mermisi yakmıştı. [279]

İsrail Nisan mutabakatı ile sivilleri vurarak direniş üzerinde baskı kurma gücünden bulunamamıştı. İsrail bu tecrübeyi Sayda kazasına bağlı Ensarriye'de tekrar gerçekleştirmek istedi. Eylül 1997'de İsrail deniz komandolarından bir grup deniz yoluyla Lübnan sahiline girmişti. Ancak İslami direnişe mensup militanlar tarafından pusuya düşürüldüler. Üç saati aşan çatışma neticesinde 17 İsrail askeri ölü ve yaralı olarak saf dışı edildi. Ensarriye operasyonu İsrail'i şok etmiş, cephe gerisine mayın ve bombalar yerleştirerek direnişçilere zarar verme projesinden vazgeçmişti.

Şebaa Çiftlikleri özel bir öneme sahiptir. Çiftliklerin önemi, coğrafi konumundan veya aşan alanından değil Lübnan için ifade ettiklerinden gelmektedir. Hizbullah, bu çiftliklerin kurtarılması için mücadeleye devam ettikçe buranın Lübnan toprağı olduğunu da teyit etmiş olmaktadır. Örgütün burayı kurtarmaya yönelik direniş faaliyeti, Lübnan'ın diğer topraklarını kurtarma savaşının devamıdır. Direnişin hali hazırda Şebaa Çiftliklerinde yürüttüğü faaliyet Lübnan hava sahasını ihlal eden İsrail hava unsurlarına yerden ateş açmak, işgal devriyelerini hedef alan nokta eylemleri ve pusular kurmak, bazen aralıklarla bazen yoğun şekilde devam eden çatışmalardır. [280]

5. 2. 1. Hizbullah ve Filistin Direnişi

1948 yılında İsrail devletinin kurulmasıyla beraber yüz binlerce Filistinli yerlerinden edilmiş, İsrail güçleri tarafından farklı Arap ülkelerine gönderilmiş ve bunların büyük bir çoğunluğu Lübnan'a gitmiştir. Çatışmalar 1967'deki İsrail-Arap savaşından sonra İsrail'in Gazze, Batı Şeridi, Sina ve Golan Tepelerini işgal etmesiyle alevlenmiştir. O tarihten beri Lübnan İsrail'in gerçekleştirdiği keyfi saldırıların hedefi haline gelmiştir. [281]

Batı Şeridi ve Gazze'deki hareket sahalarını kaybeden Filistinli savaşçılar bunun yerine Güney Lübnan'ı kullanmaya başlamışlardı. Güney'deki FKÖ askeri varlığının büyümesi ve İsrail ile girdikleri çatışmaların sonucu olarak Şii aileler 1950'lerin sonlarına doğru Beyrut'a göç etmeye başlamışlardır Lübnan devleti Filistinlileri desteklemenin bedelini ağır bir şekilde ödedi çünkü özellikle güneyde yaşayan Şiiler burada gerçekleşen çatışmalar yüzünden evlerini ve ailelerini kaybedip büyük ekonomik kayıplara uğramışlardır. FKÖ'ye karşı ortaya çıkan hoşnutsuzluk birikmiş ve çatışma boyutuna gelmiştir. 1960'ların sonlarından itibaren yüz binlerce Lübnanlı İsrail'in gerçekleştirdiği operasyonlar yüzünden evlerinden olmuştur. 1971'de Lübnanlı Şiilerin yarısından fazlası Beyrut'a göç etmişti. Böylece Şiilerin seferber olmaları ve radikalleşmelerinde İsrail- Filistin çatışması da rol oynamıştır. [282]

Hizbullah'ın Güney Lübnan'da zafer kazanması, Filistinliler arasında da siyasi ve askeri alanda büyük bir etki yaptı. 1990'lı yılların başında Oslo Anlaşma'na büyük umutlar bağlayan Filistin halkı, Hizbullah'ın 2000 yılı Mayıs ayında İsrail'in Güney Lübnan'dan çıkarmasından sonra artık 'Filistinlilerin sorunlarının işgalci rejimle barış müzakereleri yapmakla çözülmeyeceğini' ifade etmeye başlamıştı. Bu tutumun Aksa intifadasının başlamasında büyük bir etkisi olmuştu. Aksa intifadasıyla güçlenen Hamas'ın, Filistin seçimlerini kazanmasıyla Filistin'deki siyasi süreç de yeni bir aşamaya girmişti. Hamas'ın seçim zaferinin ardından başlatılan uluslar arası ambargo, Hamas hükümetini devirmede etkili olamadı. Filistinli gruplar, İsrail ordusunun sahildeki Filistinli bir aileyi top ateşiyle öldürerek bozduğu Şarmu-ş-Şeyh ateşkes anlaşması karşısında bir İsrail askerini esir alarak misillemede bulundu. İsrail'in esir alınan askerini kurtarma gerekçesiyle Filistin kentlerine yönelik başlattığı saldırılar, Filistinli parlamenterlerin ve kabine üyelerinin esir alınmasıyla zirveye ulaştı. İsrail'in Filistin'de uyguladığı orantısız şiddet sırasında Hizbullah 12 Temmuz 2006'da bir operasyon yaparak iki İsrail askerini esir almış Ortadoğu'da yeni bir sürecin başlamasına sebep olmuştu. [283]

5. 2. 2. Hasan Nasrallah'ın Oğlunun Öldürülmesi

Ensariyye operasyonundan sonra[284] Eylül 1997'de Güney Lübnan'daki Cebelu'r Refi bölgesinde İsrail ordusunun mevzilerine yönelik saldırısında[285] üç Hizbullah savaşçısı hayatını kaybetti ve cenazeleri İsraillilerin eline geçti. İsrail televizyonu iki kişinin kimliğini bilmeden onların kanlı resimlerini yayınladı. İsrail televizyonunda yayınlanan görüntülerden bu iki kişiden birinin Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah'ın büyük oğlu Seyyid Hadi olduğu anlaşıldı. Bu haberin yayılması, Lübnan'da çok büyük etki yaptı ve geniş çaplı hareketlenmeyi beraberinde getirdi. Lübnan tarihinde gerek iç savaş döneminde gerekse İsrail işgaline karşı yürütülen savaş sırasında, siyasi veya milis grupların liderlerinden birisinin oğlunun savaş meydanında öldürüldüğü görülmemişti.

Bu olay Lübnan'daki toplumsal kesimlerde Hizbullah Genel Sekreterine yönelik duygusal bağın ve ona karşı duyulan saygı ve hayranlığın artmasına sebep oldu. Hangi dinden veya mezhepten olursa olsun tüm Lübnan halkı bu olayın etkisi altında kalmıştı. Lübnan siyasi liderleri birbiri ardına Hasan Nasrallah'a taziye ziyaretinde bulundular. Bu

taziyeler Lübnan'la sınırlı kalmadı. Dönemin Suudi Arabistan Veliahdı Emir Abdullah gibi devlet adamları dahi ilk kez Hizbullah Genel Sekreterine bir başsağlığı mesajı göndermişti. [286]

Hizbullah Genel Sekreter Yardımcısı Naim Kasım 'Hizbullah' isimli kitabında Hasan Nasrallah'ın oğlunun öldürülmesinin ardından gelişmeleri şu şekilde ifade etti;

"*Bütün Lübnan, başta Hadi Nasrallah olmak üzere diğer ölenler sebebiyle taziyede bulunmak için seferber oldu. Yaşananlar, parti ve liderlik kadrosu için tam anlamıyla bir referandum ve yüksek bir takdirdi. Bu şehadet, Hizbullah'ın yürüyüşü için yeni ve bir kıvanç başlığı oluşturmuştu. Gerçekten de İsrail'in bütün saldırı ve işgalleri, İslami Direnişin zafer ve kazanımlarına dönüşüyordu. Fiili ve manevi kalkınma, gün geçtikçe pozitif yönde artıyordu. İsrail kuvvetlerinin 19985 yılında direnişin darbeleri karşısında dayanamayıp çekilmesinden 1986 yılındaki iki esir olayına, önceki Genel Sekreter Musevi'nin şehadetinden mevcut liderliğin samimiyetine, Temmuz mutabakatından Nisan mutabakatına, Ensarriye operasyonundan Genel Sekreterin oğlunun şehadetine her şey İslami direnişi biraz daha büyütüyordu. Parti, halk desteğinin giderek arttığını, direnişe katılmak isteyen gençlerin çoğaldığını, partinin yürüttüğü cihad faaliyetine Arap ülkeleri ve İslam ülkeleri tarafından verilen desteğin büyüdüğünü görüyordu. Bu durumda ümmetin sahip olduğu enerjiyi temsil eden siyasal güçler, partiler ve direniş örgütleri arasında işbirliğine gidilebilir, İsrail'e yönelik ortak eylemler sergilenebilirdi. Başta Lübnan devleti olmak üzere birçok siyasal güç, direnişin Lübnan'a kazandırdığı etkinlik ve öneme inanıyordu. Hizbullah, tarihinin hiçbir döneminde imkanlarına güvenip şımarmamıştı. Kaydettiği zaferler, imanını, tevazu ve tevekkülünü daha da arttırmış, girdiği yolun doğruluğu noktasında Allah'a olan güvenini daha bir pekiştirmişti.* [287]

1.1.1 2000 Yılı Sonrası Hizbullah'ın Yükselişi

2000'li yıllar hem bölge politikasında, hem de Lübnan'da önemli değişikliklerin ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Öncelikle Lübnan'da en önemli dış aktör olan Suriye'nin bölgedeki konumu büyük ölçüde evrilmiştir. 1990'lı yıllarda barış sürecinin içinde olan ve ABD ve İsrail tarafından kilit önemde görülen Suriye, 2000'li yıllarda bu konumunu hızla kaybetmiştir. 2000 yılında Clinton-Esad görüşmesinin başarısızlıkla sonuçlanmasıyla barış sürecinin sona ermesiyle ABD'de ve İsrail de yeni iktidara gelen yönetimlerin Suriye ile barışa yönelik farklı tutumları, Suriye'nin konumunu büyük ölçüde değiştirmiştir. Tam da bu kritik noktada Hafız Esad'ın ölümü üzerine yerine geçen oğlu Beşar Esad'ın geçmesiyle bir geçiş süreci yaşayan Suriye, bu yeni durumu çokta iyi kontrol edememiştir. [288]

11 Eylülden sonra özellikle değişen George W. Bush yönetiminin yeni Ortadoğu politikasında Suriye hedef ülkelerden biri haline gelmiş ve ABD açıkça bu ülkede rejim değişikliğini istediğini dile getirmeye başlamıştır. Bütün bu gelişmelerin etkileri Lübnan'da da görülmüştür.

2000 yılının Mayıs ayında İsrail'in Lübnan'dan çekilmesiyle, Lübnan içinde, özellikle Hıristiyan kesimde oldukça güçlü olmak üzere ama diğer bazı kesimleri de içine alacak şekilde Suriye'nin de artık Lübnan'dan çekilmesi için bir hareket başlamıştır. 2004 yılında Suriye'nin kendi desteklediği devlet başkanı Emile Lahoud'un görev süresinin anayasada belirtilen sürenin ötesinde üç yıl uzatması ve 14 Şubat 2005'te eski başbakanlardan Refik Hariri suikastı ile bu muhalefet hız kazanmıştır. Mayıs 2005'te otuz yıldan sonra ilk defa Suriye varlığı olmadan genel seçimler yapılmıştır. Bu seçimlerin Refik Hariri'nin oğlu Saad Hariri önderliğindeki Suriye karşıtı koalisyon kazanmıştır.

Bütün bu gelişmelerin Hizbullah üzerindeki etkileri karmaşıktır. Bir taraftan İsrail'in 2000 yılında Lübnan'dan çekilmesi Hizbullah'ın popülerliğini büyük ölçüde arttırmıştır. Hem Lübnan'da, hem de genel olarak Arap dünyasında bu çekilme Hizbullah'ın başarısı olarak algılanmıştır. Hizbullah bu algılamayı Lübnan iç politikasındaki rolünü arttırma yönünde kullanmaya çalışmıştır. Bunu yaparken de ikili bir strateji izlemiştir.

Bir yandan Taif anlaşmasından sonra başlayan dönüşümünü daha da ilerleterek siyasi sisteme entegre olma çabalarına hız vermiştir. Bu bağlamda Hizbullah ilk defa hükümete iki bakanla katılmıştır. Bu gelişme hem Hizbullah'ın siyasi partileşme sürecinin devamı olarak, hem de Lübnan'daki Şiilerin Lübnan iç siyasetindeki etkinliklerini arttırmak açısından önemlidir. Suriye'nin çekilmesiyle başlayan süreçte Hizbullah'ın etkinliğini yitirmeme ve seçimi kazanan güçlerin ise Hizbullah'ı sistem içine alarak bir uzlaşı sağlama niyetlerine işaret etmiştir.

İkinci olarak, Hizbullah bir taraftan siyasi partileşme ve sisteme dahil olma sürecinde ilerlerken, belki bu sürece de yardımcı olma saikiyle, askeri mücadelesini de sürdürmeye devam etmiştir. İsrail'in çekilmesi ve bu çekilmeyi BM Güvenlik Konseyi'nin 18 Haziran 2000 tarihli 6818 sayılı kararı ile tam bir çekilme olarak kabul etmesinden sonra Hizbullah askeri mücadeleyi iki tezle meşrulaştırdı : İsrail'in Şebaa Çiftliklerinden çekilmesi ve İsrail hapishanelerindeki Lübnanlı mahkumların serbest bırakılması. Bu konuları gündem de tutması Hizbullah'ın biryandan İsrail'e karşı mücadelesini sürdürmesini sağlarken, öte yandan da içeride direniş gücü olarak meşruiyetini sağlamış ve silahsızlandırılması konusunu bertaraf etmesi sonucunu doğurmuştur. [289]

Suriye'nin çekilmesi ve seçim sonuçları Hizbullah'ın hareket alanını zayıflatsa da, ülke içinde ve bölgede ki dina-

mikler Hizbullah'ın etkinliğini sürdürmesine zemin sağlamaya devam etmiştir. İsrail'in 2000 yılında Lübnan'dan çekilmesine rağmen Şeba Çiftliklerini elinde tutmasını İsrail'in işgalinin sürdüğü şeklinde yorumlayan ve bunu Lübnan'daki diğer aktörlere de kabul ettirmiş bulunan Hizbullah, İsrail işgaline karşı direniş örgütü olma özelliğini korumaya devam etmiştir. 2006 yılındaki savaşta başarılı olan Hizbullah, Lübnan içindeki gücünü tartışmasız arttırdı. Savaştan sonra bölgeye gönderilen ve Hizbullah'ı silahsızlandırmakla değil ama daha fazla silahlanmasını engellemekle görevli uluslararası güce rağmen askeri gücünü de yenilemeyi başardı. [290]

Lübnan'daki Şii uyanışı ve toplumun Taif sonrası sisteme ilişkin tatmin edilmemiş istekleri, İran'ın katalizör etkisi ve genel olarak bölgede İslami yükseliş Hizbullah'ın etkinliğini sürdürmesine yarayan dinamikler olmuştur. Böylece Hizbullah sadece Suriye hegemonyası dönemine ait bir güç olmadığını, Suriye'nin çekilmesinden sonra da yeni dinamikler çerçevesinde Lübnan'da ve bölgede etkin bir aktör olmaya devam edeceğini ortaya koymuştur. [291]

5. 2. 3. 1. 2006 Beyrut Saldırısı ve Sonrası

Lübnan'da üslenen Hizbullah'ın askeri kanadı İslami Direniş 12 Temmuz 2006 tarihinde iki İsrail askerini kaçırdığını açıkladı. İslami Direniş tarafından Hizbullah televizyonu El Manar'da yapılan açıklamada, İsrailli askerlerin, Gazze'deki Filistinlilere destek amacıyla kaçırıldığı ileri sürüldü. Kaçırılan askerlere karşılık, İsrailli bir aileyi öldürmekle suçlanan ve 22 yıldır hapiste tutulan Semir Kuntar adlı mahkumun serbest bırakılması istendi. İsrail hükümeti diplomatik çözüm ve pazarlığa yanaşmayacağını açıkladı. Aynı gün yapılan kabine toplantısında İsrail, Lübnan'a saldırı kararı aldı. 2000 yılında Hizbullah direnişi karşısında Güney Lübnan'dan çekilmek zorunda kalan İsrail, bu yenilgiyi kabul edememişti. Böylece itibarını düzeltmek için bunu bit fırsat olarak görmüştü. 13 Temmuzda İsrail savaş gemileri abluka için Lübnan karasularına girdi ve devriye gezmeye başladı. İsrail uçakları da gece boyunca Lübnan'a saldırılar düzenledi. İsrail askeri sözcüsü, bu saldırıların özellikle Hizbullah'a ait çok sayıda silah ve mühimmatın bulunduğu bölgeleri hedef aldığını açıkladı. İsrail askeri radyosu da Hizbullah'a bağlı 150 hedefe saldırı düzenlendiği ve Lübnan üzerinde ayrıca hava ablukası uygulandığı bildirildi. İsrail savaş uçakları aynı gün Beyrut Uluslar arası Refik Hariri Havaalanını ve çevresini füze saldırısıyla vurdu. Buna karşılık olarak Hizbullah'ın roket saldırıları yoğunlaştı. 1982 yılındaki Lübnan Savaşından bu yana gerçekleştirilen bu en büyük saldırıda Lübnan'dan İsrail'e 100'den fazla Katyuşa roketi fırlatıldı. 30 Temmuz tarihinde ise Hizbullah tarafından yapılan saldırılarda 8 İsrailli askerin öldürülmüştü. [292]

Nasrallah, İsrail'in düzenlediği saldırıdan sonra Hizbullah'ın El Manar televizyonuna telefonla yaptığı açıklamada, Beyrut'un güneyine füze atan İsrail savaş gemisinin batırıldığını söyledi. Bu saldırıdan sonra açıklama yapan Lübnanlı güvenlik kaynakları, Beyrut açıklarındaki gemiye Hizbullah gerillaları tarafından iki roket atıldığını kaydetti. [293]İsrail radyosu İsrail ile Hizbullah arasında bir ayı aşan çatışma boyunca İsrail'e düşen füzelerin sayısının 4 bini geçtiğini ileri sürdü.

Nasrallah, 12 Ağustosta Lübnan televizyonunda yayınlanan açıklamasında Hizbullah örgütünün hala Lübnan'da İsrail askerlerine karşı direnme hakkı olduğunu, ancak BM Güvenlik Konseyi kararına göre Lübnan'ın güneyine konuşlanacak Lübnan ve BM askerleriyle işbirliği yapacaklarını ifade etti. BM'nin ateşkes kararına uyacaklarını, ancak İsrail askerleri Lübnan'ın güneyinde kaldığı sürece savaşacaklarını da söyleyen Nasrallah, uygun olan hükümet kararlarına ilişkin bir engel çıkarmayacaklarını, ancak kabinedeki bakanlarının, BM kararında doğru ve adil olmadığını düşündükleri maddelere ilişkin çekincelerini ileteceklerini kaydetti. Nasrallah, İsrail hava saldırılarını ve sivillere yönelik diğer saldırıları durdurduğu zaman, Hizbullah örgütünün de İsrail'in kuzeyine roket saldırılarını sona erdireceğini sözlerine ekledi. Çatışmaların ardından İsrail, BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1701 sayılı karar uyarınca 14 Ağustos 2006'da saldırılarını durdurduğunu açıkladı. Ancak karara uymayan ve yoğunluğunu azaltarak da olsa operasyonlarını sürdüren İsrail, saldırıyı tam olarak Yom Kipur'dan bir gün önce 30 Eylül'de sona erdirdi. [294]

İki İsrail askerinin Hizbullah militanlarınca kaçırılmasıyla başlayan gerilimde Ortadoğu'nun en donanımlı ordularından birine sahip olan İsrail, bölgenin en güçlü gerilla gücüne karşı mücadele etmiştir. [295] Hizbullah'ın savaş sırasında gösterdiği başarı ve Ortadoğu coğrafyasında halklar nezdinde ki psikolojik moral etkisi bir yana, savaşın sıcaklığının ardından ortaya çıkan gerçeklik, enkaz görünümünde bir ülke ve evsiz kalan bir milyon kişi için hayatın günlük akışının sağlanmasıydı. Savaşta ordusuz bir ülkenin ordusu konumuna gelen, savaşı yürüten Hizbullah savaş sonrasında da kendi olanakları ile günlük hayatın akışını sağlamak için hareket geçti. "Devlet içinde devlet" görünümündeki Hizbullah evleri yıkılanlara 12 bin dolar yardımda bulunurken, sadece savaşta değil savaş sonrasında da halkı yalnız bırakmadığının mesajını vermek istiyordu. [296] İsrail Lübnan'daki bu savaşı kaybetti ve hala yenilginin olumsuz[297] yansımaları devam etmektedir.

İsrail, Lübnan'la değil Hizbullah'la savaşmıştır. Lübnan silahlı kuvvetleri de İsrail birlikleri ile bir çatışmaya girmekten kaçınmıştır. Bu savaşta Lübnan ile Hizbullah'ın eşit kabul edilmesi Hizbullah'ın işine gelmiştir. Çünkü Hizbullah bu durumu Lübnan'a egemen olmanın durumu olarak görebilir. [298] BM Güvenlik Konseyi'nin emirlerini hiçe sayarak gerçekleş-

tirilen işgalin ardından İsrail'e ciddi direniş göstermesi ve halka aynı zamanda yardımda bulunması Hizbullah'ın Lübnan'da önemli bir halk desteğini arkasına almasını sağladı. [299]

Arap Hukukçulara göre İsrail, Lübnan saldırısında uluslararası hukuk kurallarını birçok defa ihlal etmiştir. Bu saldırıdan evler, köprüler, dini, kültürel ve tarihi mekanlar, kütüphaneler, hastaneler, gazeteciler, ambulanslar, elektrik santralleri hatta tarlalar dahi zarar görmüştür. [300]

BM Güvenlik Konseyi askeri operasyonların durdurulmasını ilan etmeden hemen önce Lübnan'a saldırısının son gününde Lübnan topraklarına bir milyon misket bombası atmıştır. Lübnan'ı hava ve denizden abluka altına alarak, bunun yanı sıra İsrail kuvvetlerinin ön izni olmadan Lübnan'a insani yardımın girmesine izin vermemiştir. [301] İsrail'in kendisini savunmak için dengesiz güç kullanmış ve bölgedeki sivillerin ölümüne yol açmıştır. Buna ilaveten savaşta BM görevlileri saldırılarda hayatlarını kaybetmişlerdir. [302]

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Louise Arbour, kriz sırasında savaş suçlarının işlenmiş olabileceğini ifade etmişti. [303]

İsrail'in Lübnan saldırısı bütün uluslar arası yasalar ve etik kaidelerin ihlali olarak kabul edilmektedir ve özellikle BM antlaşması giriş bölümünün 2. maddesinin 4. fıkrasına aykırıdır, bütün yasalarda güç kullanmak veya tehdit etmek menedilmiştir. Dolayısıyla İsrail, BM anlaşmasının 51. maddesinde de öngörüldüğü gibi, Lübnan'a düzenlediği saldırıya nefsini müdafaa hüccetini şu sebeplerden ötürü gerekçe gösteremez: [304]

- Anlaşmanın 51. maddesi hücum savunmasını kapsamamaktadır.

- Direniş eylemlerine cevap vermek intikam almaktır, bunun nefsi müdafaa saymak doğru değildir.

- 51. maddeye maksimum zaruret hasıl olduğunda müracaat edilir.

- Devlet nefsini müdafaa eylemine girişmeden önce içine düştüğü eylemleri Güvenlik Konseyine taşımalıdır.

- Çünkü müdafaa-i nefis kendini savunan devlete lazımdır, karşılık vermede tenasübiyet ilkesi dikkate alınır.

5. 2. 4. Hariri Suikastı

Refik Hariri, 2000 yılında Lübnan halkının desteğiyle ikinci kez başbakanlık koltuğuna oturmuştur. Hariri bu görevi 2004 yılı Ekim'ine kadar da bu görevi sürdürdü. Hariri, 2002 yılında dünyanın en zengin dördüncü insanıydı. Ekim 2004'te bazı konularda, özellikle Suriye çizgisinde bir politika sürdüren cumhurbaşkanı Emil Lahud ile ortaya çıkan ihtilaflardan dolayı istifa etti. Refik el-Hariri, 14 Şubat 2005'te, Beyrut'taki St George oteli yakınlarındaki bir kavşağın 1 ton TNT ile havaya uçurulması ile öldürüldü.

14 Şubat 2005 günü Lübnan eski başbakanlarından Refik Hariri'nin bir suikast sonucu öldürülmesi Lübnan açısından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu suikast Lübnan'ın iç siyasetinde ve dış politikalarında önemli değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Suikastın ardından ABD'nin başı çektiği uluslar arası toplum, BM'nin 1559 sayılı kararını gerekçe göstererek, Suriye'den Lübnan'daki askeri varlığını en kısa zamanda geri çekmesini istedi. Suriye yönetimi, üzerindeki uluslar arası baskı ve tehdit politikalarına karşı çok fazla direnç gösteremedi. Nitekim Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad Nisan ayının sonuna gelindiğinde Lübnan'daki Suriye askeri birliklerini ülkesine geri çekti. 29 Mayısta yapılan genel seçimler ve seçim sonrası yeni dönem ABD yönetimi tarafından dünyaya artık Lübnan'da kendi kendini idare edebilen, demokratik ve istikrarlı yapının başlayacağı bir süreç olarak lanse edildi. Hatta, Lübnan'da başladığı iddia edilen yeni dönemin, Ortadoğu'da Irak'ın demokratikleştirilmesi ile başlayan yeni, sürecin bir parçası olduğu yönünde değerlendirilmeler yapılmaya başlandı. Fakat seçimlerin yapılmasından buyana geçen süre zarfında gelişen olaylara bakıldığında Lübnan'da istikrarlı olanın aslında sadece siyasi suikastların devamı olduğu görülmektedir. [305]

Hariri suikastı Lübnan ve Ortadoğu'da köklü siyasi değişikliklerin yaşlanmasına neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında ülke siyasi liderlerine yapılan suikastların bir ülkenin iç ve dış politikaları ile bölgesinde var olan siyasi dengeleri ne kadar çabuk değiştirdiğinin bir kanıtı olarak değerlendirilmesi yerinde bir tespit olacaktır. Hariri suikastının en önemli sonucu, suikastı organize etmekle itham edilen Suriye'nin askeri birliklerini yoğun uluslararası baskılar sonucu bu ülkeden tamamen kendi ülkesine geri çekmesiydi. [306] Saldırıdan Suriye yönetimi sorumlu tutulurken binlerce kişi üzerinde sedir ağacı simgesi bulunan Lübnan ulusal bayraklarıyla Beyrut'un Şehitlik Meydanında bir araya geldi. 'Sedir Devrimi'[307] olarak adlandırılan gösterinin ardından hükümet istifa etmek zorunda kaldı. [308]

Hariri daha önceleri Suriye ile iyi ilişkilere sahip olsa da 2004 yılının Ekim ayından beri, Suriye ile ilişkileri gerilmiştir. Devlet Başkanı Emil Lahud'un görev süresinin Suriye'nin de baskısıyla uzatılmasından sonra, Lübnan'daki Suriye karşıtlığı cephesine geçmişti. Hariri, Lübnan'da diğer Suriye karşıtı gruplar olan Hıristiyanlar ve Dürzülerin lideri Velit Canpolat'la bir cephe oluşturmuştu. ABD ve Fransa'nın da desteğini aldığı söylenen bu cephenin 2005 seçimlerinde zaferle çıkması bekleniyordu. [309]

III. BÖLÜM

HİZBULLAH'IN ORTADOĞU'DAKİ VE ULUSLAR ARASI İLİŞKİLERDEKİ KONUMU

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDEKİ KONUMU

Doğu Akdeniz'deki konumu ve İsrail-Suriye arasındaki tampon bölge özelliği ile bölgedeki ve bölge dışındaki aktörlerin de ilgi odağı olmuştur. Böyle bir ortamda, Lübnan'ın iç yapısına ait özellikleri de kullanarak birçok ülke ve bölgesel siyasi hareket Lübnan'da etkin olabilmiştir. [310]

1943 yılında bağımsızlığını kazanan Lübnan, 1945'te Arap Birliği'nin ve Birleşmiş Milletler'in kurucu üyesi olmuştur. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) gibi pek çok uluslar arası ve bölgesel organizasyona üye olan Lübnan , halen Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) katılım sürecindedir. Lübnan oldukça istikrarsız ve problemli bir bölgede yer aldığı ve farklı cemaatlerin birbiriyle uzlaşmaz talepleri olduğu için dış politikada tarafsızlığı benimsemiştir.

Lübnan, çatışma bölgelerine ve petrol kaynaklarının bulunduğu Körfez'e yakınlığı sebebiyle hassas bölgenin genellikle göz ardı edilen ülkesi olmuş ; Lübnan'ın siyasi kaderi, doğrudan sadece Suriye ve İsrail'i ilgilendirmiştir. Bölgeye yayılmayan iç savaş, uluslar arası gündemde fazla ön plana çıkmamış ve ancak 16 yıl sonra yine uluslar arası ve bölgesel konjonktürün etkisiyle sona erdirilebilmiştir. [311]

Lübnan'da Suudi Arabistan ve diğer Arap ülkeleri (ABD'yle birlikte) Batı yanlısı hükümetlere açık destek verirken, İran ve Suriye Hizbullah'ı destekliyor. [312] Müslüman ülkelerinde yasal bir direniş örgütü olarak kabul edilen Hizbullah ABD, Kanada, İsrail ve Avustralya'da terörist bir örgüt olarak kabul edilmiştir. 1980 yıllarda yaptığı eylemlerle ABD Lübnan'daki bütün askerlerini geri çekmek zorunda kalmıştı. [313]

Hizbullah, bir yandan mevcut sorunların çözülmemesinden beslenirken, diğer yandan da örneğin İsrail'in güney Lübnan'dan çekilmesinde kendisine pay çıkararak mevcut siyasal desteğini arttırmıştır. Hizbullah'ın bu paradoksal desteği, Lübnan'da sürdürdüğü siyasal varlığıyla yıllardır başvurduğu silahlı mücadele çelişkisi dikkate alındığında, Örgütün ileride mevcut desteğinde azalma şeklinde zıt yönde bir dönüşüm sergileyebilir. Dolayısıyla Örgütün gelecekte mevcut desteğini sürdürmesi ve arttırması, doğrudan konjonktürel sebeplere dayalı olacaktır. Ancak Örgütün, her zaman bölgeden ve uluslar arası kamuoyundan destek almayı sürdürmeye çalışacaktır. [314] Hizbullah'ın faaliyetlerinde mücadele alanı sadece Lübnan'la sınırlı değildir. 1980'den beri 40 ülkede[315] uluslararası ağ inşa etmiştir.

1. 1. ABD ile İlişkiler

19. yüzyıl ortalarından 1950'lere kadar ABD'nin Lübnan'a ilgisi, eğitim faaliyetlerinde bulunan Protestan misyonerlerden ibarettir. Bu misyonerler, bölgenin Osmanlı'dan kopmasında önemli bir rol oynayan Arap milliyetçiliğinin doğuşunda etkili olmuştur. Beyrut Amerikan Üniversitesi bu açıdan oldukça önemlidir. İlişkilerin daha önemli bir boyutunu ise 19. ve 20. yüzyılda iç çatışmalardan kaçarak ABD'ye göç eden Lübnan asıllı Amerikalıların varlığı oluşturmaktadır.

Lübnan nadiren Amerikan dış politikasının öncelikleri arasında yer almıştır. 19582in ardından ancak 1982'de yine Sovyetlerle mücadelesinin bir parçası olarak ve Batı Şeria hususunda bir uzlaşmaya varma ve petrol bölgesi Körfez'in istikrarını sağlama bağlamında ABD'nin dış politika gündemine girmiştir. [316]

ABD'nin Lübnan'a yönelik siyaseti, hiçbir zaman onun bölgesel ve küresel siyasetinden bağımsız olmamıştır. Son dönemde 1559 sayılı BM kararı ve müteakip olaylarla ABD'nin Lübnan'a yönelik izlediği siyaset, Büyük Ortadoğu Projesinden bağımsız değildir. ABD'nin temel hedefi, Lübnan'daki Suriye varlığını tasfiye ederek ve başta Hizbullah ve Filistinli örgütler olmak üzere tehdit olarak gördüğü direniş gruplarını silahsızlandırarak İsrail'in güvenliğini sağlamak ve barış sürecinin önünde en büyük engel olarak gördüğü Suriye'yi zayıflatarak kendi çıkarlarına uygun bir şekilde süreci yeniden canlandırmaktır. [317] ABD bu süreci devam ettirirken Lübnan'da hakim olan anti-Amerikan yaklaşımlar özellikle Hizbullah ve İslami Direniş grupları arasında daha da kendisini göstermiştir. [318]

İsrail kuruluşundan bu yana girdiği hiçbir savaşta bu denli zorlanmamıştır. Bu savaşla İsrail'in askeri açıdan yenilmezliği iddiası ciddi bir darbe yemiştir. Bölgede Hizbullah'ın prestiji hızla artmış, Hizbullah'ın başarısı ABD'nin Irak ve İran üzerinde gerçekleştirmek istediği planları da ciddi şekilde etkilemiştir. Aslında ABD, planını bölgede basamak basamak uygulamaya koymuştur. İlk olarak Hariri cinayetinde Suriye sorumlu tutulmuş ve Lübnan'da Suriye aleyhtarı geniş bir toplumsal kampanya başlatılmıştır. Sonra Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesi sağlanmış ve Suriye Muhalifleri birlikte hareket ederek seçimleri kazanmıştır. Ancak Suriye yanlısı Cumhurbaşkanı Emil Lahud'un uzun süre görevden alınamaması ve Hizbullah operasyonunda istenen neticeye varılamaması ABD planının başarısız olmasını doğurmuştur. [319]

Amerika, Lübnan devletinin halkın, özellikle de Güney Lübnanlıların sosyal hizmetleriyle ilgili siyasetine müdahalede bulunmuş, Hizbullah'ın halk tarafından sevilmemesi için çaba sarf etmiştir. Hizbullah ile ilişki kurmayı 'terörizm' olarak görmektedir. Lübnan'a mali yardımda bulunmama sebebi olarak Hizbullah'ı neden göstermektedir. [320]

2006 Beyrut saldırısında ABD Savunma Bakanlığı 'bölgede barış ve güvenliğin korunmasında' kullanılmak üzere İsrail'e 210 milyon dolarlık jet yakıtı satılması için Kongreden onay istedi. Kongreye iletilen gerekçede, 'JP-8 havacılık yakıtının, İsrail'in hava araçlarının operasyonel yeteneğini ayakta tutabilmesi için gerekli olduğu' bildirildi. [321]

Hizbullah Genel Sekreter Yardımcısı Naim Kasım 'Hizbullah' isimli kitabında Amerika ile ilişkileri şöyle anlatıyor ;

"Hizbullah, kurulduğu 1982'den beri Amerikan yönetiminin İsrail'e mutlak ve kayıtsız desteğine, mali, siyasi ve askeri sahalarda limitsiz yardımlarına tanık olmaktadır. ABD, Siyonist yapının hem güncel isteklerini yerine getirmeye hem de geleceğe dönük hedeflerini gerçekleştirmeye önem vermektedir. Ona ve onun işgaline direnen her türlü hareketi ise tenkit ve düşman ilan etmektedir.

Amerika Lübnan'daki İslami Direniş hareketine terörist muamelesi yapmış, yakın geçmişte birçok defa Lübnan kamuoyunu direniş aleyhinde kışkırtmaya çalışmıştır. Direniş güçlerinin hedefinden saptırılması veya darbe alması amacıyla bir sürü iç kargaşa planlamıştır. İsrail'in Temmuz 1993 ve Nisan 1996 işgallerine direniş altyapısının dağıtılması için göz yummuş, Lübnan yönetimine direnişe karşı tedbirler alması için sürekli baskı uygulamıştır. Amerikan yönetimi, İslami direnişe yönelik düşmanca tavır, tutum ve tehditlerini her düzeyde yoğun bir şekilde devam ettirmiştir. Bu yönetim, İsrail'in güvenliğini temin etmek için Lübnan'ın bir kısmının işgal altında kalmasını da uygun görmüş, işgal altında tutulan sınır şeridinin Lübnan ile Suriye arasında imzalanabilecek anlaşma veya güvenlik teminatlarına karşı siyasi bir koz olarak kullanılmasında ısrar etmiştir. Nitekim ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Murphey, Güney Lübnan'ın güvenlik ve asayiş sorumluluğunu Emel Hareketi'nin üstlenmesini dahi teklif etmiştir. Gaye, bu bölgede İsrail işgaline direnecek unsur bırakmamak bir yandan da iki büyük hareket arasına nifak tohumu saçarak bunları birbirine düşürmekti. Tabi her halükarda kazançlı çıkan İsrail olacaktı. Emel Hareketi'nin iltifat etmediği bu teklif bir daha gün ışığı görememiştir.

1993 Hareketi'nin başarıya ulaşmaması üzerine Güney Lübnan'daki asayişi, Lübnan ordusunun üstlenmesi önerisi gündeme geldi. Yaser Arafat ile Oslo'da varılan anlaşmanın estirdiği olumlu havada, Güney Lübnan'da ordunun emniyet hizmetlerini teslim almaması halinde çok büyük tehlikeler yaşanabileceği dedikoduları yayıldı. Aslında ordunun konuşlandırılmasının gayesi de direnişi engelleme noktasında İsrail'e taahhütlerde bulunmaktı. Yani bu teklifin sonu da ordu ile direniş güçlerinin kaçınılmaz çatışması olacaktı. Maalesef bazı Lübnanlı yöneticiler de bu eğilimi desteklediler. Fakat Suriye-Lübnan görüşmeleri ve teklifin içerdiği tehlikelerin daha iyi görülmesi, teklifin ölü doğmasını sağladı. Lübnan konusunda ABD ve İsrail'in elleri bir kez daha boş kalmıştı.

İsrail bundan sonra 'Önce Cezin' sloganıyla Cezin ve civarından çekilme teşebbüsünde bulundu. İşbirlikçileri vasıtasıyla orada kalmak İsrail'e pahalıya patlıyordu. Amerikalılar bu fikri güvenlik ve siyaset düzeyinde bir karşılığının gerektiğini ileri sürerek pazarlamaya çalıştılar. Aksi halde Güney Lübnan'da durumun kötüye gideceği tehdidinde bulundular. Cezin halkı ile direniş güçleri arasında eskiye dönük hesapların tasfiyesi bağlamında yeni bir Hıristiyan-Müslüman savaşı patlak verebilirdi. Fakat İslami Direniş, bu sınavdan da geçmeyi başardı.

İsrail'in çekilme sürecinde ortamı bulandıracak tek bir hadise dahi yaşanmadı. Lübnan'ın resmi kurumları da her türlü olumsuz sonucun önüne geçmek için ellerinden geleni yaptılar. Güvenlik güçleri vatandaşların can ve mal güvenliğini sağlamak için her türlü önlemi aldılar. Buna karşın İsrail'e karşı hiçbir taahhüde girilmedi. Hatta çekildiği bölgeden kendisine yönelik eylemlerde bulunulmaması taahhüdünü bile almayı başaramadı.

2000 yılındaki kapsamlı kurtuluş sürecinde yine ABD himayesinde bir zirve toplandı. ABD bu zirvede, İsrail'in kaçışına karşılık siyasal ve güvenlikle ilgili alanlarda direnişe darbeler indirmeye çalıştı. Gayesi, Lübnan cephesini tamamen kapatmak ve işgalin yol açtığı olumsuzlukların olduğu gibi devam etmesini sağlamaktı. Nitekim çekilme hareketi ile birlikte İsrail'in 425 sayılı kararı uyguladığını iddia ederek uluslar arası meşruluğa riayet edilmesini talep etti. Sonra da BM ile birlikte uluslar arası sınırlara alternatif olacak yeşil hat diye bir kavram ortaya attı. Lübnan ordusunun İsrail karşıtı eylemlere mani olması için Güney'e gönderilmesi yönünde baskıda bulundu. ABD, İsrail'in isteklerini yerine getirerek İslami Direnişin önüne engeller koymak için hiçbir fırsatı kaçırmıyor. Elinden geleni sonuna kadar yapmaya çalışıyordu.

ABD'nin İsrail yanlısı hareketleri bununla da sınırlı kalmıyor. Süper bir güç Hizbullah'ın kuşatılması için Lübnan siyasal hayatını en ince ayrıntılarına kadar müdahalelerde bulunuyordu. Mesela 1992 yılında yapılan ilk seçimlerde parti Beka bölgesinde diğer etkin güç ve hareketlerle seçim işbirliği yapmaya karar vermiştir. Fakat bölgedeki önemli parlamento figürlerinden biri, seçim işbirliğine ancak Hizbullah'a bir koltuk verilmesi şartıyla gireceğini söyledi. Bu tavrın arkasında ABD yönetiminin Hizbullah'ı parlamentoya sokmama gayretlerinden başka bir şey yoktu. İslami Direnişin parlamentoya girerek devlet için temsil edilen meşru bir güce dönüşmesi istenmiyordu. Müsaade edilebilecek en yüksek tavan da 1 milletvekili olabilirdi;ABD bundan fazla sayıda vekile tahammül edemezdi.

Hizbullah, ABD'nin bölge ile alakalı yaklaşımın temel esaslarını çok iyi bilmektedir. Bunlar birtakım değişkenlere bağlı olarak değişebilecek hususlarda değildir. ABD yönetimi bu bölgede attığı büyük küçük, gizli açık her adımıyla İsrail'i destekleme siyasetine hizmet etmektedir. Tabii ABD yönetimi de Hizbullah'ın temel yaklaşımını iyi bilmektedir. Partinin, tezini kanıtlamak için ne tür faaliyetlerde bulunup kurbanlar verdiğinden haberdardır. Vatanı müdafaa için neler yapabileceği Amerikalıların meçhulü değildir. Dolayısıyla iki tarafın görüşmesi birbirleri hakkında bilmedikleri bir şeyi öğrenmelerini sağlamayacağı gibi tavırlarında bir değişimde sağlamayacaktır."[322]

1. 2. Rusya ile İlişkiler

Rusya Orta Doğu'daki kriz alanlarına ABD ve Avrupa Birliği ülkelerinden oldukça farklı bir yaklaşım sergilemekte[323] ve anlaşmazlıklara batının aksine daha dengeli yaklaşmaya çalışmaktadır. Yakın zamana kadar Rusya ile Lübnan ilişkileri İsrail ve Suriye aracılığıyla gündeme gelmiştir. Ancak 2009 yılında Lübnan'da kurulan yeni parlamento ile uluslar arası ilk diplomatik ziyaretlerinden birini Lübnan Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman Rusya'ya gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret ile Lübnan'da ilk defa bir devlet başkanı Rusya'ya resmi ziyarette bulunmuştur.

Rusya'nın Hizbullah ile ilişkisinde en önemli faktör Suriye'dir. İsrail'in de bu noktadaki kaygısı Suriye ilişkisiyle Hizbullah'a yapılacak olan desteklerdir. Suriye Rusya ikili ilişkilerinin önemli bir alanını güvenlik ve askeri işbirliğinin oluşturmaktadır. Bu işbirliğinin somut silah satışına dönüşmesi ABD'nin ve özellikle İsrail'in güven kaygılarını arttırmaktadır.

İsrail'in, Rusya'nın Suriye'ye satacağı silahlar konusunda kaygısı da bu silahların Suriye aracılığıyla Lübnan'a, Hizbullah'ın eline geçmesi ihtimalidir. 2006 Lübnan Savaşı'nda İsrail Ordusu'nun yaşadığı olumsuzluklar, vuruş ve savunma gücünü arttırmış bir Hizbullah karşısında artarak devam edecek ve İsrail'i kuzeyinden ciddi bir güvenlik tehdidi ile karşı karşıya bırakacaktır.

Lübnan Savaşı`nda İsrail kara ve zırhlı birlikleri en çok Rus yapımı roketlerden zarar görmüş, bu savaşta ölen İsrail askerinin birçoğu Hizbullah`ın kullandığı bu roketlerle hayatlarını kaybetmişlerdi. İsrail bu savaştaki kayıplarının büyük kısmına yol açan bu Rus roketlerinin Hizbullah`ın eline Suriye vasıtasıyla geçtiğini hep iddia etmiş, durumu Rusya`ya şikayet etmiş, savaşın hemen ardından Rusya`dan tedbir talep etmişti. Rusya ise önce şikayetleri kabul etmemiş, söz konusu Rus roketlerinin Soğuk Savaş döneminden kalma eski roketler olduklarını söylemiş; ama İsrail`in fotoğraf, konşimento belgeleri ve başka kesin delilleri kendisine sunması üzerine kapalı kapılar ardında söz konusu roketlerin Suriye`ye sattığı roketler olduğunu kabul etmek zorunda kalmış, İsrail`in şikayetlerine karşılık bir jest olarak 2006'da silah ihracatından sorumlu bir kişinin işine son vermişti. [324]

Rusya'nın Hizbullah ile ilişkisinde en önemli diğer faktör ise İran'dır. Rusya-İran işbirliği, İran İslam devriminden beri sürmektedir. Ancak söz konusu ilişkiler Sovyet döneminde de ideolojik bir içerik tanımadığı gibi, bugün de Rusya'nın etkisi altına girmiş bir İran'la açıklanamaz. Zira İran, İslam Devriminin ardından ABD kampından çekilmekle kalmamış, 1982'den itibaren, Suriye ile derin bir işbirliği içine girmiştir. Bunda birincil neden İran-Irak savaşı sırasında Suriye'nin Irak'ın güçlenmesinden duyduğu kaygı, diğeri de İsrail'in 1982'de gerçekleştirdiği 1. Lübnan Savaşı olarak adlandırılan Lübnan işgalidir. Sabra ve Şatilla kamplarında Hıristiyan Falanjistler ve İsrail'in gerçekleştirdiği toplu ölümlerde yaşanan infial, İran-Suriye işbirliği ile Hizbullah örgütünün doğmasına neden olmuştur. Suriye kendi güdümündeki EMEL örgütünün varlığına karşın İran destekli Hizbullah'ın varlığı ve gelişimine olanak tanımıştır. İran'ın Filistin'de radikal Sünni örgüt Hamas'la dirsek teması da anımsanırsa İran'ın Ortadoğu'da Filistin'den Lübnan'a uzanan bir etki ağına sahip olduğu anlaşılabilir. Suriye'nin 2008 yazında yaşanan Kafkas savaşında Rusya'ya verdiği destek ve hatta Suriye'nin Akdeniz kıyılarında yeniden Rus deniz üssü tasarımları düşünülürse işin boyutu daha iyi algılanabilir. Bir de Rus yapımı füzelerin Suriye ve Hizbullah'ın elinde olduğu Suriye hava filosunda Rus yapımı uçakların ağırlık taşımaktadır. [325]

Rusya'da 2009 Lübnan parlamento seçimlerinden önce Hizbullah'a destek gösterisi düzenlenmişti. Rusya Avrasya Gençlik İttifakı tarafından Lübnan'ın Moskova Büyükelçiliği karşısında düzenlenen eylemde, Hizbullah ve Şeyh Nasrallah'a övgüler yağarken, İsrail ve ABD ise protesto edildi. [326] Rusya Hizbullah konusunda attığı adımlardan biri de Moskova'da düzenlenmesi planlanan Ortadoğu Konferansı için Hizbullah'tan heyetinde katılabileceğini açıklamasıdır. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov Moskova'da düzenlediği basın toplantısında, 'Ortadoğu Konferansı'na Lübnan'da faaliyet gösteren Hizbullah temsilcilerinin de katılabileceğini belirtmişti. Lavrov Hizbullah'ı meşru görebileceklerini belirten konuşmasında şunları ifade etmiştir;

"Uluslararası toplum Filistin'de gerçekleşen seçimlerin sonuçlarını kabul etseydi, şimdi durum çok farklı olurdu, Lübnan halkının demokratik yollarla seçtiği temsilcilerinin Moskova'da görmemizin önünde bir engel yok." [327]

1. 3. AB İle İlişkiler

Lübnan 19. yüzyıldan bu yana başta Fransa ve İngiltere olmak üzere Avrupa ülkelerinin nüfuz mücadelesinin bir alanı olmuştur. Bu mücadelede öne çıkan Fransa'nın Lübnan'ın kurucusu ve eski hamisi olarak her zaman bu ülke üzerinde çıkarları mevcuttur. Başta Fransa olmak üzere Avrupa ülkeleri iç savaş sırasında uluslar arası güce asker göndererek iç savaşa müdahil olmuşlardır. İç savaş sonrasında ise iktisadi alanda gelişen ilişkilere paralel olarak bugün Lübnan'ın en büyük ticaret ortağı AB'dir. AB'nin Akdeniz'e yakınlaşma siyaseti olan ve 1995 Barcelona Konferansı ile başlayan Avrupa-Akdeniz İşbirliği'ne aralarında Lübnan'ın da bulunduğu 12 Akdeniz ülkesi dahil edilmiştir.

İktisadi alandaki yakınlığın yanı sıra AB, son dönemde Lübnan ile ilgili yaşanan gelişmelere de aktif olarak müdahil olmaya başlamıştır. ABD'nin Irak müdahalesine çıkar farklılıkları nedeniyle destek olmayan AB, ABD ile gerilen ilişkilerini Suriye-Lübnan süreciyle yumuşatma çabasındadır. Bu süreçte, Lübnan'daki Suriye varlığını tasfiyeyi öngören 1559 sayılı BM kararının çıkmasında en büyük rolü oynayan Fransa öne çıkmaktadır. Hariri suikastı sonrası Lübnan ve Suriye siyasetine doğruda müdahil olmaya başlayan Fransa, Suriye'nin tasfiyesi ile birlikte Lübnan'daki geleneksel müttefiki Maruniler üzerinde Lübnan'daki nüfuzunu arttırmayı amaçlamaktadır. [328]

Barack Obama'nın ABD başkanı olmasıyla birlikte yeni ABD yönetiminin İran ve Suriye ile diplomatik temaslarda bulunma çabası, Avrupalı devletlerin de bölgede radikal bir örgüt olarak görülen Hizbullah'a karşı yaklaşımlarının yumuşamasına yol açmıştır. uluslararası kamuoyunu en çok meşgul eden konulardan biri, 2005'te Hizbullah'la ilişkilerini kesen İngiltere'nin Lübnan Meclisi'nde temsil edilen bir siyasi güç olduğu gerekçesiyle örgütle diplomatik temasa geçme konusunda niyetini açıklaması oldu. İngiltere'nin bu girişiminin ardından Fransa'da Hizbullah'ın Haziran'da yapılacak parlamento seçimlerinden zaferle çıkması durumunda yeni hükümete boykot uygulanmayacağını dile getirdi.

Avrupalı devletlerin uzun vadeli amacının Suriye'yi sistem içine çekerek ve diplomatik yöntemlerle İran'ı ılımlılaştırarak (ya da en azından etkinlik ve manevra alanını daraltarak) Hizbullah ve Hamas gibi radikal örgütleri bölgede desteksiz ve yalnız başına bırakmaktır. İran ve Suriye'nin desteğini kısmen kaybetmiş bir Hizbullah'ın son 20 yıldır devam eden hızlı siyasileşme sürecini devam edip silahsızlandırılabileceği umuluyor. [329]

Avrupa devletleriyle Hizbullah arasındaki ilişki, ülkesine göre farklılık arz etmektedir. Bazı devletlerle periyodik görüşmelerin yürütüldüğü düzenli ilişkiler mevcuttur. Bu devletlerle düzenli toplantılar yapılıp çalışma programlarıyla ilgili raporların sunumları yapılır. Bazı devletler ise sadece temas düzeyinde kalan yahut belli konuların görüşülmesiyle sınırlı ilişkiler mevcuttur. [330]

Hizbullah Avrupa'nın istekli tavrının tek yanlı Amerikan baskısının hafifletilmesinde yardımcı bir faktör olacağını düşünmektedir. Bunun Arap ve Filistin gündeminin özellik ve ihtiyaçlarını kısmen de olsa dikkate alacak özgün bir Batı rolünün sergilenmesi noktasında yararlı bir hareket olacağı dü-

şünülmektedir. Örgüt bu yönde hayali ümitler beslememekle birlikte bunun bir şeyler yapabilme ihtimali barındıran bir fırsat olabileceğini zannetmektedir. Tabi Hamas ve İslami Cihat gibi Hizbullah için direniş örgütlerinin AB'nin terör listesinde yer alması Hizbullah açısından hayal kırıklığı yaratan bir adım olmuştur. [331]

Hizbullah'ın AB ile ilişkilerini örgütün ikinci ismi, Genel Sekreter Yardımcısı Naim Kasım 'Hizbullah' isimli kitabında şöyle anlatıyor;

"Avrupalılar, özelliklede Fransız ve İngilizler, Ortadoğu bölgesindeki eski sömürgelerinden istifade etmek istemiş, bu nedenle söz konusu ülkelerden ayrılırken belli rolleri kendilerinden saklı tutmuşlardır. Örneğin Fransızlar, Lübnan'ın geleceğini şekillendirme noktasından muhtemel müdahale güçlerini hesaplamada biraz aşırıya kaçmış, İsrail'in 1982 yılındaki müdahalesinin ardından 1983 yılında oluşturulan çok uluslu güce katılmışlardır. Fransızların bu rolü General Mişel Avn'a destek vermeleri noktasına varmıştır. Fakat 1990 yılı itibariyle Avn'ın projesini artık destekleyemez hale geldiler. Çünkü ABD'nin Lübnan'daki siyaset oyununda belirleyici olduğunu ve diğer devletleri sahneden çıkarma gücüne sahip olduğunu görmüşlerdi. ABD ülkedeki ittifaklarını bölge ülkeleri ile kesişen çıkarlarına göre şekillendirmeyi başarmıştır. Bunun üzerine Fransa ABD siyasetine paralel bir politika izlemeyi kabullendi. Fakat bu politika bazı noktalarında kendine özgü hususiyetlerine sahipti. Bu hususiyetler, ABD'nin sağlam ve iyi örülmüş stratejisi karşısında etkin uygulama gücünden yoksun Fransız açgözlülüğünü gözler önüne sermektedir.

İngilizlere gelince, tamamıyla ABD ile eşgüdümlü politikayı benimsediler. Yine de teorik planda cüzi farklılıklar sergilemek gayretini ihmal etmediler. Böyle olmasının sebebi, ABD'nin İsrail işgaline muhtaç olmaktan çıkarmış olmasıydı. İngiltere pratik olarak fazla bir şey yapmak zorunda değildi. O da, bölgedeki diğer taraflarla birlikte kendi özel hatlarını çekmeye çalıştı. Bu siyasetiyle de belki de ABD'ye dünya liderliği tahtına oturtan gelişmeler karşısında tatminkar bir rol de ona düşebilirdi.

Diğer Avrupa devletlerine gelince, bunlar Ortadoğu meselesi ile ilgilerini AB şemsiyesi altında sürdürmeyi tercih etmişlerdir. Dolayısıyla bu ülkelerin ne siyasi ne de pratik anlamda bölgede etkin bir varlığa sahip oldukları söylenebilir. Fakat bu durum söz konusu devletlerinde elçilikleri ve kurumları aracılığıyla bölgede görüşmeler yaptıkları ve köprüler kurdukları gerçeğini ortadan kaldırmaz. Ancak bakış açılarında büyük farklılıklar bulunduğunu söylemek gerekir.

Hizbullah Avrupa devletlerinin büyükelçilikleri arasındaki resmi ilişkiler Nisan 1996 saldırısından sonra belirgin bir şekilde yoğunluk kaydetmiştir. Bu dönemde karşılıklı ziyaret ve görüşmeler artırmış, buralar da sadece görüş alışverişiyle yetinmeyip kimi konularda sınırlı da olsa somut işbirliği kararları alınmıştır. Bu görüşmeler genellikle kamuoyuna açık ve şeffaf toplantılar şeklinde cereyan etmiştir. Bu bağlamda Avrupalı büyükelçiler Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah'a ziyarette bulunmuşlardır ki bunların başında Fransız ve İngiliz büyükelçileri gelir. Tabi AB ülkeleriyle diyalog sadece Lübnan'daki diplomatik misyonlarla sınırlı değildir. Bunun dışında değişik ülkelerin özel temsilcileri de parti ile temas etmek üzere Lübnan'a geliyorlardı. "[332]

2. ORTADOĞU'DAKİ KONUMU

Lübnan Arap Birliği'nin kurucu ülkelerinden ve İKÖ'nün de üyelerindendir. Nüfusunun tamamına yakını Arap olan Lübnan, başta Fransa olmak üzere Batı ile yakın ilişkilerini korurken, Arap ülkeleri ile de iyi ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. Ancak Lübnan bölge ülkelerinin Sovyet yanlısı olmayı veya tarafsız kalmayı tercih ettiği Soğuk Savaş sırasında Batıya yakınlığı ve Arapların İsrail'le savaştığı bir dönemde tarafsız bir siyaset izlemesi sebebiyle bu dönemde bölgede 'Truva atı'[333] olarak da görülmüştür.

Suriye'nin yanı sıra iç savaşta etkili olan bir diğer ülke İran'dır. 1979 devriminin ardından İran diğer ülkelerdeki Şiilere yönelmiştir. Büyük bir Şii nüfusu barındıran Lübnan'da başta Hizbullah olmak üzere pek çok Şii gruba maddi destek vermiş İslam devrimi için ilham kaynağı olmuştur.

Hizbullah sosyal tabanı, Şii toplumunun desteğini alması bakımından halen güçlüdür. Hizbullah bu bakımdan en büyük desteği, geçmişte olduğu gibi bugün de özellikle İran'daki Şiilerden almaktadır. Hizbullah siyasi desteğini ise, Şii rejimlerle ya da hükümetlerle idare edilen İran ve Suriye'den almaktadır. Örgüt, İran'daki molla rejimi ve Suriye'deki azınlık yönetimi Şii Esad Hanedanı'nın siyasal desteğini sürekli olarak almaktadır. Bu sosyal ve siyasal destek, Örgütün geleceğe yönelik olarak mevcut politika ve şiddet yöntemlerini devam ettirmesinde önemli bir etkendir. Örgütün özellikle İsrail'in Ortadoğu'da İran ve Suriye'nin ve birçok Arap ülkesinin milli menfaatlerine aykırı politikalar izlemesinden kaynaklanan bölgesel desteği, Ortadoğu'daki statüko sürdükçe devam edeceğe benzemektedir. Nitekim, Hizbullah İsrail'e karşı meşru bir mücadele yürüttüğü savını ortaya sürerek sürekli anılan bölge ülkelerinden ve diğer ülkelerden destek almayı sürdürmüştür. Bunla birlikte, İsrail'le yapılan barış görüşmelerinin başarısız oluşu da Örgütün bölgedeki desteğini sağlamlaştırmıştır. İsrail'de özellikle Ariel Şaron sonrası dönemde İsrail'le barış yapılmasının güçleşmesi ve Filistin lideri Arafat'ın sonu gelmeyen mücadelesinin olumsuz etkileri de Hizbullah'ın bölgede faaliyet alanını genişletmesinde etkili olmuştur. [334]

2. 1. İran İle İlişkileri

İran'da 1979 yılında Şii İslam anlayışına dayanan devrim gerçekleşince, İran İslam Hükümeti İslam alemindeki Şiileri korumayı temel hedeflerden birisi olarak saymıştır. Güney Lübnan'ın dağlık bölgesi Emeviler döneminde Şii siyasi hareketinin doğduğu yer olarak kabul edilmektedir. İran ruhanileri adına Musa Sadr 1974 ve 1975 yıllarında Lübnan'daki Şiileri özgürleştirmek için Lübnan'da faaliyetlerine başlamış ve buradaki Şiilerin askeri kanadı olarak bilinen Emel örgütü de bu dönemde kurulmuştur. [335]

İsrail'in Beyrut'u işgal etmesi üzerine, İran istihbaratının da yardımı ile Lübnan'da Hizbullah örgütü kurulmuştur. Zaman içerisinde Hizbullah bölgede okullar ve hastaneler açarak Lübnan'da siyasi ve ekonomik gücünü de sağlamlaştırmıştır. Bugün itibarı ile Lübnan'da yapılan seçimlerde bir çok belediye başkanlığını kazanmış ve genel seçimlerde milletvekili çıkarmıştır. Şiilerin Lübnan'daki siyasi zaferleri bölgedeki diğer ülkelerde görülmeye başlanmıştır. Örneğin; İran-Irak savaşında İran devletinin savunduğu Irak'ta Şii hakimiyeti bu sene Irak'ta yapılan seçimler sonrası sağlanmıştır.

Suudi Arabistan'da Meclis seçimleri yapılmış bu ülkede bugüne kadar pek söz hakkı olmayan Şiiler seslerini duyurmaya başlamışlardır. Bu ülkenin en önemli petrol yatakların bulunduğu bölgelerde Şii nüfusu bulunmaktadır. Çoğunluğunu Şiilerin oluşturduğu Bahreyn'de birkaç kez ayaklanma olmuş, son olarak onbinlerce kişi ellerinde Ayetullah Sistani ve Ayetullah Ali Hamaney'in(İran Dini Lideri) resimleri ile Bahreyn için yeni bir anayasa hazırlanmasını istemişlerdir. Bölgedeki bu gelişmeler İran'ın etki sahasının genişlemekte ve derinleştirmekte olduğunu göstermektedir.

Terörizm İran içinde artık bir sorun oluşturmuyor. Hükümet adım adım, İslam devrimini yayma söylemini yumuşattı ve El Kaide'yle arasına mesafe koydu. Ancak İran Lübnan'da Hizbullah'a maddi ve moral destek veriyor. Çünkü birçok İranlı ABD'nin 2001'de Afganistan'ı, 2003'de Irak'ı işgal etmesiyle kendisini tehdit altında hissediyor ve aynı kaderin başlarından gelmesinden korkuyorlar. [336]

İran, Hizbullah'ın kuruluşunda ve eğitilmesinde başat rol oynamıştı. İran ve Lübnan Şiileri arasındaki mezhepsel ve tarihi bağlar üzerine kurulan bu ilişki, iki tarafın karşılıklı çıkarlarına hizmet ettiği için 1980'li yıllardan sonra artarak devam etmiştir. Hizbullah İran'dan mali ve askeri destek almıştır. Öte yandan Hizbullah ile ilişkisi İran'a Arap-İsrail uyuşmazlığında ve Arap politikasında etki alanı sağlamaktadır. İran bu sayede Doğu Akdeniz'e açılmakta, bölgesel güç olma iddiasını güçlendirmektedir. [337]

Hizbullah'ın İran ile ilişkilerini örgütün ikinci ismi, Genel Sekreter Yardımcısı Naim Kasım 'Hizbullah' isimli kitabında şöyle anlatıyor;

"*İmam Humeyni liderliğinde 11 şubat 1979 tarihinde gerçekleşen İran İslam Devrimi, bölgede deprem etkisi yapmış ve bütün dengeleri altüst etmişti. En önemli etkileri ise ABD'nin despotik nüfuzu ve çıkarları üzerinde yaşanmıştı. Devrimle birlikte İran, Amerika'nın bölgedeki askeri üssü, Sovyet Rusya'nın endişe kaynağı, Körfezin jandarması Siyonist yapının himayesi uğrunda Arapların başının üstünde duran Demokles'in kılıcı olmaktan çıkmış Amerikan Hegomanyasını reddeden, Filistinlilerin haklarını savunan, komşu Arap ülkeleriyle iyi komşuluk ilişkilerini kurmak isteyen, fikri ve siyasi özellikleriyle Doğu ve Batı bloklarından ayrışan İslami bir düzene dönüşmüştür.*

Devrimin ilk günlerinden itibaren İran'daki İsrail Büyükelçiliği kapatılarak Filistin Büyükelçiliği'ne dönüştürülmüş, İmam'ın hattında yürüyen üniversite öğrencileri Amerikan Büyükelçiliğini basarak planlarını ve casusluk dosyalarını gözler önüne sermişlerdi. Böylelikle ABD'nin İran'ı kullanma sürecinin de sonuna gelinmişti. İran, yeni İslam Devleti siyaseti çerçevesinde kapılarını İslami örgüt ve partilere, bağımsızlığı önemseyen yapı ve devletlere açmıştı. İslam Birliği ve Filistin davasının desteklenmesi için sayısız konferanslar düzenlenmişti.

Lübnanlı alimler ve İslami gruplar da yeni kurulan İslam devletini bir umut ve dayanak olarak gördüler. Hizbullah beklenti ve hedeflerine ulaşma sürecinde İran İslam Cumhuriyeti'nin defalarca ifade ettiği yardım ve desteği alabileceğini düşündü. Nitekim İsrail'in Lübnan'a yönelik işgalinin hemen ardından Devrim Muhafızlarından bir grup Lübnan'a gelerek İsrail ordusuyla savaşmak isteyen Lübnanlı gençlerin eğitimine başladı. İran, ülkenin sosyal ihtiyaçlarına katkıda bulunmak ve Lübnan halkının onurlu direnişine destek vermek üzere bizzat Lübnan'da yardımlarda bulundu.

İran ile Hizbullah arasındaki ilişki, Hizbullah'ın bu yeni tecrübesinde Lübnan düzeyinde istifade etmeye ve İsrail işgaliyle mücadelesinde destek almaya yönelik gayretiyle zaman içinde daha da gelişti. Hızlı ve güven dolu bir gelişmeydi. Zaten başlangıçta olumlu bir altyapı mevcuttu. Bunun en bariz sebepleri ise şunlardı ;

Hem Hizbullah, hem de İran Devleti'nin Velayet-i Fakih teorisine inanmaları. İki taraf içinde İmam Humeyni Müslümanların rehber imamıydı. Bunun anlamı, dünya çapında tek bir meşru liderliğin varlığıydı.

İslam Devriminin, yönetim biçimi olarak İslam Cumhuriyeti'ni seçmesi. Bu tercih, Hizbullah'ın inandığı ve savunduğu prensiplerle de uyuşuyordu. Hizbullah, teorik düzeyde bu yönetimin ana hatlarını paylaşıyordu. Uygulamayla ilgili detaylarda ise her iki ülkenin kendisine özgü hususiyetleri devreye girmekteydi.

İran'ın anti-emperyalist ve bağımsızlık yanlısı siyasetinin Hizbullah2ın siyasi çizgisine uyuyor olması. İran, özgürlük ve kurtuluş hareketlerine özellikle İsrail işgali altındaki Lübnan ve Flitsin topraklarının kurtarılmasına çok önem veriyordu. Hizbullah'ta önceliği İsrail işgaliyle mücadeleye ve bunun gerektirdiği şekilde emperyalist projeleri reddetmeye vermiş bir hareketti.

İran, İslami uygulamanın canlı tecrübesini ifade ediyordu. Bu sebeple İslami duyarlılığı olan her Müslüman bu ülkeyi dikkatle takip ediyor, attığı her adım üzerinde kafa yoruyordu. İran, İslam dünyasında cahillerin hataları ve düşmanların komploları sebebiyle oluşan karanlık ve iç karartıcı havayı dağıtmış, seçimlere ve halkın tercihine dayalı yeni bir model sunmuştu. Bu coğrafyada belki de ilk defa askeri ihtilal veya yabancı güçlerin müdahalesi olmadan bir yönetim değişikliği yaşanmış, şahlık rejimi devrilerek İslami bir cumhuriyet kurulmuştur.

Yeni devlet, halkı temsil edecek vekillerin tam bir hürriyet içinde aday olmalarına izin vermişti. Örneğin Seyyid Muhammed Hamaney 'den, Haşimi Rafsancani'ye, ondan Muhammed Hatemi'ye hiçbir değişiklik göstermemiştir. Çünkü bu prensipler Velayet-i Fakih makamında bulunan merhum Humeyni tarafından konulmuş, sonrasında imam Hamaney tarafından da teyit edilmiş esaslardır. Bunlardan biri de Lübnan ve Filistin halklarının hukukunun desteklenmesi ve işgale karşı yürütülen direniş faaliyetlerinin her şekilde takviye edilmesidir. Bu, alimleri, aydınları, siyasal ve sosyal kesimleriyle bütün İran halkını üzerinde ittifak ettiği bir konudur.

Bu nedenledir ki, İran cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Muhammed Hatemi'nin koltuğa oturması, yani reformcuların yönetime gelmesi halinde Hizbullah ile ilişkilerin bundan etkileneceği yönünde girilen bütün bahisler kaybetmiştir. Zira bu, devletin temel siyasal, sosyal, kültürel yapısıyla ilgili bir meseledir. Dolayısıyla cumhurbaşkanı adaylarının tamamı İsrail işgaline karşı yürütülen direnişe destek verme konusunda hemfikirdirler.

Bunu ötesinde Hizbullah'ın İran'ın içişleriyle herhangi bir ilişkisi yoktur. Ülkenin içindeki hususiyetler, İranlıların ve seçtikleri vekillerin kanaat ve tercihleriyle irtibatlıdır. Hizbullah ülkede var olduğu söylenen iki akımdan herhangi birinin yanında veya karşısında değildir. Her iki akımla ve onların sembol kişilikleriyle çok iyi ilişkilere sahiptir.

Partinin faaliyet alanı ve ilgisi, bunun için sürekli hazırlıklı olmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla başka yapıların hususiyetlerinin parçası olmak veya kendini onların içine katmak Hizbullah'ın felsefesine de uygun değildir. Her halükarda ilişki kelimesi, tecrübenin benzeşmesi veya ayrıntılarda aynılaşmak anlamına gelmez. Burada kastedilen, otak kanaatler ve ilişkinin dayandığı ihtiyaçlar çerçevesinde gerçek bir işbirliğidir. Açık, net ve ilan edilmiş olan da budur. Görüldüğü gibi bu ilişki Lübnan açısından çok büyük faydalar sağlamıştır.

Batı ve özellikle Amerikan medyasının emperyalist odakların ve İsrail'in yönlendirmesiyle İran ve Hizbullah arasındaki bu ilişkiyi hedef alan ölçüsüz saldırıları, esasen güçler arasındaki dayanışmayı koparmaya yönelik sömürgeci politikaların bir parçasıdır. Böylelikle her gücü tek başına bırakarak üzerinde hakimiyet tesis edecek, baskı altına alması kolaylaşacaktır. Günümüz dünyasında her devlet veya hareket, başka bir devlet veya çevrelerle ilişkiler kurarak güçlenmeye çalışmakta, düşünce ve çıkarların ancak bu yolla koruyabileceğini bilmektedir.

Lübnan'da yaşanan da aynen budur. Lübnan coğrafyasında faaliyet gösteren bütün hareket, örgüt ve partiler kendi fikir ve çıkarları paralelinde devlet ve hareketlerle ilişki kurmaya çalışmışlardır. Kimi Amerika, Fransa veya İsrail'le ilişki kurarken kimisi de Mısır, Libya, Suudi Arabistan veya eski Sovyetler Birliği ile ilişki kurmuştur. Zaman içinde bazısı uşaklığa dönüşmüş, bazısı destekle sınırlı kalmış olsa da başlangıçta hepsinin makul gerekçeleri olmuştur. Aslında ilişkinin şeklini tayin eden de büyük ölçüde ilişki kurulan devletler olmuştur. Bunlar güçlerine, düşüncelerine ve rejimlerine bağlı olarak Lübnanlı müttefiklerinden farklı beklentiler içinde olmuşlardır.

Dünyada genel eğilim, ABD hükümranlığının küreselleşmesi ve tek kutuplu bir dünyaya doğru gidiş olduğu için diğer devletlere düşen, teslimiyet göstermek olmuştur. Amerikan politikalarına aykırı beklentileri olan devlet ve hareketler, günümüz dünyasında daima suçlanıp tazyik ve karalamaya maruz kalacaktır. Bu, söz konusu devlet ve hareketlerin birleşme, bütünleşme ve işbirliğine girerek güçlenmelerini engellemeye yönelik emperyal bir politikanın parçasıdır. Böylelikle ezilmiş ve çaresiz bırakılmış halkların birleşerek tek vücut olmaları da önlenmiş olacaktır.

İran ile Hizbullah arasındaki ilişkinin önemi işte tam bu noktada kendini göstermektedir. Hizbullah ile Suriye, Suriye ile Lübnan, Suriye ile Filistin Direnişi, Suriye ile İran arasındaki ilişkiler ağının önemi burada gizlidir. Bu bağlamda Arap ülkelerinden herhangi birinin diğeriyle ve İran ile ilişkilerini de böyle önemli görmemiz gerekir. Çünkü bu işbirlikleri, bölge üzerindeki hakları noktasında bütün tarafların dayanak ve güç kaynakları olacaktır. Bölgeyi hedef alan yoğun saldırı, onlara zarar vermeyecektir. Unutmamak gerekir ki bu hücumun temel mantığı, işbirliği ve yardımlaşmadan doğan gücü olabildiğince zayıflatmak ve parçalamaktır.

Körfez ülkeleri İran ile ilişki kurmanın önemini ve İran'ın bu konuda samimi olduğunu, bölgenin doğal kaynaklarının bölge haklarınca kullanılması ve yabancılara fırsat verilmemesi gerektiğine inandığını anladıklarında bu yönde adımlar

atmaya başlamışlardır. Yeni kurulan devleti yıkmayı hedefleyen sekiz yıllık İran-Irak savaşı, bölge kaynaklarını önemli ölçüde sömürmüş, yapılan harcamalardan yine bölge insanı zararlı çıkmıştır. Sonunda bu savaşın Amerika ve İsrail'den başka hiç kimseye menfaat sağlamadığı anlaşılmıştır. İran ile ilişki kurmanın önemini ilk anlayan Suriye olmuş ve bu ülke, yeni devletle ilişkilerini zamanla daha da geliştirerek güçlendirmiştir."[338]

İran, Hizbullah'ın ortaya çıkışında önemli bir rol oynamış ve gelişimini desteklemiştir. İran'daki iç gelişmeler 1980'ler boyunca Hizbullah'ı etkilemeye devam etti ama bu etki zaman zaman artarken zaman zaman da azaldı. Hizbullah'ın askeri ve sosyal kuruluşlarının bir kısmı direkt olarak İran tarafından desteklenmektedir. İslami devrimi yaymak ve İran dışındaki Şiilere yardım etmek için İran Lübnan Hizbullahı'na dini, maddi, örgütsel ve askeri destek sağlamıştır. Yani, İran'dan bu kadar etkin ideolojik ve maddi destek almamış olsaydı etkili bir Lübnan Hizbullah'ı olmayabilirdi. [339]

2. 2. Suriye ile ilişkileri

Lübnan'ın uluslararası ilişkileri hemen hemen tümüyle Suriye tarafından yürütülmekteydi. İki ülke arasındaki anlaşma, dış politikaların koordinasyonunu da içermektedir. Dolayısı ile Lübnan'ın bütün dış politika kararlarında Suriye'nin büyük ölçüde etkisi bulunmaktadır. Bu etki özellikle bölgesel politikalar söz konusu olduğunda daha etkin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. [340]

Tarihinde ilk kez, mandater Fransa'nın izlediği 'böl ve yönet' siyaseti çerçevesinde birbirinden ayrılan Suriye ve Lübnan, bağımsızlıklarının ardından dahi iktisadi ve siyasi birlikteliklerini sürdürmeye çalışmışlardır. 1950 ve 60'larda kendi iç meseleleriyle uğraşan Suriye'nin Lübnan'a müdahalesi alt düzeyde seyrederken, iç savaş ile bu müdahale süreklilik kazanmıştır. Suriye iç savaşa kadar başından itibaren diplomatik ve askeri olarak müdahil olan tek dış aktördür. Cemaatlerle kurduğu geçici ittifaklar sayesinde bir grubun diğerleri üzerinde üstünlük sağlamasına müsaade etmeyerek statükoyu korumaya çalışmıştır. Zira statükonun bozulması, bu ülkede büyük çıkarları olan Suriye'ye yönelik bir tehditti. [341]

1989 Taif Anlaşması ve daha da önemlisi 1991'de imzalanan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması ile Savunma ve Güvenlik Paktı, iki ülkeyi, başta İsrail'e karşı güvenlikleri olmak üzere, her alanda birbirine bağlayacak kurumsal düzenlemelerin temelini teşkil etmiştir. Böylece Lübnan'daki Suriye hegemonyası resmileşmiştir. Lübnan bürokratik atamalar, meclis ve cumhurbaşkanı seçimi dahil içişlerinde ve dış siyasetinde Suriye'nin onayını aramıştır. İki ülke ilişkileri sanki bir de facto konfederasyon halini almıştır. [342]

Suriye bölgede en fazla hayal kırıklığına uğramış devletti. Fransa ve Britanya'nın, bir Hıristiyan adası olarak Lübnan'ı ve bir Haşimi krallığı olarak Ürdün'ü yaratarak, Fransa'nın Suriye'ye manda atadığı sırada İskenderun'un Türkiye'ye verilmesiyle ve İngiliz mandası Filistin'in yerine İsrail'in kurulmasıyla, Suriye'ye ait olması gereken kimi toprakların elinden aldıklarına inanıyordu. Arap ülkeleri içinde Arap milliyetçisi ve sosyalist bir ideoloji geliştiren ve SSCB 'den silah ve danışman alan ilk ülke Suriye oldu. 1976'dan beri Lübnan'ı işgal altında tutan Suriye askerleri, bu ülkeden yeni çekiliyorlar. [343]

Lübnan, Suriye işgaline rağmen (veya bunun yüzünden) uzun süren iç savaşın ardından ekonomik olarak toparlandı, parlamenter demokrasisini restore etti. Ancak 2004'te, geniş çevrelerce Suriye yanlısı olarak görülen Emile Lahud'un başkanlık süresinin uzatılmasına yönelik anayasa değişikliği tartışmaları yaşandı. Lübnan hükümeti güçlendikçe, iç savaşta doğup büyüyen özel milisler silikleşti. Bunların istisnası Şii Hizbullah örgütüdür.

İsrail, 2000'de askerlerini tek taraflı olarak 'güvenlik bölge'sinden çekmesinden itibaren, Lübnan'ı topraklarına yönelik füze ve roket saldırılarına izin vermekle suçlamış, zaman zaman da Lübnan'a misillemede bulunmuştur. Yaklaşık 16 bin Suriye askeri Lübnan'da kaldı. Şubat 2005'te, önceki yıl Lahud'un başkanlığının uzatılmasını protesto amacıyla görevinden istifa eden eski başbakan Refik Hariri'nin öldürülmesiyle 1991 barışı sonrasında kurulan düzen tehdit altında kaldı.

Birçok Lübnanlı, Suriye işgalinin uzamasından rahatsızdı. Suriye'yi Hariri suikastına bulaşmakla (sağlam kanıt olmaksızın) suçlayan ve bu ülkenin askerlerini çekmesini talep eden Sünni, her mezhepten Hıristiyan ve Dürzi kitleler protesto gösterileri düzenledirler. Bugün Şii Müslümanlar Lübnan'ın en kalabalık dini grubunu oluşturur. Hizbullah'ın önderlik ettiği Şiiler, Suriye varlığının dengeleyici etkisi olduğunu savunarak bir karşı gösteri yaptılar. Lübnan'ın içinden ve dışından gelen baskılar altında Suriye hükümeti Arap Birliği üyelerine danışarak, Mayıs 2005'teki Lübnan Ulusal meclisi seçimlerinden önce askerlerini geri çekmeye karar verdi. [344]

Lübnan ve Suriye 1991 yılında aralarında ; Kardeşlik İşbirliği ve Koordinasyon Anlaşması ve Güvenlik Savunma Paktı imzalamışlardır. Söz konusu anlaşma ve pakt iki ülke arasındaki politikaları her düzeyde koordine etmek için üst düzey karar alma ve bu amaçla Konsey ve Komitelerin oluşturulması gibi çok yakın ilişkilerin kurulmasına yol açmıştır. Suriye ve Lübnan Yüksek Konseyi Ağustos 1993'te çalışmaya başlamış ve Eylül 1993'te iki ülke 4 çerçeve anlaşması imzalamıştır. Bunlar; sosyal ve ekonomik işbirliği, sağlık, tarımsal gelişme ve kişilerin ve malların sınırlardan hareketi ile ilgilidir.

İç savaş dönemi sonrası ilk seçimler 1992'de gerçekleşmiştir. Hıristiyanların çoğunluğunun, Müslümanların ise bir kısmının boykot ettiği seçimleri Suriye yanlısı taraflar kazanmıştır. [345] Uluslararası toplumun Refik Hariri suikastı ve Lübnan'daki rolü nedeniyle yarattığı baskı ve izolasyon, ekonomik çıkmaz ve uluslararası meşruiyet arayışı Suriye'yi zorlamaktadır. [346]

Lübnan'ın vasisi Suriye Hizbullah'ın güneydeki askeri varlığını İsrail'le başlayan barış sürecinde gerektiğinde kullanılabilecek bir araç olarak görüyordu. 1985'te Lübnan'ın büyük bir bölümünden çekilen ancak güneyde yaklaşık 9 km'lik 'Güvenlik Kuşağı'nı işgale devam eden İsrail'in Lübnan topraklarının bir kısmını elinde tutması, büyük çoğunluğunu Şiilerin oluşturduğu güney bölgesindeki Hizbullah'ın askeri varlığını sürdürmesini meşru kılıyordu. Böylece Lübnan'daki diğer gruplar için de bir kısmı bu durumu kabullenmek istemese de, Hizbullah'ın 'direniş örgütü' (mukavama) olarak adlandırılıyordu.

Suriye açısından Hizbullah ile ittifak önemliydi. 1990'lı yıllarda Suriye iki müttefiki yani Lübnan rejimi ve Hizbullah arasında denge politikası uyguladı. Bu politika zaman zaman krize girse de büyük ölçüde başarılı oldu.

Suriye-Hizbullah ilişkisinin diğer boyutunu ise İran oluşturuyordu. İran-Suriye yakınlaşması aslında 1980'li yıllarda başlamıştır. O dönemde Suriye ve İran'ı bir araya getiren faktörler, iki ülke rejimlerinin İsrail ve Irak!a karşı duydukları düşmanlık, bölgede ABD başta olmak üzere Batı hegemonyasından duydukları tedirginlik ve Türkiye'nin bölgedeki olası etkinliğini sınırlamak olmuştu. [347]

2005 yılında Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri'ye yönelik suikast Suriye'nin bölgede ve uluslararası alanda yalnızlaşmasına neden olmuştu. ABD, Avrupa Birliği, Suudi Arabistan ve Mısır ile sorunları derinleşen Suriye'nin İran ile ilişkileri giderek yakınlaşmaya başlamıştı. İran'a dayalı az alternatifli ilişki ağı Suriye'nin yoğun bir uluslararası baskı altında kalmasına ve ekonomik olarak sıkıntı yaşamasına neden olmuştu. 2006 İsrail-Lübnan Savaşı bu süreci daha da tetiklemişti. [348]

Ayrıca İran'ın bölgedeki yalnızlıktan kurtulmak istemesi ve Arap bölge politikasında etkili olma hedefi, Suriye'nin İsrail ve ABD ile müzakerelerinde elini güçlendirmek ve Lübnan'daki çıkarlarını korumak gibi istekleriyle birleşince bu iki ülke arasındaki özel ilişki 1990'lı yıllarda da sürmüştür. Hizbullah bu ilişkinin nirengi noktasını oluşturuyordu. [349]

Suriye Hizbullah'ı hem İsrail hem ABD hem de Lübnanlı müttefiklerine karşı kullanmaktadır. 1980'li yıllardan başlayarak kurulan İran-Suriye-Hizbullah ekseni bu aktörlerin her birine kendi stratejik hedeflerini gerçekleştirmek için oldukça yararlı olmuştur. Dolayısıyla bu ilişkiler ağını bir tarafın diğerlerini mutlak kontrolü altına aldığı bir ilişki biçiminden çok, tarafların karşılıklı çıkarlarını gerçekleştirmeye yönelik, herkesin kazandığı karmaşık bir ilişkiler bütünü olmaktadır. [350]

Suriye, İsrail tarafından Hizbullah'a sağladığı iddia edilen silahlar üzerinden devamlı tehdit edilmektedir. [351]Özellikle silah yüklü filoların Suriye'den Hizbullah'a teslim edilmesi, Scud füzelerinin Hizbullah'a aktarımı [352] ve çok tartışılan uzun menzilli füzelerin Suriye üzerinden Lübnan'a sokulması[353] gibi iddialar zaman zaman ABD tarafından da desteklenmektedir. [354] İsrail Savunma Bakanlığı, İran ve Suriye'nin Hizbullah'a Scud füzelerinden sonra Hizbullah'a M600 füzeleri verdiğini öne sürdü. Onlara göre Hizbullah 2006'daki gücüyle ölçülemeyecek bir ateş gücüne ulaştı ve füze menzili Tel Aviv'e kadar uzanıyor. [355]

Şimon Peres bu konuda yaptığı açıklamada, Hizbullah'a yapılan yardımlar karşısında Suriye ile barış görüşmelerinde bulunmayacaklarını [356] ve diplomatik görüşmelerinde bu konu üzerinde hassasiyetle durulması gerektiğini belirtmektedir. [357] Ancak Suriye tüm bu suçlamalara rağmen bu iddiaları kabul etmemekte bizzat Devlet Başkanı Beşşar Esad bu iddiaları yalanlamaktadır. [358]

Hizbullah Suriye'nin İran ile ilişkilerinde ve işbirliğinde de önemli rol oynamaktadır. İran'ın Suriye'de bir "Şii ihraç" siyaseti izlediği ve bu girişimlerin Suriye tarafından bilindiği hâlde hoşgörüyle karşılandığı ifade edilmektedir. Suriye'nin Şii Hizbullah ile ilişkisi bu sürece katkı sağlamaktadır. Lübnan'da Hizbullah'ın ortaya çıkması, İsrail'in Lübnan'dan çekilmesi, Hizbullah ve İran'ın giderek Lübnan siyasi hayatının neredeyse başat unsuru hâline gelmesi bu işbirliğinin meyveleri sayılabilir.

İran'ın Suriye'de artan etkinliğine dair sembolik bir kanıt da ülkeye giden pek çok yabancının dikkat çektiği üzere Suriye'de öteden beri pek çok yerde asılı olan Hafız ve Beşar Esad posterlerine İranlı devlet adamlarının, bazen de Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın resimlerinin eklenmesidir. Suriye'nin Lübnan'dan çıkartılması ve etkinliğinin azalmasına karşın Hizbullah'ın etkinliğinin artması Suriye'yi İran'a daha bağımlı hâle getirmeye başlamıştır. [359]

Hizbullah Genel Sekreter Yardımcısı Naim Kasım 'Hizbullah' isimli kitabında Suriye ile ilişkileri şöyle anlatıyor ;

"*Hizbullah'ın Suriye ile ilişkisi, fikri ve siyasi bir arka plana dayanmaktadır. Lübnan – Suriye ilişkilerinin her zaman dinamik ve etkin olmasını istemesi ise jeo-politik denklemden kaynaklanmaktadır. Lübnan, zayıf bir devlet olması sebebiyle tarih boyunca bölgesel ve uluslar arası siyasetin med – cezirleri arasında yaşamıştır. Bu durum ülkenin tercihlerini daima sınırlı ve doğrudan doğruya komşu ülkeler üzerindeki yansımalara bağlı kılmıştır. Tarihinin bu döneminde ise iki seçenekten birini tercih etmek durumundadır : Suriye yahut İsrail. Siyasi düzlemde bu ikisinin dışına çıkma imkanı yoktur. Yapacağı tercih, bölgenin geleceğini etkileyecek bir öneme sahiptir. Şu var ki bu seçeneklerden birinin kabulü, diğerinin reddini gerektirmektedir. Bu durum Lübnan'ı işgalden sonra doğrudan İsrail'in etki ve nüfuzuna sokarken Taif Anlaşmasından sonra oluşan ulusal ve*

bölgesel şartlar çerçevesinde Suriye'nin etkisine girmesine sebep olmuştur.

Suriye ile ilişkiyi bir zorunluluk ilişkisi ya da gelip geçici bir konjonktür olarak görmüyoruz. Bize göre bu ilişki, bölgesel dengeler çerçevesinde bir köşe taşı olup salt düşünce ve arzu düzeyinde de uzun bir tecrübenin sonucu olan bu ilişki, önem ve zaruretini tartışmaya yer vermeyecek biçimde kanıtlamıştır."[360]

2. 3. Arap Ülkeleriyle İlişkileri

Lübnan genel olarak Arap ülkeleriyle iyi ilişkiler içerisindedir. Bunun en iyi yansıdığı alan ise iktisadi alandır. Suriye ile siyasi, iktisadi ve askeri işbirliği anlaşmaları imzalayan Lübnan'ın Ürdün, Kuveyt, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi pek çok Arap ülkesiyle imzaladığı Serbest Ticaret Anlaşmaları bulunmaktadır.

İç savaş sırasında Arap ülkeleri Lübnan'a yönelik farklı siyasetler izlemişlerdir. Irak ve Libya Dürzi-sol ittifakı ile FKÖ'yü desteklerken, önde gelen diğer Arap ülkeleri iç savaşa ya hiç müdahil olmamışlar ya da bütün taraflarla ilişkilerini sürdürerek herhangi birisinin yanında saf tutmamaya özen göstermişlerdir. Bölge çapında etnik ve dini parçalanmanın tetikleyici olacağı endişesiyle iç savaşı durdurabilmek için pek çok girişimde de bulunmuşlardır. [361]

Lübnan'da, Suudi kökenli bir Sünni olan eski Başbakan Refik Hariri sayesinde Suudi Arabistan etkisi ülkede yıllarca devam etmiştir. Lübnan'da Hizbullah ve iç savaş sırasında Suriye karşıtı olduğu için ülkeyi terk ettiği halde 2005'te geri döndükten sonra Suriye yanlısı olan Mişel Aun, Suriye ile iyi ilişkilere sahiptir. Suriye, 2005 sonrasında Lübnan'dan çekilmesinin ardından ülkedeki eski hâkimiyetini yeniden tesis etmekte güçlük çekse de, 8 Mart Grubu ile olan yakınlığı sayesinde sistemin aksamasında etkili olabilmektedir. Bu durum ise Lübnan'ın istikrarını ve son seçimlerde çoğunluğu kazanan Saad Hariri'nin iktidarını destekleyen Suudi Arabistan için kabul edilebilir değildir. [362]

Hizbullah ile birlikte Şîîliğin bir direniş ideolojisi haline gelerek İslam dünyasında popülerleşmeye başlamasının, kendi rejimlerini de sarsabileceğinin farkında olan Arap rejimleri Lübnan'daki gelişmelere mesafeli durmuşlardır.

Hizbullah'ın yükselişi ve Ortadoğu'daki diğer Sünni rejimlerin liderlerinin Hizbullah karşısında göstermiş olduğu tavır, Ortadoğu'da ve İslam dünyasının genelinde bir süredir belirginleşen Şîî-Sünni gerginliğinde katalizör rolü oynamaktadır. Hizbullah direnişi Sünni Arap rejimlerince mezhepsel bir tonla algılanmaktadır. Şîî eksenli bir direniş dalgasının genişleyerek Ortadoğu'yu sarması, Ortadoğu'daki rejimlerin birçoğunu tedirgin etmektedir. Lübnan kriziyle Ortadoğu'da bir süredir oluşmaya başlayan cepheleşme daha da belirgin hale gelmiştir. ABD, İsrail ve Kuzey Irak Kürt bölgesinde oluşan "Yeni Ortadoğu Cephesi"ne karşı; Suriye, İran, Hizbullah ve Hamas'tan oluşan "Direniş Cephesi" belirginleşmiştir. Burada asıl önemli konu ise oluşmaya başlayan üçüncü cephe, Ürdün, Mısır, Suudi Arabistan ve Körfez Emirliklerinden müteşekkil "Ilımlı Sünni Blok"tur. Türkiye'nin de bu blok içinde yer alması Amerika tarafından arzulanan bir gelişmedir. Bu cepheleşmede görüldüğü gibi Ortadoğu siyasi hesaplarında temel belirleyici Ortadoğu'nun kendi iç dinamiklerinden ziyade, Amerika'nın bölgeye dair hesaplarıdır. [363]

Şîîler, Irak'tan sonra Lübnan'da da büyük bir güç haline gelmesi ülkelerinde azımsanmayacak şekilde Şîî nüfus barındıran Suudi Arabistan, Mısır, Ürdün ve Şîî nüfusun Sünnilerden fazla olduğu Körfez ülkeleri son gelişmelerden oldukça rahatsız olmuştur. Hatta Hizbullah'a yapılan saldırıları bu ülkelerin çoğu kınayamamıştır. [364] Hizbullah'ın son dönemlerde en çok sıkıntı yaşadığı ülkelerden biri de Mısırdır. Mısır ve Şii Hizbullah örgütü arasındaki ilişkiler 2006 yılındaki Hizbullah-İsrail savaşından beri gergin bulunuyor. Ancak 2008 ve 2009 yıllarında tutuklanan 50 kişinin Hizbullah'la bağlantılı oldukları ve Mısır aleyhine casusluk yaptıkları suçlamalarına maruz kalmaları ilişkileri daha da gerginleştirmişti. Gazze saldırılarındaki Mısır politikasını sert bir dille eleştiren Hizbullah Lideri Hasan Nasrallah'ın bizzat olayı kabul etmesi de ilişkilerin gerilmesinde büyük bir rol oynadı. [365]

Hizbullah Genel Sekreter Yardımcısı Naim Kasım 'Hizbullah' isimli kitabında Arap Ülkeleri ile ilişkileri şöyle anlatıyor ;

"Arap devletlerinin temel sorunu, ne kadar yoğun olursa olsun kendi halklarından kaynaklı olmayıp tek kutuplu yeni dünya düzeninin doğurduğu ağır yükle ilişkilidir. Tek kutbu temsil eden ABD, bölgeyi kendi çıkarları ve İsrail'in talepleri istikametinde şekillendirmek istemektedir. Tabî ki bu bölgedeki rejimleri sıkıntılı ve can yakıcı dengelere teslim olmaya ve kendi halklarıyla çatışan kuklalar olmaya zorlamaktadır. Despotluğunun zirvesinde bulunan ABD, bölge liderlerinin otoritelerini, kendi çıkarlarına hizmet etmeleriyle orantılı olarak dikkate almaktadır.

Sahip olduğu uluslar arası mevki sebebiyle dilediği lider ve ülkeye istediği suçlamada bulunabilmekte canının çektiği gibi davranabilmektedir. ABD bölgede kendi politikalarına direnen yönetimleri türlü yafta ve sloganlarla mahkum ederek devirmek için elinden geleni yapmaktadır.

Bölgedeki rejimler, halklarıyla barışmalarına katkıda bulunacak birtakım değişikliklere ihtiyaç duymaktadır. Dışarıdan gelen tehditleri göğüslememelerinin başka yolu da yoktur. Bu tehditler geçmiş yüzyıllardaki gibi askeri işgal boyutunda olmayıp askeri üsler kurma, ülkelerin tabii kaynaklarını büyük devletlerin hizmetine sunma, stratejik ürünlerin fiyat ve kotalarını ABD ve Batı ülkelerinin arzularına göre belirleme, top-

rak ve diğer hakların feda edilmesine dayalı çözümler üreten küresel barış politikalarına teslim olma gibi şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Hizbullah'ın Arap devletlerinin büyük bölümüyle ilişkisi normal temas şeklinde olup etkinlik derecesi ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı Arap devletleriyle hiçbir ilişki kurulmadığını da belirtmemiz gerekir. Bunlar genel olarak konumları, zihniyet ve tavırlarıyla Hizbullah'ın tercihinden farklı olan ülkelerdir. Bilindiği üzere Hizbullah'ın öncelikli prensibi, İsrail ile yürütülen savaştır. Hizbullah bu mücadelenin bazı dönüm noktalarında bu rejimlerden kimisine tenkit yöneltmektedir. Parti bu tenkitlerini tavırlarıyla kamuoyuna açıklamakta, ilgili ülke veya ülkelere karşı kavga ve sürtüşme üslubunu benimsememektedir. Parti, İsrail'e karşı yürüttüğü savaş çerçevesinde bu devletlerden alabileceği hiçbir yardımı gözden ırak tutmamaktadır. [366]

2. 4. Türkiye ile İlişkileri ve Türk Hizbullah'ı

Türkiye-Lübnan ilişkilerinin tarihi, Moğol saldırılarını durduran Memlukluların Eyyübileri tahtan indirerek kendi devletini kurmalarına kadar geriye gitmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ilk önce İsrail ardından da Suriye'nin Lübnan'daki askeri varlığını çekmesinden sonra Türkiye-Lübnan ilişkilerinde yeni bir dönem açılmıştır. [367]

Lübnan'da 1975-1990 yılları arasında yaşanan iç savaş ve ardından kurulan hükümetlerin önceliklerinin ülkenin yeniden imarı olması nedenleriyle Türkiye-Lübnan ilişkileri 2000'li yıllara kadar durağan seyretmiştir. Son yıllarda ise Türkiye'nin Lübnan'la ilişkileri hissedilir biçimde gelişme göstermiştir. Özellikle 2004 yılında eski Başbakan Hariri'nin Türkiye'yi ziyaretiyle ilişkiler yeni bir ivme kazanmış, ziyaret sırasında çok sayıda anlaşma imzalanmıştır. [368]

Türkiye 6 Mart 1946'da Lübnan'ın bağımsızlığını tanımıştır. Ancak iki ülke ilişkileri son döneme kadar pek de iyi bir düzeyde seyretmemiştir. Zira Türkiye-Lübnan ilişkilerini genelde Türk-Arap ilişkileri, özel de ise Türkiye-Suriye ilişkilerinde bağımsız olarak ele almak pek mümkün değildir.

Türk-Arap ilişkileri önündeki en önemli engeller, entelektüellerin ve siyasilerin karşılıklı olarak Arap ve Osmanlı antipatileri, Türkiye'nin İsrail ile ilişkileri ve Soğuk Savaş sırasında Batı merkezli bir siyaset izleyerek Arap dünyasıyla ilişkileri ihmal etmesidir. Buna bir tepki olarak, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nda ve sonrasında, başta Suriye olmak üzere Arapların Rumları desteklemeleri ve Yunanistan ile yakın işbirliğine girmeleri de karşılıklı güveni yok etmiştir. [369]

Arap dünyasının ya Sovyet yanlısı olduğu ya da tarafsız kaldığı Soğuk Savaş sırasında, iki ülke elitinin yüzlerini Batı'ya dönmeleri ve hatta Türkiye gibi, Lübnan siyasetinin en etkili unsuru olan Marunilerin de İsrail'e yaklaşmaları, iyi ilişkiler kurmaya yetmemiştir. Türkiye'nin 1958 iç savaşında ABD'yi destekleyerek İncirli Üssünü ilk kez Amerikan uçaklarına açması özellikle Lübnan Müslümanları arasında büyük tepki çekmiştir. Kıbrıs konusunda Lübnan'ın Rumları desteklemesi, Türkiye'nin kısa bir süre sonra patlak veren iç savaşa duyarsız kalmasını beraberinde getirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan tehcir sırasında Lübnan'a giden pek çok Ermeni'nin bu ülkenin siyasi, iktisadi ve sosyal hayatında etkin olması ve halkın onlara gösterdiği sempati ilişkilerin soğukluğunun önemli bir sebebidir. Ancak asıl sebep, iç savaş sırasında ve sonrasında Bekaa'nın başta ASALA ve PKK olmak üzere Türkiye'ye karşı mücadele veren pek çok terör örgütünün merkezi olmasıdır. Bu dönemden itibaren ilişkilere damgasını vuran temel konu güvenlik olmuştur. [370]

Türkiye-Lübnan ilişkileri 2005 sonrası dönemde hızlı bir şekilde gelişmiş ve bu durum toplumlar arasındaki ilişkilere de yansımıştır. Türkiye'yi ekonomik, askeri ve siyasal olarak bölgenin en önemli aktörlerinden biri olarak görmektedirler. İran ve İsrail'den farklı olarak Türkiye'nin Lübnan'daki iç sorunlar karşısında tarafsız bir dış politika yürüttüğüne yönelik güçlü bir inanç hakimdir. Sünni seçkinlerden bir kısmı Türkiye'nin büyük bir Müslüman ülke olarak, Lübnanlı Müslüman gruplar arasında yaşanan sorunların çözümüne yardımcı olabilecek yeteneğe ve tarihi birikime sahip olduğunu belirtmektedir. Lübnanlı grupların önemli bir kısmı Türkiye'deki mezhepsel olmayan hukuki ve siyasal sistemi, Lübnan'da yaşanan mezhepçi anlayışa alternatif olarak görmektedirler. Hizbullah'ın kalesi sayılan Sur'daki İslam Üniversitesi'nde ders veren akademisyenler bile Lübnan'ın mezhepçi politik yapısının ülkeyi derin krizlere sürüklediğini belirtmiş ve bu çerçevede Türkiye'nin demokrasi yolunda kat ettiği başarıları takdir ve hayranlıkla izlediklerini ifade etmiştir. Marunî kesimin temsilcilerinden ve eski Cumhurbaşkanı Emin Cemayel de Lübnan'daki mezhepçi siyasal yapıdan kaynaklanan sorunların Türkiye modeli ile aşılabileceğini dile getirmiştir. Diğer Lübnanlı toplum liderleri de Türkiye'nin Lübnan krizinde oynadığı barışçıl çözüm çabalarını iki ülke halkları arasında yeni başlangıç olarak görmektedirler. [371]

Hizbullah ile Türkiye arasındaki ilişkiler genelde Türkiye-Lübnan ilişkilerinin temeline oturtulmuş ve uluslar arası ilişkilerde tarafsız yaklaşılan konular arasında yer almıştır ve Batının aldığı kararlara paralel hareket etmeye özen göstermiştir. Türkiye, Hamas'la olduğu kadar Hizbullah ile resmi ilişkilerde bulunmamaktadır. Genelde ilişkiler Türkiye'nin Ortadoğu ve Filistin konularında izlediği politika ile ilgili Hizbullah'ın bazı söylemlerinden ibaret olmaktadır.

Türkiye, Hizbullah'ı daha çok Türkiye'de faaliyet gösteren Hizbul Tahrir örgütünün bir parçası olarak tanımıştır. Ancak, Türkiye'de faaliyet gösteren bu grup[372], Lübnan'daki adaşının

parçası veya kolu değildir. Hizbullah, Türkiye'nin çoğunluğu Sünni Kürt olan güneydoğusunda ortaya çıktı. İslam'ın liberal versiyonu olan bir inancı benimseyen Alevi Türk ve Kürtlerden, yanı sıra esnek Hanefi ekolüne ait olan Sünni Türklerden farklı olarak, Sünni Kürtler, katı Şafi ekolüne bağlıdır ve Türkiye'nin en muhafazakâr kesimlerinden birini oluşturur. Bu yüzden ortaya çıkışının ardından Hizbullah Türkiye'nin güneydoğusunda büyümeye uygun bir zemin buldu ve bir Kürt grubu haline geldi. Türkiye'deki Hizbullah hakkında sosyolojik özelliklerini gösterecek veriler net değildir. Eğitimleri, sosyo-ekonomik düzeyleri, işleri, kişilik özelikleri[373] vs. Bu sosyo-ekonomik, kültürel ve dini etkenlere ilaveten PKK'dan devraldığı terörizm Hizbullah'ı oluşturan diğer çok önemli bir etkendir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'de "*Hizbullah PKK'nın türevidir*" diye ifade etmişti. Hizbullah'ın aynı zamanda bölücü bir örgüt olduğu açıklanmış, İçişleri Bakanı Sadettin Tantan, gazetecilere verdiği brifingde bunların amacının "*Kürtçü bir şeriat devleti*" olduğunu belirtmişti. Hizbullah'ın oluşmasında etnik fanatizm çok önemli bir etkendir. Buna ilaveten, İran ve Lübnan'dan aldığı 'devrimci İslam'ın öfkesi Hizbullah'ın kimliğini oluşturan diğer önemli bir etkendir. [374]

İran İslam Cumhuriyeti'nin yarı-resmi teşkilatı olan ve Tahran'ın siyasi amaçla taşeron olarak kullandığı Hizbullah, Türkiye'deki örgütlenmesini 1990'lı yılların başında güneydoğu'dan başlattı. Hizbullah'ın Türkiye'de bir güç olarak ortaya çıkmasının işareti Lübnan'dan değil, İran'dan verilmiştir. [375] Türkiye'de Şii nüfusunun yok denecek kadar az olduğu düşünülürse kendilerini de Sünniliği bırakıp Şiiliğe geçmemiş olan Hizbullah, Türkiye'deki Müslümanları Şiiliğe değil Şiiliğin politik diline[376] davet edebildi. Güneydoğu'da Hizbullah (Hizbul Tahrir) tarafından altı yıl içerisinde toplam 850 faali meçhul eylem gerçekleştirildi. Bu eylemlerden 400'e yakınını cinayet oluşturuyor. [377]

Lübnan Hizbullah'ı ile Türkiye arasında yakın zamana kadar en son gerçekleşen gelişmelerin başını 2006 işgalinden sonra Lübnan'a asker gönderilmesi konusu idi. Hizbullah her ne kadar ülkede yabancı asker varlığını reddedip ve saldırılar gerçekleştirse dahi Müslüman olan Türk askerinin varlığını diğer milletlerin barış gücüne tercih etmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer'in "*Lübnan'a asker yollanmasına karşıyım, başka ülkelerin ulusal çıkarlarını korumak bizim görevimiz değildir ve Birleşmiş Milletler'in (BM) Lübnan'la ilgili 1701 sayılı kararı da yetersizdir*[378]" sözlerine ve birçok tartışmaya rağmen Lübnan'a asker gönderme kararı 5 Eylül 2006'da Mecliste yapılan oylama sonucu kabul edildi. Bütün bu tartışmalar olurken Hizbullah'ın manevi lideri Hüseyin Fadlallah verdiği bir demecinde, Türk askerinin Lübnan'a gitmesinden rahatsız olmayacaklarını açıklamıştı. Lübnan halkı istemese de daha çok İsrail'i koruyan BM kararı sonucu her şeye rağmen yabancı askerlerin ülkede olacağı bilgisine karşın Türk askerinin gelmesini tercih ediyor[379]. Lübnan'a asker gönderme ile ilgili genel sekreter Nasrallah'ın yaptığı açıklamada[380] şunları belirtmiştir: "*Birleşmiş Milletlerin 1701 sayılı kararı gereği UNIFIL barış gücünün görev çerçevesi bellidir. Ancak UNIFIL gücü kapsamında ülkede bulunan güçlere karşı halkın farklı duyguları vardır. Bildiğim kadarıyla bölge sakinleri ile Türk güçleri arasında güzel ve olumlu ilişkiler var. Bölge halkı, UNIFIL gücü kapsamında bölgede bulunan Türklere şüpheyle, kuşkuyla yaklaşmıyor*"

Türkiye, Hizbullah için bölgede İran'ın yanında güçlü olmasını temenni ettiği diğer alternatif ülkedir. Hizbullah'ın Basın Büro Başkanı Dr. Hüseyin Rehhal konu ile ilgili 2007'de verdiği demeçte şunları ifade etmiştir :

"Hizbullah, Suudi Arabistan'la ilişkilerinin iyi olmasını istiyor. İran'la da dikte yönlü bir ilişki değil dostluk ilişkilerimiz vardır. Bizim İran'la ortak görüşlerimiz olabilir, ancak İran siyasetine tabi değiliz ve bu yönde de herhangi bir taahhüdümüz yok. Biz Türkiye'nin güçlü olmasını istediğimiz gibi İran'ın da güçlü olmasını isteriz. "[381]

Sonuç

Bu çalışmada Lübnan'ın sosyal ve siyasi yapısından doğan direniş gruplarından Lübnan Hizbullah Hareketi'nin ortaya çıkış ve gelişim süreçleri, Lübnan'daki siyasi oluşumu ve buna paralel olarak özellikle 2000 yılından sonraki artan gücü Düşük Yoğunluklu çatışma kuramı kapsamında ele alınıp incelenmiştir. Hizbullah, Lübnan'da özelde İsrail varlığına ve işgaline genelde ise emperyalizme karşı mücadele eden ve giderek ülkede varlığını meşrulaştıran gerilla örgütüdür.

İkinci bölümde de ele alındığı gibi Hizbullah'ın gerilla örgütü olarak kabul edilmesinde, eylemleri ve mücadele yöntemleri belirleyici olmuştur. Siyasi oluşumu ise özellikle ülkedeki işgalci olarak adlandırılan askeri birliklere terör saldırılarından ve devamındaki süreçte İsrail'in dikkatini çektikten sonra gerçekleşmiştir. Bu yönü ile Hizbullah, birçok gerilla gruplarından farklı bir konumda olmaktadırlar. Çünkü başta ABD ve İsrail olmak üzere birçok ülkede terör örgütü olarak kabul edilmekte, buna karşın Lübnan'daki parlamento ile siyasi, Sivil toplum kurumları ile de Lübnan'daki sosyal sistemde yerini almış ve zaman içinde Lübnan Ordusunun bir kanadını da meydana getirecek konuma ulaşmıştır.

Etnik ve dini çeşitlilikten dolayı Lübnan'ın siyasal ve sosyal yapısı, oldukça karmaşık ve kurumlar arasındaki bağda zayıftır. Bundan dolayı oluşan gerilim ortamı ülkeyi çatışma ortamına götürmüştür. Lübnan Ordusu ve polisi içindeki farklı kimlikler gerilimleri kontrol edememiştir. Birinci bölümde de izah edildiği gibi, Başlarda Lübnanlı Hıristiyanlar ile eşit hak talep eden Lübnanlı Müslümanlar arasındaki gerilim, daha sonraki yıllarda Hıristiyan ve Müslümanlar birbirleriyle savaşırken kendi içlerinde de bölünmesiyle daha da artmıştır. Filistinli mülteci-

lerin de Lübnan'da yarattığı kaos ülkeyi sorunların çözülemediği çıkmazda bırakmıştır. Dar alanda ve sonuçları itibariyle fazla etkili olmayan çatışmalar zaman içinde kitleleri de etkileyerek Lübnan'ı İç Savaşa sürüklemiştir. 1976'dan 1988 yılına kadar devam eden süreç sonunda Taif Anlaşması iç savaşın sona ermesinde etkili olmuştur. Böylece Lübnan'da başta hukuk ve siyasi olmak üzere birçok alanda düzenlemelere gidilmiştir ve en önemlisi milis güçler silahlarını bırakmış ardından aşamalı olarak Suriye'nin askerlerini çekme sürece işlemeye başlamıştır.

Lübnan'da Şiiler, sistemin dışına itilmiş olması sebebiyle İç Savaş'tan sonra bile direnen grup olarak Lübnan'da var olmuşlardır. Lübnan için son derece önem arz eden Taif Anlaşması'nda da diğer gruplarda olduğu kadar dikkate alınmamış olan Şiiler, siyasi arenada istediklerini alamayacaklarını görmeleri üzerine Şii radikal grupları yani EMEL ve Hizbullah etrafında örgütlenilmesi gerektiğini düşünmüşlerdir. Siyasi, Ekonomik ve güvenlik konularında Şiilerin beklentilerine karşılık veremeyen Lübnan, zamanla Güney Lübnan'ın kontrolünü tamamen Şii grupların eline bırakmak zorunda kalmıştır. İkinci bölümde ele alındığı gibi İran'ın devrim ihracı politikaları ve İsrail'in Ortadoğu ve Filistin politikaları neticesi ile Şii radikal grubu olan Hizbullah, Lübnan'da direniş grubu olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Hizbullah'ın İsrail'in Lübnan politikalarına karşı ülke çıkarları için mücadele veren örgüt haline gelmesi her devlet tarafından terör grubu olarak kabul edilmemesine sebep olmaktadır. Çünkü Hizbullah devletlerin terör listesinde yer alıp almaması gerektiği tartışmalara bırakılan istisna gruplardan birisidir.

Üçüncü bölümde izah edildiği gibi İran ve Suriye, Lübnan Hizbullah Hareketi'nin Ortadoğu ve uluslar arası ilişkilerinde iki önemli faktörü oluşturmaktadırlar. İsrail'in iddia ettiği ve İran'ın yalanlamadığı gibi Hizbullah askeri kadrolarının çoğu İran kamplarında ve Lübnan'da İranlı generaller tarafından eğitilmiştir. İran özellikle asker ve silah konularında Hizbullah'a destek olmuştur. Suriye ise Lübnan'daki gücünü Hizbullah ile sağlamaya devam etme yolunu seçmiştir. Bundan dolayı Hizbullah'ın siyasi kanadını Lübnan'da desteklemekte ve İsrail'in politikalarına karşı Hizbullah'ın mutlak desteklenmesi gerektiği savını sürdürmektedir. Türkiye ile Hizbullah ilişkileri genelde Lübnan ile ilişkiler çerçevesinde sürdürülmektedir. Hizbullah, Türkiye'yi Filistin ve Hamas konusundaki arka çıkma politikasından dolayı demokratik ve örnek teşkil edebilecek ülke olarak görmektedir.

Sonuç itibariyle, Hizbullah İsrail ile mücadelesinde beklenenden daha başarılı olmuştur. 2006 Lübnan Savaşında İsrail Hizbullah karşısında yenilgiye uğramış ve Hizbullah üyelerinin birer kahraman gibi gösterilmesine engel olamamıştır.

Kaynakça

Abdoulfettah, D. , "Syria and Israel: War or Peace" EurasiaCritic, İstanbul, 2008.

Acar, İ. , Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu, Ankara, 1989.

Açıkalın, S. , Arap Dünyasının Hal-i Pür Melâli ve Suudi Arabistan-Suriye Yakınlaşması, http: //www. usak. org. tr/makale. asp?id=1114 (16. 10. 2009).

Açıkalın, S. , Lübnan Parlamento Seçimleri,

http: //www. usakgundem. com/kategori/8/orta-doğu-haberleri/1. html (11. 06. 2009).

Akar, M. , Arşiv Vesikaları Işığında Cebel-i Lübnan ve Şam Hadiseleri (1860-1861), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilimdalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.

Aksöyek, A. , Lübnan 2009 Seçimleri, http: //www. mavidefter. org/ (02. 06. 2009).

Akyol, T. , Hariciler ve Hizbullah, İstanbul, 2000.

Alagha, J. , Hizbullah, (Çev. K. Göksel), İstanbul, 2007.

Altunışık, M. B. , Lübnan Krizi: Nedenleri ve Sonuçları, İstanbul, 2007.

Amiri, R. , Lübnan seçimlerini anlamak,

http: //www. timeturk. com/pics/0. gif (04. 05. 2009).

Atlıoğlu, Y. , Batılı Devletler Hizbullah'tan Ne İstiyor?, http: //www. bilgesam. org/tr/index. php?option=com_content&view=category&id=77&Itemid=150 (17. 03. 2009)

Atlıoğlu, Y. , Beşşar Esad'ın Rusya Ziyareti ve Bölgesel Etkileri,

http: //www. tasam. org/index. php?altid=2514 (22. 08. 2008).

Atlıoğlu, Y. , Lübnan'da Seçimler ve Siyasi Bölünmüşlük,

http: //www. tasam. org/index. php?altid=1230 (24. 06. 2005).

Atlıoğlu, Y. , Orta Doğu'da Seçimler (3) : Lübnan Parlamento Seçimleri, http: //bilgesam. org/tr/index. php?option=com_content&view=category&id=77&Itemid=150 (26. 05. 2009).

Ayhan, V. , Türkiye-Lübnan İlişkileri: Lübnanlı Dinsel ve Mezhepsel Drupların Türkiye Algılaması 2009, http: //www. orsam. org. tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009826_rapor_05_tr_webIc12. pdf (27. 08. 2009).

Azani, E. , "Hezbollah-Criminal Activity and Terror in The Regional and Global

Arenas"Global Terrorism and International Crime, Israel, 2008.

Bağlıoğlu, A. , "Lübnan'ın tarihsel Dokusu ve Yönetim Anlayışındaki Mezhebi Etkiler" İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 13, Elazığ, 2008.

Barak, O. , The Lebanese Army, New York 2009.

Bayo, A. , Gerilla Savaşı Nedir?, (Çev. M. Atilla), İstanbul, 1977.

Bila, F. , Sezer: Asker Göndermeye Karşıyım,

http: //www. milliyet. com. tr/2006/08/26/yazar/bila. html (26. 08. 2006).

Boran, Y. , Lübnan'daki İran Hizbullah, İstanbul, 2007.

Bulut, F. , İslamcı Örgütler, İstanbul, 1994.

Bulut, H. İ. , İmâmiyye Şîa'sında İlmu'l-İmâm İnancı,

http: //www. marife. org/13-bulut-gul. htm (08. 04. 2010)

Caner, C. , Ortadoğu'da Büyük Çözülme ve Lübnan Nizamnamesi, İstanbul, 2008.

Chomsky, N. , Tehlikeli Güç, (Çev. Y. Alogon), İstanbul, 2007.

Crooke, A. , Hizbullah İsrail'i Nasıl Yendi?,

http: //www. velfecr. net/haber_detay. php?haber_id=3496 (04. 04. 2007).

Çağatay, S. , Hizbullah Yeniden Diriliyor,

http: //www. radikal. com. tr/haber. php?haberno=141881 (30. 01. 2005)

Çakır, R. , Ayet ve Slogan, İstanbul, 2002.

Çakıroğlu, D. , Lübnan, İsrail, Lübnan, Ankara, 1995.

Çekirge, Y. , Arap Milliyetçilerine Ne Oldu?,

http: //arama. hurriyet. com. tr/arsivnews. aspx?id=6694806 (12. 06. 2007).

Çubukçu, M. Lübnan: Kırılgan Mozayik, http: //www. birikimdergisi. com/ (Ekim 2006).

Çubukçu, M. , Ortadoğu: Lübnan'da Kriz Kapıda, http: //www. birikimdergisi. com/birikim/kisi. aspx?kid=2093 (Ekim 2006).

Davidson, L. , Goldschmidt, A. , Kısa Ortadoğu Tarihi (Çev. : Aydemir Güler), 2008.

Deeb, M. , Lübnan'da Şii Hareketler,

http: //haksozhaber. net/okul_v2/article_detail. php?id=100 (Bahar 1990).

Dedeoğlu, B. , Lübnan Seçimleri, http: //www. stargazete. com/gazete/yazar/beril-dedeoglu/lubnan-secimleri-193914. htm (12. 06. 2009).

Dursunoğlu, A. , Lübnan'da Bozulan Oyun ve ABD Yenilgisi, http: //turkish. irib. ir/siasi/A_lubnanAmerikaoyun. htm (22. 10. 2005).

Ek: LBN-UYG 1 / 1: Siyasi Durum/Kültürel Bağlar ve İstikrar Raporu, http: //www. ydmh. gov. tr/ (2006).

El Marashi, İ. , "Şii Hilali Mitini İnşa Etmek: İran Devrimi'nden 2003 Irak Savaşına" Avrasya Dosyası, Sayı. 3, Ankara, 2007.

Ekinci, A. C. , İran Nükleer Krizi, Ankara, 2009.

Erdin, M. , Hizbullah ve Hamas, İstanbul, 2002.

Erkmen, S. , "Lübnan'da Siyasi Kriz ve Çatışmalar" Stratejik Analiz, Sayı. 99, Ankara, 2008.

Ertan, F. , Rusya ve İsrail, http: //www. tumgazeteler. com/?a=1748039 (24. 10. 2009).

Fığlalı, E. R. , İmamiyye Şiası, İstanbul, 2008.

Fığlalı, E. R. , "Şiiliğin Ortaya Çıkışı ve İran'da Din-Siyaset İlişkisi" Avrasya Dosyası, Sayı. 3, Ankara, 2007.

Gharasehlov, A. , İran'da ve Ortadoğu'da İslam'ın Siyasallaşması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988.

Gölpınarlı, A. , Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler İstanbul, 1997.

Görçün, . Ö. M. , 1979 İran İslam Devrimi Sonrası Türkiye-İran İlişkileri, İstanbul, 2008.

Grene, T. N. , Guerilla and How to Fight Him, 1965.

Griset, P. L. , Mahan, S. , Terrorism in perspective, America, 2003.

Güdül, S. , "Krizler Prizmasında Hizbullah Gerçeği" Stratejik Analiz, Sayı 100, Ankara, 2008.

Hallıday, F. , İslam ve Çatışma Miti, (Çev. U. Özkırımlı, G. Koç), İstanbul, 1998.

Hamzeh, A. N. , In The Path of Hizbullah, New York, 2004.

Hart, B. H. , Strateji Dolaylı Tutum, (Çev. S. Koçak), İstanbul, 2003.

Herzl, T. , Yahudi Devleti, (Çev. S. Demir), İstanbul, 2007.

Hüseyin, A. , Ortadoğu'da Devlet ve Terör, İstanbul, 1990.

Işık, R. , "Osmanlının Son Dönemlerinde Marunilerin Lübnan'da Bağımsız Bir Hıristiyan Devleti Kurma Girişimlerinin Fikri Temelleri" Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,

Elazığ, Sayı. 2, 2005.

Işıtan, R. , Terörizm, İslamcılık ve Hizbullah, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Y. L Tezi, Trabzon, 2008.

İnsel, A. , Laboratuar olarak Lübnan, http: //www. radikal. com. tr/ek_haber. php?ek=r2&haberno=6174 (27. 08. 2006).

Jaber, K. S. A. , "Lübnan Krizi ve Sonuçları" Ortadoğu: Belirsizlikler İçindeki Geleceği ve Güvenlik Sorunları, Ankara, 2008.

Karagül, İ. , Bu Kriz Savaş Çıkartır, Yenişafak Gazetesi, 07. 05. 2010).

Keskin, A. , "İran-Suriye İlişkileri" Stratejik Analiz, Sayı. 100, İstanbul, 2008.

Khosrokhavar, F. , Allah'ın Yeni Şehitleri, (Çev. T. Duman), İstanbul, 2006.

Konuk, Y. , Cihadın Mahrem Hikayesi, İstanbul, 2007.

Kor, Z. , İç Savaşların Gölgesinde Lübnan, İstanbul, 2006.

Korani, A. , İslami Mücadelede Hizbullahi Yol, (Çev. H. Can), İstanbul, 1995.

Köse, T. , Lübnan Raporu, http: //www. setav. org/document/SETA_Lubnan_Raporu_Rapor_Ozeti. pdf (2006).

Lewis, B. , Uygarlık Tarihinde Araplar, İstanbul, 2006.

Mannes, A. , Profiles in Terror: The Guide to Middle east Terrorist Organizations, Oxford, 2004.

Mustanoğlu, N. A. , Şark ve Garp, Ankara, 1957.

Nasr, V. , "Şii Yükselişi" Avrasya Dosyası, Sayı. 3Ankara, 2007.

Mert, N. , Lübnan-Suriye, http: //www. radikal. com. tr/haber. php?haberno=233925 (25. 09. 2007).

Milliyet (Gazetesi), 14 Eylül 1993.

Odeh, B. J. , Lübnan'da İç Savaş (çev. Yavuz Alogan), İstanbul 1986.

Orhan, O. , İsrail-Suriye Barış Görüşmelerinin Geleceği, http: //www. asam. org. tr/tr/yazigoster. asp?ID=2259&kat1=33&kat2 (2008).

Orhan, O. , "Lübnan Seçim Sonuçları Ne Anlam İfade Ediyor?" Ortadoğu Analiz, Sayı. 7-8, Ankara, 2009.

Orhan, O. , Lübnan'da Yeniden İç Savaş Korkusu: Hariri Suikastı, http: //www. turksam. org/tr/a166. html (16. 02. 2005).

Orhan, O. , Suriye'nin Dış Politika Açılımı ve Lübnan'a Yaklaşımı, http: //www. orsam. org. tr/tr/yazilar. aspx?DosyaID=27 (19. 03. 2009).

Ortaylı, İ. 19. yüzyıl sonunda Suriye ve Lübnan üzerine Bazı Notlar, İstanbul.

Ökten, K. , Lübnan Çatışmaların ve Suikastlerin Ülkesi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi, İstanbul, 2006.

Özdağ, Ü. , Kürtçülük Sorununun Analizi ve Çözüm Politikaları, Ankara, 2006.

Özdağ, Ü. , Türkiye'de Düşük Yoğunluklu Çatışma ve PKK, Ankara, 2005.

Özerkmen, N. , "Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör" Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara, Cilt 44, 2004.

Qassam N. , Hizbullah Bir Hareketin Anlatılmamış Öyküsü (Çev. M. Tan), İstanbul, 2007.

Primakov, Y. , Rusların Gözüyle Ortadoğu, (Çev. O. Tezcan), İstanbul2009.

Richardson, L. , What Terrorists Want, New York, 2006.

Rokach, L. , İsrail'in Kutsal Terörü, (Çev. Z. Neşe), İstanbul, 2006.

Sabbagh, M. Y. , "Uluslar arası İnsani Hukukun Üstünlüğüne Karşı İsrail'in Süregelen Saldırganlığı" İsrail'in Lübnan Saldırılarının Neticeleri, Lübnan'da Yapılan Saldırılar-Filistin Sorununun Uluslar arası Hukuk ve İnsan Haklarına Olan Etkileri ile Dünya Barışına olan Etkisi yönünden hukukçuların konuya bakış açıları, Ankara, 2006.

Sariolghalam, M. , "Basra körfezi: İran Politikasının Analizi" Ortadoğu Politikaları ve Güvenlik, (Çev. C. Tokluoğlu), İstanbul, 2000.

Sarmış, İ. , Tasavvuf ve İslam, İstanbul, 2004.

Shanahan, R. , The Shia of Lebanon, New York, 2005.

Şen, S. , Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım, İstanbul, 2004.

Laçiner, S. , Ermeni Sorunu, Diaspora ve Türk Dış Politikası, Ankara, 2008

Laçiner, S. , Türkler ve Ermeniler, Ankara, 2005.

Solmaz, H. , Dinsel Terörizm ve Uluslar arası Güvenliğe Etkileri Hizbullah ve El Kaide Örnekleri, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Y. L. Projesi, İstanbul, 2006.

Taflıoğlu, S. , Dünü ve Bugünü ile Hizbullah'ın Doğuşu, http: //www. aysam. gen. tr/yay_news. php?newsid=125 (12. 06. 2004)

Taflıoğlu, S. , Lübnan Seçimleri, Hizbullah ve İran, http: //www. aysam. gen. tr/makaleler. php?newsid=265 (17. 05. 2005).

Taşdemir, F. , Uluslar arası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi, Ankara, 2006.

Tansi, D. , "Rusya'nın Ortadoğu Açılımı" Jeopolitik, Sayı 62, İstanbul, 2009.

Tarakçı, N. , ABD Ve İsrail'in Lübnan Stratejisi: Şii Zincirini Kırmak, http: //www. tasam. org/index. php?altid=503&syf=1 (16. 10. 2006).

Tophoven, R. Şiddet Yoluyla Politika, (Çev. E. B. Özbilen), İstanbul, 1993.

Trendle, G. , Güney Lübnan'da Hizbullah'ın Gerilla Savaşı,

http: //haksozhaber. net/okul_v2/index. php (Aralık 1995).

Turan, Ö. , Ortadoğu, İstanbul, 2003.

Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Etnik Ayrılıkçı Terör Tehdidinin Analizi Ve Irak'ın Kuzeyinde Bir Kürt Devleti Kurulmasına İlişkin Değerlendirme, Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Araştırma Raporu, İstanbul, 2008.

Whittaker, D. J. , The Terrorism Reader, London, 2003.

Vogt, U. , Anti-Americanism in the İslamic World, (Ed. S Faath), Hamburg, 2006.

Yalçınkaya, A. , ÖnceVatan, 29. 09. 2009.

Yeni Rehber Ansiklopedisi, 1994.

Yüceer, İ. , Kelam Fırkalarında Yöntem, Konya, 2007.

Zaman (Gazetesi), 29 Nisan 2010.

Zein, O. , "İsrail'in Lübnan Saldırısının Neticeleri" İsrail'in Lübnan Saldırılarının Neticeleri, Lübnan'da Yapılan Saldırılar-Filistin Sorununun Uluslar arası Hukuk ve İnsan Haklarına Olan Etkileri ile Dünya Barışına olan Etkisi yönünden hukukçuların konuya bakış açıları, Ankara, 2006.

http: //arsiv. ntvmsnbc. com/news/379932. asp (18. 07. 2006).

http: //english. aljazeera. net/news/middleeast/2010/05/201051116184634285 3. html (11. 05. 2010).

http: //english. aljazeera. net/news/middleeast/2010/03/201039143257811559. html (09. 03. 2010).

http: //english. farsnews. com/newstext. php?nn=8505080605 (30. 07. 2006).

http: //istanbulbeyrut. wordpress. com/category/hizbullah-nasrallah/ (31. 01. 2007).

http: //upload. wikimedia. org/wikipedia/commons/f/f8/Religions_of_Lebanon. png (15. 05. 2010).

http: //usgat. org/arsiv/lubnan-hizbullahi/ (14. 03. 2008).

http: //turkish. farsnews. com/newstext. aspx?nn=8803091140 (31. 05. 2009).

http: //turkish. farsnews. com/newstext. aspx?nn=8803100400 (31. 05. 2009).

http: //yenisafak. com. tr/arsiv/2006/temmuz/13/10151. html (13. 07. 2006).

http: //www. dailystar. com. lb/article. asp?edition_id=1&categ_id=2&article_id=115348#axzz0plvy3iZY (29. 05. 2010).

http: //www. dunyadevletleri. com/lubnan_haritasi. html (19. 02. 2010).

http: //www. evrensel. net/05/04/21/dunya. html (21. 04. 2005).

http: //www. haberler. com/rusya-dan-hamas-dan-sonra-hizbullah-a-da-vize-haberi/ (12. 05. 2009).

http: //www. haber10. com/makale/15901/ (2009).

http: //www. haaretz. com/print-edition/news/u-s-report-hezbollah-fought-israel-better- (19. 12. 2008).

http: //www. haaretz. com/news/diplomacy-defense/hezbollah-operating-scud-missiles-from-syria-netanyahu-claims-1. 292910 (29. 05. 2010).

http: //www. hurriyet. com. tr/dunya/11824404. asp, (08. 062009).

http: //www. hurriyet. com. tr/dunya/14910561. asp?gid=373 (02. 06. 2010).

http: //www. hurriyet. com. tr/planet/14479142. asp (21. 04. 2010).

http: //www. israelnationalnews. com/News/news. aspx/137471 (10. 05. 2010).

http: //www. israhaber. com/lubnan-haberleri-2-2. html (12. 03. 2010).

http: //www. jpost. com/Headlines/Article. aspx?id=173204 (15. 04. 2010).

http: //www. jpost. com/Home/Article. aspx?id=175328 (12. 05. 2010).

http: //www. jpost. com/MiddleEast/Article. aspx?id=176105 (21. 05. 2010).

http: //www. lebanonews. net/mainhl. asp?hlid=5929 (28. 04. 2010).

http: //www. orsam. org. tr/tr/raporgoster. aspx?ID=319 (20. 08. 2009).

http: //www. mfa. gov. tr/turkiye-lubnan-siyasi_iliskileri. tr. mfa (2009).

http: //www. milligazete. com. tr/haber/rusya-da-hizbullah-a-destek-gosterisi-128394. htm (05. 06. 2009).

http: //www. milliyet. com. tr/hizbullah-genel-sekreteri-nasrallah-tan-turkiye-ye (05. 06. 2010).

http: //www. radikal. com. tr/haber. php?haberno=238829 (14. 11. 2007).

http: //www. radikal. com. tr/Radikal. aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=878203&Date=05. 05. 2010&CategoryID=100 (17. 05. 2008).

http: //www. turkishembassy. org. lb/visittoliban/3. htm (2010).

DİPNOTLAR

1 Turan,Ö.,Ortadoğu,İstanbul,2003,s.373.
2 Çubukçu,M.,Ortadoğu:Lübnan'da Kriz Kapıda, http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=327&dyid=4903&dergiyazi=Ortado%F0u:%20L%FCbnanda%20Kriz%20Kap%FDda
3 Köse,T., Lübnan Raporu, http://www.setav.org/document/SETA_Lubnan_Raporu_Rapor_Ozeti.pdf (2006).
4 Çakıroğlu,D.,Lübnan , İsrail , Lübnan ,Ankara,1995s.2.
5 Kor,Z.,İç Savaşların Gölgesinde Lübnan,İstanbul,2006,s.25.
6 Kor,Z.,a.g.e.,s.25.
7 Ek: LBN-UYG 1 / 1: Siyasi Durum/Kültürel Bağlar ve İstikrar Raporu , sf.1, http://www.ydmh.gov.tr/ (2006).
8 Turan,Ö.,a.g.e.,s.373-374.
9 Caner, C. , Ortadoğu'da Büyük Çözülme ve Lübnan Nizamnamesi,İstanbul,2008,s.47.
10 Lewis,B.,Uygarlık Tarihinde Araplar,İstanbul,2006,s.233.
11 Ek: LBN-UYG 1 / 1: Siyasi Durum/Kültürel Bağlar ve İstikrar Raporu http://www.ydmh.gov.tr/
12 Ortaylı,İ. 19.yüzyıl sonunda Suriye ve Lübnan üzerine Bazı Notlar,sf.101.
13 Hüseyin,A., Ortadoğu'da Devlet ve Terör, İstanbul,1990,s.219.
14 Ek: LBN-UYG 1 / 1: Siyasi Durum/Kültürel Bağlar ve İstikrar Raporu http://www.ydmh.gov.tr/
15 Kor,Z.,a.g.e.,s.25.
16 Işıtan,R., Terörizm, İslamcılık ve Hizbullah ,Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Y.L Tezi,Trabzon,2008,sf.62.
17 Işıtan,R. ,a.g.e.,s.62-63.
18 Akar,M., Arşiv Vesikaları Işığında Cebel-i Lübnan ve Şam Hadiseleri (1860-1861),İstanbul,1996,s.13.
19 Işıtan,R. ,a.g.e.,2008,s.62.
20 Caner, C,a.g.m.,s.50.
21 Caner,C. , a.g.m.,s.51.
22 Caner,C. , a.g.m.,s.51-52.
23 Işıtan,R.,,a.g.e.,s.63.
24 Hüseyin,A., a.g.e. ,İstanbul,1990, s. 224
25 Işıtan,R.,,a.g.e.s.64.
26 Bulut,F., İslamcı Örgütler,İstanbul, 1994, s. 428
27 Ek: LBN-UYG 1 / 1: Siyasi Durum/Kültürel Bağlar ve İstikrar Raporu http://www.ydmh.gov.tr/
28 Çakıroğlu,D.,a.g.e.,995,s.3.
29 Işıtan,R.,,a.g.e,s.65.
30 Davidson,L.,Goldschmidt,A.,Kısa Ortadoğu Tarihi (Çev.:A.Güler),İstanbul,2008,s.466-467.
31 Odeh,B.J.,Lübnan'da iç Savaş (Çev.Y.Alagon),İstanbul,1986,s.205.
32 Acar,İ.,Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu,Ankara,1989,s.71.
33 Barak,O., The Lebanese Army, New York 2009,s.187.
34 Primakov,Y.,(Çev.O.Tezcan), Rusların Gözüyle Ortadoğu,İstanbul,2009,s.232.
35 Davidson,L.,Goldschmidt,a.g.e.,369.
36 Boran,Y.,Lübnan'daki İran Hizbullah,İstanbul,2007,s.138.
37 Davidson,L.,Goldschmidt,a.g.e.,s.470.
38 Kor,Z.,a.g.e.,s.29.
39 Milliyet (Gazetesi), 14 Eylül 1993, s. 18.
40 Acar,İ.,a.g.e.,s.81.
41 Kor,Z.,a.g.e.,s.30.
42 Altı Gün Savaşından sonra Ürdün'de konuşlanmaya başlayan Fedayinler burada kısa sürede devlet içinde devlet haline gelirler.Diğer taraftan İsrail'e karşı düzenlenen operasyonlarda Ürdün'ü üs olarak seçilmesi bu ülkenin sert misillemelerine neden olur.Kral Hüseyin FKÖ nezdinde ki girişimlerden sonuç çıkmaması üzerine harekete geçer (18 Eylül 1970).Fedayinler kanlı bir şekilde Ürdün topraklarından atılırlar.Tarihe Kara Eylül olarak geçen çatışmalarda binlerce Filistinli yaşamını yitirir. (Bkz.Turan,Ö.,a.g.e.,s.225).
43 Kor,Z.a.g.e.,s.32-33.
44 Kor,Z.,a.g.e.,s.34.
45 Kor,Z.,a.g.e.,s.35.
46 Acar,İ.,a.g.e.,s.93.
47 Kor,Z.,a.g.e,sf.35.
48 Acar,İ.,a.g.e.,s.,119.
49 Kor,Z.,a.g.e,sf.37.
50 Kor,Z.,a.g.e.,s.55.
51 Kor,Z.,a.g.e.,s.56.
52 Acar,İ.,a.g.e.,s.71.
53 http://www.evrensel.net/05/04/21/dunya.html (21.04.2005).
54 Kor,Z.,a.g.e.,s.39.
55 Kor,Z.,a.g.e.,s.39.
56 http://www.evrensel.net/05/04/21/dunya.html
57 Altunışık,M.B.,Lübnan Krizi:Nedenleri ve Sonuçları,İstanbul,2007,s.6.
58 Boran,Y.,a.g.e.,s.130.
59 Çekirge,Y.,Arap Milliyetçilerine Ne oldu?, http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=6694806 (12.06.2007).
60 Açıkalın,S.,Lübnan Parlamento Seçimleri, http://www.usakgundem.com/kategori/8/orta-doğu-haberleri/1.html (11.06.2009).
61 Lübnan diasporasının çoğunluğu Kuzey,Orta ve Güney Amerika ülkeleri ile Avusturalya'da az bir kısmı ise Doğu ve Batı Afrika ile Kuzey Avrupa'da yaşamaktadır.1975-90 yılları arasındaki son iç savaşta ülkesini terk eden Lübnanlıların tercihi ise başta Kıbrıs,Suudi Arabistan,Danimarka ve Fransa olmak üzere yakın komşulardır.
62 Kor,Z.,a.g.e.,sf.14.
63 http://www.turkcebilgi.com/l%C3%BCbnan/ansiklopedi
64 Kor,Z.,a.g.e.,s.13.
65 Ökten,K.,Lübnan Çatışmaların ve Suikastlerin Ülkesi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi,İstanbul,2006,s.3..
66 Ek: LBN-UYG 1 / 1: Siyasi Durum/Kültürel Bağlar ve İstikrar Raporu http://www.ydmh.gov.tr/
67 http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f8/Religions_of_Lebanon.png (15.05.2010).
68 Laçiner,S., Türkler ve Ermeniler,Ankara,2005,s.51.
69 Boran,Y.,a.g.e.,2007,s.130.
70 Aksöyek,A.,Lübnan 2009 Seçimleri, http://www.mavidefter.org/ (02.06.2009).
71 Mustanoğlu,N.A.,Şark ve Garp,Ankara,1957,s.67.
72 Laçiner,S., Ermeni Sorunu,Diaspora ve Türk Dış Politikası,Ankara,2008,s.195.
73 Mustanoğlu,N.A.,a.g.e.,1957,s.69.
74 Ek: LBN-UYG 1 / 1: Siyasi Durum/Kültürel Bağlar ve İstikrar Raporu http://www.ydmh.gov.tr/
75 Bağlıoğlu,A., "Lübnan'ın tarihsel Dokusu ve Yönetim Anlayışındaki Mezhebi Etkiler" İlahiyat Fakültesi Dergisi,S.13,Elazığ,2008,s.14.
76 http://www.turkishembassy.org.lb/visittoliban/3.htm (2010).
77 http://www.turkcebilgi.com/l%C3%BCbnan/ansiklopedi
78 İnsel,A.,Laboratuvar olarak Lübnan, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=6174 (27.08.2006).
79 http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=238829 (14.11.2007).
80 Çubukçu,M.Lübnan:Kırılgan Mozayik, http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyazi.aspx?did=1&dsid=270&dyid=4157&dergiyazi=L%FCbnan:%20K%FDr%FDlgan%20Mozayik (Ekim 2006).
81 Atlıoğlu,Y.,Lübnan'daSeçimler ve Siyasi Bölünmüşlük, http://www.tasam.org/index.php?altid=1230 (24.06.2005).
82 El Marashi,İ.,Şii Hilali Mitini İnşa Etmek:İran Devrimi'nden 2003 Irak Savaşına,Ankara,2007,Sayı.3,s.13.
83 Nasr,V.,,Şii Yükselişi,Ankara,2007,Sayı.3,s.102.
84 http://www.tasam.org/index.php?altid=1230
85 Acar,İ.,a.g.e.,s.7-8.
86 Şen,S.,Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım,İstanbul,2004,s.25.
87 Acar,İ.,a.g.e.,s.7-8.
88 Ökten,K.,a.g.e.,2006,s.3.
89 Ek: LBN-UYG 1 / 1: Siyasi Durum/Kültürel Bağlar ve İstikrar Raporu http://www.ydmh.gov.tr/
90 Dursunoğlu,A.,Lübnan'da Bozulan Oyun ve ABD Yenilgisi, http://turkish.irib.ir/siasi/A_lubnanAmerikaoyun.htm (22.10.2005).
91 http://www.tasam.org/index.php?altid=1230
92 İnsel,A.,Laboratuvar olarak Lübnan, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=6174.
93 http://www.tasam.org/index.php?altid=1230
94 Yeni Rehber Ansiklopedisi,1994,s.270.
95 Işık,R., "Osmanlının Son Dönemlerinde Marunilerin Lübnan'da Bağımsız Bir Hıristiyan Devleti Kurma Girişimlerinin Fikri Temelleri" Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ,2005,Sayı.2,s.414.
96 Şen,S.,a.g.e.,İstanbul,2004,s.26.
97 Ökten,K.,a.g.e.,2006,s.3.
98 Turan,Ö.,a.g.e.,s.374.
99 Bağlıoğlu,A.,a.g.m.,s.14.
100 Yeni Rehber Ansiklopedisi,İstanbul,1994,s.270.

101 Altunışık,M.B.,a.g.e. ,s.5.
102 Öktem,K.,a.g.e.,s.44.
103 Atlıoğlu,Y.,Orta Doğu'da Seçimler (3) : Lübnan Parlamento Seçimleri, http://bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=category&id=77&Itemid=150 (26.05.2009).
104 Acar,İ.,a.g.e.,s.3.
105 Boran,Y.,s.g.e.,2007,s.130.
106 Bağlıoğlu,A.,a.g.m.,s.29-30.
107 Dursunoğlu,A.,Lübnan'da Bozulan Oyun ve ABD Yenilgisi, http://turkish.irib.ir/siasi/A_lubnanAmerikaoyun.htm
108 Boran,Y.,a.g.e.,2007,s.131.
109 Mert,N.,Lübnan-Suriye, http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=233925 (25.09.2007).
110 http://www.tasam.org/index.php?altid=1230
111 Boran,Y., a.g.e.,2007,s.132.
112 http://www.tasam.org/index.php?altid=1230
113 Yalçınkaya,A.,ÖnceVatan,29.09.2009.
114 Açıkalın,S.,Lübnan Parlamento Seçimleri, http://www.usakgundem.com/kategori/8/orta-doğu-haberleri/1.html (11.06.2009).
115 Çakıroğlu,D.,a.g.e.,995,s.4.
116 Çakıroğlu,D.,a.g.e. ,s.2.
117 Turan,Ö.,a.g.e.,s.376.
118 http://www.israhaber.com/lubnan-haberleri-2-2.html (12.03.2010).
119 Çakıroğlu,D.,a.g.e.,995,s.4
120 Orhan,O., "Lübnan Seçim Sonuçları Ne Anlam İfade Ediyor?" Ortadoğu Analiz,Sayı.7-8,Ankara,2009,s.53.
121 Orhan,O.,a.g.m.,s.54.
122 Ökten,K.,a.g.e.,2006,s.7.
123 Lübnan eski başbakanı Refik Hariri'nin öldürülmesiyle, Lübnan hükümeti ve Suriye üzerinde uluslararası baskılar artmış ve bu süreç sonucunda 1975 yılından beri Lübnan'da bulunan Suriye ordusu çekilmek ve Lübnan hükümeti de istifa etmek zorunda kalmıştır. Yakın bir zamana kadar işgal altında iç savaş yaşamış olan Lübnan'da, yeniden gergin bir döneme girilmiştir.(Bkz. http://www.aysam.gen.tr/makaleler.php?newsid=265 (17.05.2009)).
124 Amiri,R., Lübnan seçimlerini anlamak, http://www.timeturk.com/pics/0.gif (04.05.2009).
125 Dedeoğlu,B.,Lübnan Seçimleri, http://www.stargazete.com/gazete/yazar/beril-dedeoglu/lubnan-secimleri-193914.htm (12.06.2009).
126 http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009730_oytunorpp99.pdf
127 http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009730_oytunorpp99.pdf
128 http://www.timeturk.com/pics/0.gif
129 http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009730_oytunorpp99.pdf
130 http://www.usakgundem.com/kategori/8/orta-doğu-haberleri/1.html
131 http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009730_oytunorpp99.pdf
132 http://www.hurriyet.com.tr/dunya/11824404.asp, 8 Haziran 2009
133 http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009730_oytunorpp99.pdf
134 Açıkalın ,S.,Lübnan Parlamento Seçimleri, http://www.usakgundem.com/kategori/8/orta-doğu-haberleri/1.html (11.06.2009).
135 Boran,Y.,a.g.e.,2007,s.130.
136 http://turkish.farsnews.com/newstext.aspx?nn=8803100400 (31.05.2009).
137 Tarakçı,N., ABD Ve İsrail'in Lübnan Stratejisi: Şii Zincirini Kırmak, http://www.tasam.org/index.php?altid=503&syf=1 (16.10.2006).
138 Özerkmen,N., "Terör,Terörizm ve Radikal İslamcı Terör" Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,Ankara,2004,Cilt 44,s.249.
139 Ökten,K.,a.g.e.,s.10-11.
140 Güdül,S., "Krizler Prizmasında Hizbullah Gerçeği" Stratejik Analiz,Ankara,2008,Sayı 100,s.95.
141 Erdin,M.,Hizbullah ve Hamas,İstanbul,2002,s.17-18.
142 Ökten,K.,a.g.e.,s.9.
143 İran Devrimi'nde toplumu Humeyni'nin peşinden sürükleten ana güdüleyici, İran İslam Cumhuriyeti'nin temel taşı olmuştur; bu ilke, devletin ve halkın nefes borusudur. Velayet-i fakih'e duyulan inanç, toplumu rasyonel ve irrasyonel, bilinçli ve bilinçdışı biçimlerde çok derinden kuşatmış olup İran halkının tüm siyasal ve dinsel tasavvurlarını etkilemektedir. İran'daki mevcut sisteme muhalif olanların da yıkmaya çalıştıkları asıl nokta, velayet-i fakih ilkesidir. Bkz.(http://www.haber10.com/makale/15901/ (2009).
144 http://usgat.org/arsiv/lubnan-hizbullahi/ (14.03.2008).
145 http://usgat.org/arsiv/lubnan-hizbullahi/.
146 Whittaker,D.J., The Terrorism Reader, London,2003.s.51.
147 Deeb,M.,Lübnan'da Şii Hareketler,http://haksozhaber.net/okul_v2/article_detail.php?id=100 (Bahar 1990).
148 Solmaz,H.,a.g.e.,s.25.
149 Akyol,T.,Hariciler ve Hizbullah,İstanbul,2000,s.197.
150 Herzl,T.,Yahudi Devleti,(Çev.S.Demir),İstanbul,2007,s.41.
151 Rokach,L.,İsrail'in Kutsal Terörü,(Çev.Z.Neşe),İstanbul,2006,s.91.
152 Boran,Y.,a.g.e.,s.160.
153 Khosrokhavar,F.,Allah'ın Yeni Şehitleri,(Çev.T.Duman),İstanbul,2006,s.173.
154 Taflıoğlu,S., Dünü ve Bugünü ile Hizbullah'ın Doğuşu, http://www.aysam.gen.tr/yay_news.php?newsid=125(12.06.2004)
155 Taflıoğlu,S., Dünü ve Bugünü ile Hizbullah'ın Doğuşu, http://www.aysam.gen.tr/yay_news.php?newsid=125(12.06.2004)
156 Altunışık,M.B.,a.g.e.,s.9.
157 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.27.
158 Ökten,K.,a.g.e.,s.9.
159 http://usgat.org/arsiv/lubnan-hizbullahi/.
160 Işıtan,R.,a.g.e.,s.75.
161 Lübnan'da Şii Hareketler,http://haksozhaber.net/okul_v2/article_detail.php?id=100
162 Işıtan,R.,a.g.e.,s.76.
163 Işıtan,R.,a.g.e.,s.77.
164 Işıtan,R.,a.g.e.,s.78.
165 Mannes ,A.,Profiles in Terror:The Guide to Middle east Terrorist Organizations , Oxford,2004,s.150.
166 Erdin,M.,a.g.e.,s.13.
167 http://usgat.org/arsiv/lubnan-hizbullahi/.
168 Hamzeh,A.N., In The Path of Hizbullah, New York,2004,s.42.
169 Ökten,K.,a.g.e.,s.11.
170 Korani,A., İslami Mücadelede Hizbullahi Yol,(Çev.H.Can), İstanbul,1995,s.217.
171 http://usgat.org/arsiv/lubnan-hizbullahi/.
172 Erkmen,S., "Lübnan'da Siyasi Kriz ve Çatışmalar" Stratejik Analiz,Ankara,2008,Sayı.99,s.13.
173 Solmaz,H.,a.g.e.,s.25-26.
174 Taflıoğlu,S., Dünü ve Bugünü ile Hizbullah'ın Doğuşu, http://www.aysam.gen.tr/yay_news.php?newsid=125 (12.06.2004)
175 Jaber,K.S.A., "Lübnan Krizi ve Sonuçları" Ortadoğu:Belirsizlikler İçindeki Geleceği ve Güvenlik Sorunları,Ankara,2008,s.148.
176 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.24.
177 Erdin,M.,a.g.e.,s.11.
178 Bağlıoğlu,A.,a.g.m.,s.31.
179 Konuk,Y., Cihadın Mahrem Hikayesi, İstanbul,2007,s.99.
180 Sariolghalam,M., "Basra körfezi:İran Politikasının Analizi" Ortadoğu Politikaları ve Güvenlik,(Çev.C. Tokluoğlu),İstanbul,2000,s.97.
181 Görçün,.Ö.M.,1979 İran İslam Devrimi Sonrası Türkiye-İran İlişkileri,İstanbul,2008,s.83.
182 Richardson,L., What Terrorists Want, New York,2006,S.74.
183 Akyol,T.,a.g.e.,s.196.
184 Taflıoğlu,S., Dünü ve Bugünü ile Hizbullah'ın Doğuşum http://www.aysam.gen.tr/yay_news.php?newsid=125 (12.06.2004).
185 Bağlıoğlu,A.,a.g.m.,s.35.
186 Taflıoğlu,S., Dünü ve Bugünü ile Hizbullah'ın Doğuşu, http://www.aysam.gen.tr/yay_news.php?newsid=125(12.06.2004)
187 Gharasehlov,A., İran'da ve Ortadoğu'da İslam'ın Siyasallaşması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,1988,s.110-111.
188 Fiğlalı,E.R., "Şiiliğin Ortaya Çıkışı ve İran'da Din-Siyaset İlişkisi" Avrasya Dosyası,Ankara,2007,Sayı 3,s.222.
189 Gharasehlov,A., a.g.e.,İstanbul,1988,s.35.
190 Sarmış,İ., Tasavvuf ve İslam, İstanbul,2004,s.142.
191 Nasr,V.,a.g.m.,s.102.
192 Boran,Y.,a.g.e.,s.23.
193 Fiğlalı,E.R.,İmamiyye Şiası,İstanbul,2008,s.15.
194 Boran,Y.,a.g.e.,s.23.
195 Boran,Y.,a.g.e.,s.24-25.
196 Boran,Y.,a.g.e.,s.26-27-28.

197 Boran,Y.,a.g.e.,s.31-32-33.
198 Bulut,H.İ., İmâmiyye Şîa'sında İlmu'l-İmâm İnancı, http://www.marife.org/13-bulut-gul.htm (08.04.2010).
199 Yüceer,İ.,Kelam Fırkalarında Yöntem,Konya,2007,s.113.
200 Bulut,H.İ., İmâmiyye Şîa'sında İlmu'l-İmâm İnancı, http://www.marife.org/13-bulut-gul.htm (08.04.2010)
201 Gölpınarlı,A., Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatler İstanbul,1997,s.55-56.
202 Alagha,J.,Hizbullah,(Çev.K.Göksel),İstanbul,2007,s.75-76.
203 Fığlalı,E.R.,a.g.e.,s.197.
204 Fığlalı,E.R.,a.g.e.,s.200-201.
205 Boran,Y.,a.g.e.,s.41.
206 Işıtan,R.,a.g.e.,s.68.
207 Işıtan,R.,a.g.e.,s.69-70.
208 Akyol,T.,a.g.e.,s.197.
209 Işıtan,R.,a.g.e.,s.72.
210 Korani,A.,a.g.e.,s.220.
211 Güdül,S., "Krizler Prizmasında Hizbullah Gerçeği" Stratejik Analiz,Ankara,2008,Sayı 100,s.94.
212 Alagha,J.,a.g.e.,s.104-105.
213 Işıtan,R.,a.g.e.,s.68-69.
214 Boran,Y.,a.g.e.,s.41.
215 Hallıday,F., İslam ve Çatışma Miti,(Çev.U.Özkırımlı,G.Koç), İstabbul,1998,s.72
216 Hallıday,F.,a.g.e.,s.74.
217 Altunışık,M.B.,a.g.e.,s.8.
218 Güdül,S., "Krizler Prizmasında Hizbullah Gerçeği" Stratejik Analiz,Ankara,2008,Sayı 100,s.93.
219 Işıtan,R.,a.g.e.,s.83.
220 Güdül,S.,a.g.m.,s.94.
221 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.21-22.
222 Boran,Y.,a.g.e.,s.178.
223 Boran,Y.,a.g.e.,s.158.
224 Güdül,S.,a.g.m.,s.93-94.
225 Boran,Y.,a.g.e.,s.201.
226 Qassam N.,Hizbullah Bir Hareketin Anlatılmamış Öyküsü (Çev.M. Tan),İstanbul,2007,s.95.
227 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.22-23.
228 Işıtan,R.,a.g.e.,s.83.
229 Altunışık,M.B.,a.g.e.,s.8.
230 Jaber,K.S.A.,a.g.e.,s.174.,
231 Işıtan,R.,a.g.e.,s.83.
232 Griset ,P.L., Mahan ,S.,Terrorism in perspective,America,2003,s.222.
233 Yıldırım,B.,a.g.e.,s.192.
234 http://turkish.farsnews.com/newstext.aspx?nn=8803091140 (31.05.2009).
235 http://www.jpost.com/MiddleEast/Article.aspx?id=176105 (21.05.2010).
236 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.28.
237 http://english.aljazeera.net/news/middleeast/2010/03/201039143257811559.html (09.03.2010).
238 http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/379932.asp (18.07.2006)
239 Crooke,A.,Hizbullah İsrail'i Nasıl Yendi?, http://www.velfecr.net/haber_detay.php?haber_id=3496 (04.04.2007)
240 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.33-34.
241 http://www.haaretz.com/print-edition/news/u-s-report-hezbollah-fought-israel-better- (19.12.2008).
242 Boran,Y.,a.g.e.,s.184.
243 http://usgat.org/arsiv/lubnan-hizbullahi/.
244 Qassam,N.,a.g.e.,s.135.
245 Soydan,M.A.,a.g.e. ,s.7.
246 Trendle,G.,Güney Lübnan'da Hizbullah'ın Gerilla Savaşı, http://haksozhaber.net/okul_v2/index.php (Aralık 1995).
247 Qassam N.,a.g.e.,s.79.
248 Hart,B.H.,Strateji Dolaylı Tutum ,(Çev.S.Koçak),İstanbul,2003,s.500.
249 Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Etnik Ayrılıkçı Terör Tehdidinin Analizi Ve Irak'ın Kuzeyinde Bir Kürt Devleti Kurulmasına İlişkin Değerlendirme,Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Araştırma Raporu,İstanbul,2008,s.12.
250 Özdağ,Ü.,Türkiye'de Düşük Yoğunluklu Çatışma ve PKK,Ankara,2005,s.22.
251 Özdağ,Ü.,Kürtçülük Sorununun Analizi ve Çözüm Politikaları,Ankara,2006,s.39.
252 Özdağ,Ü.,a.g.e.,2006,s.44.
253 Özdağ,Ü.,a.g.e.,2006,s.45.
254 Tophoven,R. Şiddet Yoluyla Politika,(Çev.E.B.Özbilen), İstanbul,1993,s.7-8.
255 Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Etnik Ayrılıkçı Terör Tehdidinin Analizi Ve Irak'ın Kuzeyinde Bir Kürt Devleti Kurulmasına İlişkin Değerlendirme,Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Araştırma Raporu,İstanbul,2008,s.14.
256 Tophoven,R.,a.g.e.,s.12.
257 Taşdemir,F.,Uluslar arası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi,Ankara,2006,s.31.
258 Taşdemir,F.,a.g.e.,s.32.
259 Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Yönelik Etnik Ayrılıkçı Terör Tehdidinin Analizi Ve Irak'ın Kuzeyinde Bir Kürt Devleti Kurulmasına İlişkin Değerlendirme,Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Araştırma Raporu,s.13.
260 Grene,T.N., Guerilla and How to Fight Him ,1965,s.6.
261 Bayo,A.,Gerilla Savaşı Nedir?,(Çev.M.Atilla),İstanbul,1977,s.11.
262 http://www.hurriyet.com.tr/planet/14479142.asp (21.04.2010).
263 Güney Lübnan'da Hizbullah'ın Gerilla Savaşı, http://haksozhaber.net/okul_v2/index.php (Aralık 1995).
264 Erdin,M.,a.g.e.,s.35.
265 Ökten,K.,a.g.e.,s.11.
266 Erdin,M.,a.g.e.,s.37.
267 Güney Lübnan'da Hizbullah'ın Gerilla Savaşı, http://haksozhaber.net/okul_v2/index.php (Aralık 1995).
268 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.27.
269 Güney Lübnan'da Hizbullah'ın Gerilla Savaşı, http://haksozhaber.net/okul_v2/index.php (Aralık 1995).
270 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.21.
271 Boran,Y.,a.g.e.,s.182.
272 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.29.
273 Boran,Y.,a.g.e.,s.208.
274 Erdin,M.,a.g.e.,s.19.
275 Boran,Y.,a.g.e.,s.183.
276 Shanahan,R., The Shia of Lebanon, New York,2005,s.115.
277 Qassam,N.,a.g.e.,s.102-107.
278 Qassam,N.,a.g.e.,s.111.
279 http://yenisafak.com.tr/arsiv/2006/temmuz/13/10151.html (13.07.2006).
280 Qassam,N.,a.g.e.,s.116-118-120-124-126-131.
281 Işıtan,R.,a.g.e.,s.71.
282 Işıtan,R.,a.g.e.,s.72.
283 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.31.
284 Qassam N.,a.g.e.,s.131.
285 Boran,Y.,a.g.e.,s.184.
286 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.30.
287 Qassam,N.,a.g.e.,s.133.
288 Altunışık,M.B.,a.g.e.,s.9.
289 Altunışık,M.B.,a.g.e.,s.10.
290 http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=878203& (17.05.2008).
291 Altunışık,M.B.,a.g.e.,s.11.
292 http://english.farsnews.com/newstext.php?nn=8505080605 (30.07.2006).
293 Boran,Y.,a.g.e.,s.214-215.
294 Boran,Y.,a.g.e.,s.225.
295 http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/379932.asp (18.07.2006)
296 Çubukçu,M.,Ortadoğu:Lübnan'da Kriz kapıda, http://www.birikimdergisi.com/birikim/kisi.aspx?kid=2093 (Ekim 2006).
297 Abdoulfettah,D., "Syria and Israel:War or Peace" EurasiaCritic,İstanbul,2008,s.6.
298 Bağlıoğlu,A.,a.g.m.,s.32.
299 Chomsky,N., Tehlikeli Güç,(Çev.Y.Alogon),İstanbul,2007,s.375.
300 Zein,O., "İsrail'in Lübnan Saldırısının Neticeleri" İsrail'in Lübnan Saldırılarının Neticeleri,Lübnan'da Yapılan Saldırılar-Filistin Sorununun Uluslar arası Hukuk ve İnsan Haklarına Olan Etkileri ile Dünya Barışına olan Etkisi yönünden hukukçuların konuya bakış açıları,Ankara,2006,s.106.
301 Sabbagh,M.Y., "Uluslar arası İnsani Hukukun Üstünlüğüne Karşı İsrail'in Süregelen Saldırganlığı" İsrail'in Lübnan Saldırılarının Neticeleri,Lübnan'da Yapılan Saldırılar-Filistin Sorununun Uluslar arası Hukuk ve İnsan Haklarına Olan Etkileri ile Dünya Barışına olan Etkisi yönünden hukukçuların konuya bakış açıları,Ankara,2006,s.153.
302 Ekinci,C.A., İran Nükleer Krizi,Ankara,2009,s.97.
303 http://www.hurriyet.com.tr/dunya/14910561.asp?gid=373 (02.06.2010).
304 Zein,O.,a.g.m.,s.107.
305 Ökten,K.,a.g.e.,s.36.
306 Ökten,K.,a.g.e.,s.37.

307 Lübnan'da üzerinde 'sedir' ağacının bulunduğu ulusal bayrakla Beyrut'un Şehitlik Meydanı'nda binlerce muhalif toplanmıştır. Göstericiler Suriye, askerlerini çekinceye kadar protestoya devam kararı almıştır. ABD yönetimi, Lübnan'ın bayrağının ortasında bulunan sedir ağacı figüründen esinlenerek yaşananlara Sedir Devrimi ismini vermiştir.

308 Boran,Y.,a.g.e.,s.144.

309 Orhan,O.,Lübnan'da Yeniden İç Savaş Korkusu: Hariri Suikastı, http://www.turksam.org/tr/a166.html (16.02.2005).

310 Altunışık,M.B.,a.g.e.,s.5

311 Kor,Z.T.,a.g.e.,s.69.

312 Erkmen,S., a.g.m.,,s.13.

313 Bağlıoğlu,A.,a.g.m.,s.31.

314 Solmaz,H.,Dinsel Terörizm ve Uluslar arası Güvenliğe Etkileri Hizbullah ve El Kaide Örnekleri,Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Y.L. Projesi,İstanbul,2006,s.27.

315 Azani,E., "Hezbollah-Criminal Activity and Terror in The Regional and Global Arenas"Global Terrorism and İnternational Crime,Israel,2008, s.138-139.

316 Kor,Z.T.,a.g.e.,s.79.

317 Kor,Z.T.,a.g.e.,s.80.

318 Vogt,U.,Anti-Americanism in the İslamic World,(Ed.S Faath),Hamburg,2006,s.147.

319 Bağlıoğlu,A.,a.g.m.,s.34.

320 Qassam N.,a.g.e. ,s.273.

321 Boran,Y.,a.g.e.,s.218.

322 Qassam,N.,a.g.e.,s.271-272-273-274.

323 Atlıoğlu,Y.,Beşşar Esad'ın Rusya Ziyareti ve Bölgesel Etkileri, http://www.tasam.org/index.php?altid=2514 (22.08.2008).

324 Ertan,F.,Rusya ve İsrail, http://www.tumgazeteler.com/?a=1748039 (24.10.2009).

325 Tansi,D., "Rusya'nın Ortadoğu Açılımı" Jeopolitik,İstanbul,2009,Sayı 62,s.38.

326 http://www.milligazete.com.tr/haber/rusya-da-hizbullah-a-destek-gosterisi-128394.htm (05.06.2009).

327 http://www.haberler.com/rusya-dan-hamas-dan-sonra-hizbullah-a-da-vize-haberi/ (12.05.2009).

328 Kor,Z.T.,a.g.e.,s.80-81.

329 Atlıoğlu,Y.,Batılı Devletler Hizbullah'tan Ne İstiyor?, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=category&id=77&Itemid=150 (17.03.2009).

330 Qassam,N.,a.g.e.,s.277.

331 Qassam,N.,a.g.e.,s.277.

332 Qassam,N.,a.g.e.,s.275-276-277.

333 Kor,Z.T.,a.g.e.,s.77.

334 Solmaz,H.,a.g.e.,s.27.

335 Taflıoğlu,S.,Lübnan Seçimleri,Hizbullah ve İran, http://www.aysam.gen.tr/makaleler.php?newsid=265 (17.05.2005).

336 Davidson,L.,Goldschmidt A.,a.g.e.,s.555.

337 Altunışık,M.B.,a.g.e.,s.9.

338 Qassam N.,Hizbullah Bir Hareketin Anlatılmamış Öyküsü (Çev.M. Tan),İstanbul,2007,s.257-258-259-260-261-262.

339 Işıtan,R.,a.g.e.,s.80.

340 Çakıroğlu,D.,a.g.e.,995,s.4

341 Kor,Z.T.,a.g.e.,s.70.

342 Kor,Z.T.,a.g.e.,s.71.

343 Davidson,L.,Goldschmidt A.,a.g.e.,s.555-556.

344 Davidson,L.,Goldschmidt,a.g.e.,s.556-557.

345 Çakıroğlu,D.,a.g.e.,995,s.3.

346 Orhan,O., İsrail-Suriye Barış Görüşmelerinin Geleceği,2008, http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=2259&kat1=33&kat2

347 Altunışık,M.B.,a.g.e.,s.8.

348 Orhan,O.,Suriye'nin Dış Politika Açılımı ve Lübnan'a Yaklaşımı, http://www.orsam.org.tr/tr/yazilar.aspx?DosyaID=27 (19.03.2009).

349 Altunışık,M.B.,a.g.e.,s.8.

350 Altunışık,M.B.,a.g.e.,s.9.

351 http://www.dailystar.com.lb/article.asp?edition_id=1&categ_id=2&article_id=115348# (29.05.2010).

352 http://english.aljazeera.net/news/middleeast/2010/05/201051116184634285 3.html (11.05.2010).

353 http://www.jpost.com/Headlines/Article.aspx?id=173204 (15.04.2010).

354 http://www.lebanonews.net/mainhl.asp?hlid=5929 (28.04.2010).

355 Karagül,İ.,Bu Kriz Savaş Çıkartır,Yenişafak Gazetesi (07.05.2010).

356 http://www.jpost.com/Home/Article.aspx?id=175328 (12.05.2010).

357 http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/hezbollah-operating-scud-missiles-from-syria-1.292910 (29.05.2010).

358 http://www.israelnationalnews.com/News/news.aspx/137471 (10.05.2010).

359 Keskin,A., "İran-Suriye İlişkileri" Stratejik Analiz, Sayı.100,İstanbul,2008.

360 Qassam,N.,a.g.e.,s.266.

361 Kor,Z.T.,a.g.e.,s.78.

362 Açıkalın,S., Arap Dünyasının Hal-i Pür Melâli ve Suudi Arabistan-SuriyeYakınlaşması, http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1114 (16.10.2009).

363 http://www.setav.org/document/SETA_Lubnan_Raporu_Rapor_Ozeti.pdf

364 Bağlıoğlu,A.,a.g.m.,s.35.

365 Zaman Gazetesi (29.04.2010).

366 Qassam,N.,a.g.e.,s.267-268-269.

367 Ayhan,V.,Türkiye-Lübnan İlişkileri:Lübnanlı Dinsel ve Mezhepsel Drupların Türkiye Algılaması 2009, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009826_rapor_05_tr_webIc12.pdf (27.08.2009).

368 http://www.mfa.gov.tr/turkiye-lubnan-siyasi_iliskileri.tr.mfa (2009).

369 Kor,Z.T.,a.g.e.,s.75.

370 Kor,Z.T.,a.g.e.,s.76.

371 http://www.orsam.org.tr/tr/raporgoster.aspx?ID=319 (20.08.2009).

372 Çağatay,S.,Hizbullah Yeniden Diriliyor, http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=141881 (30.01.2005)

373 Akyol,T.,a.g.e.,s.199.

374 Akyol,T.,a.g.e.,s.200.

375 Erdin,M.,a.g.e.,s.45.

376 Çakır,R., Ayet ve Slogan, İstanbul,2002,s.167-168.

377 Erdin,M.,a.g.e.,s.52.

378 Bila,F.,Sezer:Asker Göndermeye Karşıyım, http://www.milliyet.com.tr/2006/08/26/yazar/bila.html (26.08.2006).

379 Soydan,M.A.,a.g.e.,s.142-143.

380 http://www.milliyet.com.tr/hizbullah-genel-sekreteri-nasrallah-tan-turkiye-ye (05.06.2010).

381 http://istanbulbeyrut.wordpress.com/category/hizbullah-nasrallah/ (31.01.2007).